

SOTAHISTORIALLINEN AIKAKAUSKIRJA

6

1987

TOIMITUSKUNTA

Matti Lappalainen,
Jaakko Ilvessalo, Ohto Manninen,
Juhani Halvari, Eero Elfvengren

ENGLISH SUMMARIES

Juha Harjula

SOTAHISTORIALLINEN
AIKAKAUSKIRJA

6

Helsinki 1987

SOTAHISTORIALLISEN SEURAN JA
SOTATIETEEN LAITOKSEN
JULKAISUJA

JOURNAL OF MILITARY HISTORY
6

PUBLISHED BY:
THE SOCIETY FOR MILITARY HISTORY AND
THE INSTITUTE OF MILITARY SCIENCE

ISBN 951-95217-9-8

GUMMERUS OY KIRJAPAINO
JYVÄSKYLÄ 1987

LUKIJALLE

Historian tuntemuksessa on tulevaisuuden avaimet. Vaikka historialliset tapahtumat harvoin — jos koskaan — toistuvat sellaisenaan, ei joukkotuhoaseiden aikakausikaan ole tuota perustotuutta "pannut hyllylle" tai muutoin muuksi muuttanut. Syvällinen historian tuntemus ja kyky soveltaa tuota tuntemusta on kuin luotsi karikkoisilla vesillä.

Sotahistoria ei ole tässä suhteessa mikään poikkeus. Sen tutkimuksella on sama kauaskantoinen merkitys kuin historian tutkimuksella yleensä. Koska sota kaikkine siihen kytkeytyvine ilmiöineen, vaikuttimineen ja seurauksineen on vaikein koettelemus, johon kansakunta voi joutua, korostuu sotahistorian moninaisen kentän tutkimuksen tarpeellisuus. Voidaan perustellusti väittää, että sotahistorian tutkimus parhaimmillaan on ainakin Suomen oloissa rauhaa säilyttävää, sitä osaltaan turvaa-va ja edistävää tutkimusta.

Elämme itsenäisyytemme 70 juhlavuotta. Kehitys kohti itsenäisyyttä, sen saavuttaminen, säilyttäminen ja turvaaminen ovat olleet vahvasti sidoksissa sotahistoriaan. Rohkaiskoon tietoisuus sotahistorian tutkimuksen vahvasta merkityksestä sekä kokeneita tutkijoitamme että nuorempia alaan paneutuvia edelleenkin. Toivon mukaan sama tietoisuus näkyy myös alan tarvitsemina vahvempina yhteiskunnan antamina voimavaroina.

Sotahistoriallinen Aikakauskirja edeltäjäineen on vuosien ja vuosikymmenien saatossa pyrkinyt osaltaan kantamaan kortensa kekoon sotahistorian tutkimuksen rintamassa. Kiitos kuuluu toimittajille, kirjoittajille, taloudellisille tukijoille ja lukijoille.

Valmistunut Sotahistoriallinen Aikakauskirja 6 on jo perinteistä tapaa noudattaen "sikermäluontoinen", sillä se pyrkii vastaamaan toisaalta tutkimustarpeisiin toisaalta lukijakuntansa laaja-alaiseen kiinnostukseen.

Kun itsenäisyytemme juhlavuosi on myös kunnioitetun marsalkka Mannerheimin syntymän 120. juhlavuosi, aikakauskirjan sisältö painottuu kahdella artikkelillaan häneen liittyviin aiheisiin.

"Aika ja vuorovesi eivät odota ketään." Samalla kun toimitus

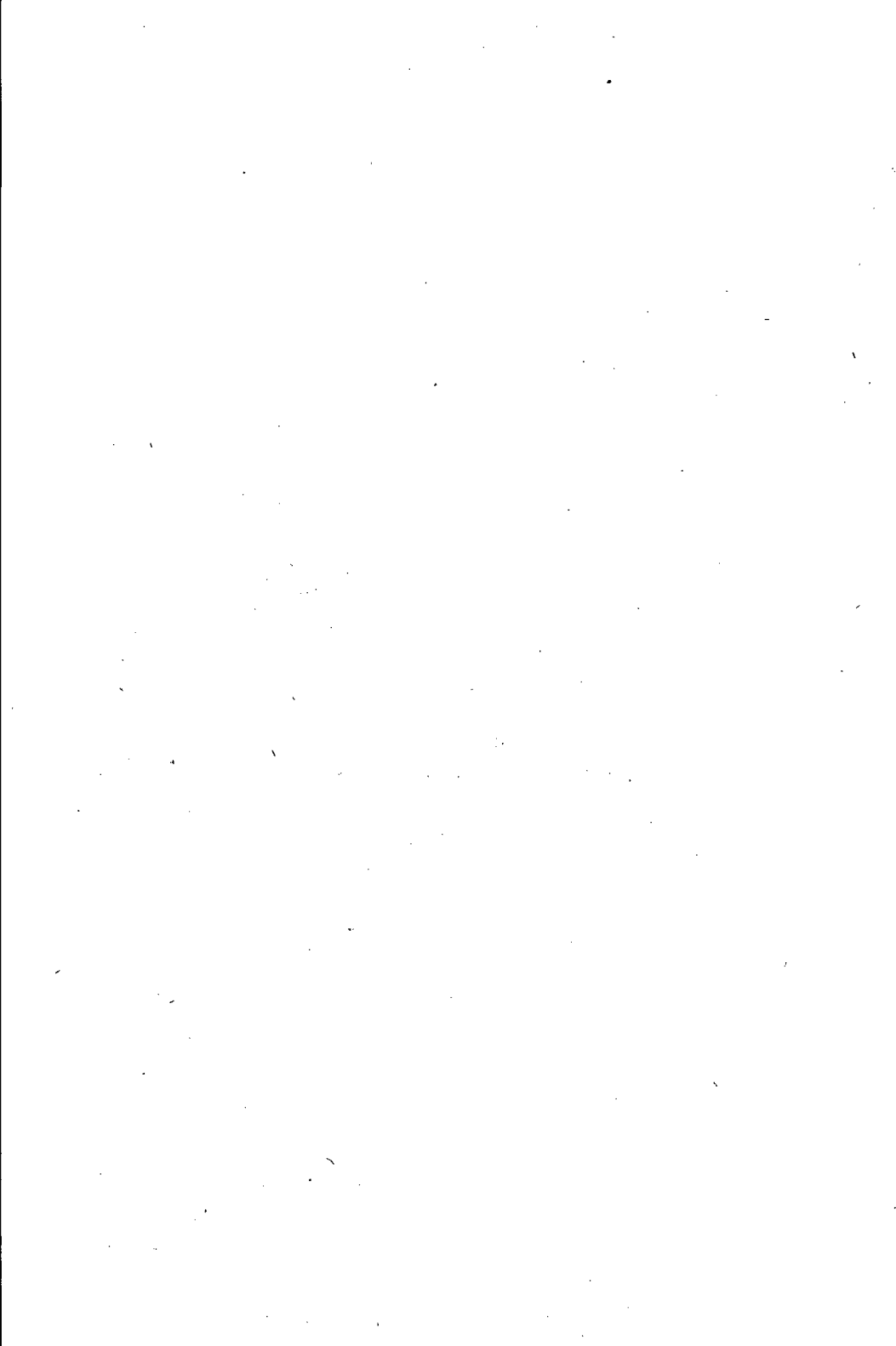
kiittää kaikkia kirjoittajia ja tutkijoita sekä erityisesti Maanpuolustuksen Kannatusäätiötä ja Suomen Akatemiaa, tämänkin julkaisun toteutumisesta, se ilmaisee vahvan uskonsa saman aktiviteetin säilymiseen parhaillaankin suunnitteilla olevia uusia numeroita toteutettaessa. Puolustusvoimien juhlavuosi sekä toisen maailmansodan ja oman talvisotamme alkamisen muistovuosi "ruokkinevat" osaltaan potentiaalisen avustajakuntamme aktiviteettia. Toimitus ei pettyne tässä odotuksessaan.

Oman kiitoksensa ansaitsee julkaisumme pitkäaikainen ansiointunut toimitussihteeri, filosofian maisteri Eero Elfvengren. Hänen taitonsa ja ututteruutensa ovat turvanneet kirjamme ilmestymisen suunniteltuina aikoina. Hänen seuraajanaan jatkaa humanististen tieteiden kandidaatti Juhani Halvari, joka tästä Aikakauskirjan numerosta alkaen on ryhtynyt hoitamaan toimitussihteerin vastuullista työarkaa. Parahin kiitos kuuluu myös toimituskunnan aiemmille jäsenille, valtiotieteen maisteri Markku Palokankaalle, humanististen tieteiden kandidaatti Seppo Rautialle ja ekonomi Hannu Taunulalle aktiivisesta panoksesta kirjamme hyväksi. Tunnetun historian tutkijamme, apulaisprofessori Ohto Mannisen, jo tähänastisen vahvan avustajamme, näemme erittäin tervetulleena toimituskunnan jäsenenä.

MATTI LAPPALAINEN

SISÄLLYS

PAAVO TALVIO:	sivu
Marsalkka Mannerheimille kuuluneet teräaseet — asehistoriallinen katsaus	7
HEIKKI POHJANPÄÄ:	
Mannerheimin puheet	39
VELI-MATTI SYRJÖ:	
Tykistönkenraali Vilho Petter Nenosen Venäjän ajoilta	66
MARTTI TURTOLA:	
Eräitä näkökulmia suomalais-virolaisiin sotilassuhteisiin 1920- ja 1930-luvuilla	95
KARI SELÉN:	
Paavo Talvelan Amerikan-matka 1939	111
BORIS SAARMAA:	
Kokemuksistani yhteysupseerina Yhteysesikunta Roissa 1941—1944	130
MARTTI TURTOLA — SAMPO AHTO:	
Katsaus sotahistoriaan liittyviin tutkimuksiin ja kirjoituksiin	158
SOTAHISTORIALLINEN SEURA r.y.:	
Toiminnasta vuonna 1986	169
Säännöt	174
Jäsenistö	179

Paavo Talvio

MARSALKKA MANNERHEIMILLE KUULUNEET TERÄASEET — ASEHISTORIALLINEN KATSAUS

Mannerheim muistetaan, paitsi suurena sotilaana ja valtiomiehenä, myös tutkimusmatkailijana ja suurriistan metsästäjänä. Hänen Aasiasta tuomiinsa kansatieteellisiin esineisiin kuuluvat mm. vanha tiibetiläinen metsästyskivääri ja harvinainen tanguuttimiekka. Muistelmissaan hän mainitsee metsästysaseistaan vain kiväärit, jotka hän osti Lontoosta matkallaan Intiaan 1936 (kaksipiippuisen Purdey-suurriistakiväärin ja tiikerinmetsästyksen erityisen sopivan Rigby-metsästysluodikon ym.). Teräaseistaan hän ei kerro senkään vertaa, ”Pyhän Yrjänän sapelia” lukuunottamatta. Nekin ansainnevat esittelyn, erityisesti siitä syystä, että kolmesta Mannerheimin asetovereilleen ja ystävilleen lahjoittamasta aseesta kaksi on palautunut museoihin, toinen vasta 1985 ja kolmaskin on saatu tutkittavaksi sen omistajan hyväntahtoisella myötävaikutuksella.

Vahvistetut asemallit

Vahvistettuihin malleihin kyseisistä teräaseista kuuluvat seuraavat: 1. ja 2. Ratsuväen upseerin kevyt miekka, 3. Kaartin kyrasieriupseerin miekka m/1826; 4. Säännöllisten joukkojen upseerinsapeli m/1881 kahvalla m/1909; 5. Ratsuväen upseerin sapeli m/1909; 6. Ratsuväen upseerin miekka m/1708 ja 7. Ratsuväen upseerin sapeli m/1893. Kaksi viimeksi mainittua ovat Ruotsin armeijan aseita.

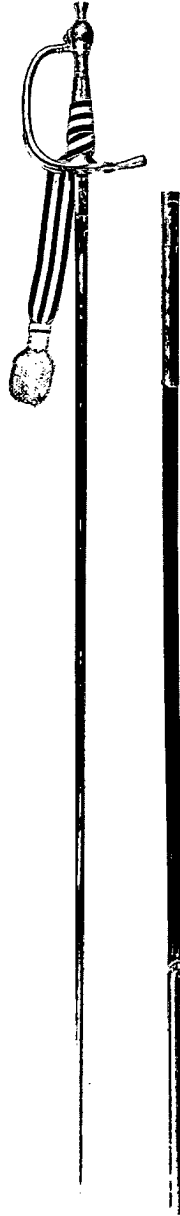
Nikolain ratsuväen-sotakoulussa, jonka kirjoihin Mannerheim merkittiin 14.9.1887, hänellä junkkarina oli rakuunasapeli m/1881. Se vaihtui samaa mallia olevaksi upseerinsapeliksi, kun hänet kornettina siirrettiin 15. Alexandran rakuunarykmenttiin 1889.¹

Mannerheimin saatua siirron Chevalier-kaartinrykmenttiin 1891, hän joutui hankkimaan raskaan ratsuväen varusteet. Che-

valierikaarti oli arvossapidetyin neljästä kaartin kyrassierirykmentistä ja huolehti talvipalatsin vartioinnista. Paraati- ja palatsiunivormua käytettäessä sivuaseena oli kyrassierimiekka. Palveluksen ulkopuolella upseereilla oli Aleksanteri I:n ajoista saakka oikeus kantaa kevyttä miekkaa, mutta Aleksanteri III:n aikana tämä oikeus kuului vain kaartin kyrassierirykmenttien upseereille, kunnes sitä laajennettiin hänen seuraajansa aikana. Kevyet miekat olivat yleistä eurooppalaista tyyppiä, esikuvina ranskalaiset kevyet miekat, ehkä myös Englannin raskaan ratsuväen pukumiekka m/1796. Preussilainen vaikutus oli Nikolai I:n aikana vaihtunut ranskalaiseksi, mikä näkyy selvimmin 1826 vahvistetuista teräasemalleista, kuten kevyen ratsuväen sapelista, joka oli ranskalaisen ratsuväen sapelin m/An XI:n (1802—1803) jäljennös ja kyrassierimiekasta, jonka esikuvana oli Ranskan armeijan raskaan ratsuväen sapeli, sekin mallia An XI. Tämä koskee miehistön miekkaa, upseerien pallas muistutti pikeminkin ranskalaista linjaratsuväen sapelia m/1816, jossa oli suora terä.²

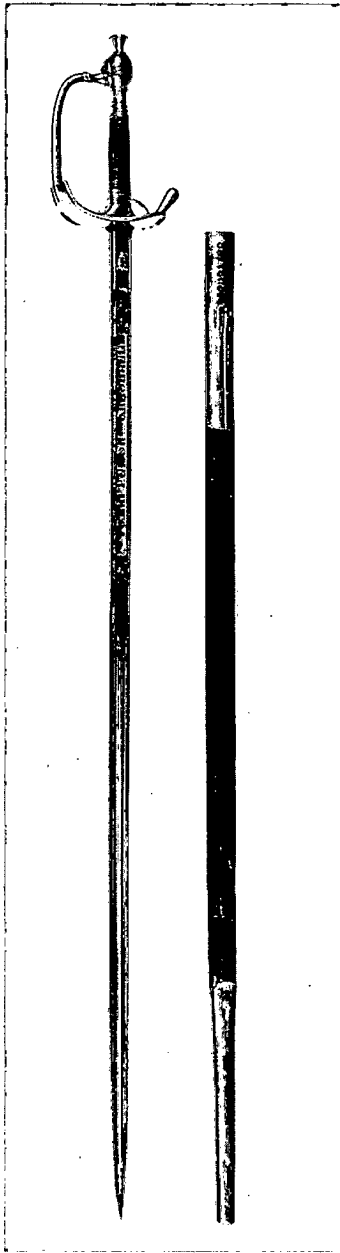
Mannerheimin *kevyistä miekoista* mainittakoon, että toisessa niistä on Solingenissa valmistettu terä, mutta W. Claubergin leiman lisäksi myös pietarilaisen P. A. Fokinin leima, joten terän kaiverrustyöt, nimenomaan vähävenäläinen sananparsa kyrillisin kirjaimin lienee tehty Pietarissa. Mistä Mannerheim on miekan saanut, on arvoitus; ehkä se on miekkailupalkinto. Toisen kevyen miekan valmistaja oli Schaaf & Pojat -niminen ase- ja mekaaninen konepaja (Vasili Ostrovilla), jolla oli liike keskustassa, Vosnesenskaja prospektin varrella. Tehtaan perusti 1824 Elberfeldistä, Solingenin läheltä Zlatoustiin 1820 muuttanut miekkaseppä N. Schaaf.

Mannerheimin *kyrassierimiekan* (pallaksen) hamaraan kaiverretusta kirjoituksesta on aikojen kuluessa suurin osa hankautunut pois, alusta on jäljellä puolikas M-kirjainta, lopusta -thal ja Coulaux freres. Terän valmistaja on tästä päättäen ollut Elsassissa, Strassburgin lähistöllä sijaitseva Klingenthalin tehdas, jossa tehtiin miekkoja, sapeleita ja pistimiä Ranskan armeijalle. Tehdas perustettiin 1730, mutta menetti 1836 suurimman osan työväestään Chatelleraul'tin tehtaalle. Osaan vuosina 1801—

Ratsuväen kevyt miekka. P. Yrjön ritarikunnan merkki pienoiskoossa väistinlevyssä, mutta ei "urheudesta"-kaiverrusta eikä laakerinlehviä huotran heloissa, kuten P. Yrjön kevyeen miekkaan m/1913 kuului. Mannerheim-museo. SA-kuva.

A light cavalry sword. The miniature badge of the Order St. George on the top of the cap piece but no "for bravery" inscription or laurel leaves on the ferrules of the scabbard as should be on the light sword of St. George m/1913. SA-photo.

Ratsuväen kevyt miekka. Terän yläosa osittain kullattu, osittain sinistetty, sanat kyrillisin kirjaimin. Kuulunut marsalkka Mannerheimille. Sotamuseo.

A light cavalry sword. The edge of the sword partially gilded, partially blue annealed. Words in cyrillic letters. Belonged to Marshal Mannerheim. Military Museum.

1814 valmistuneista teristä kaiverrettiin kirjoitus "M=fture Imp^{le} de Klingenthal Coulaux frères", mikä ilmeisesti on ollut Mannerheiminkin pallaksen terän hamarassa. Kahva sitä vastoin on edellä mainitun Schaaf & Pojat -asetehtaan valmistama, ranskalaista kahvaa hieman lyhyempi. Terä on siis ranskalaisia sotasaalisteriä, saatu joko kentältä tai asevarikosta.³

Siitä kritiikistä, joka Krimin sodan jälkeen kiinnitti huomiota venäläisten kylmien aseiden heikkouksiin taisteluaseina, kohdistui osa kyrassierimiekkoihinkin. Kenraaliadjutantti G. A. Plautinin mukaan ratsuväen sapeli ja kyrassierimiekka olivat niin painavia, että niiden käyttö rajoittui pääasiassa seremoniatilaisuuksiin. Painopiste oli väärin sijoitettu, pallaksissa esimerkiksi 6—7 tuumaa kahvasta. Poikkileikkausta Plautin esitti muutettavaksi soikioksi, kärkeä keskilinjaan, terän pituudeksi 33 tuumaa (83.8 cm). Ranskalaisen kyrassierimiekan, lattan, terän pituus oli 97.45 cm, venäläisen 97.8 cm. Kahvojakaan Plautin ei hyväksynyt, "koska ne estivät käden vapaata liikettä". Kyrassierimiekoja hän kuitenkin piti ratsuväen sapeleita parempina, koska pisto niillä oli paljon voimakkaampi ja terävämpi kuin sapeleilla. Puiset, nahoitetut huotrat olivat hänen mielestään rautaisia parempia; nämä vääntyivät ja lommoutuivat helposti, olivat painavia ja aiheuttivat melua. Arvostelu kohdistui lähinnä kyrassierimiekan miehistömalliin (m/1839), joka oli samanlainen kuin Ranskan raskaan ratsuväen sapeli m/An XI-XIII.

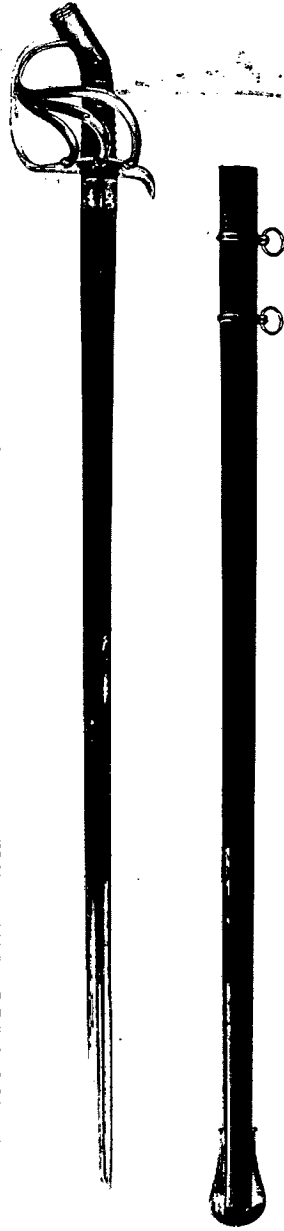
Ranskalaisen vaikutuksen heikkenemistä merkitsi "aasialaista mallia" olevan sapelin vahvistaminen 1834 ensin Nižegorodin, sitten myös Severskin rakuunarykmentille; molemmat oli sijoitettu Kaukasiaan. Kaukasian sotakokemukset olivat osoittaneet, että sikäläiset "šaškat" olivat venäläisiä sapeleita huomattavasti paremmat taistelukäytössä. "Aasialaisessa" sapelissa, jonka kahva oli kaukasialaista mallia, terän painopiste oli lähempänä taistelukärkeä, terä toisin sanoen ei ollut "yleiskaareva" kuten esimerkiksi sapelissa m/1826. Rakuunarykmenttien upseereille vahvistettiin 1841 sapeli, jonka esikuvana oli Ranskan ratsastavan tykistön sapeli m/1829, mutta huotra oli puuta, nahoitettu, kuten jo mallissa 1834. Niitä tilattiin myös Ranskasta ja erään sikkäläisen manufaktuurin johtaja, Monseau nimeltään, kehoitti ve-

näläisiä 1850 ottamaan kasakkasapelin (m/1838) ratsuväen sapeleiden esikuvaksi. Sen terä oli tarpeeksi pitkä, ei liian kaareva ja pistoonkin sopiva, vain kahva oli liian kevyt. Rakuunasapelin terää hän piti liian lyhyenä, käpeana ja kaarevana; se ei sopinut lyöntiin eikä pistoon. Asekomitean tavoitteena olikin sapeli, jossa olisi kasakkašaškan terä, mutta rakuunasapelin kahva yhdellä kaarella.⁴

Kylmien aseiden heikkoudet korostuivat, kun Krimin sodan päätyttyä pyrittiin ensisijassa parantamaan tuliaseita. Plautinin aloite, jossa vaadittiin ratsuväen varustamista uusin asemallein, otettiin kuitenkin käsiteltäväksi tykistökomiteassa 1859. Sinä ajankohtana kevyellä ratsuväellä, husaareilla ja ulaaneilla, oli sivuaseena sapeli m/1826, jonka kahva oli messinkiä kahdella sivukaarella, huotra rautaa. Rakuunoilla, ratsastavalla tykistöllä ja ratsupioneereilla oli rakuunasapeli m/1850.

Kaartin ratsuväen vanhempi miekkailun opettaja Sokolov esitti 1867 mielipiteitä, jotka muistuttivat Plautinin kritiikkiä ja hänellä oli myös uusien jalka- ja ratsuväen sivuaseiden mallipiirustukset valmiina. Niitä ei nähtävästi kelpuutettu komiteaan. Vasta kun Lontoon sotilasasiamies, kenraalimajuri A. Gorlov ryhtyi kiirehtimään teräaseiden mallien uudistamista Saksan-Ranskan sodan kokemuksiin ja Englannin uusiin teräasemalleihin viitaten päästiin sanoista tekoihin. Sotakokemukset tukivat teoriaa piston paremmuudesta lyöntiin verrattuna. Gorlov esitti, että ratsuväelle vahvistettaisiin vain yksi sapelimalli, mutta kyrassierien sallittaisiin pitää pallaksensa. Sapelin terän kaarevuutta oli vähennettävä, sen poikkileikkausta muutettava, kahvan, erityisesti kouraimen mallia parannettava ja teriin merkittävä painopistekohta. Ratsuväen tarkastaja, suuriruhtinas Nikolai hyväksyi nämä esitykset.

Gorlovin saapua eokuussa 1874 Pietariin hänellä oli mukanaan kolme teettämäänsä teräasemallia. Sodan puhkeaminen Turkkiä vastaan 1877 viivytti jälleen uudistusta ja vasta vuoden 1880 alussa Gorlov jälleen saapui Pietariin, jolloin hänelle asekomitean istunnossa esiteltiin opetuspataljoonien lausunnot ja hänen piirustustensa mukaiset aseet. Komitea oli päätenyt tulokseen, että pisto- ja lyöntimiekan edut oli yhdistettävä, mikä

Kyrassieriupseerin miekka m/1826 (ven.). Terä Napoleonin sotien aikainen, Klingenthalin tehtaan valmistama. Kuulunut marsalkka Mannerheimille. Yksityisomistuksessa. SA-kuva.

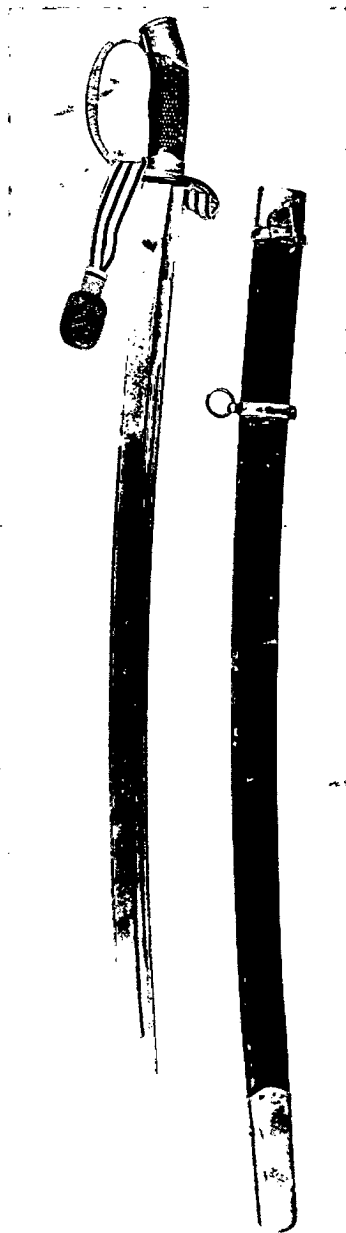
Cuirassier officer's sword m/1826 (Russian). The blade from the Napoleonic wars manufactured by Klingenthal factories. Belonged to Marshal Mannerheim. Private collection. SA-photo.

vastasi myös ratsuväen perinteitä. Gorlov sai tehtäväkseen suunnitella kaksi uutta sapelimallia, toisen kevyttä ratsuväkeä, toisen kasakkajoukkoja varten. Viimeksi mainittuun komitea ehdotti "itämaista" kahvamallia, mutta Gorlov torjui sen kasakoiden perinteiden vastaisena. Ratsuväen kenraaleista koottu uusi komitea esitti nyt, että säännöllisen ratsuväen ja kasakkajoukkojen sapelien terien tuli olla yhtäläiset.

Keisari vahvisti 4.8.1881 kylmien aseiden uudet mallit, joiden suunnittelijaksi mainitaan kenraaliluutnantti Gorlov.⁵ Ne olivat "säännöllisten joukkojen šaškat", "kasakoiden šaškat" ja "kyrassierien pallakset", kaikki puusin huotrin. Kohdissa 1 ja 2 mainittujen aseiden välillä oli eroa vain kahvoissa. Kaarevuus oli täsmälleen sama kuin Kaukasiassa ja kasakoiden keskuudessa erinomaisiksi ja lyöntiinkin sopiviksi tunnetuissa vanhoissa terissä, joissa oli "Passaun suden" kuva. Kahvasta oli sivukaaret jätetty pois, kourainten mallia oli parannettu ja puulajiksi suositeltiin "bakaut"-puuta. Painopiste oli lähellä taisteluterää. Määräykset eivät koskeneet Kaukasian-joukkoja.

Mitä upseerien šaškoihin tulee, katsottiin, että niiden terät voivat olla miehistön aseiden teriä hieman kapeammat ja lyhyemmät. Kahvan ja huotran helojen tuli olla kullatut ja kouraimen puuta viistourin ilman lankoja. Upseerit olivat kehoittaneet Gorlovia esittämään myös asevaraston perustamista, jotta he voisivat ostaa hyviä aseita edullisesti. Gorlov esittikin keväällä 1885 tällaisen asevarikon perustamista kaartinjoukkojen ja armeijan upseereita varten, perusteluna, ettei armeijan asevarikoista enempää kuin yksityisiltä yrittäjiltäkään löytynyt hyviä teriä. Solingenin terät olivat, Gorlov väitti, huonoa terästä ja huonosti suunniteltujakin.

Mannerheimin *sapeli m/1881*, jonka kahva on mallia -09, on taistelukelpoinen ase, ei mikään paraatisapeli. Sen terä on vahva, mutta taipuisa ja ylittää miehistöšaškan terän suurimman pituuden (81 cm) kolmella sentillä. Mikä hänen oma mielipiteensä sapelistä oli, siitä ei ole mitään viitteitä saatavissa. Hänen ollessaan Upseeriratsuväkikoulun mallieskadroonan päällikkönä koulun miekkailun ja voimistelun opettaja, everstiluutnantti Olsufjev esitti (1903) sapelistä m/1881 kielteisiä lausuntoja julkai-

"Säännöllisten joukkojen" upseerinsapeli m/1881, kahva m/1909 Porte-épée yrjönristin nauhallalla. Mannerheim-museo. SA-kuva.

Sabre m/1881, hilt m/1909 of "regular troops" officer. Porte-épée St. George. Mannerheim Museum. SA-photo.

semassaan kirjasessa. Hänen mielestään sekä lyönti että pisto kävivät tällä aseella huonosti. Olsufjev piti pistoa kevyimpänä ja olennaisimpana ”tempuna” vastustajan kukistamiseksi. Lyönnin heikkouteen vaikutti hänestä sapelin vähäinen kaarevuus, jolla menetettiin kaarevan sapelin edut, kuten voimakas poikkittaisisku. Kouraimen kiinnitystä hän piti virheellisenä.

Lähtiessään 52. Nježenin rakuunarykmenttiin komennettuna venäläis-japanilaiseen sotaan Mannerheimilla oli mukanaan ylämainittu sapelinsa. Ennen lähtöään hän lahjoitti Chevalierkaartissa pitämänsä rintahaarniskan ja kyrassierimekkansa Haminan kadettikoulun aikaiselle toverilleen, aliratsumestari (sittemmin eversti) August Bernhard Lindemanille.⁶ Marraskuussa 1905 Mannerheim ylennettiin everstiksi ”kunnostautumisesta japanilaisia vastaan käydyssä taistelussa”.

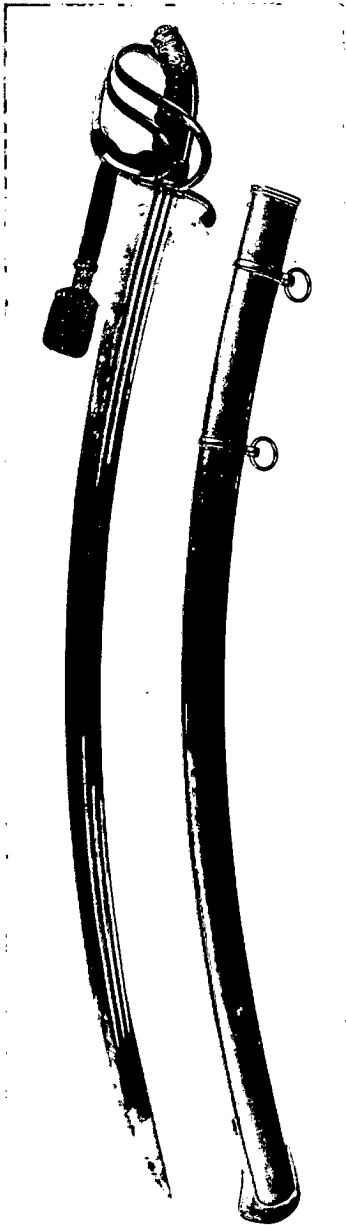
Palattuaan yleisesikunnan järjestämältä tiedustelu- ja tutkimusmatkalta Keski-Aasiasta ja Kiinasta ja saatuaan nimityksen 13. Wladimirin ulaanirykmentin komentajaksi vuoden 1909 alussa Mannerheim ryhtyi kovin ottein uudistamaan rykmenttinsä vanhentunutta koulutustasoa sotakokemuksiinsa nojautuen. Samalla hän pyrki omalta osaltaan tukemaan armeijan johdon tavoitteita, joiden tarkoituksena oli kurin tiukentaminen ja joukkojen moraalin kohottaminen hävityn sodan jälkeen. Joukko-osastohengen parantamiseen ja keisarin kunnioituksen korostamiseen tähtäsivät ilmeisesti myös sotaministeriön käskyt tammi—maaliskuulta 1909, jotka koskivat upseerien kylmiä aseita.⁷ Kaikkien aselajien upseerien sallittiin edelleenkin kantaa sapelia (šaškaa) m/1881, mutta sen ohella ratsuväen upseerien sapelit ja pallakset pysytettiin rauhan aikana ”niillä, joille ne tähänkin asti oli sallittu (kaartin joukoille) ja kannetaan niitä tällä hetkellä voimassa olevin perustein”. Husaari-, ulaani- ja rakuunalinjarykmenttien sekä kaartin ja armeijan ratsastavan tykistön upseerien sallittiin kantaa ratsuväen sapelia palveluksen ulkopuolella, entisten kyrassierirykmenttien upseerien pallasta. Samalla sotaministeri, jalkaväen kenraali Alexander Røediger vahvisti keisarin hyväksymät mallipiirustukset upseerinsapelin m/1881 uusia kahvoja varten. Tärkeintä niissä oli, että kahvan ponnen selustassa tuli olla sen hallitsijan monogrammi,

jonka aikana upseeri oli ylennetty ”ensimmäiseen upseerinarvoonsa”. Monogrammi oli ympäröity laakerinlehväreunuksin. Terässä tuli olla sekä Nikolai II:n nimikirjain kruunuineen että kaksoiskotkavaakuna. Mallipiirustuksessa niihin ei liity koristeellisia lisiä, joita niin monissa sapelinterissä on. Aikaa muutosten tekoon myönnettiin 1.1.1912 saakka.

Näitä määräyksiä täydennettiin 25.7/7.8.1909 annetulla sotaministerin käskyllä, joka koski ”rautaisessa huotrassa kannettavien ratsuväen upseerien sapelien ja pallasten kahvoja”. Niihinkin oli nyt sijoitettava samanlaiset hallitsijanmonogrammit kuin šaškoihinkin. Terässä keisarin nimikirjaimen ja kaksoiskotkan tuli olla syövytettyjä eikä kaiverrettuja, kustannussyistä.⁸

Ratsuväen upseerinsapelin perusmalli oli vuodelta 1809 eikä siihen sen jälkeen oltu tehty mainittavia muutoksia. Kaarevuutta ei voitu vähentää, koska se olisi ollut vastoin husaari- ja ulaaniperinteitä. Karpinkieliteristä oli luovuttu ja sapelien laatua parannettu. Käskyllä 6/19.12.1907 rakuunarykmenteiksi muutetut husaari- ja ulaanirykmentit olivat saaneet entiset nimensä ja kenttäunivormun lisäksi perinteiset Aleksanteri II:n hallituskauden aikaiset univormumallinsa. Myöskin 52. Nježenin rakuunarykmentti muuttui jälleen husaarirykmentiksi ja Mannerheimkin sai, tosin lyhyeksi aikaa, pukeutua husaarinasuun, sivuaseena *ratsuväen sapeli*. Siihen ja sapeliinsa m/1881 hän teetti sotaministeriön käskyjen mukaiset monogrammit kahvoihin, mutta ei teriin. Hänen ratsuväen sapelinsa terässä on Lontoon tarkastusleima; sen valmistaja oli Solingenissa vuodesta 1821 toiminut Alex. Coppel, jolla oli edustus Lontoossa. Ratsuväen sapelia ei paraatiasussa voitu korvata millään muulla teräaseella.⁹

Varsovassa, minne Mannerheim kenraalimajuriksi ylennettynä muutti, saatuaan nimityksen kaartin keisarin-ulaanirykmentin komentajaksi, hänellä oli useammin kuin Novo-Minskissä tilaisuuksia käyttää myös kevyitä miekkojaan.¹⁰ Varsovaan sijoitettua Erillistä kaartin ratsuväen prikaatia komensi vuodesta 1910 alkaen kenraalimajuri Feldman ja Mannerheim sai prikaatin komentoonsa 6.1.1914. Siihen kuuluivat paitsi kaartin keisarin-ulaanirykmentti, Grodnon husaarirykmentti ja kaartin ratsastavan tykistörikaatin yksi patteri.

Ratsuväen upseerin sapeli m/1909. (ven.). Valmistaja Alexander Coppel & Comp., Solingen. Mannerheim-museo. SA-kuva.

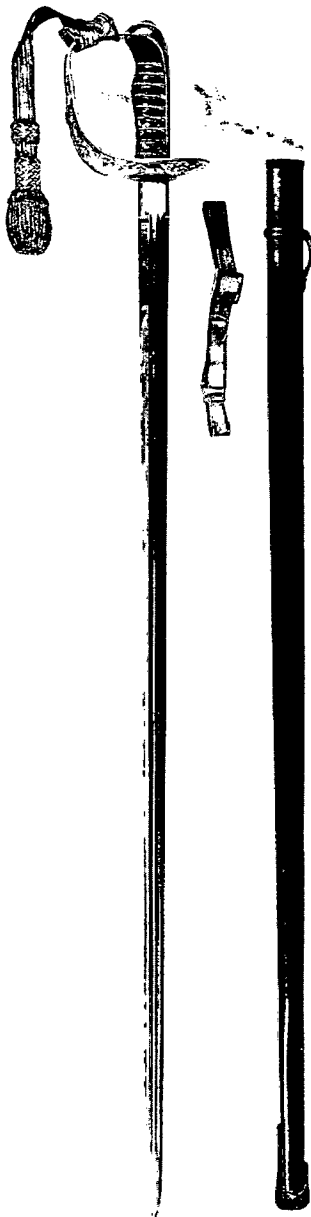
Cavalry officer's sabre m/1909 (Russian). Made by Alexander Coppel & Co. Solingen. Mannerheim Museum. SA-Photo.

Maailmansodan puhjettua Erillinen kaartin ratsuväkiprikaati liitettiin, kuten Mannerheim muistelmissaan kertoo, kenraali Tumanovin komentamaan ratsuväen armeijakuntaan kolmantena prikaatina ja sai tehtäväkseen suojata 4. armeijan keskityksiä Lublinin suunnalla. Itävalta-Unkarin 1. armeijan osien hyökkäyksen torjuminen ja huomattavan aikavoiton hankkiminen Krasnikin eteläpuolella 17.8.14 käydyssä taistelussa oli Mannerheimin prikaatin ansiota. ”Merkinä siitä, että tälle Krasnikin taistelun tulokselle annettiin arvoa korkeammalla taholla, oli saamani Pyhän Yrjänän sapeli” Mannerheim kirjoittaa. Päämajan ”prikaaseihin” maininta hänen yrjõnsapelistaan ilmestyi kovin myöhään, vasta 1915, kun niissä jo oli mainittu hänen saamastaan 4. luokan yrjõnrististä ja ylentämisestä kenraaliluutnantiksi jatkuneissa kovissa taisteluissa saavutettujen menestysten johdosta.¹¹

Pyhän Yrjön ritarikunnan uudet säännöt oli julkaistu kesällä 1913 ja niissä oli myös yrjõnaseita koskevia määräyksiä. Mannerheimilla ei nähtävästi ollut aikaa syventyä sellaisiin asioihin rintamalla; hän tyytyi vaihtamaan sapelinsa porte-épéeen nauhan yrjõnristin nauhaksi, joka siinä on vieläkin.¹²

Katkaistuaan siteensä Venäjän armeijaan ja palattuaan kotimaahan Mannerheim kutsuttiin jäseneksi sotilaskomiteaan. Hallituksen joukkojen ylipäälliköksi nimitettynä hän keskitti kaiken tarmonsä armeijan jalkeille saamiseen. Aseiden hankkiminen oli kiireellisin tehtävä, mutta vain ratsuväelle oli teräaseilla enää merkitystä. Kun Päämajan ruotsalaisilla upseereilla oli omat sivuaseensa, täytyi suomalaistenkin hankkia ruotsalaiset sapelit, kuten päähineetkin ja niitä saatiin nähtävästi Tukholman-edustuston hankintatoimiston kautta. Ruotsalaisista ratsuväen *upseerisapeleista m/1893* poistettiin kolmen kruunun vaa-kunat ja ne korvattiin Suomen leijonalla. Ylipäällikön sapeliin jäi kuninkaallinen kruunu eikä häntä voitane moittia siitä, että leijonaa kiinnitettäessä se jäi heraldisesti väärään asentoon. Näitä sapeleita jaettiin Päämajan upseereille vielä aamulla 16.5.18 Pasilassa.

Ruotsissa sapelia m/1893 — itse asiassa pallasta — käyttivät ratsuväen upseerien lisäksi vuodesta 1908 alkaen myös ratsasta-

Ratsuväen upseerin sabeli (pallasch) m/1893 (ruots.). Ruotsissa käytössä vuoteen 1927. Mannerheim-museo. SA-kuva.

Cavalry officer's sabre (pallasch) m/1893 (Swedish). Used in Sweden until 1927. Mannerheim Museum. SA-photo.

van tykistön upseerit; ratsuväessä se oli käytössä vuosina 1895—1927. Se oli sivuaseena myös Henkikaartin ratsurykmentissä eli Ratsukaartissa, joka polveutui 1770 perustetusta Suomen kevyet rakuunat -nimisestä värvätystä joukosta. Ennen muuttoaan Suomeen Ratsukaartissa palveli myös kreivi Carl Erik Mannerheim. Hänen pojanpojanpoikansa osallistui vapaaehtoisena vapaussootaan Uudenmaan Rakuunarykmentin riveissä ja hänelle Ylipäällikkö lahjoitti Seinäjoella ”yrjönsapelinsa”, jota hän oli käyttänyt kahdessa sodassa.¹³

Mikkelissä 18.4.1918 päivätyssä Ylipäällikön päiväkäskyssä n:o 43, joka koski väliaikaisia virkapukuja, mainitaan myös sivuaseista: ”Miekkamalliksi vahvistetaan suora lyömämiekka oksideeratusta raudasta tehdyssä tupessa. Jalkaväessä kahvan pää on tehty leijonan muotoon ja kapean kädensuojuksen etupuoli Suomen leijonalla varustettu. Ratsuväessä leveä kädensuojus ja sama leijona ainoastaan kädensuojuksessa...” Tässä viitataan selvästi ruotsalaiseen jalkaväen upseerin sapeliin m/1899, jollainen oli ainakin kenraalimajuri Ignatiuksella, Mikkelissä perustetun pukukomitean asiantuntijajäsenellä. Miekassa oli kapea kädensuojus, jonka etupuolella soikeassa laatassa Suomen leijona. Kullatun kahvan ponsi oli leijonanpään muotoinen, kourain nahoitettu, kullatuin kiristyslangoin, terä suora ja koristeellinen, huotra tummaksi oksideerattu.¹⁴ Ratsuväen sapelia m/1893 on nähtävästi ajateltu Suomen armeijan ratsuväen sapelin esikuvaksi. Päiväkäsky ei näin ollen koske niitä miekka- ja sapelimalleja, joita Akseli Gallen-Kallela suunnitteli ja joissa kahvan pontena ei ole leijonanpäätä vaan heraldinen ruusu. Mainittakoon, että tunnettu saksalainen tutkija Seifert on sitä mieltä, että ”Suomen armeijan upseerimiekka M 1919 muistuttaa karkein piirtein Preussin jalkaväen upseerin miekkaa n/A.”¹⁵

Mannerheimilla ei ollut suomalaista ratsuväen upseerin sapelia m/1919, vaikka hän oli Uudenmaan Rakuunarykmentin kunniapäällikkö. Helsingin voitonparaatissa käyttämänsä ruotsalainen sapeli hänellä oli, kun hän valtionhoitajana vieraili Ruotsissa ja Tanskassa ja kun hän kotimaassa vastaanotti lukuisia suojeluskuntien paraateja vuosina 1919—1920. Sen jälkeen hän käyttikin kunniamiekkaansa.

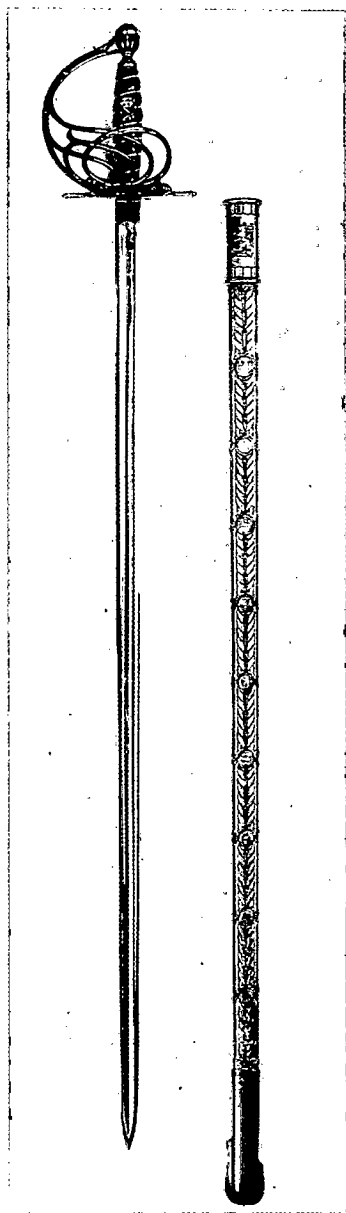
Mannerheimin kunniamiekat

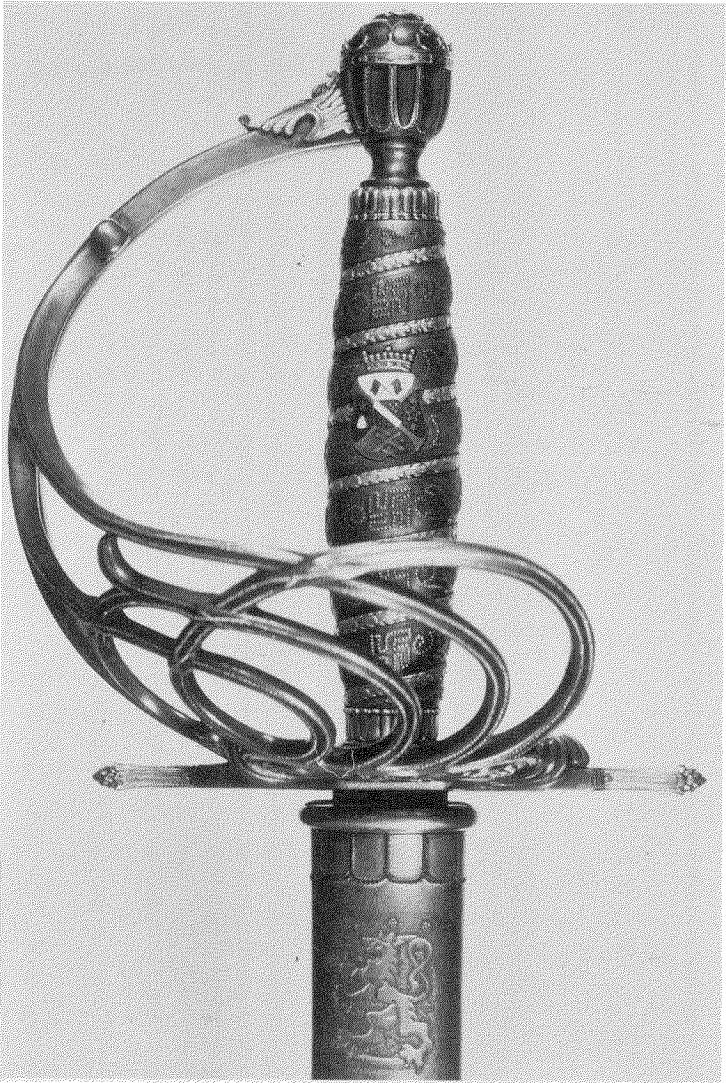
Tampereen Rykmentin upseerien keskuudessa lienee jo 1919 suunniteltu lahjan antamista Mannerheimille ”muistoksi niistä voitoista, joita hänen päällikkyytensä alaisina oli saavutettu vapaussodassa”. Helsingissä 1920 pidetyssä kokouksessa tehtiin päätös, että muistolahjan tuli olla *kunniamiekka*. Päätöksen toteuttaminen uskottiin komitealle, johon kuuluivat eversti Ahrenberg, everstiluutnantti Heinrichs ja majuri Tuompo. Miekan suunnitteli arkkitehti, tohtori Carolus Lindberg, apunaan nuori, lahjakas taiteilija Henry Ericsson. Miekan terä valmistettiin Fiskarsin hienotaetehtaalla. Vuorineuvos Albert Lindsay von Julin antoi tehtävän mestari Lennart Degerholmille. Vuorineuvos von Julin testasi terän iskemällä sen kärjen lattiaan ja taivuttamalla terän niin, että sen ruoto kosketti kärkeä. Terän palauduttua suoraksi ehjänä ja muotoaan menettämättä se hyväksyttiin. Tai-to Oy valmisti kahvan ja huotran ja suoritti kaiverrustyöt. Terään kaiverrettiin latinaksi omistus: ISÄNMAAN LOISTAVALLE PELASTAJALLE JA SUOMEN ARMEIJAN KORKEIMMALLE PÄÄLLIKÖLLE KAIKKIEN ARVOASTEIDEN UPSEEREILTA. Teräksestä ja hopeasta valmistetun huotran vaakunakuviot noudattavat vapaussodan tapahtumain kulkua. Kunniamiekkaa ei voida pitää pallaksena, koska siinä on taipuisa terä ja suora kahvan kourain. Terä ja kahva antavat lähinnä rapiirin vaikutelman, mutta vastaväistinkaarten ja rikasson puuttuminen ovat erottavia tunnuksia.

Kunniamiekan luovutus tapahtui Mannerheimin — silloin ratsuväen kenraali — asunnossa Mariankatu 5:ssä. Hän oli kutsunut tilaisuuteen Päämajan korkeinta upseeristoa, koska ”hän näki tässä kunnianosoituksessa tunnustuksen siitä, mitä armeija päällikkyydessäni on tehnyt”. Sotaväen päällikkö, kenraali Wilkama piti luovutuspuheen, johon Mannerheim vastasi vahvaa sotilaspoliittista sävyä sisältäen sanoin. Miekan valinta muistolahjaksi miellytti häntä erityisesti: ”Se joka minun laillani on saanut kunnian varhaisimmista nuoruusvuosista saakka kantaa miekkaa, on tottunut katsomaan sitä ei vain vallan, vaan ritarillisuuden ja miehuullisuuden vertauskuvana, sillä ei armeija yhtä

Marsalkka Mannerheimille 1920 lahjoitettu Suomen armeijan upseeriston kunniamiekka. Mannerheim-museo. KM:n kuvakokoelmat.

The honorary sword given to Marshal Mannerheim in 1920 by the Officer Corps of the Finnish Armed Forces. Mannerheim Museum. KM photo collection.

Upseeriston kunniamiekan (1920) kahva. Miekan suunnitteli arkkitehti Carolus Lindberg apunaan taiteilija Henry Ericsson.

The hilt of the honorary sword m/1920 given by the Officer Corps. The sword was designed by architect Carolus Lindberg assisted by artist Henry Ericsson.

vähän kuin kansa saa luottaa yksinomaan teräksen terävyyteen, vaan sen tulee, välttyäkseen maahan tallaamiselta ja häviöltä seurata korkeampia ihanteita.”¹⁶

Mannerheimilla oli kunniamiekkansa mukanaan mm. Lützenin taistelun 300-vuotismuistojuhlissa 1932, Tampereen valtauksen 15-vuotismuistoparaatia 1933 ja vapaussodan 20-vuotismuistoparaatia 1938 vastaanottaessaan. Hänellä oli usein myös yrjönristillä koristettu kevyt miekkansa, mutta osallistuessaan isänmaallisiin juhlatilaisuuksiin hän vaihtoi yrjönristin nauhan suomalaiseseen porte-épéehen.¹⁷

Toisen kevyen miekkansa Mannerheim lahjoitti kenraali Nikolai Mexmontanille saadessaan Suomen Valkoisen Kaartin kunniapäällikkyyden. Mexmontan, entinen Suomen Kaartin komentaja, lahjoitti miekan jääkärieversti B. O. Nordenswanille, joka vuosina 1929—1932 toimi Suomen Valkoisen Kaartin komentajana. Nordenswan lahjoitti miekan Sotamuseolle vuonna 1968.

Muutaman vuoden kuluttua siitä kun Mannerheim oli saanut upseeriston kunniamiekan, hänelle lahjoitettiin *toinenkin* arvokas *kunniamiekka*. Sen lahjoittivat vapaussotaan osallistuneet ruotsalaiset vapaaehtoiset, upseerit ja rivimiehet. Luovutustilaisuus oli marsalkan Kaivopuiston-kodissa 16.5.1928. Lahjoitusta seurasi lahjakirje, jossa korostettiin vapaussodan merkitystä ja Mannerheimin korvaamattomuutta sen johtajana.¹⁸ Kunniamiekkasta kerrotaan lahjakirjassa, että se on ”Kaarle XII:n (ajan) miekka ratsuväkimallia Narvan (taisteluun) ja Gyllenlöfiin liittyvine muistoineen” ja ”osoitus meidän kunnioituksestamme ja ihailustamme Teidän johtoanne kohtaan ja ylpeydestämme, että olemme saaneet olla päällikkyytenne alaisina”.

Kunniamiekka on niin sanotulla drabanttikahvalla varustettu kaarlelaimiekka, sellaisena vahvistettua mallia, mutta muuten yksilöllinen ase, kuten ratsuväen upseerien miekat tavallisesti olivat. Sellaisia teriä kuin tässä miekassa on, valmistettiin jo 1670-luvulla, mutta tässä tapauksessa kyseessä on todennäköisesti 1708 vahvistettu ”ryttarvärja”, pitkäteräinen, tavallista vahvempi drabanttimiekka. Kahva on miltei samanlainen kuin Kaarle XII:n Narvan taistelussa käyttämässä miekassa, jota säi-

Vapaussodan ruotsalaisten vapaaehtoisten Mannerheimille 1928 lahjoittama kunniamiekka (= kaarlelaismiekka). Mannerheim-museo. SA-kuva.

The honorary sword (= "Charlesian" sword) given to Mannerheim in 1928 by the Swedish volunteers who participated in the War of Liberation. Mannerheim Museum. SA-photo.

lytetään Livrustkammaren'issa. Siinäkin terä on kahvaa vanhempi. Drabanttikahvaista ratsuväen miekkaahan pidetään eräänä kauneimmista, muodoiltaan viimeistellyimmistä ja mittasuhteiltaan parhaimmista miekoista, joita milloinkaan ja missään on taistelukäyttöön suunniteltu.¹⁹ Kunniamiekan alkuperäisestä omistajasta ei ole tietoa; miekka on peräisin Etelä-Ruotsista, von Essen -suvun omistamasta kartanosta.

Itämaiset miekat ja tikarit

Mannerheim osti maaliskuussa 1908 Kiinasta, todennäköisesti Labrangista, teräseen, jota mieluummin kuin mongolimiekaksi voitaneen nimittää *tanguuttimiekaksi*, koska tuolla alueella asuu tanguutteja, tiibetiläissukuista kansaa. Tämä melko lyhyt- ja suorateräinen lyömäri muistuttaa kiinalaista miekkaa, molemmissa on pyöreä väistin, mutta tanguuttimiekan terä viistoine kärkieneen on bhutanilaista tyyppiä. Labrangista Mannerheim osti myös lunttulukkaisen ”tanguuttikiväärin”.²⁰

Saavuttuaan Pekingiin heinäkuussa 1908 Mannerheim matkusti kahdeksi viikoksi Japaniin. Sieltä hän ei kuitenkaan tiettävästi ostanut japanilaista *samuraimiekkää*, joka tanguuttimiekan, tiibetiläisen rukousmyllyn ym. esineiden ohella kuului hänen kansatieteellisiin kokoelmiinsa. Samuraimiekka on tyypiltään katana ja sen terän ruodossa on signeeraus, joka viittaa 1600-luvun lopulle. Sen mukaan miekan tekijä olisi Fuji-wara Sadayuki. Fuji-wara on kuitenkin melko yleinen kunniasukunimi ja klaanin nimi, Sadayuki taas sukunimi. Sen nimisiä miekkaseppiä oli useita, eräs heistä Bungo-provinssin Sadayuki, joka eli ja toimi 1600-luvun lopulla. Häntä voitaneen pitää miekan tekijänä sillä perusteella, että mainitussa maakunnassa vaikutti Šinto-Takeda koulukunta ja useilla siihen kuuluvilla oli yuki-päättäinen sukunimi.²¹

Eräänä osoituksena siitä kuinka laajalti Mannerheim maailmalla tunnettiin, erityisesti talvisodan johdosta, on hänen Japanista lahjaksi saamansa *tanto-tikari* aikuchi-tyyppiä. Lahjoittaja oli Kadooka Tomoyoshi kuten teräänkin on merkitty. Muista

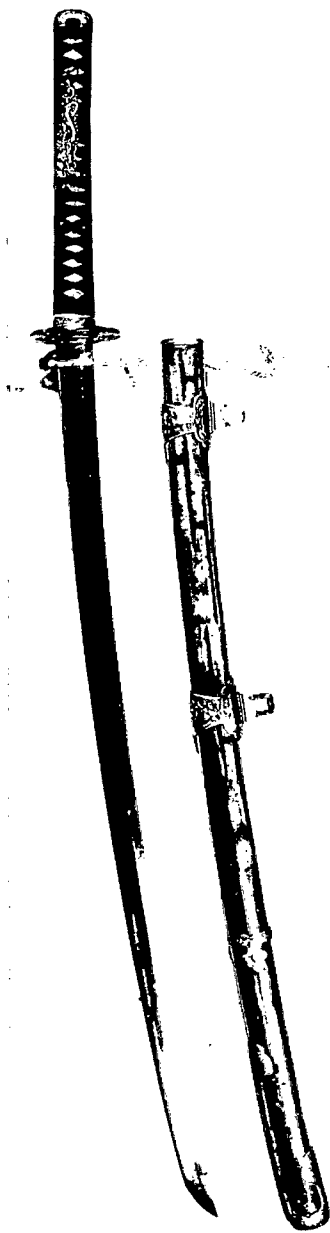
kirjainmerkeistä käy ilmi, että kyseessä on lahja ”shogun Man-nenheimulle” ja että terä on tehty ”onnea tuottavana päivänä helmikuussa showa-kauden 10. vuotena, 1935”. Terän valmisti Kasama Shigetsugu, joka tunnettiin maineikkaan miekkasepän Shigetoshin oppilaana. Shigetsugun tuotteliain kausi osui 1900-luvun alkuvuosiin. Hänen nimensä on taiteilijanimi, jollaisia vanhan Japanin miekkasepät harrastivat. Kasama Shigetsugu asui ja työskenteli Tokiossa ja oli ammattitaidostaan kuuluisa. Tanton tuppeen on myös merkitty tekijän ja aseiden nimet (”suuri henki”). Terään on lisäksi kaiverrettu kaksi kirjoitusmerkkiä, joissa tähdennetään uskollisuutta keisaria ja Japania, esi-isiä, vanhempia ja tulevia sukupolvia kohtaan.²²

Marsalkan vieraillessa Intiassa toista kertaa 1937 hän sai Ne-palin maharadžalta lahjaksi kaksi kaarevateräistä kansallisaset-ta, *koraa* ja *kukri*-nimisen teräaseen, sekin gurkhaheimon kan-sallisaseita ja heidän sotilaallisen maineensa luoja. Kora polveu-tuu 11. vuosisadan harashnat-miekasta, joka oli kukrinkin alku-muoto ja primitiivisten heimojen ase. Nepalilaisten aseiden esteettistä arvoa pidetään huomattavana, mikä johtuu niiden muo-toilusta, materiaaleista ja terien hionnan kauneudesta. Terissä ja kahvoissa, jopa huotrissa on usein käytetty kultaa koristekuvi-oissa ja kora-miekoille tunnusomaisia ovat pyöreät, lakkatäytteiset lotus-tunnukset.

Marsalkan lahjaksi saamat nepalilaiset aseet eivät liene kovin vanhoja, ehkä 1800-luvun lopulta tai 1900-luvun alusta.

Aseiden detaljitietoja

1. *Ratsuväen upseerin kevyt miekka.* — Kaksiteräinen, yksiurainen, terän pituus 84.3 cm, leveys tyvestä 1.1 cm. Leima: SHAF' & SINOVJA, S.-PETERBURG venäjäksi, keskellä kaksoiskotka. Kahva kullattu, väistön yhtenäinen, sama leima kuin terän tyves-sä. Kouraimessa tiheä, hopeoitu langoitus. Väistimen takaosassa, ulkopuolella pieni emalipintainen, valkea yrjönristi. Huotra mustaa kiiltoonahkaa, helat kullatut. Suuhelaan kaiverrettu koo-kas, ”kyrillinen” M-kirjain ja sen yläpuolelle vapaaherran kruu-

*Japanilainen "samuraimiekka"
(katana), todennäköisesti 1600-
luvulta. Mannerheim-museo.*

*Japanese samurai sword (ka-
tana), probably from the 17th
century. Mannerheim Museum.*

nu. Sisäpuolella muotoiltu kannatin. Porte-épée jv:n mallia, yronnauha.

2. *Ratsuväen upseerin kevyt miekka.* — Kaksiteräinen, terän pituus 79 cm, leveys tyvestä 1.9 cm. Terän yläosa tylppäreunainen, reunoissa kapeat urat, alaosassa kaksi uraa. Yläosa ansatin alapuolelta molemmin puolin kullattu, päät sinistetyt. Urissa seppelornamenti, päissä kolmiomaiset kilvet, takana miekat ja viirit tankoineen ristissä. Kilvessä kaksoiskotka, kilpikruununa muinaisvenäläinen kypärä. Kullattuun osaan kaiverrettu: PRIPERTO NJE VALITESH, toiselle puolelle: PRIKOLESH NJE PISHTSHIT (= "Seinää vasten tungettuna et kaadu/kun pistät ei inahdakaan"). Terän tyvessä molemmin puolin leima: P. FOKIN, S.-PETERBURG venäjäksi, vain toisella puolella: W. CLAUBERG, SOLINGEN, keskellä ritarin kuva. Kahva kuten edellä mainitussa kevyessä miekassa. Huotra mustaa kiiltoonahkaa, pituus 80.3 cm, helat kullatut. Suuhelassa sisäpuolella muotoiltu kannatin, ulkopuolella Mannerheimin käsialalla kaiverrettuna: TILL RIDDERMANNEN OCH VÄNNEN MAX FRÅN VAPENBRÖDERN MANNERHEIM. Pystysuunnassa yläpuolella "kyrillinen" M-kirjain ja vapaaherran kruunu.

3. *Kyrassieriupseerin miekka m/1826.* — Terän pituus 97 cm, leveys tyvestä 3.5 cm, vahvuus 0.8 cm. Kaksi leveää, maljahiottua uraa, toinen hamaraan saakka; sen yläosassa kaksi tarkastusleimaa, toinen epäselvä, toinen B. Muut leimat ruodossa. Hamaraan kaiverretusta kirjoituksesta jäljellä puolet M-kirjaimesta, -thal ja COULAUX FRERES. Terän kärki selkälinjassa. Kahva kullattu, pituus 15 cm. Väistimessä leima: SHAF & SINOVA, S.-PETERBURG venäjäksi. Kourain puuta, kalannahalla päällystetty, 15 kullattua lankaparia. Huotra terästä, tummaksi oksideerattu, pituus 103.5, cm. kenkään lehdenmuotoinen. Huotran tyveen, sisäpuolelle, kaiverrettu iso "kyrillinen" M-kirjain ja sen yläpuolelle vapaaherran kruunu.

4. *Upseerin sapeli (šaska) m/81 kahvalla m/09.* — Terän pituus 84 cm, leveys tyvestä 3.4 cm. Yläosassa n. 15 cm pitkä maljahiottu ura hamaran puolella, leveys 1/3 terän leveydestä. Keskosassa hamaran puolella kaksi rinnakkaista kapeaa uraa, joista toinen päättyy 15 cm päässä kärjestä, toinen on lyhempi. Te-

rän tyvessä leima: SHAF & SINOVJA, S. PETERBURG, venäjäksi, yllä kaksoiskotkavaakuna. Kahva kullattu, pituus 13.7 cm. Rystyskaari ja ponsi koristeelliset, ponnin selustaan kaiverretussa soikiossa kohokirjaimin A III; kirjain kyrillinen, yllä keisarikruunu. Ponnin alareunaa kiertää laakerinlelväornamentti, myös yläreunassa koristereunus. Nuppi litteä, kohokuvioinen heraldinen ruusu. Kourain ruskeanharmaata puuta ristikkäisin pintaurin, ylä- ja alareunassa tummat luulevyt. Huotra puuta, tummanruskealla nahalla päällystetty, helat kullatut. Porte-épée jv:n mallia, yrjonnauha.

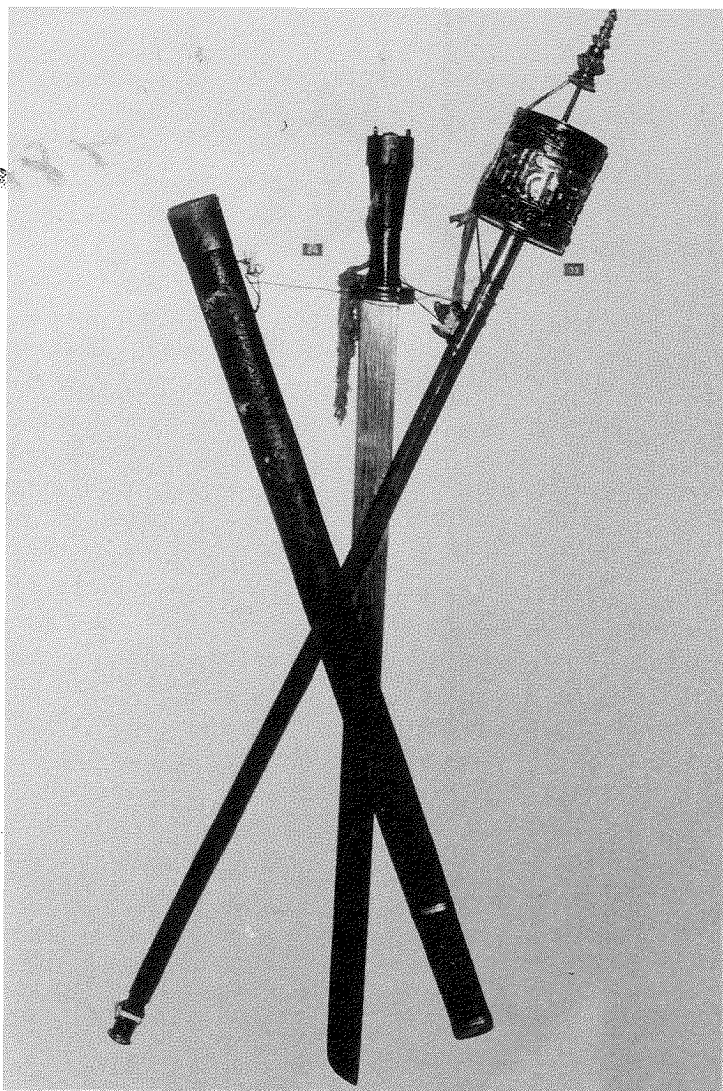
5. *Ratsuväen upseerin sapeli m/1909*. — Terä kromattu, pituus 87 cm, leveys tyvestä 3.7 cm, nuolikorkeus 6.4 cm. Kolme veruuraa, ei ansatsia. Ulkopuolella tyvessä tarkastusleima IRON PROVED LONDON, sisäpuolella leima: ALEX. COPPEL, SOLINGEN, sanojen välissä vaakatunnus, A-C-S-kirjaimin. Terän tyvessä myös no 176. Kahva kullattu, pituus 14.5 cm. Ponsi eteen kääntyvä, sen selustassa soikiossa A III, kirjain kyrillinen, yllä keisarikruunu. Ponnin alareunaa kiertää laakerinlelväornamentti, yläosassa kapea koristereunus. Kourain puuta, keskeltä leveähkö, päällystetty mustalla nahalla, 12 kullattua kaksinkertaista kiristyslankaa. Nuppi matala, pyörein kohoumin. Huotra niklattu, pituus 90 cm. Porte-épée: Rv:n mallia, mustalla hopeakoristeisella nauhalla.

6. *Ratsuväen upseerin sapeli m/1893 (ruots.)*. — Terä suora, kaksiteräinen pallaksen terä, keskellä kaksi kapeaa uraa, pituus 94 cm, leveys tyvestä 2.7 cm. Tyvessä leima: E. SVALLING, ES-KILSTUNA. Kahva kullattu, väistin kevennetty koristeellisin reijityksiin. Sen etupuolella reliefinä kuninkaankruunu, jonka alle kiinnitetty ulospäin kääntynyt Suomen leijona. Kourain puuta, mustalla nahalla päällystetty, yhdeksän kullattua lankaparia. Selkäkaari päättyy kuperaan ponteeseen; pyöreä nuppi matala. Huotra terästä, tummaksi oksideerattu, kenkäimella, pituus 96 cm. Siderenkaan sisäpuolella sapelinkannatinhihnan kiinnitysrenkas. Lyhyt hihna kaluunapeitteinen neliömäisellä soljella, päissä karbiinihaat. Porte-épée ruotsalainen, kultakaluunainen nauha.

7. *Upseeriston kunniamiekka vuodelta 1920*. — Terän pituus

93 cm, leveys tyvestä 2.5 cm. Syvä maljahiottu ura kärkeen saakka. Uraan käiverretty omistus: ILLUSTRĪ · PATRIAE · LIBERATORI · SVMMO · IMPERATORI EXERCITVS · FINLANDIAE · DUCES · OMNIUM · ORDINUM, kirjaimet hopeaa, kuten myös niitä ympäröivä kapea, suljettu lehtiseppele, jonka päissä tyyliteltyjä koristekuvioita, tähti, kruunu jne. Terän tyvessä, sisäpuolella M-monogrammi, yllä vapaaherran kruunu, myös Fiskars Oy:n leima. Puolikorikahva terästä, sivukaarten reunoissa pisteornamenttia. Väistinkilven halkaisee 12.8 cm pitkä väistintanko, jonka päät koristeelliset ja kullatut. Kourain sukkulanmuotoinen, himmeä, sen ulkopuolella keskellä emalinen Mannerheim-suvun vaakuna. Seitsemän yläviistoon kulkevaa uraa koristettu kultaisin, kolmihaaraisin kuusenoksin. Urien väleissä pintakuvioina hopeisia hakaristejä ja muita kuvioita. Ponnen nuppina kultainen, heraldinen ruusu, johon yhtyy ponnen yläosaa kiertävä kultainen vapaaherran kruunu. Rystyskaaren ja ponnen yhtymäkohta koristeellinen, kullatut tukirenkait kouraimen ylä- ja alapäässä. Huotra terästä ja hopeaa, pituus 95.5 cm. Himmeäpintaisessa suuhelassa Suomen leijona kohoreunaisena, yllä kolme pientä heraldista ruusuketta: yläreunan alaja alareunan yläpuolella 10 kilpikuvioita. Hopeisessa osassa kohokuvioina yhtenäinen laakerinlehdvavyö, jonka säännöllisin välein katkaisevat pyöreät maakuntavaakunat. Sisäpuoli sileä, tyvessä Taito Oy:n leima.

8. *Ratsuväen upseerin miekka m/1708 (ruots.)*. — Terän pituus 96.5 cm, leveys tyvestä 3.7 cm. Yläosassa lyhyt ura, johon lyöty kirjaimia: O·X·O·X·O·X·O, kaksois-C ja pisteitä, molemmin puolin terää. Kahva drabanttikahva, kullattua messinkiä, pituus 17 cm. Väistin sydämenmuotoinen pyöristetyin kohoreunoin, suurin leveys 9.5 cm. Reunoista ja päistä pyöristetty väistintanko 18 cm pitkä. Ponsi, jonka läpimitta lähes 5 cm, pallonmuotoinen, nuppi muotoiltu. Kourain melko kulmikas, ympärillä 11 kierrosta vahvaa, kaksinkertaista, kierrettyä kuparilankaa vastakkaisin kiertein. Huotran pituus 102.5 cm, helat kullatut. Suuhelaan sisäpuolelle käiverretty arkaistisin kirjaimin: DE SVENSKE TILL ÖVERBEFÄLHAVAREN GENERAL MANNERHEIM PÅ 10-ÅRS DAGEN AF FINSKA ARMÉNS INTÅG I

Tanguuttimiekka huotrineen ja tiibetiläinen ratsumiehen rukousmylly. Mannerheim-museo.

Tangut sword with scabbard and a Tibetan horseman's prayer mill. Mannerheim Museum.

HELSINGFORS. Suuhelassa ulkopuolella lyhyt muotoiltu kannike. Nahkaosa ruskea. Säämiskäolkahihnan sisäpuolelle musteella kirjoitettu: "Förebilden baljan bär inskriften: "Konung Karl XII råkade under bataljen vid Narva Hans Excellence Gref Arved Horn, som då kommenderade drabanterna och vars värja blifvit avhuggen, gaf honom denna, som han fått behålla som nådetecken uti norska campagnerna "år 1718 då Gyllenlöv bestormades och Stierneld var närmast konungen" ".

9. *Tanguuttimiekka*. — Terän pituus 77 cm, leveys tyvestä 3 cm. Suora, yksiteräinen, viistokärkinen damaskiterä. Kahvan pituus 15 cm. Kourain rautaa, yläosa nahalla peitetty, ponsi matalan renkaan muotoinen. Väistin rautaa, pyöreä, läpimitta 5 cm. Huotra nahkaa, kuten suuhelakin; metallisessa alahelassa koristeellinen kukka-aihe, teriö, jonka keskellä ympyrä ja siinä kaksoisviivainen ristikuviio.

10. *Japanilainen samuraimiekka*. — Katana, jonka terän pituus 78.5 cm, muoto shinogi-zukuri. Hamon: Sugu-ha. Boshi: O-maru. Kahva puuta ja rauskunnahkaa, päällimmäisenä musta silkipunos, jonka päällä (pitäisi olla alla) menukit, kaksi kullattua lohikäärmettä. Fuchi ja kashira pronssia, seppa ja dai-seppa kuparia. Tsuba rautaa, koristeaiheissa hiven kultaa: Kaksi ihmisfiguuria, mänty, koski, simpukoita. Tsubassa, jonka koko 7.6 cm × 8.2 cm, ei signeerausta, terässä signeeraus ruodossa. Huotra handachi-tyyppiä, pituus 79 cm. Puuta, väri punaoranssi mustin juovin. Kaksi pronssista, koristeellista kannatinsiderengasta, kapea ylähela, yksi siderengas ja kärkihela sivuheloineen.

11. *Japanilainen tikari*. — Tanto, aikuchi-tyyppiä, pituus 22.5 cm, leveys tyvestä 2.3 cm. Sinistetty, uurrettu habaki, hamon selvästi erottuva. Horimonoterä, jonka toiselle puolelle leikattu nuoli, toiselle kaksi kirjoitusmerkkiä. Ruodossa useita kirjoitusmerkkejä. Kahvaa ei ole. Tuppi — shira-saya — hinokipuuta, luonnonvärinen, pituus 38.2 cm. Sen molemmin puolin japanilaista kirjoitusta.

12. *Nepalilainen kukri*. — Terä kromattu, pituus 33 cm. Kahva kuusikulmainen, tummaa luuta. Huotran pituus 34 cm, leveys 7.5 cm. Suu- ja kärkihelat kullatut, filigraanityötä, suuhelassa myös Nepalin vaakuna. Kaksi pientä apuveistä nahkasitein kiin-

ni huotrassa.

13.—14. *Nepalilainen kora*. — Käyrämiekka, terä kärjestä leveä, keskellä harjanne. Pituudet 67 ja 69 cm, leveydet kärjestä 12 ja 20 cm, tyvestä 3 ja 5 cm. Kirkkaaksi hiottu pinta, johon lähelle kärkeä leikattu pyöreät lotuskukkakuviot. Kahva lyhyt putki, jossa kaksi pyöreätä rautaista väistintä, läpimitta 8 cm. Huotra mustaa nahkaa, pituus 28 ja 53 cm, leveys 13 ja 23 cm. Molemmissa koralle tyypillisiä poikkihihnoja.

Lähdeviitteet ja huomautukset

1. Kuvat M. Klingen Mannerheim — Kuvaelämäkerta -teoksessa, s. 10—11. Mannerheimin upseerinsapeli m/1881 ei ole sama, mikä hänellä oli Venäjän-Japanin sodassa.
2. Taulukot teoksessa W. Gohlke, Die blanken Waffen und die Schutzwaffen, 1912 ja R. J. Wilkinson-Latham, Pictorial History of Swords and Bayonets, 1972, erityisesti s. 23.
3. Günther Raab, Klingenthal, die ehemalige Blankwaffenmanufaktur in Elsass. Deutsches Waffen-Journal no 7/1982 ja Le Musee historique de la Ville de Strasbourg, 1975, s. 58.
4. Venäläisistä teräaseista ks. V. Fedorov, Holodnoe oružie, 1905. Myös E. Mollo, Russian Military Swords 1801—1917, 1969.
5. Prikaz po vojennomu vjedomstvu no 222/4.8.81 ja siihen liittyvä "Opisanie holodnavo oružija obraztša 1881 goda 6.6.1881.
6. Lahjoittaessaan kyrassierimiekkansa ja rintahaarniskansa Lindeman'ille Mannerheim — evl. K-E. Lindemanin kertoman mukaan — ilmoitti syyksi aavistuksensa, ettei hän palaa sodasta.
7. Prikazi po vojennomu vjedomstvu n:t 44/28.1 ja 102/11.3.1909.
8. Prikaz —" — —" — no 351/25.7.1909.
9. Ratsuväen sapelia käytettiin myös ns. väliajan univormun kanssa; siihen kuuluivat asetakki, jossa kaksi riviä nappeja, punainen sametikaulus ja egiljetit. Kenttäpuvussa Mannerheim käytti sapelia m/1881/1909. Ks. valokuvia teoksessa J. E. O. Screen, Mannerheim, the Years of Preparation, 1970, s. 54 ja 118.
10. Stig Jägerskiöld, Gustaf Mannerheim 1906—1917, s. 128, 136. Mokotovin kilparatsastusradalla otetussa valokuvassa Mannerheimillä on kevyt miekkansa, muissa kuvissa ratsuväen upseerin sapelinsa m/09.
11. Vysotsaijšie prikazi po vojennomu vjedomstvu, tammi—kesäk. 1915.
12. Kuva Klingen em. teoksessa, s. 31. Yrjörntin nauhaa sapelissa ei näy, mutta itse ase on epäilemättä sama, joka on Mannerheim-museossa. Huotrakin lienee sama, jonka Mannerheim osti Kiovasta elokuussa 1915. Ks. Mannerheim, Kirjeitä seitsemän vuosikymmenen ajalta, s. 142.
13. Kreivi Carl Erik Mannerheim oli vapaussodan puhjetessa Karlbergin sotakoulussa, mutta pääsi lähtemään sieltä ilmoitettuaan "setänsä olevan vaikeuksissa". Hän haavoittui Länkipohjan taistelussa ja oli

- sairaalasta päästyään kenraali Wilkaman lähettiupseerina. Paraatiin 16.5.18 hän osallistui kornettina Päämajan lipun vartiiossa. "Yrjönsäpelin" hän lahjoitti Mannerheim-museolle 5.6.1985.
14. Sapelimalleista 1893 ja 1899 ks. Josef Alm, Blanka vapen, v:n 1975 painos, s. 112 ja 115. Myös: Heribert Seitz, Sidobeväpningen vid Livgardet till häst. Meddelande XIX 1985 Armémuseum.
 15. Gerhard Seifert, Ein seltsamer Offizierdegen aus jüngster Vergangenheit. Deutsches Waffens-Journal no 5/1982.
 16. Finlands armés hedersvärja till general Mannerheim. Hufvudstadsbladet 28.10.1920.
 17. Esimerkiksi Messuhallin juhlassa 1940, saattaessaan sairasta presidentti Kalliota junaan 19.12.40 ja tehdessään kunniaa kaatuneille Hietaniemen hautausmaalla 18.5.1941.
 18. Mannerheim-museon arkisto.
 19. Harry Orre, Svenska blankvapen, 1974, s. 37.
 20. Mannerheim, Muistelmat I, s. 128: "Aseistin nyt väkeni kaikella mitä minulla asean tapaista oli ja lisäksi vielä vasta hankkimillani etnografisilla kapineilla, mm. tanguuttien miekalla ja tanguuttien kiväärillä, josta puuttui panos ja sytytyslanka..." Labrangista lähtiessään Mannerheim oli hyvillään "siitäkin, että oli saanut ostetuksi muutamia mielenkiintoisia tiibetiläisiä esineitä" (I, s. 127).
 21. R. W. Robinson, The Arts of the Japanese Sword, taulu X/48, 1961, s. 39.
 22. Japanilaiset kirjoitusmerkit tulkinnut ja Kasama Shigetsugua koskevat ym. asiatiedot koonnut maist. R. Rönnqvist 1974.

Summary

MARSHAL MANNERHEIM'S EDGED WEAPONS — A HISTORICAL SURVEY

Mannerheim is remembered not only as a great soldier and statesman but also as an explorer and big game hunter. Among the objects that he brought from Asia are for example a Tibetan hunting rifle and a rare tungutian sword. In his memoirs he only mentions the rifles he bought in London on his way to India (a double barreled big game rifle and one for tiger hunting). Edged weapons receive even less attention except for the St. George's sabre. Therefore, it might be a good idea to present other edged weapons that belonged to him: certified models, honorary weapons and those from the Far East.

Certified models of weapons include the following: 1.—2. Guard's cavalry officer's light sword 3. Guard's cuirassier officer's sword m/1826 4. Officer's general sabre m/1881 with hilt m/1909 5. Cavalry officer's sabre m/1906 6. Cavalry officer's

sword m/1708 7. Cavalry officer's sabre m/1893, the last two mentioned are weapons from the Swedish Army.

From the time of Alexander I the officers had the right to carry a light sword when not in duty. Mannerheim had two of these, both representing common European models. One had a Toledo style decorated blade which in cyrillic letters had engraved a Little Russian phrase probably relating to fencing.

It remains a puzzle where from Mannerheim got this sword. He continued to use the other light sword in Finland and had a miniature Cross of St. George attached to it. The cuirassier sword from the times of Guard à Cheval he gave to a cadet friend as he left for the Russo-Japanese War which he believed not to survive. The sword had a blade manufactured during the Napoleonic Wars by the Klingenthal arms factory.

The sabre (šaška) m/1881 was the first fully Russian edged weapon model, the earlier ones had been made according to French models (like the light cavalry sabre m/1826 = the so-called French jaeger sabre m/An XI 1802—1803 or the dragoon šaška m/1881 = the French mounted artillery sabre m/1829). During the Caucasian Wars the Russians realized that the local šaškas were better in the combat than their own weapons. In 1850 the French armourer Monseau encouraged the Russians to change their cavalry sabre blades similar to those of the cossack šaškas (m/1838). They were sufficiently long, only slightly curved and suitable even for stabbing. After the Crimean War more attention was gradually given to the weaknesses of cold weapons. A good example of this was Adjutant-General G.A. Plautin's critique primarily directed against the cuirassier sword m/1839 and the cavalry sabres. He demanded modernization of cavalry weapons and the Artillery Commission took his initiative for closer scrutiny in 1859. Nothing advanced, however, until the Russian military attaché in London, General Alex. Gorlov proposed the same thing as had Plautin done. Gorlov referred to the experiences of Russo-German War which supported the theory of the superiority of stabbing to that of slashing and he also told about the new blade models in Britain. The Inspector of Cavalry, Grand Duke Nikolai demanded as well rapid action to be taken. Thus on 4 August 1881 the czar certified for regular and cossack troops new edged weapon models which had been proposed by Gorlov. The new orders did not concern the troops stationed in Caucasia. The sabres had a blade similar to that of the Cossack šaška. The simple hilt had besides a wooden grip only a knuckle bow.

The šaška m/1881 used by Mannerheim was a battle worthy weapon with a strong though flexible blade. It was a little longer than that of the šaškas used by the rank and file (84 cm). He had it with him in the Russo-Japanese War, in the first world war as well as peace time manœuvre. In January-March 1909 the Ministry of War gave orders concerning modifications in the

hilts (the czar's initials and laurel leaves) and in the blades (the czar's cypher and the double eagle). The purpose of these orders was to emphasize the importance of l'esprit de corps and respect towards the czar after a lost war. Slightly later these orders were complemented by an instruction to carry out similar modifications in the hilts and blades of cavalry sabres and pallasch swords carried in iron scabbards.

The hilts of the šaška and the cavalry sabre of Mannerheim have as ordered the cypher of the czar during whose reign he had been promoted to his first rank as an officer, but he refused to have anything engraved on the blades.

When the world war broke out Mannerheim was in Warsaw as the Commander of the Independent Guard's Cavalry Brigade. His brigade is credited for stopping the attack of Austria-Hungary's 1. Army against Krasnik 17.8.1914. Mannerheim was awarded a sabre of St. George but he was satisfied with attaching to his šaška a porte-épée St. George. In the fall of 1919 Mannerheim was placed in reserve as a lieutenant-colonel and commander of a army group and when Finland declared herself independent he returned to his homeland having served 30 years in the czar's army. As the Commander-in-Chief in the War of Independence 1918 he had a Swedish cavalry officer's sabre m/1893. It was with him as a sidearm when he in 1919 visited Sweden and Denmark as a regent and when he received many Civic Guard parades in the years 1919—1920. In November 1920 Mannerheim received from the army officers a valuable sword of honour which had been manufactured at the Fiskars Co fine forge factory and whose hilt as well as steel and silver scabbard had been made by Taito Oy. The Swedish volunteers, officers and soldiers alike, gave Mannerheim 16.5.1928 another honorary sword from the epoch of Charles XII. This so-called "Charlesian sword" is also known as the cavalry officer's sword m/1708 with a drabant grip.

Among the collection of swords from the Far East were in addition to the tangut sword a Japanese samurai sword probably from the 17th century as well as three Nepalese edged weapons, two "koraas" and one "kukri". They were presented to him by the Maharadja of Nepal during his second visit to India in 1937. During the Winter War a Japanese gentleman by the name of Kadooka Tomoyoshi sent as a gift to "shogun Mannenheimu" an aikuchi-type tanto-dagger made by the famed swordcutler Kasama Shigetsugu who worked in Tokyo. His most productive period was the first half of the 20th century. The gift was a recognition of the worldwide esteem shown to Mannerheim's leadership in the Winter War.

Heikki Pohjanpää

MANNERHEIMIN PUHEET

Lähes kolmenkymmenen vuoden ajan Mannerheimiä nähtiin ja kuultiin puhujana erilaisissa tilaisuuksissa. Erään tutkimuksen mukaan¹ hänen vuosina 1918—1947 pitämiensä puheiden määrä on 140. Hänen palvelusvuosiltaan Venäjältä ei sensijaan ole säilynyt puhekonsepteja, mutta on luonnollista, että hän joutui sieläläkin pitämään komentajatehtävissään puheita: pöytä- ja maljapuheita, kiitossanoja päivällisillä sekä virkatehtävien edellyttämiä puheita upseerikunnalleen.

Mannerheimin luontainen arvokas esiintymiskyky ja huoliteltu entrée antoivat kuulijoille jännittävän mielenvirityksen jo ennenkuin hän oli noussut puhujapaikalle. ”Ja kun hän puhui kantoi hänen voimakas äänensä suuren juhlasalin jokaiseen kolkkaan. Hänen puheensa aikana sai juhlayleisö kokea unohtumattoman elämyksen. Hänen sanojaan kuunneltiin syvän latauksen valtaamina. Ja kun hän lopetti ja astui korokkeelta, oli yleisö hetken ääneti, mutta sitten puhkesivat korvia huumaavat suosionosoitukset.”²

Tuskin kukaan valtion päämies tai ylipäällikkö itse kirjoittaa puheitaan. On arvailtu, kuka ja ketkä ovat olleet Mannerheimin puheiden kirjoittajia. Vapaussodan puheista monet ovat syntyneet ”läheisessä yhteistyössä lahjakkaan esikuntapäällikön (Theslöf) kanssa”.³ Hannes Ignatius oli myös hyvä stilisti ja suomenkielen taitaja; hänen apunsa puheiden kirjoittamisessa on ollut korvaamaton tuki kieltä huonosti hallinneelle ylipäällikölle. Myöhempien sotiemme aikana puheita luonnostivat kenraalit Heinrichs, Kekoni, Tuompo ja Grönvall. Viimeksi mainittu laati kielitaitoisena mm. version Mannerheimin saksankieliseen puheeseen Hitlerille vuonna 1942.⁴

Suuren osan siviililuontoisista puheista sekä suomeksi että ruotsiksi laati tiettävästi Mannerheimin monivuotinen apulainen Lastensuojeluliitossa kanslianeuvos Erik Mandelin. Ulkoministeri Carl Enckellin tiedetään muotoilleen vuonna 1919 Mannerheimin ulkomailla pitämiä puheita. On kuitenkin varmaa, kuten

Allt överväldas o. skrivs reort:

Vi Dina kamrater från Hög-
kvarteret vilja på denna Din
högtid dag uttala för Dig vår
tacksamhet, vår varma vänskap
och vår oförställda beundran för
ett stort och manligt livsverk.

I Dig hylla vi en av ledarna
från vårt Frihatskrig, som under
otroligt svåra förhållanden för-
mådde skapa ett väsende, en
av förutseende för ett riktigt fälttag -
ordna, leda och koordinera ^{dess}
^{många} olika grenar, verksamheten inom

Som ett anspråkslöst minne
överlämna vi detta med frihatskriget
knäorda skrin för cigarrer - inmahä-
let går i kött som så många stolta
förskoförningar, men grundens,
den säkra av metall som ända
grundens står kvar.

erinäisistä konsepteista todetaan, että Mannerheim teki kovalla kädellä muutoksia luonnoksiin ja kirjoitti joitakin kohtia kokonaan uudelleen. Vilho Suomi⁵ on vakuuttunut siitä, että Mannerheimin päiväkäskyjä on olennaisesti pidettävä hänen omina luonnoksinaan ja ratkaisuuinaan.

Ignatius kertoo⁶, että ylipäällikön matkustaessa seurueineen Karjalan rintamalle (22.—23.2.1918) julistus Suomen ja Vian karjalaisille ”kirjoitettiin matkalla”, julistuksen luki sitten Ignatius joukoille Antreassa. Viittaako Ignatiuksen maininta ”kirjoitettiin” siihen, että varsinainen kirjoittaja olisikin ollut eversti itse.

Mannerheimin suomenkielen taidon on täytynyt Venäjällä oleskeluvuosien aikana pahasti ruostua. Louhisaaren kartanon pikkupojan suomenkieli on aikanaan rajoittunut muutamaa tavanomaisiin lauseisiin alustalaisille puhuessaan. Rodzianko⁷ kertoo Mannerheimin Chevalier-kaartin aikoina puhuneen yhtä sujuvasti venäjää, ranskaa ja saksaa kuin omaa äidinkieltään. Jägerskiöld⁸ lainaa erään Päämajassa palvelleen kapteenin kirjetä, jossa tämä ironisesti karrikoiden kuvailee Venäjän armeijassa palvelleen korkean komentajan suomenkielen taitoa. Monet liioitellutkin anekdootit levisivät siten vapaussodan armeijan keskuuteen.

On ilmeistä ja luonnollistakin, että Suomeen saapuessaan 1917 Mannerheim ei osannut suomenkieltä nimeksikään.⁹ Kuinka on siis mahdollista, että suomenkieltä ja sen eri nyansseja taitamaton ylipäällikkö, jonka päämajassa puhuttiin ruotsia, pystyi

Mannerheim valmisteli puheluonnoksensa ruotsiksi ja pyysi kääntäjäapua. Onnittelupuhe kenraali Rudolf Waldenin 60-vuotispäivänä 1.12.38. Puheen kääntämisestä on mahdollisesti huolehtinut maisteri Elsa Könönen Suomen Punaisessa Ristissä. Valtionarkisto: Gustaf Mannerheimin arkisto.

Mannerheim drafted his speeches in Swedish and then asked for the help of translators. Congratulatory speech on General Rudolf Walden's 60th birthday 1.12.1938. The speech might have been translated by Elsa Könönen M.A. from The Finnish Red Cross. State Archives: Archives of Gustaf Mannerheim.

pitämään puheensa suomeksi. Tässä tuleekin vastaamme Mannerheimin luonteen perusteellisuus ja tarkkuus: hän on harjoitellut virkatehtäviensä ohessa käyttämään ja ymmärtämään suomenkieltä. Kielitaidon vajavaisuus aiheutti kylläkin jonkin verran kangertelua, jota esiintyi viimeisiin vuosiin asti — tästä varmaan johtuikin, että hän yleensä halusi puhua suppeasti ja lyhyesti.

Ensimmäisen virallisen puheensa Suomessa Mannerheim piti kotiin palanneille jääkäreille Vaasan torilla 26.2.1918. Sitä oli odotettu, olihan ylipäällikkö vielä melko tuntematon henkilö. ”Häntä odotti kriittinen auditorio. Kenties jääkärit olivat vähemmän ankaria tuomitsemaan puhetta kuin suuri yleisö, joka ympäröi toria”, Hoving¹⁰ kertoo. Puheessa oli hienoinen viittaus jääkärien tulevaan tehtävään: ”Nyt Teitä odottaa suuri, mutta kunniakas työ: Teidän on *luotava täällä armeija*, joka voi vapauttaa Suomen...” Ylipäällikkö antoi jääkärien tuoreeltaan tietää suunnitelmastaan pataljoonan tulevasta käytöstä: ei — kuten jääkärit olivat ajatelleet yhtenäisenä iskujoukkona — vaan kouluttajina ja organisoijina eri joukko-osastoissa. Saman lauseen jatkossa annettiin ikäänkuin hyvityksenä edelliseen tunnustus jääkäriaatteelle vapaasti lainaten Jääkärimarssin sanoja ”... ja tehdä suomalaisista suuren, mahtavan kansan.”¹¹ Jääkärimarssin virallinen ensiesitys oli ollut tammikuun puolivälissä pidetyssä itsenäisyysjuhlassa; Mannerheimin oli täytynyt saada käsiinsä ainakin marssin ruotsinkieliset sanat. Puhe ei ollut pitkä, ainoastaan kymmenen lausetta ja se pidettiin ilmeisesti hie-man kangerrellen suomeksi. Se ei ollut parhaita Mannerheimin vuonna 1918 pitämistä, mutta sen sanoma meni perille kun näyttämökin oli paras mahdollinen: valkoisen Suomen pääkaupunki ottamassa soittokuntineen vastaan Saksasta saapuneita poikiaan. Virallisilla päivällisillä Vaasan Seurahuoneella samana iltana Mannerheim piti ruotsinkielisen puheen.

Hannes Ignatius joutui usein lukemaan joukoille suomenkieliset päiväkäskyt (esimerkiksi 1.5.1918 Viipurissa). Sodan aikana ylipäällikön pitämät puheet rajoittuivat muutamii rintamalla käyntien yhteydessä lausuttuihin lyhyihin tervehdyksiin.

Mannerheimin vapaussodan puheista merkittävimmät — kaik-

kiaan kuusi — pidettiin Helsingissä toukokuun 16. päivänä, tar-
kan juhlaohjelman mukaisesti. Juhlapäivä alkoi kello 10, jolloin
ylipääällikkö tarkasti Pasilan lähellä paraatijoukot. Kello 11.45
hän oli joukkojen kärjessä Läntisellä Viertotiellä (Mannerhei-
mintie). Kello 12 hän tapasi Hankkijan talon edustalla pormesta-
ri Johannes von Haartmanin, jonka pari lausetta käsittänyt ter-
vetulopuhe ei vienyt montaa minuuttia. Vielä lyhyempi oli Man-
nerheimin ruotsinkielinen vastauspuhe: hän sanoi iloitsevansa
hetkestä, jona hän sai johtaa voittoisat joukot maan pääkaupun-
kiin ja kohdata hallituksen.¹² Noin kello 12.15 kenraali saapui
seurueineen Senaatintorille. Sitten seurasivat — siirryttäessä
kohteesta toiseen — puhe Senaatille, vastauspuheet eduskunnal-
le, Helsingin kaupunginvaltuustolle, ylioppilaille ja Suomen nai-
sille. Puhe Senaatille oli muodoltaan kärkevä, ehkä vaativakin.
Jägerskiöld,¹³ joka omistaa puheen referoinnille nelisen sivua,
mainitsee puheen luonnoksen laatineen Theslöfin varoittaneen
Mannerheimia liian kärjistetyistä sanoista. Vastattuaan edus-
kunnan puheeseen ylipääällikkö seurueineen tarkasti torille jär-
jestyneet joukot. Joukkojen edessä Ignatius luki Mannerheimin
päiväkäskyn, missä tämä ilmoitti päättäneensä perustaa kaksi
kaartin rykmenttiä sekä Kaartin Jääkärirykmentin.¹⁴ Varsinai-
nen armeijalle osoitettu päiväkäsky oli jaettu joukoille.

Kymmenisen päivää myöhemmin juhlistu ylipääällikkö sai pyytä-
mänsä eron ja matkusti Ruotsiin. Mutta poliittiset tuulet kään-
tyivät ja Mannerheim palasi valtionhoitajaksi valittuna joulu-
kuun lopulla takaisin kotimaahan. Seuraavan vuoden alussa vie-
tettiin ympäri maata vapaussodan muistojuhlia. Oli luonnollista,
että välillä syrjäytetty valkoinen kenraali — nyt valtionhoitaja-
ylipääällikkö — oli kunniavierana tilaisuuksissa. Hän noudatti
kutsua Pohjanmaalle, missä tammikuun aikana oli muistojuhlia
Seinäjoella, Vaasassa ja Oulussa. Joka paikkakunnan asemalla
oli vastaanottokomitea ja kunniakomppania, pidettiin paraati,
kansalaisjuhla ja päivällisiä. Mannerheim lausui vastauspuheis-
saan suojeluskunnille velvoittavia sanoja — olihan niiden toi-
minta sodan jälkeen hetkellisesti laantunut — ja vetosi kansan
yksimielisyyteen, ”antakaamme voiman ja lempeyden yhtyä vii-
sauteen ja kaukonäköisyyteen”, sekä korosti yhteiskuntaraken-

teen saattamista sellaiseksi, "että jokainen tässä maassa voisi siinä viihtyä".

Helmikuussa matkat jatkuivat, nyt olivat vuorossa Karjala, Savo ja Kainuu. Helsingin valtauksen vuosipäiväparaatiin Mannerheim ei halunnut osallistua vaan suuntasi matkansa Poriin. Sitä ennen hän oli läsnä Tampereen juhlissa 6.4. Täällä järjestetyillä kansalaispäivällisillä valtionhoitaja puheessaan totesi vuosiin liittyvän surullisia kokemuksia, joita lievensi ylevä tietoisuus kahden maailmankatsomuksen välisestä kamppailusta. Puhe oli sisällöltään jyrkähkö, siinä varoitettiin niistä tietuolisen ajattelun opeista, joista käytännössä muodostuu luokkahirnumvalta. Sanat oli ilmeisesti tarkoituksellisesti valittu ja ne oli osoitettu sisäistä rikkinäisyyttä vielä potevalle tehdasyhteiskunnalle. Vastaavanlaista jyrkkyyttä ei ole todettavissa viikkoa myöhemmin Porin juhlilla pidetyissä puheissa, vielä vähemmän saman kuun aikana Porvoossa tai Viipurissa.

Mannerheim matkusteli paljon. Vuosina 1919—1939 hän oli ulkomailla vuosittain keskimäärin 3—4 kuukautta. Kuitenkin hän katsoi velvollisuudekseen — joskus tosin taivuttelun jälkeen — olla mukana toukokuun 16. päivän juhlallisuuksissa. Vapausso-dan päättymispäivä oli saanut virallisen merkityksen, se oli samalla armeijan lippujuhla, jonka paraatin otti vastaan tavallisesti Tasavallan Presidentti sotaväen päällikön kanssa; sotamarsalkka oli mukana päähenkilönä suurina muistopäivinä 1928, 1933 ja 1938. Vanhan Päämajan korkeimmat upseerit halusivat joskus sodan alkamispäivänä 28.1. kutsua ylipäällikkönsä yhteiseen tilaisuuteensa. Kesken jatkosotaa Mannerheim halusi juhlistaa sodan 25-vuotispäivää kutsumalla Päämajaan vanhoja rintamakenraalejaan. Erityisen arvon hän antoi puolustusministeri Waldenin mukanaololle, jolle hän puheessaan¹⁵ lausui kiitoksen sanoja: "joka Vapausso-dassa suorittamastaan suurtyöstä lähtien on seisonut — niin rauhan kuin sodan vuosina — armeijamme takana sekä väsymättömällä innolla ja korkeinta tunnustusta ansaitsevalla taidollaan tukenut ja mahdollistuttanut sen tehtävää."

Mannerheim ei aluksi olisi halunnut olla juhlinnan kohteena 70-vuotispäivänään — 60-vuotispäiväänsä hän vietti Itävallassa

— mutta joutui antamaan periksi kun juhlaorganisaatio oli jo muodostettu hänen Intian matkansa aikana. Vastauspuheiden luonnostelemisiin Mannerheimille jäi aikaa kotiin palattuaan kuukauden päivät. Niiden tyylillinen taituruus osoittikin miten perusteellisesti juhlan sankari oli puheisiinsa valmistautunut.

Tyyli ja taito

Mannerheim oppi suomenkielen yllättävän nopeasti ja oli kiinnostunut sen eri ilmaisukeinoista. Sanojen valinta laajeni ja tyyli hioutui. Eräälle läheiselleen hän jossakin tilaisuudessa antoi ohjeen olla puheissa käyttämättä superlatiiveja.

Vapaussodan aikana päiväkäskyjen ja puheiden muoto oli ankaraa ja jyrkkää; vastustajaa ei juuri säälitty ja vedottiin omien joukkojen moraaliin.¹⁶ Aikaa myöten sanonta kuitenkin muuttui sävyisämmäksi, tasoittelevaksi ja yhteiskunnallisia vaikeuksia ymmärtäväksi. Myöhempään suvaitsevaisuuteen on ilmeisesti myös vaikuttanut Mannerheimin toiminta Punaisen Ristin ja Lastensuojeluliiton johdossa. Hän ei kuitenkaan unohtanut rooliaan sotilaana ja ylipäällikkönä lausueessaan esimerkiksi ”Missä ritarillisuus ja jalomielisyys puuttuvat ja viha ohjaa miekkaa, siellä ei pysyvää rauhaa luoda.”

Valtionhoitajakauden jälkeen Mannerheim vetäytyi yksityiselämään ja rohkeni nyt — virallisen asemansa sitomatta — ottaa henkilökohtaisesti kantaa poliittisiinkin kysymyksiin. Näin ovat ymmärrettävissä ne rohkeat ja peittelemättömät lausumat, joita vielä 1920—1930-lukujen puheissa esiintyi: ”Meidän tulee tietää, että vapautemme turvin synkät voimat harjoittavat peliään pimeydessä ja valmistelevat innokkaasti tappioitamme.” — ”Sekä puheissa että kirjoituksissa rangaistuksetta harjoitetaan bolševikkipropagandaa, joka mitä häikäilemättömimmin valmistele uutta kapinaa.”

1930-luvun puheista useimmat pidettiin vapaussotureille, niissä hehkui menneitten taistelujen gloria. Niissä oli myös maalauksellista luonnonkuvausta ja samantyylistä ihanteellisuutta, jolla Topelius maakuntiamme kuvaili. Suorastaan lyrisen tun-

nelman Mannerheim tavoitti ystävänsä ja adjutanttinsa Gallén-Kallelan arkun ääressä vuonna 1931:

Vaikka hän näkikin sielunsa silmillä sodan karun suuruuden, niin kuinka järkyttävänä hän kokikaan pettymyksen, kun tykkien jylinä ja konekiväärien rätinä tukahduttivat metsien uumenista Väinämöisen kanteleen ja Kalevalan kansan tuohitorvien viimeisetkin väräjävät sävelet. Mitä tuskaa hän tunsikaan huomattaessaan pimennoista nousevan esiin Kullervon hahmon.

Yliopiston suuressa promootiojuhlassa vuonna 1919 valtionhoitaja tarjosi linnassa päivälliset promovendeille. Täällä hän piti loistavan puheen keväälle, nuorille ja vanhoille, ”puheen, joka ehdottomasti nostaa hänet myös maamme parhaimpien kaunopuhujien joukkoon”, mukana ollut maisteri kertoo. ”Puheessa on sotilaan voimaa, tiedemiesten älykkyyttä, isän tunnetta ja isännän kohteliaisuutta yhdistettynä johdonmukaisesti loppua kohden yhä suurempaan intoon kohoavaan tunnelmaan.”¹⁷

Mannerheimin puhetta Lützenin taistelun 300-vuotisjuhlassa 1932 on syystäkin pidetty yhtenä hänen parhaimmistaan. Sen loppuhuipentumaa ”miehuutta sen jaloimmassa ilmauksessa” on myöhemmin sovellettu hänen omaan persoonaansa. Suomen valtion edustajan, viittaansa pukeutuneen kenraalin elegantti ja arvokas esiintyminen ylitti mukanaolleiden kuninkaallistenkin tyylin ja hänen puhettaan patsaan äärellä osattiin odottaa. Se ei pettänytään toiveita. Mannerheim oli huolella valmistautunut ja hyvissä ajoin pyytänyt mukana olleelta Suomen kirkon edustajalta tohtori Paavo Virkkuselta Kustaa II Aadolfia ja Lützeniä koskevaa kirjallisuutta. ”Kysymys ei ollut historiallisesta esitelmästä, vaan puhujan itsensä syventymisestä aiheeseen tavalla, joka teki hänelle aatteet ja historialliset tulokset selviksi. Puhe lepäsi historiallisella pohjalla, mutta se oli kokonaisuudessaan loistava esitys hengen ja aatteen voimasta suuressa historiallisessa henkilössä ja hänen elämäntyössään”, referoi Paavo Virkkunen puhetta parisen vuosikymmentä myöhemmin.¹⁸

Kaukaisesta Pohjolasta olemme me saapuneet Lützeniin osoittaaksemme kunnioitusta kuolemattomalle sankarille, rakastetulle kuninkaalle ja siunataksemme niiden esi-isiemme muistoa, jotka kylki kyljessä toveriensä ja uskonveljiensä kanssa taistelivat ja vuodattivat vertaan hänen voitollisten lippujensa alla. — Näillä kentillä, kertoo tarina, lunastivat suomalaiset ratsumiehet usvaisena marraskuun päivänä kolmesataa vuotta sitten verellään sen kalliin maan, jolla heidän kuninkaansa oli kaatunut. — Näillä samoilla seuduin kypsyi — tuskin vuosisataa aikaisemmin — ajatus, joka omalla kielellä antoi Suomen kansalle julistuksen, joka sille soi palavan uskon ja voimia pitämään nurkumatta vuosikymmenet lippujen alla. kaksikymmentä tuhatta miestä täydentämällä auliisti riveihin syntyneet aukot. Ja kuitenkin oli tämän kansan väkiluku tuolloin vain kolmesataatuhatta miestä, naista ja lasta. — Vuosisadat kiitävät ohii ja katoavat. Aika tasoittaa ja sovittaa. Hengen ja työn jättiläiset, jotka kerran ovat ohjanneet kansojen kohtaloita ja epäitsekästi itse uhrautuneet korkeiden päämäärien eteen, loistavat milloinkaan sammumattomien soihtujen tavoin yli pimeyden ihmiskunnan pitkällä vaelluksella kohden henkistä kasvua ja täydellisyyttä.

Kustaa Aadolfissa, sotapäällikössä ja valtiomiehessä, maani sivistyksen kohottajassa ja sen itäisen rajan asettajassa, kunnioittaa Suomen kansa vielä tänään miehuutta sen jaloimmassa ilmauksessa: tahdon suuruutta, ajatuksen lentoa, pyrkimysten puhtautta ja uskon nöyryyttä.

Messuhallissa 4.6.1937 järjestetyssä kansalaisjuhlassa Mannerheim lopuksi kiitti 70-vuotispäivänään saamistaan tervehdyksistä ja kunnianosoituksista. Vastauspuheessa väreili vanhenevan sotapäällikön vakavahenkinen nöyryys ja resignaatio:

Liian vähän olen ehtinyt pitkän elämäni aikana saavuttaa. Olen ollut ainoastaan *niitä aseita, joita kaitseminen tutkimattomassa viisauudessaan on käyttänyt* ja päätehtäväni on oikeastaan ollut johtaa oikeisiin uomiinsa se voima, se kyky, ja ennenkaikkea se sammumaton usko tulevaisuuteen, jotka historiamme pimeimpinäkin aikoina ovat tehneet meidät suomalaiset sitkeiksi ja lujiksi. Olen kiitollinen kaitsemukselle siitä, että näinä vuosina olen saanut omistaa voimani sille maalle, jonka olen perinyt isiltäni. Antakoon Luoja meille voimaa suojata tätä maata. Olkoot korkeuden vallat aina kansamme turvana. Jumala siunatkoon synnyinmaata.

Sotamarsalkka puhuu 70-vuotisjuhlansa paraatissa Senaatintorilla 4.6.1937. Salokankaan kokoelma.

The Field Marshal speaking at the Senate square commemorating his 70th birthday 4.6.1937. Collection of Salokangas.

Samantuntuista lähes hengellistä vakavoitumista heijastuu uudenvuoden tervehdyksestä joukoille 1942:

Olen ylpeä siitä, että olen saanut olla, sotilaat, teidän johtajanne tässäkin kansamme vapaustaistelun ratkaisevassa vaiheessa, ja olen kiitollinen *Kaitselmukselle* siitä, että Hän on määrännyt minut aseeksi siihen työhön, jonka päämääränä on isänmaan vapauden turvaaminen kaukaisiin aikoihin saakka. Mutta niin on myös teidän jokaisen oltava ylpeä ja kiitollinen siitä, että Hän on teidät kunkin kutsunut tähän raskaaseen, mutta samalla kunniakkaimpaan palvelukseen, mieskohtaiseen taisteluun isänmaan ja kansan puolesta.

Aseveljet, rintamamiehet, hänen omat soturinsa merkitsivät vanhalle ylipäällikölle kaikkea sitä urheuden ja miehuuden symbolia, jota hän koko Suomen kansassa ihaili. Ei ole sattumaa eikä

unohtamista, että hän muutaman vuoden välein toisti sanansa ja halusi ritarillisesti kohdistaa oman kiitoksensa jokaiselle, kaikkien maakuntiemme miehille.

Vuoden 1918 rintamamiehille hän lausui 16.5.1933:

Aseveljet, rintamamiehet.

Olette tänään kokoontuneet tänne *Pohjanmaan laajoilta lakeuksilta*, Karjalasta, missä isien laulu kaikuu syvänä ja viisaana, Satakunnasta, tarujen maasta, *Hämeen viljavilta vainioilta*, Saimaan rannoilta ja Savon sinijärvisiltä seuduilta, Lapista, missä villihanhi pesii ja revontulet loimuavat, Suomenlahden luodoilta ja rannoilta ja lapsuuteni Turun liepeiltä, läheltä ja kaukaa . . .

Talvisodan päättymisen päiväkäskyssä mainitaan myöskin *Pohjanmaan lakeudet, Hämeen ja Satakunnan viljavat vainiot* ja Savon hymyilevät kunnaat.

Joissakin yhteyksissä on tätä päiväkäskyä verrattu von Döbelnin tunnettuun jäähyväispuheeseen Suomen armeijalle Uumajassa 8.10.1809. Varmaan Mannerheim oli tutustunut tähän puheeseen, ja kieltämättä molemmista löytyy yhteneväisyyttä. Döbeln kiitti sotureitaan mainiten taistelupaikat — Mannerheim koti-paikat, maakunnat. Döbeln lausui, että ”Te, jotka vihollisarmeijoiden lukumäärästä ja ylivoimaisesta ryntäyksestä huolimatta olette aseiden voimalla . . . voittaneet vihollisen”, Mannerheim korosti, että ”veristen taistelujen jälkeen ilman yön ja päivän lepoa seisoo armeijamme vielä tänä päivänä *voittamattomana*”.

Döbelnin puhe päättyi liikutuksella lausuttuihin sanoihin: ”taisteluissa — vaaroissa — veressä ja kuolemassa *solmittu soturiliitto ei hajoa koskaan*.” Varmaankin tarkoituksellisesti Mannerheim puheessaan Ruotsalaiselle prikaatille 19.5.1918 lausui yhteisen sotapäällikön suulla: ”Mutta *taistelukentällä* tykkien jyskeessä ja konekiväärätulen räiskyessä *solmitut siteet, . . . sellaiset siteet eivät milloinkaan katkea*.”

Napoleonin jäähyväispuhe kaartilleen Fontainebleaussa 1814 on myöskin säilynyt historiassa. On mahdollista, että tämän puheen eräät kohdat ovat jääneet Mannerheimin mieleen hänen valmistellessaan omiaan. Vaikka Napoleonin lauseissa ranskalainen gloire-käsité korostuu (” . . . olen nähnyt teidät alituisesti

Ylipäällikkö kiittää ruotsalaisia vapaaehtoisia Rovaniemellä maaliskuussa 1940. Salokankaan kokoelma.

The Commander-in-Chief thanks the Swedish volunteers in Rovaniemi in March 1940. Collection of Salokangas.

kunnian ja maineen tiellä. Minä tahdon kirjoittaa muistiin ne suuret teot, jotka yhdessä olemme suorittaneet...”) — huomataan tässäkin puheessa yhtymäkohtia suomalaisen ylipäällikön puheiden kanssa.

Puhuessaan Kadettikoulun 20-vuotisjuhlassa 28.1.1939 Mannerheim aloitti katsauksella koulun historiaan ja perinteisiin. Kun koulu aloitti toimintansa siitä ”piti tulla se kirkas lähde, josta Suomen upseeri saisi ammentaa niitä ominaisuuksia, jotka hänestä tekevät todellisen sotilaan, miehistönsä esikuvan, joukkonsa kaunistuksen”. Puheen kulku seuraili luontevasti koulun historiaa, vapaussodan muistoja ja jääkäriperinteitä ja huipentui komeaksi, korkeaksi symboliksi soturin lakin töyhdestä, joka oli ritarillinen mieli ja itsekuri, päättäväisyys, vastuun tunne ja reipas, iloinen mielenlaatu.

Mannerheim hallitsi myös huumorin taidon, jota hän joskus

intiimeissä seuroissa viljeli. Kun professori Richard Faltin vuonna 1935 lähti johtamaan suomalaista ambulanssia Abessiniaan Suomen Punaisen Ristin puheenjohtaja Mannerheim järjesti hänen kunniaakseen päivälliset ja aloitti puheensa:²⁰

Keskushallituksemme haluaa tänään kauttani ilmaista Sinulle kiitollisuutemme siitä, että Sinä — vaikka olet saavuttanut iän, jolloin monet muut mieluummin aamutakkiin kääriytyneenä ja tohvelit jalassaan nauttivat takkavalkean ääressä — olet halunnut antautua niihin vaaroihin ja rasituksiin . . .”

Ylipäällikön suuresti arvostama tykistönkenraali V. P. Nenonen täytti jatkosodan aikana 60 vuotta. Pienessä piirissä vietetyillä päivällisillä Päämajassa 6.3.1943 Mannerheim lausui mm:²¹

Tänään on kulunut tasan kuusi vuosikymmentä siitä — kaikesta päättäen — aurinkoisesta päivästä, jolloin Tykistönkenraalimme syntyi. Että se tapahtui kalakukkojen ja hilpeän mielen luvatussa maassa, tarkemmin sanoen hänen väittämässään Suur-Savon pääkaupungissa, olemme moneneen kertaan saaneet kokea ja tuntea.

Joskus Mannerheimilla oli — omasta mielestään — tarve tai pakko muuttaa valmistelemaansa ja kenties ulkoa opittua puhetaan. Näin tapahtui mikäli hän huomasi kunniavieraana saaneensa mielestään liikaa tunnustusta osakseen. Silloin hän halusi vastata kohteliaisuuteen kohteliaisuudella. Heinrichs²² mainitsee tällaisen tapauksen sattuneen vuonna 1936 Englannin hallituksen suurilla päivällisillä. Isäntänä toiminut sotaministeri Duff Cooper oli tervetulopuheessaan ylistänyt Mannerheimia valtiomiehenä ja sotapäällikkönä. Mannerheim oli silloin muuttanut ulkoa harjoittelemaansa kiitospuhettaan ja improvisoiden lausunut hitaasti ja selkeästi uuden puheensa. Vastaavanlainen tapaus sattui myöskin jatkosodan aikana, on Heinrichs²³ kertonut. Ylipäällikkö oli Virolahdella tarkastanut moottoritorpedovenelaivueen ja pitänyt väsyneenä verrattain sovinnaisen kiitospuheen. Sitten hän oli jo poislähdössä, mutta hetken mietittyään — palasi vielä alusten miehistön luokse ja piti uuden kiitospu-

heen, ”tällä kertaa välittömän ja mukaansa tempaavan, jota läsnä olleet eivät hevin unohda”.

Mannerheim oli laajasta seurapiiristään huolimatta yksinäinen ihminen, jonka sisimpään tuskin kukaan oli päässyt kurkistamaan, ja joka tarkoituksellisesti säilytti tuntuvan välimatkan ystäväpiiriinsäkin. Kuitenkin mielen jaloutensa ja ritarillisuutensa säilyttäen hän oli varsin ehjätyylinen ihminen, joka ei koskaan puheissaan erehtynyt itsekeskeisyyden tai omahyväisyyden poluille.

Puheiden kohteet ja sanoma

Mannerheimin valtionhoitajakauden viralliset puheet pidettiin valtiopäivien avajaisissa ja päättäjaisissä. Vuoden 1919 varsin naisten valtiopäivien avajaispuheessaan 4.4.1919 valtionhoitajana näki tärkeäksi pysyttää hyvät ulkopoliittiset suhteet erityisesti länsivaltoihin, joiden antama tuki nälänhätämme torjumiseksi oli jo tosiasia. Kysymys hallitusmuodosta, maanomistusolojen uudistamisesta ja armeijan järjestämisestä olivat työtään aloittavalle eduskunnalle puheessa mainittuja vakavasti otettavia tehtäviä.

Heinäkuun 1919 presidentinvaalien ajan Mannerheim vietti Runnin kylpylässä ja palasi suuren juhinnan kohteena Helsinkiin 16.8. Tämän jälkeen hän ei esiintynyt virallisena puhujana valtion järjestämissä juhlissa; hän puhui suojeluskuntien, sotilaskotiliiton, lottien, Punaisen Ristin ym. yhdistysten keskeisissä juhlatilaisuuksissa. Armeijan paraateissa ja juhlissa hän oli puhujana vain jos mukana oli vapaussotureita.

Kannaksen sotaharjoitusten päätökseksi 10.8.1939 järjestämälleen päivällisillä hän puolustusneuvoston puheenjohtajan ominaisuudessa lausui ulkolaisille vieraille ja sotilasjohdolle:

Haaveilijakin, joka on elänyt ikuisen rauhan uskossa, alkaa havahtua ja ymmärtää 20. vuosisataa sen koko bruttaalisessa todellisuudessa. Ei julistuksilla eikä puheenparsilla puolusteta kansakuntain oikeutta, siihen vaaditaan toimintaan ja uhreihin valmista puolustustahtoa.

Mannerheim oli luonnostaan realisti, mutta myös pessimisti. Hän punnitsi joka hetki — eritoten vastuullisena Puolustusneuvoston puheenjohtajana — ulko- ja sotilaspoliittista tilannetta ja katsoi velvollisuudekseen aika ajoin varoittaa valtion johtoa hälyttävistä merkeistä Euroopassa.

Mannerheimin puheiden aiheet on luonnollisesti sijoitettava siihen ympäristöön, jossa ne pidettiin. Mutta niistä — pidettiin ne sitten suojeluskuntalaisille, koulunuorisolle, ylioppilaille, partiolaisille tai muille — on luettavissa teema, joka toistuu ja korostuu kautta linjan. Hänen puheistaan huokuvat voimakkaasti johtavina ajatuksina ne arvot, joita hän valtiomiehenä ja sotapäällikkönä toivoi kansansa noudattavan. Luetteloituina nuo arvotekijät voitaisiin kirjata seuraavasti, kuten Hannula ja Koskelainen ovat todenneet: yksimielisyys, uhrautuva työ isänmaan hyväksi, valppaus varjella maata — puolustusvalmius, aseveljeys, länsimainen oikeuskulttuuri, usko elämän uudistavaan voimaan, kunnioitus isien uskoa kohtaan, kansallinen henki, lainkuuliaisuus, ritarillisuus, sodan haavojen parantaminen, yhteiskunnalliset epäkohdat, lämmin suhde Karjalaan.

Mannerheimin kunniaksi 5.6.1937 Seurahuoneella pidetyillä päivällisillä hän vastauspuheessaan korosti vastuuta huolehtia nousevasta sukupolvesta, sotilaan velvollisuutta ja onnea puolustaa maataan sekä niitä vaatimuksia, joita Euroopan tilanne Suomelle asetti. Kun hän samana juhlapäivänään osoitti kiitossanansa kenraali Falkenhorstille ja saksalaiselle lähetystölle ja totesi ”meidän taistelleen menneinä päivinä rintaa rinnan saksalaisen kanssa Saksan historiallisella maaperällä, mutta me olemme myös taistelleet saksalaisia vastaan”, on siihen lyhyesti ja ilman korulauseita tiivistetty historian totuus.

Kansallisen yksimielisyyden saavuttaminen oli Mannerheimin jatkuvan toiveen aihe. Se toteutui — paitsi talvisodassa — hänelle henkilökohtaisesti SAK:n lähetystön onnittelekäynnin muodossa 4.6.1942, huomionosoitus, jolle Mannerheim antoi suuren arvon.

Lailliselle hallitukselle uskollisena sotilaana Mannerheim ei vuosien aikana voinut välttyä näkemästä puuttuvan yksimielisyyden ja kansalaiskurin johtavan ristiriitojen kärjistyessä väki-

valtaan ja kaaokseen. Vuoden 1918 onnettomat tapahtumat muistissaan vapaussodan ylipäällikkö huolestuneena sisä- ja kielipoliittisten kuohujen käydessä korkeina osoitti vetoomuksensa yksimielisyyteen monissa eri yhteyksissä ja erilaisille kuulijakunnille.

Suomi tarvitsee kaikki poikansa. Ojentakaa sen vuoksi toisillenne kätenne ylitse maakunta- ja kielirajojen yksimieliseen työhön isänmaan voimaksi ja onneksi. (Vaasassa 1919).

Ojentakaamme sentähden alttiisti veljenkäsi jokaiselle, joka tahtoo tehdä työtä ja on valmis täyttämään velvollisuutensa maansa puolesta. Puolustustahtona ilmenevä isänmaallinen henki ja alttius täyttää rivimiehen velvollisuus silloin, kun maata on puolustettava, se on ainoa mitä vaadimme, eikä meidän ole tarvis kysellä missä hän oli 15 vuotta sitten. (16.5.1933 Kansallisteatteri).

Unohtakaamme sen vuoksi riitaisuudet ja epäluottamus. Älkäämme enää tuhlatko kansakunnan voimia toisarvoisiin kysymyksiin. Me kaikki tarvitsemme toisiamme, ja suokoon Jumala, että me rinta rinnan olisimme kyllin lujia. (Juhlailallisilla 16.5.1933).

Joskin siis kuulumme eri leireihin, täytyy jokaisen meistä kulkea puolitiehen toista kohti, niin että yhteisymmärrys saavutetaan. (4.6.1937).

Mannerheim oli kahden rykmentin — Suomen Valkoisen Kaartin ja Uudenmaan Rakuunarykmentin — kunniapäällikkö. Hän ehti ennen sotia vierailla muutaman kerran kummassakin joukko-osastossa, useammin kuitenkin helsinkiläisessä kaartisaan, jonka vuosipäiväkin liittyi vapaussotaan.

Uudenmaan Rakuunarykmentin 20-vuotisjuhlassa Lappeenrannassa 7.9.1938 Mannerheim korosti perinteiden merkitystä ja viittasi myös rykmentin edeltäjän, Suomen Rakuunarykmentin antamiin velvoitteisiin:²⁴

Kunniakkaan perinteen, joka ei saa kalveta, ovat näissä karsarmeissa asuneet rykmentin edeltäjät jättäneet vaalittavakseen, uhmaten kieltäytyessään asettamasta mahtikäskyä lain edelle. 'Selkä taipumattomana, säilä tahrattomana' oli heidän tunnussanansa. Tähän perintöön ovat Uudenmaan Rakuunat liittäneet laakerit, jotka niitettiin Vapaussodan taistelutantereilla, sekä milloinkaan pettämättömän velvollisuudentunteen ja omantunnontarkkuuden harmaan arkipäivän vaihtelevien tehtävien täyttämässä.

Rykmentin ritarillinen urheiluhenki on miekkaa kantavan miehen paras koulu. Se kasvattaa tahtoa ja luonnetta, se luo nopeutta päätöksiin ja rohkeutta toimintaan.

Nämä kunniakkaat ratsumiesperinteet ja soturilait on säilytettävä ja niitä on vaalittava. Niihin perustuu se voiton-tahdon henki, jota rykmentin kerran on osoitettava, kun taistelun päivä on tullut. Ja tämä henki antaa rakuunalle itseluottamuksen ja — senkin jälkeen kun hän on luopunut punaisista ratsuväenhousuistamme — sen yksinkertaisen arvokkuuden, jonka ansiosta hän läpi elämänsä on ja pysyy oikeana Uudenmaan rakuunana.

Eräs lipsahdus konseptissa on päässyt tämän puheen alkuun, jossa Mannerheim varmaankin Ståhlhandskea tarkoittaen mainitsee ”Breitenfeld ja Stålarms ovat antaneet Teille tunnussanan ”eteenpäin suomalaiset...”²⁵

Kesken sotaa Uudenmaan Rakuunarykmentti vietti perustamisaikansa 25-vuotismuistojuhlaa helmikuun 28. päivänä 1943. Rykmentti oli silloin ylipäällikön reservinä sijoitettuna Kiviniemen kasarmialueelle Itä-Kannaksella. Kun tieto juhliin kutsutun kunniapäällikön saapumisesta tilaisuuteen tuli, osattiin luonnollisesti odottaa, mitä hän puheessaan rykmentilleen sanoisi. Kasarmin ruokasalissa pidetyssä lounastilaisuudessa Mannerheim lausui:

Rakuunani. Olen iloinen, että kerrankin tämän sodan aikana olen saanut tilaisuuden viipyä muutamia hetkiä Teidän parissanne — eritoten tänään rykmenttini merkkipäivänä.

Tervehdin Teitä, Uudenmaan Rakuunat, viettäessänne uudelleenperustamisen neljännesvuosisadan takaista muistoa ja esitän Teille kullekin parhaat onnitteluni. Sodan keskeltä rykmentti silloin syntyi, hetkenä, jolloin maamme tulevaisuus oli hämärän peitossa — etten sanoisi toivoton. Tätä päivää viettäessämme riehuu jälleen valtava kamppailu, meidän osaltamme taasen olemassaolostamme. Ylpeänä saavutuksistanne sodassa olen seurannut rykmentin jälkiä syvälle vihollismaahan Ägljärveltä Onkamukseen, Säämäjärven kautta aina Äänisniemelle ja ilolla todennut lippunne edelleenkin liehuvan korkealla ylväitten traditioittenne verhoamana.

Kuten Talvisodassakin tulee Teidän jälleen hetkellisesti jatkaa taisteluanne jalan, mutta toivon puolestani Teidän tällöinkin toteuttavan vanhan sananparren: ”jalan tai ratsain, on kunniani sama”. Tietoisena siitä, että jokainen Teis-

tä on valmis täyttämään velvollisuutensa — kuten tähänkin asti — ja liittämään uusia sivuja rykmenttini kunniakirjaan, toivotan Teille jatkuvaa parasta menestystä niin hyvin taiselukentällä kuin kunkin yksityisessä elämässä.

Kohotan maljani uljaalle Uudenmaan Rakuunarykmentille ja sen komentajalle.²⁶

Puheessa oli kohta, joka muistuttaa Mannerheimin puhetta jääkäreille Vaasan torilla 1918. Hän ilmoitti rykmentilleen peiteytin sanoin, että sitä odottivat taistelut jalan — kuten sitten tapahtuikin. Vierailu oli kunniapäällikön viimeinen rykmentissään.

Keväällä 1945 vieraili joukko Helsingin ratsastuskilpailuihin osallistuneita rakuunaupseereita kenraalimajuri H. Alfthanin ja eversti A. Ehrnroothin johdolla kunniapäällikön luona. Tasavallan Presidentti Mannerheim tarjosi Tamminiemessä 25.5.1945 heille lounaan, jonka aikana hän piti seuraavan puheen:²⁷

Herra Kenraali, Herrat Upseerit.

Iloiten käynnistänne täällä pääkaupungissa mikä on suonut minulle mahdollisuuden kutsua Teidät tänne viettämään luonani muutamia lyhyitä hetkiä, toivotan Teidät ja entiset rykmenttitoverinne tervetulleiksi. Harvoin tapaamme, ja näin ollen käytänkin tilaisuutta hyväkseni esittäökseni kiitokseni Uudenmaan rakuunain panoksesta viimeisessä pitkäaikaisessa ja kovassa sodassamme. Erikoisesti olen iloinnut saavutuksistanne sodan viime vaiheessa suoritettussa kausissa ja taidokkaasti johdetussa operaatiossa, jossa Ratsuväkikiprikaatilla oli tilaisuus osoittaa, mihin jalkaantunut ratsuväki pystyy.

Kohotan maljani Uudenmaan rakuunoilleni ja heidän mainehikkaalle komentajalleen sekä pyydän häntä esittämään kiitokseni ja tervehdykseni koko rykmentilleen.

Samalla toivotan Teille, jotka olette tulleet tänne puolustamaan mainettanne jalossa mieliurheilussanne, parasta menestystä lähipäivien kilpailuissa.

Lyhyeen puheeseen mahtui isännän kohteliaisuutta ja ylipäällikön hieno kiitoksen sana rykmentilleen.

Kiitoksen sanoja ylipäällikkö osoitti myös Mannerheim-ristin ritareille, joille hän ensi kerran Päämajassa syyskuun 15. päivänä 1942 jakoi nämä kunniamerkit. Hän lausui mm:

Hyvät sotilaat.

Minulla on tänään ilo nähdä luonani neljatoista nimeäni kantavan ristin ritaria.*

Olen halunnut kutsua Teidät tänne saadakseni tutustua Teihin, kiittää Teitä suorittamistanne urotoista ja henkilökohtaisesti ojentaa Teille valtakuntamme korkeimman kunniamerkin, jonka olen katsonut Teidän kunkin ansaitsevan.

Mielenkiinnolla ja ihailulla olen tutustunut niihin sotilailisiin tekoihinne, jotka ovat perustana tälle palkitsemiselle ja jotka omalta osaltaan huomattavasti ovat myötävaikuttaneet niihin suuriin menestyksiin ja voittoihin, joista armeijamme täydellä syyllä saa olla ylpeä. Mielihyvin totean Teidän edustavan sekä eri sotilallisia arvoja että eri aselajeja, todistaen siten ettei korkea sotilallinen kunto rajoitu yksistään armeijamme määrättyyn piiriin, vaan on levinnyt sen sankkoihin riveihin. Kiitän Teitä omasta ja kaikkien puolustusvoimiemme puolesta esimerkillisistä suorituksistanne, uljaista urotoistanne.

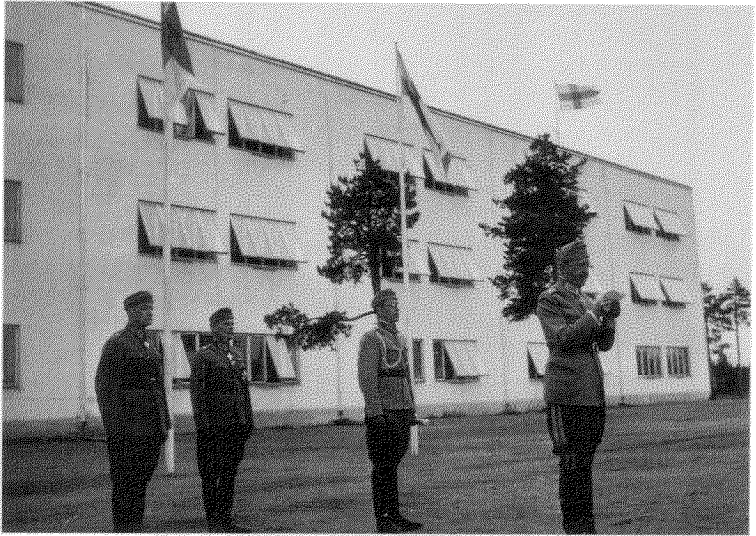
Reserviupseerit saivat juhlakokouksessaan 18.5.1946 kuulla vielä henkilökohtaisesti vanhan ylipäällikkönsä kiitokset:²⁸

Entisenä Ylipäällikkönä haluan vielä kerran esittää lämpimän kiitokseni kaikille reserviupseereille huomattavasta osuudestanne maamme puolustuksen hyväksi sekä siitä esimerkillisestä tavasta, jolla olette täyttäneet raskaan velvollisuutenne.

Mannerheim halusi muistaa kiitollisuudella vanhoja ystäviään ja palvelustovereitaan jäähyväissanoissaan heidän paariensa ääressä. Vapaussodan yleisesikuntapäällikkö kenraalimajuri Gösta Theslöf kuoli ennen talvisotaa. Vanhassa kirkossa pidetyssä siunaustilaisuudessa 31.3.1939 Mannerheimin ruotsinkielinen puhe kuului:²⁹

Vid Frihetkrigets utbrott kallad av Överbefälhavaren till etappchefens krävande post ställdes Gösta Theslöf kort där på i spetsen för Högkvarteret i dess helhet. Han kom i sin fulla mannakraft, livad av att frihetsdrömmen, han engång

* Saapuvilla olivat: Eino Polón, Paavo Koli, Leo Kojo, Kaarlo Laitinen, Lauri Kokko, Paavo Nuotio, Ahto Sippola, Arvo Mörö, Paavo Suoranta, Auvo Maunula, Yrjö Keinonen, Jorma Karhunen, Tor Lindblad ja Toivo Korte.

Ylipäällikkö puhuu Upseerikoulun 56. kurssin päättäjäsissä Niinialossa 14.6.1943. PE KuvaK. SA-kuva.

The Commander-in-Chief speaks at the graduation ceremonies of the 56th course of the Reserve Officers School in Niinisalo 14.6.1943. PE KuvaK. SA-photo.

drömt, nu stod inför sitt förverkligande.

Han gav vad ett livligt intellekt, organisatorisk erfarenhet och gedigna insikter förmå giva och under krigets långa månader lät hans arbetsglädje honom knappast känna, hur dagen gled över i natt. Det är svårt att värja sig för tanken, att det just var detta anspänning, som bröt hans kraft.

Vi hans vapenbröder från Frihetskriget, från mörka dagar och ljusa hava beväret minnet av riddersmannen och den högt värderade vännen, av den kraft och känsla, med vilken han gick att lösa sina uppgifter. För dessa minnen tacka vi honom nu vid hans bår, innan han bäddas till griftens ro i den bygd och det land han skänkte sin manngärning och sitt hjärta.

Vapaussodan aikaisen päämajamestarinsa kenraaliluutnantti Hannes Ignatiuksen hautajaisissa 8.3.1941 Mannerheim lausui³⁰:

Koskaan horjumattomalla harrastuksella ja selvästi tajuten upseerikoulutuksen ratkaisevan merkityksen puolustuslaitoksellemme hän otti vilkkaasti osaa Sotakorkeakoulumme perustan luomiseen. Kadettikunnan ja upseeriliiton kunniajäsenenä ja läheisillä suhteillaan nuoriin vanheneva kenraali — josta runoilijan tavoin voitaisiin sanoa ”miel ylväs ja luonne hellä, veri kiehuva kuumuuttaan” — vaikutti voimakkaasti Suomen armeijan upseerien kasvatukseen ja täten osaltaan oppilaspolvessa toisensa jälkeen lujitti uskoa omiin voimiin ja valoi niihin rohkeaa sotilashenkeä, joka ankarassa talvisodassamme ilmeni monina loistavina urotekoina.

Sodan jälkeisinä ankeina aikoina ylioppilaskunta halusi osoittaa kunnioitustaan Tasavallan Presidentti Mannerheimille käymällä kuoroineen ja lippuineen tervehdyskäynnillä hänen luonaan 11.3.1946. Mannerheim ymmärsi heidän opiskeluvaikeuksiaan ja lausu heille lohduttavat sanansa:³¹

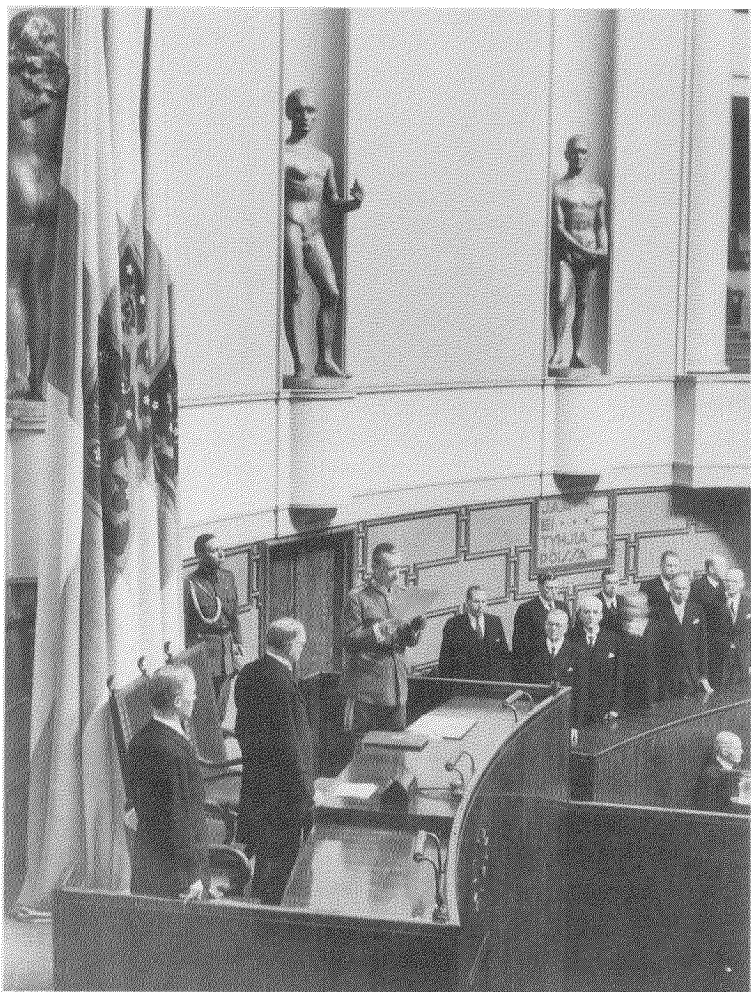
Viimeksi kuluneet koko kansallemme raskaat vuodet ovat akateemiselle nuorisollekin olleet vaikeat. Suurin osa on joutunut keskeyttämään opintonsa ja sen on nyt yritettävä saavuttaa menettänyttä aikaa. Toivotan kullekin voimaa ja tarmoa tähän. Jollette siinä täysin onnistu, niin älkää huolestuko. Kuluneet vuodet ovat antaneet kalliin opin. Muistakaa, että elämä on paras opettaja ja että tulevaisuus on Teidän.

Testamentti

Vastatessaan eduskunnan puheeseen 16.5.1918 ratsuväenkenraali Mannerheim lausui:

Nykyaikana tallataan kansainvälistä oikeutta, ja ainoastaan se kansa, joka itse kykenee auttamaan itseänsä, voi luottamuksella katsella kohti tulevaisuutta.

Tämän puheen on täytynyt palautua vanhan marsalkan mieleen, kun hän muistelmiaan kirjoittaessaan, loppulauseessa lähes sananmukaisesti toisti saman ajatuksen:

Tasavallan Presidentti Mannerheim puhuu valtiopäivien päätäjäsissä 4.4.1945. Sotamuseo. SA-kuva.

The President of the Republic Mannerheim speaks at the closure of the Parliament 4.4.1945. War Museum. SA-photo.

Jos pysymme uskollisina itsellemme ja kaikissa kohtalon vaiheissa yksimielisesti ja järkkymättä pidämme kiinni niistä arvoista, jotka tähän päivään asti ovat olleet Suomen vapauden perustuksena — isiltä peritystä uskosta, isänmaanrakkaudesta, päättäväisestä ja uhrivalmiista puolustustahdosta —, *niin Suomen kansa voi hujasti luottavaisena katsoa tulevaisuuteen.*

Mannerheimin elämäntyö itsenäistyneessä Suomessa mahtuu näiden lausumien väliin, näillä lauseillaan hän on myös kirjoittanut testamentin kansalleen.

Lähdeviitteet

1. Sotatieteen Laitos: kansio Mannerheimin puheita. Koonnut fil. maist. Kristina Nyman.
2. Suomen Vapaussota n:o 7/1937. Selostus Mannerheimin 70-vuotisjuhlasta 4.6.1937.
3. Stig Jägerskiöld, Mannerheim 1918, 1967 s. 90. Gösta Theslöf julkaisi mm. muutamia runokokoelmia.
4. Kertonut eversti O. R. Bäckman 1986.
5. Vilho Suomi, Suomen Marsalkan päiväkäskyt, Tiede ja Ase 25/1967.
6. Hannes Ignatius, Gustaf Mannerheim. Luonnekuva, puheet, sähkösanomat vapaustaistelun ajoilta, 1918, s. 38.
7. Paul Rodzianko, Mannerheim krigaren och människan, 1942, s. 33.
8. Jägerskiöld, Mannerheim 1918, s. 80.
9. Mm. Grönvall Uusi Suomi 5.6.1963.
10. Victor Hoving, Vänner och böcker, 1953, s. 64—65.
11. Vrt. "kun vapaa on Suomen kansa" sekä "yks suuri on Suomen valta".
12. Erkki Kivijärvi, Suomen Vapaussota 1918, 1918 s. 104.
13. Jägerskiöld, Mannerheim 1918 s. 277.
14. Ignatius, s. 63.
15. Valtionarkisto (VA), Gustaf Mannerheimin arkisto, kansiot 45, 101.
16. Esimerkiksi: "Sinä vaikeana aikana, jolloin Suomen kansan täytyy melkein ilman aseita taistella maan pettureita vastaan . . ." (Antrean asemalla 23.2.1918) Ignatius s. 38.
"Murhattujen kansalaisten ryöstetyt ruumiit ja poltetut rauniot huutavat taivaaseen asti kosta maan pettureille."
(Päiväkäsky Satakunnan ja Hämeen joukoille 16.3.1918)
Yrjö Koskelainen, Mannerheim Suomen vapauttaja ja valtionhoitaja, 1919, s. 29.
". . . olette jo kolmatta kuukautta puolustaneet kaunisti Karjalaa ylivoimaista vihollista vastaan, mutta teidän rintojanne vastaan ovat turhiksi käyneet yhdistyneitten ryssien ja maanpettureitten hyökäykset."
(Antrean asemalla 6.4.1918) Päiväkäskyn Mannerheim luki itse suomeksi. Koskelainen s. 30.
17. Osmo I. Aulamo, Filosofian tohtori C. G. Manerheim, Sotavanhus 1937.

18. Paavo Virkkusen muistokirjoitus Mannerheimista, Kotimaa 30.1.1951.
19. Mm. Kai Donner, Sotamarsalkka vapaaherra Mannerheim, 1934, s. 255.
20. Elsa Könönen, Vuosikymmen Mannerheimin sihteerinä, 1966, s. 190.
21. VA, Gustaf Mannerheimin arkisto.
22. Heinrichs, Mannerheim Suomen kohtaloissa II, 1959, s. 51.
23. *ibid.*, s. 29.
24. VA, Gustaf Mannerheimin arkisto.
25. *ibid.*
26. Heikki Pohjanpää, Uudenmaan Rakuunarykmentti, 1968, s. 83.
27. VA, Gustaf Mannerheimin arkisto.
28. *ibid.*
29. *ibid.*
30. *ibid.*
31. *ibid.*

Summary

THE PUBLIC SPEECHES OF MANNERHEIM BETWEEN 1918—1947

His first official appearance as a speaker on an important occasion occurred 16.5.1918 in festivities to celebrate the end of the War of Liberation. During that day he gave six speeches and yet another in the evening festivities.

Mannerheim's skills in the Finnish language had badly rusted during the years he passed in Russia. However, he had a good command of French, German and English in addition to his mother tongue Swedish.

In the course of years and due to private lessons his Finnish improved and he reached an original mastery of employing figurative expressions.

Mannerheim's adjutant during the War of Liberation, Major-General Heikki Kekoni has said about Mannerheim's speeches: the listener was equally enthralled by his careful choice of words as by his precise expression which was scarce without losing continuity or leaving anything essential out. In addition, his style of speech had a flavour of strong poetic masculinity, which at times could reach great beauty. This type of expression necessitates a good sense of style which manifested itself in every order and speech that he wrote.

It was typical of Mannerheim to prepare himself carefully and thoroughly before his speeches. He even learnt his speeches

written in English by heart and discussed details for example with his friend minister G. A. Gripenberg. Gripenberg has told the story about the speech delivered by Mannerheim at the diner hosted by the British government in 1936. The host, Minister of War Duff Cooper had in his welcoming speech hailed Mannerheim as a statesman and field commander. Mannerheim then decided to alter his speech which he had learnt by heart and in an improvised speech in a distinguished and clear manner replied to the politenesses extended to him.

In his speeches during the years of peace Mannerheim emphasized those values that he himself held important and wished his nation to follow. These were: national unity, devoted work for the fatherland, vigilance to protect the country and defense readiness, comradeship in arms, western legal culture, a belief in the rejuvenating force of life, respect towards elders' beliefs, national spirit, chivalry, healing the wounds caused by the war, equality, warm relations towards Karelia.

After having retired to privacy Mannerheim appeared as a public speaker in the years 1919—1939 only on occasions organized by the warriors of liberation or the Civic Guards. In addition he felt obliged to speak in front of those societies whose honorary principal or chairman he was (The Finnish Red Cross, boy scouts, student fraternities, both honorary regiments namely The Finnish White Guard and Nyland's Dragoon Regiment etc).

It is noteworthy that his words to the Parliament 16.5.1918:

"In present times international justice is being held in disrespect and only a nation which can help itself can confidently look into the future."

were almost as such repeated in the concluding words of his Memoires:

"If we stay faithful to ourselves and in all stages of destiny unshakably and in unity guard those values that have to this day formed the foundation of Finland's liberty — faith inherited from forefathers, patriotism, determined and devoted will to defend the country —, can the Finnish nation firmly and confidently look into the future."

Mannerheim's lifework in an independent Finland can be located between these two messages — between the years of 1918 and 1950. With all reason one can argue that in these lines a testament was written for Finland.

Veli-Matti Syrjö

**TYKISTÖNKENRAALI VILHO PETTER NENOSEN
VENÄJÄN AJOILTA**

Sotilaan kirjeitä

Ihmisellä on monta roolia. Jokainen meistä käyttäytyy eri tilanteissa eri tavalla ja seurustelee eri ihmisten kanssa eri lailla. Tämä ei ole mitenkään valheellista, sillä suhteessamme eri ympäristöihin me luonnollisesti olemme erilaisia. Mikäli haluamme luoda jostakin ihmisestä kokonaiskuvan, meidän tulisi mahdollisimman monipuolisesti kyetä saamaan selville hänen roolinsa. Tämä on tyypillinen ongelma, mikä kohtaa elämäkerran kirjoittajaa.

Voimme tieysti ajatella, että ihmistä, joka jollakin elämäntilanteella on päässyt niin pitkälle, että hänestä katsotaan aiheelliseksi laatia elämäkertaa, onkin syytä kuvata ja tarkastella juuri tämän vaikutuskentän taustaa vasten. Niinpä syntyikin valtiomieselämäkertoja, sotilaselämäkertoja jne. Niillä on epäilemättä oikeutuksensa ja niitten voi myös syystä olettaa kiinnostavan suurta lukijakuntaa.

Historiantutkimuksessa kuitenkin, ainakin sen klassisen koulukunnan edustajien piirissä, pyritään selvittämään nimenomaisesti syy-suhteita, ei niinkään sitä, mitä tapahtui, kuin sitä, miksi niin tapahtui. *Felix qui potuit rerum cognoscere causas*, sanoivat jo roomalaiset muinoin. Yksilön elämäntilanteita tutkittaessa tätä periaatetta voitaneen soveltaa siten, että pyritään selvittämään, millainen tutkittava ihmisyksilö oli luonteeltaan ja ajatusmaailmaltaan, eli miksi hän teki juuri niin kuin teki.

Tässä törmäämme samaan ongelmaan, mistä aloitimme, siihen, että moniroolisen ihmisen käyttäytymistä ei useinkaan voi selittää pelkästään yhden, vaikkakin vallitsevan, roolin perusteella. Esimerkkihenkilönä olkoon tällä kertaa suuri suomalainen sotilas, tykistönkenraali Vilho Petter Nenonen.

Kun eversti Matti Alajoki laati perusteellisen ja hyvät arvostellut saaneen elämäkertansa Nenosesta, hän rakensi kuvan Neno-

sen tärkeistä Venäjän-vuosista miltei yksinomaisesti tämän äidilleen kirjoittamien kirjeitten varaan — muuta lähdeaineistoa ei hänellä ollut käytettävissään.¹ Nyttemmin on Sota-arkiston yksityiskokoeelmiin saatu arvokas lahjoitus, mikä tekee mahdolliseksi monipuolistaa kuvaa nuoresta kadetti-aliluutnantti-luutnantti Nenosesta. Fil. maisteri, rouva Helena Palas näet lahjoitti Sota-arkistolle vuoden 1986 alkupuolella joukon nuoren Vilho Nenosen kirjeitä silloiselle oppikoululaiselle ja opiskelijalle Vera Carlssonille, rouva Palaksen äidille.² Kirjeitä on kaikkiaan yhdeksäntoista kappaletta, ja yhtä lukuunottamatta ne ajoittuvat vuosien 1904 ja 1908 väliin, siis aikaan, jolloin Vilho Nenonen palveli Venäjän armeijassa sängen monenlaisissa tehtävissä. Ensimmäinen kirje on Vilho Nenosen kadettiajalta Haminasta kirjoitettu, siis vuosien 1894—1901 väliltä. Tästä kirjeestä puuttuu kuitenkin vuosiluku, mikä kaikissa muissa kirjeissä on huolellisesti merkitty, joskin kirje on päivätty tammikuun 19. päiväksi.

Kaikki kirjeet on kirjoitettu ruotsiksi, mikä noina aikoina lie-nee ollut Kuopion sivistyneistön seurustelukieli, riippumatta siitä, mikä kunkin yksilön äidinkieli on ollut. Kirjeissä kohtaamme nuoren upseerin, joka usein selvittelee sisimpää tuntojaan ja kertoilee jokapäiväisestä elämästään ja suunnitelmistaan toiselle nuorelle, välittömästi ja ilman sellaista kontrollia, mikä ymmärrettävästi vaikuttaa äidille kirjoitettuihin kirjeisiin. Ehkäpä samanikäiselle toverille kirjoitetussa tekstissä saattaa esiintyä sellaisiakin kärjistyksiä, mitkä eivät täysin vastaa kirjoittajan lopullisia ja perinpohjin harkittuja mielipiteitä, mutta tuollaiset kärjistykset vain rydyttävät tekstiä. Vilho Nenonen ei kirjeissään varmastikaan teeskentele, vaikka hän joskus ehkä tahallaan pyrkii "ärsyttämään porvaria".

Kirjeistä päätellen Vilho Nenosen ja Vera Carlssonin suhde on ollut kahden nuoren toveruussuhde, mitään viitteitä eroottiseen kiintymykseen ei ainakaan näistä Nenosen kirjeistä tapaa. Suhde on ilmeisesti ollut tällaisenaan kylläkin läheinen, ja nuori Venäjän keisarillisen armeijan upseeri on arvostanut suuresti kirjeenvaihtoveriaan, jonka mielipiteisiin hän joskus tukeutuu ja jonka kirjeitä hän suurella innolla odottaa. Vaikka Vera Carlssonin kirjeet eivät olekaan käytettävissämme, voimme päätellä, et-

tä suhde myös hänen puoleltaan on ollut samansuuntainen. Hän lienee kirjoitellut omasta elämästään ja suunnitelmistaan, omasta elämänkatsomuksestaan ja mielipiteistään.

Miksi juuri nuo kirjeet ovat säilyneet ja miksi kaikesta päätellen edelleen jatkunut kirjeenvaihto ei ole säilynyt, ei ole tiedossa. Voidaan sanoa, että kirjeistä ei selviä mikään kokonaisuus, ei sen paremmin Vilho Nenosen elämänvaiheet kuin hänen ja Vera Carlssonin ystävyysuhteen kokonaisuus, mutta ne antavat mainion ja ainutlaatuisen lähikuvan, sellaisen mitä mistään muualta ei voi saada, noitten kahden ihmisen, ennenkaikkea kuitenkin Vilho Nenosen elämästä sen tietyiltä hetkiltä. Laajemmasta perspektiivistä katsellen niistä lisäksi voi lukea, millaiseksi suomalainen upseeri tunsikin oman asemansa Venäjän palveluksessa noina vuosina, joita on totuttu kutsumaan sortovuosiksi, miten Venäjän armeija ja nimenomaan sen tykistö noina aikoina toimi, mitkä asiat kiinnostivat nuorta upseeria, millä tavoin eteenpäinpyrkivä upseeri saattoi ponnistella päämääränsä hyväksi jne.

Haminan kadettikoulu

Vilho Nenonen on vanhoilla päivillään muistellut ensimmäistä sotilaallista opinahjoaan, Haminassa toiminutta Suomen Kadettikoulua, lämmöllä.³ Missä määrin näissä muisteluissa on kai puuta nuoruuteen, mikä vanhan miehen mielessä esiintyy kultaisena aikana, olipa se sitten millaista tahansa, ja missä määrin se sopii yhteen hänen aikaisempien käsitystensä kanssa, siitä voimme jotakin päätellä näitten kirjeitten perusteella.

Sarjan ensimmäinen ja tarkemmin ajoittamaton kirje on laadittu Kadettikoulussa joululoman jälkitunnelmissa. Se on osoitettu kohteliaasti ja kunnioittavasti Vera-neidille (Fröken Vera) ja se on myös ainoa kirje, missä Nenonen teittitelee kirjeenvaihtokumppaniaan. ”Neiti ei voi uskoa, miten ikävää täällä on. Ja kun ajattelen joululomaa, ihmettelen, miten yleensä lainkaan voin viihtyä täällä. Miten kauan mahtavatkaan ne 69 päivää, mitkä ovat jäljellä pääsiäislomaan, kestääkään. On kauheaa jou-

tua odottamaan niin pitkään.” Tällä tavoin kuvailee kadetti Nenonen tunteitaan kumppanilleen samalla kun hän kertoo lähettävänsä viestinsä yhteisen ystävän välityksellä, ettei Vera-neiti joutuisi hankaluuksiin saadessaan kirjeen kadetilta.⁴

Kirjeen valittavaa sävyä ei toki välttämättä ole pidettävä kovin vaarallisena. Onhan luonnollista, että lukukauden alussa tuntuu kurjalta ajatella pitkää ja vaivalloista työrupeamaa. Mutta jos vertaa kirjeen sävyä myöhempien kirjeitten sävyyn silloinkin, kun kerrotaan todellisista vaikeuksista ja vastuksista, syntyy vaikutelma, että Vilho Nenonen ei todellakaan viihtynyt Haminan Kadettikoulussa. Tässä suhteessa hän ei liene ollut ainutlaatuinen — ajateltakoonpa vaikka suurin piirtein samanaikaisen kadetti Boris Gyllenbögelin muistelmia.⁵ Päästyään aikaan eroon kadettikoulusta ja toimiessaan upseerina Nenonen pari kertaa kirjeissään muistelee koulua, ja tällöin sävy on kielteinen. Kesälomallaan Valkeisessa valmistautuessaan tykistöakatemiaan hän valittelee ranskan opiskelun vaikeutta: ”Niinpä olen ollut tyhmä ja se harmittaa minua nyt. Kadettikoulussa ylepeilin sillä, että olin kaikkein taitamattomin (ranskan) kielessä, pidin sitä tarpeettomana, mutta se oli myös opettajien vika. Jospa joku heistä olisi edes kerran sanonut sanankaan siitä, että mikäli haluaa tietää enemmän kuin sen, mitä meille kadettikoulussa pöntättiin päähän, on välttämättä osattava vieraita kieliä. Ei, he tyytyivät vain merkitsemään todistusvihkoon (sain sen haltuuni kun minusta tuli upseeri), laiska, erityisen huono kielissä jne., eivätkä tunteneet mitään muuta tapaa saada oppilas työskentelemään, kuin antaa hänelle huonoja arvosanoja. Ovatko nämä opettajia, ovatko he nuorison kasvattajia?”⁶ Nenosen valitusvirsi muistuttaa suuresti Winston Churchillin valitusta omasta latinanopetuksestaan, joten ei voitane pitää pelkästään Haminan Kadettikoulua syypäänä nuorison kykyjen aliarvioimiseen.⁷

Tykistöakatemiassa opiskellessaan Nenonen vielä palaa Kadettikoulun arvosteluvihkoihin, jotka hänen muistamansa mukaan luokittelivat hänet rauhalliseksi ja uniseksi luonteeksi, kun taas tykistöakatemiassa hänet arvosteltiin hermostuneeksi, kiivaaksi ja kuohahtelevaksi.⁸ Muissa yhteyksissä hän ei kirjeissään puhu

kadettikoulusta, paitsi milloin joskus kertoo tavanneensa vanhoja koulutovereitaan. Vaikutelmaksi jää, että nuorena upseerina Vilho Nenonen piti Haminan Kadettikoulua vanhanaikaisena ja menetelmiltään epäonnistuneena laitoksena. Hänen suhteensa siihen oli lähinnä alentuvan huvittunut. Onko tämä kuva oikeampi kuin se, mikä hänellä oli vanhuudenpäivinään, sitä ei käy ratkaiseminen pelkästään tämän aineiston pohjalla. Lienee joka tapauksessa ymmärrettävää, että Venäjän suurvallan parhaat sotakoulut saattoivat rakentaa opetuksensa aivan toisen luokan resursseille kuin pienessä Haminan kaupungissa lymyillyt Suomen Kadettikoulu.

Suomalaisena Venäjällä

Suomalaisesta keskiluokan perheestä tuleva nuorukainen, joka ryhtyi palvelukseen Venäjän keisarilliseen armeijaan, joutui sopeutumaan monella tavoin, siinä määrin, että sitä on nykyään vaikea käsittää. Sopeutuminen vaati ymmärrettävästi runsaasti hengenvoimia ja pakotti muuttamaan ajatustapoja ja tottumuksia. Tästä myös Vilho Nenosen kirjeet kertovat. Niinpä hän kirjoittaa vuonna 1907: "Haluatko nähdä esimerkin, miten ihminen muuttuu. Minun äidinkieleni on suomi. Kun tulin kadettikouluun, aloin vähitellen unohtaa suomen ja ruotsista tuli se kieli, millä parhaiten tulin toimeen. Kun minä viime kesänä tulin kotiin Suomeen, huomasin, miten ruotsinkielen sanavarastoni oli suuresti vähentynyt, niin että nyt osaan parhaiten venäjää, siten ruotsia ja viimeksi suomea, äidinkieltäni. En tiedä oikein, pitäisikö sitä itkeä vai nauraa."⁹

Kielen muuttuessa muuttuivat ajatustavatkin. Suurvallan rajattomilta tuntuvat mahdollisuudet ja joka suhteessa monenlaisia virikkeitä tarjoavat olosuhteet vaikuttivat myös tämän keskellä elävän upseerin ajatuksiin omasta kotimaastaan. Ne asiat, jotka Suomessa tuntuivat suurilta ja merkittäviltä, saattoivat Pietarista tai Harbinista katsellen vaikuttaa naurettavan pieniltä ja vähäpätöisiltä. Eipä siis ihme, että luutnantti Nenonen saattoi kirjoittaa päättäneensä vähitellen vaihtaa isänmaata,

”koska Suomessa kaikki on niin pientä ja mitätöntä, täällä ’meillä’ kaikki taas on niin suurta ja laveaa. Korkein, mitä Suomessa voisin saavuttaa, on professorin kateederi, täällä minusta joka tapauksessa tulee kenraali.” Aika komeasti sanottu luutnantilta!

Samassa mielenkiintoisessa kirjeessä Nenonen myös selittää, että hänen mielestään ainoastaan vieraalla maalla ihminen voi toimia täydellä teholla ja joustavuudella. Hän mainitsee esimerkkeinä joukon suomalaisia koulutovereitaan, jotka eivät ole ehtineet elämässään saavuttaa juuri mitään, koska ovat kotimaassaan voineet elää veltosti.¹⁰ Ymmärrettävästikin tuo asia on askarruttanut Nenosen mieltä. Kirjeistä näkyy, ettei hän itsäkään ollut jatkuvasti venäläisen sotilasuran kannalla vaan suunnitteli joskus sen vaihtamista kotimaan oloihin. Sotilasura kuitenkin aina lopulta voitti.

Sotilaan elämää

Tykistönkenraali V. P. Nenonen muistetaan kotimaassaan lähinnä huippuluokan ammattimiehenä, tykistöpäällikkönä, tiedemiesmäisenä suunnittelijana ja jossakin määrin arkipäivälle vieraana teoreetikkona. Siksipä on mielenkiintoista havaita, että tämä teoreetikko nuorena venäläisenä upseerina ei suinkaan ollut vailla aivan tavallista sotilaallista kunnianhimoa ja sotaintoa. Venäläis-japanilaiseen sotaan vihdoin lähtiessään hän saattoi kirjoitella Vera Carlssonille näinkin militaristisesti: ”Niin pian kuin astuin junaan, tulin hurjan sodanhaluiseksi. Haluaisin todellakin nähdä kerran, miten shrapnelli räjähtää jonkun pään yläpuolella.”¹¹

Tuon voisi toki ajatella olevan yleisen sotainnon tartuntaa, mutta opiskellessaan tykistöakatemiassa keskellä parasta rauhan aikaa saattoi Nenonen kirjoittaa näin: ”No, kun päivä koittaa, koittaa sotakin, tulee meidän odottaa ja toivoa. Tiedätkö, upseerina en voi muuta kuin odottaa sotaa, se on minun elämäntehtäväni, silloin saan sellaisen palkan, että voin tuntea oloni hyväksi ja silloin saan tilaisuuden kunnostautua tarvitsematta

odottaa vuosikausia... Siinä onnellisessa tapauksessa matkustaisin takaisin patteriini, ja silloin näyttäisimme 'missä kravut talvehtivat' kuten venäläiset sanovat."¹² On toki muistettava, että kaikki tuo oli vuosia ennen ensimmäistä maailmansotaa kaikkine totaalisine kauhuineen, mutta joka tapauksessa nuo lainatut kirjekatkemat todistavat, että Vilho Nenonen oli yhtä innokas kuin kuka muu upseeri tahansa koettelemaan taitoaan sotakentällä. Hän varmasti uskoi myös olevansa tehtävään hyvin valmistautunut.

Sotilaallinen hierarkia on kautta aikojen ollut jyrkkä ja esimiehen käskyvalta alaiseensa nähden ehdoton. Näin on tänä päivänä itsenäisen Suomen armeijassa, ja näin oli kenties vielä ehdottomammin vanhassa keisari-Venäjän armeijassa. Tästä on luonnollisena seurauksena, että kun alainen ei voi mitään esimiehelleen, olipa hän mitä mieltä tahansa tämän käskyjen oikeutuksesta, hän yksityisesti purkaa mieltään silloin kun esimies ei ole kuulemassa. Näin teki myös aliluutnantti ja luutnantti Nenonen. Ei ole syytä uskoa, että esimiehet olisivat tahallisesti vainonneet Nenosta tai että juuri hänelle olisivat sattuneet Venäjän armeijan kehoimmat esimiehet. Pikemmin lienee ollut kyse temperamenttien erilaisuudesta ja kenties myös venäläisen ja suomalaisen käytöstavan erilaisuudesta. Kaukoidän sotänäyttämöltä Nenonen vuoden 1905 joulukuussa kirjoittaa: "On mahdollista, että en voi lainkaan suorittaa tutkintoa (tykistöakatemiaan). Elän nimittäin kuin kissa ja koira patterinpäällikköni kanssa ja voin siksi joutua milloin tahansa sota-oikeuteen. En ole näet läheskään aina täyttänyt hänen käskyjään, sanoin kerran suoraan, että hänen käskynsä on tyhmä jne. Tähän tyyliin, ja lähes joka päivä olen soittanut suutani hänelle. Tähän asti hän on pelännyt minua, koska ei ole voinut millään tavoin vahingoittaa minua, mutta nyt, kun olen jättänyt paperini pyrkäkseni akatemiaan, hän tuntee itsensä varmemmaksi. Juuri hän antaa minusta todistuksen, ja hän on antanut ymmärtää, että huonolla todistuksella minun papereitani ei edes lähetetä Pietariin. Mutta minä en aio nöyrytyä, en ole oppinut valitsemaan sanojani, ja imartelen itseäni sillä, että uskallan sanoa jokaiselle mitä ajattelenkin."¹³

Jossakin myöhemmässä kirjeessään Nenonen kohdistaa arvos-

telunsa joukko-osastonsa, tykistöprikaatin komentajaan, mutta tämä arvostelu tuskin koskaan pääsi asianomaisen herran korviin. Kaikesta päätellen Nenosella on ollut upseerina hyvä maine, sillä tutkintoon hänet epäroimattä hyväksyttiin.

Nenonen ja politiikka

Sekä Suomen suuriruhtinaskunnan että Venäjän keisarikunnan historiassa vuodet 1904—1908 ovat olleet erittäin dramaattisia poliittisesti ja sotilaallisestikin. Venäläis-japanilaisen sodan päätyminen Venäjälle nöyryyttävään rauhaan aiheutti maassa levottomuuksia ja liikehdintää, mikä joksikin aikaa rajoitti tsaarin itsevaltiuden täydellisyyttä. Suomessa levottomuudet tekivät lopun ns. ensimmäisestä sortokaudesta. Näistä asioista emme paljoakaan saa lukea Nenosen kirjeistä. Hänen asemansa tsaarille uskollisuudenvalan vannoneena upseerina on ollut luonnollisesti omiaan rajoittamaan poliittista liikkuma-alaa, mutta toisaalta nuori Vilho Nenonen on nähtävästi ollut erittäin vähän kiinnostunutkin siitä. Mantshuriasta hän huhtikuussa 1906 kirjoittaa: ”Sanot, että seuraat politiikkaa vain puolella korvalla. Suurinpiirtein samoin on minun laitani. Lehtiä luen vain erittäin harvoin (lehtiä on täällä kyllä runsaasti saatavissa) ja silloin luen keskimäärin pari tai kolme ilmoitusta kustakin lehdestä, lehden sisälle en välitä kurkistaa. Suomen politiikasta tiedän, että Bobrikoff pari vuotta sitten murhattiin, ja että jotkut iloiset poikaset hankkivat jostakin pankista vähäsen rahaa, enempää en tiedä.”¹⁴ Keveä sävy, jolla Nenonen asiaa käsittelee, saattaa olla tahallisen liioiteltu, mutta hänen perusasenteensa lienee joka tapauksessa ollut tämä, Suomi ei tässä mielessä kiinnostanut.

Yleensä viittaukset politiikkaan, venäläiseenkin, ovat Nenosen kirjeissä harvinaisia, mielenkiintoa häneltä ei nähtävästi riittänyt oman ammattialan ulkopuolelle. Mikäli poliittisista asioista tapaa mainintoja, ne yleensä liittyvät johonkin epäpoliittiseen yhteyteen. Tällainen merkintä löytyy esimerkiksi vuoden 1906 marraskuussa kirjoitetusta kirjeestä, missä Nenonen uskonnosta

kirjoittaessaan päättää vuodatuksensa: "Niinpä alas uskonto, papit ja kirkot. *Lahtarit putkaan. Tapetaan, alas! alas!*"¹⁵ Kursivoituidut, suomeksi kirjoitetut, sanat todistavat Nenosen olleen selvillä poliittisista iskusanoista myös nousevan työväenliikkeen osalta. Nuo ovat muuten ainoat suomeksi kirjoitetut sanat koko kirjeenvaihdossa.

Syksyn 1906 kiihkeä poliittinen kannunvalanta on vaikuttanut Nenoseenkin. Seuraavassa kirjeessään hän palaa aiheeseensa: "Menestys on nykyään 'punaisen lipun' seuraajilla. Jos onni on suopea, tulee Venäjän armeijaa piankin komentamaan joukko kolmikymmenvuotiaita kenraaleja. Me, nuori Venäjä, tulemme heittämään pois armeijasta kaiken vanhan ja vanhanaikaisen niin pitkälle kuin pippuri kasvaa. Sinun ritarisi (sans peur et sans reproche?) laskee itsensä nuoreen Venäjään kuuluvaksi. Onko Sinulla jotakin sitä vastaan?"¹⁶

Ei voi olla kiinnittämättä huomiota siihen, että molemmat edellä siteeratut kirjekatkelmat ovat luonteeltaan selvästi ironisia, niistä kuvastuu nuoren Nenosen ylemmyudentunto ja samalla halveksunta politiikkaa kohtaan. Aivan ilmeisesti hän on pitänyt politiikkaa alhaisena, henkisesti ja moraalisesti ala-arvoisten ihmisten puuhana. Tämänkaltainen suhtautuminen politiikkaan ei ollut luonteenomaista vain Nenoselle, se oli yleistä upseeripiireissä sekä Venäjällä että muuallakin. Upseerit eivät tunteet myötätuntoa demokratiaa ja poliittisia kansalaisoikeuksia kohtaan, heidän ammattikuntansa oli siihen liian ylimyksellinen ja heidän saamansa koulutus liian taantumuksellinen. Mitään suurta innostusta tsaaria ja hänen edustamaansa valtiorakennetta kohtaan ei Nenosen kirjeistä tapaa, joskaan hän ei myöskään voinut pahemmin arvostella korkeinta ylipääällikköään. Lojaalisuus oli korkein hyve upseeristossa, ja sitä myös nuori suomalainen piti arvossa.

Suhde uskontoon

Kristinusko ja suhde kirkkoon ovat aivan ilmeisesti askarruttaneet Nenosta suuresti, sillä hän pohtii uskonnollisia kysymyksiä

monessa kirjeessään Vera Carlssonille. Alajoki kertoo, että Nenonen suhtautui uskonnollisiin kysymyksiin hyvin pidättyvästi.¹⁷ Näissä kirjeissä ei ole jälkeäkään pidättyväisyydestä, pikemmin ihmetyttää, että kirjoittaja hyvinkin laajasti käsittelee uskonnollisia asioita.

Kesällä 1906 Valkeiselta kirjoittamassaan kirjeessä, mikä lie-nee kirjoitettu lomatuunnelmissa ja tykistöakatemiaan pääsyn jälkeisessä helpottuneessa ja tyytyväisessä mielentilassa, hän ensi kerran pohtii asiaa: ”Kuulehan, pohdiskellaanpa vähän uskontoa. Ajattelepa ihmiskunnan kehitystä ja sano, millainen jumaläkäsitys ihmisillä tulevaisuudessa Sinun mielestäsi on? Minä puolestani uskon, etteivät he tule uskomaan mihinkään, että he tulevat ihmettelemään, kuinka kukaan vielä kahdennellakymmenennellä vuosisadalla on uskonut johonkin sellaiseen. Todisteita Jumalan olemassaolosta on 5 tai 6. Jo se tosiasia, että teologit ovat nähneet vaivaa hakeakseen niin monta todistetta, todistaa asian epäilyttävyydestä.” Kirjeessään Nenonen edelleen selittää, että todisteista kaksi on muita vahvempia, mutta sitten hän kumoaa molemmat niistä. ”Oletko Sinä lapsuudessasi ollut tuskainen siksi, että rakastit nukkeasi enemmän kuin Jumalaa? Minulla ainakin on ollut tuonkaltaisia kokemuksia. Onko oikein, että tarpeettomasti tuhotaan lapsen elämäniloa? . . . Tiedätkö, katson, että uskonnonopetus vaikuttaa erittäin vahingollisesti nuorison kehitykseen. Sensijaan että opettaisi heidät luottamaan omiin voimiinsa ja siihen, että ihminen voi, mitä tahtoo, jos vain todella tahtoo, tuollainen keskiaikainen prelaatti opettaa, että sinä poika olet vain roskaa etkä mitään muuta, sinä et voi mitään, jos ei Jumala halua, sinun tulee olla tyytyväinen osaasi, se on Herran tahto. Se on kyllä sangen hyvä resepti kasvattaa ’kuuliaisia alamaisia’ eikä muuta, ajatuksen byrokratiaa, josta muussa suhteessa vapaan kansan tulee vapauttaa itsensä.”¹⁸

Kun Nenonen vielä samassa kirjeessä väittää, että kuolemanjälkeinen elämä on hänen mielestään mahdotonta, täytyy todeta, että ajatukset vaikuttavat hätkähdyttäviltä. Tosin yhtenäiskulttuurin murros oli jo Suomessa tapahtunut, mutta noin voimakas kristinuskonvastaisuus on silti erikoista. Aivan ilmeisesti Nenonen matemaattisesti ja tieteellisesti ajattelevana ei voinut hyväk-

syä sellaisia henkisen elämän puolia, joita hän ei kyennyt järjellä itselleen selvittämään. Nähtävästi nuorta ja menestyvää upseeria lienee suuresti loukannut pietistinen oppi ihmisen kelvottomuudesta ja riippuvaisuudesta Jumalan armosta. Ihminen voi, mitä itse tahtoo, kunhan vain tarpeeksi vahvasti tahtoo, oli Vilho Nenosen uskontunnustus tuolloin. Tahdon ja älyn yhteisvoimin hän katsoi jokaisen kykenenevän saavuttamaan tavoitteensa ilman mitään kristillistä painolastia, jonka hän ilmeisesti uskoi ainoastaan aiheuttavan ihmisille tarpeettomia omantunnontuskia ja kärsimyksiä. Ajatuksenvapauden korostaminen ja kristinuskon esittäminen sen tukahduttajana saattaa liittyä Nenosen kokemuksiin Venäjän armeijassa. Täällä ortodoksinen kirkko oli hyvin vahvasti kuvassa mukana ja toimi nimenomaisesti yhdensuuntaisesti valtion etujen kanssa 'Pyhän Venäjän' etuja ajaen. Hyökkäys pietistisiä käsityksiä vastaan viitannee kylläkin kotimaahan, missä herännäisyyden perinne juuri luterilaisessa kirkossa oli vahvasti pietistinen.

Kirjesitaatin alun voi myös tavallaan arvella merkitsevän, että Nenonen ei halunnut antaa sellaista vaikutelmaa, että hän olisi pitänyt uskonnollisia kysymyksiä tärkeinä. Hän kirjoitteli niistä, koska ei sattunut parempaakaan tekemistä keksimään, tuntuu sitaatti sanovan. Tämä lienee ainakin osittain taktista itsepuolustelua, halua vähätellä kirjoittamansa merkitystä. Todennäköisesti Nenonen tiesi, tai ainakin arvasi, etteivät hänen ajatuksensa saisi suopeaa vastaanottoa kirjekumppanin taholta. Näin on ilmeisesti myös tapahtunut, sillä seuraavan kirjeensä alussa Nenonen kiirehtii kertomaan, että se käsittelee pelkästään hänen omia henkilökohtaisia asioitaan, joten Vera ehkä kuitenkin haluaa sen lukea.¹⁹ Mutta jo seuraavassa kirjeessään hän palaa uskontoa koskeviin pohdiskeluihinsa, tosin tälläkin kerralla tavallaan leikin varjolla. "Olin eilen kirkossa ja pyysin anteeksi Aleksanteri III:n syntejä. Tänään olin myös, en tiedä syytä, tulin luonnollisesti mitä suurimmassa määrin ylösrakennetuksi."

Nenonen sanoo käsittävänsä, että Vera varmasti uskoo kaikkivaltiaaseen Jumalaan, vaikka ei kykenekään todistamaan hänen olemassaoloaan, on vain vakuuttunut, että täytyy olla olemassa korkeampi olento. Hän sanoo itse olevansa valmis myöntämään

että meissä ja ympärillämme saattaa olla olemassa maailmoja, joita emme kykene käsittämään tai saamaan selville aisteillamme, mutta nuo maailmat eivät silloin ole missään tekemisissä meidän maailmamme kanssa, jonka me voimme täysin selvittää, ainakin tulevaisuudessa. Jos meillä olisi kuolematon sielu, olisi se myös hevosilla, koirilla, aseilla ja papukaijoillakin, kirjoittaa Nenonen. Jos toinen elämä olisi olemassa, olisi se tämän elämän kannalta aivan yhdentekevää, koska emme uudessa elämässämme kuitenkaan muistaisi mitään edellisestä.

”Jeesus uskoi tulevaan elämään, mutta hän oli kuitenkin vain ihminen. Lisäksi hän eli 2000 vuotta sitten. Sitäpaitsi olen sitä mieltä, ettei hän ollut niin kauhean epätavallinen ihminen, monet ihmiset ovat antaneet elämänsä sen aatteen puolesta, jonka vuoksi ovat taistelleet. Hänen ihmetekonsa ovat suurinpiirtein yhtä todellisia kuin pyhimystenkin, eikä hänen jumalallinen alkuperänsäkään ole ainutlaatuinen. Tällä en halua luonnollisesti mitenkään halventaa häntä, ihmeteot ja jumalallinen alkuperä olivat hänen laillisia keinojaan helpottaa ajatustensa levittämistä, joskin hän itse uskoi ihmeisiinsä. Jeesus uskoi, että rukouksilla voi tehdä mitä tahansa, kunhan vain todella rukoilee, muuttaa kiviä leiväksi ja herättää ihmisiä kuolleista jne. Se oli täysin luonnollista hänen aikanaan, mutta jos hän olisi elänyt meidän aikanamme, ei hän olisi uskonut sellaiseen. Minun mielestäni rukouksia on pidettävä itsehypnotismina tai itsepetoksena, tosiasiasa eivät mitkään korkeammat voimat voi puuttua maailman menoon... Jumala on voinut luoda maailman, mutta ainakaan nyt hänellä ei ole mitään tekemistä meidän kanssamme. Tiede tutkii asioitten alkuperää ja ainakin voi ajatella, että se joskus saavuttaa ehdottoman tiedon asioista. Silloin jumalakäsitys yksinkertaistuisi jotensakin yhtä selkeäksi kuin että kaksi kertaa kaksi on neljä.”²⁰

Jollakin tavalla tulee Nenosen järkeilyä seurattaessa mieleen Ranskan valistusfilosofien ajattelutapa. On sangen todennäköistä, että valistuksen aatteet ovat jossakin määrin vaikuttaneet häneen, nehän kuuluivat historian kurssiin, joten ne on varmasti käsitelty myös Haminan Kadettikoulussa. Lähinnä voisi Nenosen uskonnollisia mielipiteitä pitää jonkinlaisena mukailtuna

deisminä, joskaan ei ole kaukana luonnehtia niitä puhtaaksi ateismiksikaan. Sopii uskoa, että mikäli upseeri suhtautui tällä tavoin kristinuskoon ja sen opetuksiin, hänen tässä suhteessa on vuosikymmentä myöhemmin ollut helppo omaksua bolshevistinen ideologia.

Koska nyt on tutkittu pelkästään Vilho Nenosen kirjeitä eräälle kirjeenvaihtotoverilleen, ei tietenkään ole mitään syytä tehdä niitten perusteella kauaskantoisia johtopäätöksiä muun upseerikunnan uskonnollisista käsityksistä. Sen verran uskaltanee kuitenkin sanoa, että Venäjän keisarillisen armeijan upseereitten uskonnollisten käsitysten kirjo on ollut paljon laajempi kuin mitä oikeauskoisen kirkon vallassa toimineen armeijan kohdalla tulee ajatelleeksikaan.

Kaukoidän sotänäyttämöllä

Venäläis-japanilaisen sodan puhjettua jokainen eteenpäinpyrkivä upseeri odotti hartaasti pääsyä sotänäyttämölle. Näin teki myös Vilho Nenonen. Jo marraskuussa 1904 hän kirjoittaa harmissaan, miten hänen esimiehensä olisi jo hänet kutsunut Mantshurian sotaan, mutta muuan toinen upseeri oli onnistunut pääsemään väliin ja saanut itsensä komennetuksi aliluutnantti Nenosen asemasta. Vaikka Nenonen harmitteleekin menetettyä tilaisuutta, hän samalla on sikäli tyytyväinen, että sotaan varustautuminen olisi vaatinut häneltä henkilökohtaisia varoja noin 200 ruplaa, ja sellaista summaa hänellä ei ollut käytettävissään. Jo kunnollinen kiikari maksoi 60 ruplaa, ja se oli artilleristille välttämätön työkalu. Kruunun tarjoamiin kiikareihin ei kukaan itseään kunnioittava upseeri luottanut.²¹

Vaikka Nenonen ei vielä vuonna 1904 päässytäkään rintamapalvelukseen, näytti onni hymyilevän hänelle seuraavana vuonna. Tämä käy ilmi heinäkuussa 1905 kirjoitetusta kirjeestä, minä Nenonen kertoo kirjoittavansa junassa matkalla sotänäyttämölle. Hän kertoo edelleen, miten liikekannallepano heidän joukko-osastossaan oli alkanut noin kuukautta aikaisemmin ja miten he lopulta toissapäivänä olivat nousseet junaan. Miten-

kään huikean nopea ei siis mobilisaatio ollut Venäjällä edes silloin, kun valtakunta kipeästi tarvitsi kaikki liikenevät joukkonsa sotänäyttämölle.

Kuvauksessa rintamamatkasta on jotakin tartuttavan innostunutta, sellaista, mitä Nenosen kirjeistä ei juuri tapaa: ”Meidät saatettiin matkaan suurella loistolla, jumalanpalveluksella, musiikilla, hurraahuudoilla ja kyyneleillä ja onnentoivotuksilla. Nyt minä olen menossa ja tunnen itseni onnellisimmaksi ihmiseksi Jumalan vihreässä maailmassa. Olen varustanut itseni niin huolellisesti, että matkustan kuin huviretkellä. Me matkustamme kaikella mahdollisella mukavuudella, meillä viidellä upseerilla on suuri vaunu itseämme varten käytössä, meillä on kenttäkeittiö ja teekeittiö, ja me keitämme ja paistamme, syömme ja juomme, voimme hyvin ja olemme tyytyväisiä Jumalaan ja koko maailmaan.”²² Kuva keisarillisista venäläisistä tykistöupseereista istumassa kodikkaasti samovaarin ympärillä junan jyskytellessä kohti kaukaisen idän sotänäyttämöä on elävästi piirretty, ja sopii uskoa, että Vilho Nenonen on todella tuntenut itsensä onnelliseksi tuossa ympäristössä.

Hän kertoo edelleen palvelevansa samassa patterissa kuin ennenkin, vaikka sen järjestysnumero olikin muuttunut. Hän oli nyt puolipatterin päällikkö, ja patterinpäällikkö oli luvannut lähettää hänet rintamalla tiedustelemaan, koska mikään kuula ei varmaan sattuisi niin hoikkaan ja kapeaan maaliin.

Seuraava kirje onkin kirjoitettu jo sotänäyttämöllä. Tosin Nenosen joukko-osasto ei ehtinyt mukaan varsinaisiin sotatoimiin, mutta se joutui palvelemaan Mantshuriassa varmistustehtävissä ja sotaa muistuttavissa olosuhteissa pitkään. Syyskuun alussa kirjoitetussa kirjeessä Nenonen on vielä kovin tyytyväinen kaikkeen näkemäänsä ja kokemaansa. Kaikki upseerit tuntevat olonsa hyväksi ja onnelliseksi ja nauttivat Jumalan kauniista luonnosta. Tosin elämä on varsin vaatimatonta, patterin upseereja varten on kuormastossa varattu ainoastaan yhdet rattaat, ja aliluutnantti Nenosen kaikki henkilökohtaiset kapistukset mahtuvat säkkiin, jonka hän luonteenomaisella tarkkuudellaan määrittelee noin 1 m 10 cm korkeaksi ja ympärysmitaltaan noin 60 cm laajaksi. ”Tarvitsen niin vähän ollakseni tyytyväinen, tai pikem-

min, voiko joku olla tyytymätön kun ilma on kaunis, omistaa hyvän ja kauniin teltan, hyvän ja mukavan sängyn, ei ole nälkäinen ja omaa valoisia tulevaisuudenajatuksia ja suunnitelmia.”²³

Upseereilla riitti sentään aikaa muuhunkin kuin puhtaasti sotilaalliseen toimintaan: ”Olin toissapäivänä erään upseerin kanssa kiinalaisessa tuvassa ja näin, miten he syövät puupuikoillaan jne. Seuraavana päivänä he tulivat meidän telttaamme (he ovat kauhean seremoniallisia, kuten tiedät) ja vastasivat meidän vierailuumme. Meillä on kaikilla kiinalaiset tulkkisanastot ja me puhumme kiinaa niin, että sitä on ilo kuulla, joskaan me emme ymmärrä toisiamme, paha kyllä. He muistuttavat kaikki toinen toistaan niin paljon, että en voi ymmärtää, miten he kykenevät erottamaan Tsín-tjun ja Ljun-tsin. Me kutsumme heitä kaikkia nimellä Ivan Ivanovitsh.”²⁴

Kun syyskuu on ehtinyt loppupuolilleen, ei Vilho Nenonen enää väitä Mantshuriaa miellyttäväksi paikaksi: ”Et voi kuvitella millaista epämiellyttävää elämää minä nyt vietän, tai pikemmin olemassaoloa. Täällä on nyt kolkkoa ja kylmää, sataa päivät pitkät. Meidän teltassamme on sekä kylmää että kosteaa että märkää, ja niin kauhean ahdasta. Kaikki olisi hyvin, jos tietäisi pian pääsevänsä pois, mutta kun tietää joutuvansa viettämään talven maamajassa, on valmis tulemaan hulluksi. Nyt esimerkiksi täällä hetkellä sataa ja tuulee niin, että teltta tuskin pysyy paikallaan, ja kaiken aikaa vallitsee pieni tihkusade täällä sisällä.”²⁵

Vilho Nenonen oli siis jo parin kuukauden rintamapalveluksen jälkeen todennut, että hänen paikkansa olisi paremmin jossakin muualla kuin arkipäiväisessä ja monin tavoin koettelevassa joukko-osastopalveluksessa. Sopinee uskoa, että hänen henkilökohtainen suhteensa venäläis-japanilaiseen sotaan ei ollut niinkään venäläis-isänmaallinen kuin puhtaasti sotilasamatillinen. Kun hänen rykmenttinsä nyt joutui rauhantulon jälkeen oleskelemaan tavallaan mitään tekemättömänä vartiopaikallaan, missä Nenoselle ei ammatin kannalta katsellen ollut oikeastaan mitään oppimista, ei nuori artilleristi katsonut tarpeelliseksi edes teeskennellä innostunutta, ei ainakaan kaukaiseen kotimaahan lähettämässään viestissä.

Vuoden lopulla kirjoittamassaan kirjeessä Nenonen valittelee,

ettei hänen kaukaiseen palveluspaikkaansa saavu tietoja siitä, mitä maailmalla tapahtuu. Tämä lienee tulkittava, että Venäjällä ja Suomessakin esiintynyt vallankumouksellinen liikehdintä on jollakin tavoin aktivoinut myös poliittisesti välinpitämättömän aliluutnantin. Muuten hänen mielialansa on kohentunut alkusyksyn aallonpohjasta: "Lueskelen nyt ja olen jo jonkin aikaa ollut korkeamman matematiikan avaruuksissa ja tunnen itseni hyvinvoivaksi. Olen lihonut ja kasvattanut itselleni suuren parnan, niin että et varmaan tunne minua kun tulen kotiin."²⁶

Olosuhteet ovat tulleet tutuiksi, mutta tuskin erehtyy, jos olettaa mielialan ratkaisevasti parantuneen niistä korkeamman matematiikan teoksista, joihin artilleristi ja matemaatikko Nenosen saattoi taas täysin innoin paneutua. Eipä siis ihme, vaikka mies lihoikin ja parta kasvoi!

Olot olivat parantuneet myös sikäli, että Nenosen patteri oli päässyt siirtymään noin 120 virstan päähän Harbinin kaupungista (Nenosella oli tapana kirjoittaa kirjeissään venäläiset paikanimet venäläisillä kirjaimilla). Marssi uuteen majoituspaikkaan oli kuitenkin ollut raskas: "Kymmenen päivää peräjälkeen me olimme liikkeellä. Tiedätkö, ei voi olla olemassa mitään epämu-kavampaa kuin seuraava; Aloitamme marssin siinä 8 aikaan aamulla, kuljemme ja kuljemme, seisomme ja seisomme, ja kuljemme tällä tavoin siinä neljään, viiteen tai kuuteen asti tai pitempäänkin illalla. Tulemme leiripaikalle, pystytämme teltat, huolehdimme siellä kaikesta mahdollisesta ja kaiken aikaa on siinä 10—15 asteen pakkanen. Nälkäisiä ollaan ja palellaan, kylmää on aina vaan, nukutaan teltassa ja syödään keskellä yötä, likaisia ollaan myös, sillä viimeisinä päivinä lakkasin pesemästä itseäni. Oli nimittäin mahdotonta peseytyä, käsiä särki todella lujasti ja jos jouduin tekemisiin veden kanssa, vasen käteni turposi kylmyydessä, niin että minua todella pelotti katsella sitä. Sitäpaitsi turposivat melkein kaikkien kädet. Nukkuu saatoinkin kyllä melko hyvin, mutta marssit olivat tosi epämu-kavia. Jonkun kerran ajattelin ruveta lakkoon ja ilmoittautua sairaaksi, mutta en silloinkaan olisi mistään onnistunut löytämään lämmintä paikkaa. Mutta viimeisen päivämarssin me suoritimme ravia, laukkaa ja nelistäen ja sitten tulimme lämpöiseen majapaik-

kaamme. Mitään parempaa aineellisen hyvinvoinnin tilaa en ole koskaan kokenut. Nauroin ääneen pari tuntia pelkästä mielihyvistä.”²⁷

Kuvaus tykistömarssista on todella vauhdikas ja karmaiseva ja lisää sotaisuutta seuraa kirjeessä vieläkin. Sudet näet vaeltelivat laumoina seudulla ja pari sotilasta oli ollut vähällä joutua niitten suuhun harhaillessaan maastossa. Myös tunguusirosvoja liikuskele seudulla revolveri päähineeseensä kätkeytyneinä, niin että vaaroja kyllä riitti ympäristössä. Haluamatta mitenkään väittää rehellisen ja tunnontarkan upseerin syyllistyneen väärien tietojen antamiseen, rohkenisin kuitenkin olettaa, että kirjeenvaihtotoverille kaukaisessa Suomessa on vaarat ja vastukset esitetty ehkäpä hieman kärjistetyssä muodossa. Tämä olkoon toki anteeksiannettavaa, harvapa tuossa tilanteessa olisi jättänyt tilaisuuden käyttämättä.

Tavoitteena tykistöakatemia

Vilho Nenosen tavoitteista upseeriuralla antavat kirjeet Vera Carlssonille paljonkin valaistusta. Jo sarjan ensimmäisessä upseerina kirjoitetussa kirjeessä, mikä on päivätty Liettuan Kovnossa marraskuussa 1904 hän selostaa tulevaisuudensuunnitelmiaan seuraavasti: ”Sinä et pidä Aggin ja Väinö Thuringin tulevaisuudensuunnitelmista, pidätkö kenties minun suunnitelmistani, vai haluatko muuttaa niitä? Menen akatemiaan 1906 ja lopetan sen 1909. Neljä ja puoli vuotta akatemian jälkeen otan eron (aikaisemmin en saa sitä tehdä), tulen sitten Suomeen ja katson, että niitten pitää antaa minulle jokin hyvä toimipaikka, sillä olen silloin mahtavan oppinut mies. Jos saan sen hyvän paikan, saadaan nähdä, mitä sitten tulen tekemään.”²⁸

Jo tässä vaiheessa, aivan upseerinuransa alussa Vilho Nenonen siis on tehnyt päätöksen käydä läpi tykistöakatemia ja siten hankkia itselleen korkein ammatillinen pätevyys, mikä hänen alallaan Venäjällä ylipäätään oli mahdollista saavuttaa. Kun hän akatemian kurssin jälkeen oli yleisen kansainvälisen tavan mukaan velvollinen palvelemaan määrävuodet armeijassa, hän

oli tähän valmis, mutta vielä tuossa vaiheessa kangasteli siirtyminen kotimaahan ja siis siviilitoimeen hänen mielessään. Mil-laista siviilitointa nuori tykistöupseeri tuolloin haaveili, ei ole tiedossa, ehkeipä hän itsekään sitä niin tarkoin tiennyt, uskoi vain suuren oppinsa ansiosta kykenevänsä sijoittumaan myös kotimaassaan.

Venäläis-japanilainen sota näytti asettavan vaikeuksia Nenosen opintosuunnitelmien tielle, mutta sinnikkäästi hän myös rintamaoloissa piti päänsä. Syyskuun lopulla 1905 kirjoittamassaan kirjeessä hän täyttä päätä pohtii, miten saisi hankituksi kirjoja, joita tarvitsi tykistöakatemiaan pyrkiessään. Samalla hän myös selittää, millä tavoin akatemiaan pyrkivät karsitaan: "Vaikeaa tulee varmasti olemaan sinne pääsy. Ensin täytyy suorittaa tutkinto tšekäläisen sotilaspiirihallinnon edessä, ja siihen saapuvat varmasti kaikki, jotka haluavat runsain matkarahoin varustetuina matkustaa Venäjälle. Kun ottaa huomioon, että tämä tutkinto on vain muodon vuoksi (jokainen upseeri voi sen suorittaa ilman valmistautumista), toisin sanoen siksi, ettei pääsytutkintoon laskettaisi liian paljon väkeä, niin kaikki riippuu vain onnesta. Pietarissa taas tutkinto pidetään noin 300 upseerille, mutta tykistöakatemiaan otetaan ainoastaan 40, niin että varmasti siinä tulee kuumat paikat. Jos en selviä akatemiaan, olen ajatellut ottaa eron koko roskasta. En vaan tiedä, mihin ryhtyisin siinä tapauksessa, minun täytyy varmaan aluksi ostaa kirves ja ryhtyä hakkaamaan halkoja. Sama se sitten on, mutta kauempaa kuin vuoden en aio tarvella humööriäni patterissa."²⁹

Nenosen kirjeistä kuvastuu määrätietoinen pyrkimys kehittää itseään ja parantaa jatkuvasti ammattitaitoaan, mutta älyllistä liikkuvuutta osoittaa, että hänen suunnitelmansa saattavat eri kirjeissä esiintyä erilaisissa muodoissa. Niinpä jo kuukautta äskensiteeratun kirjeen jälkeen suunnitelmat ovat muuttuneet: "Yleisesti olen tullut siihen tulokseen, ettei ole hyvä aivan liian aikaisin pyrkiä akatemiaan, vaan aion odottaa vähän aikaa, ja kun palaamme Venäjälle, aion siirtyä johonkin merilinnoitukseen. Katson nyt olevani täysinoppinut kenttätykistömies ja voidakseni kutsua itseäni artilleristiksi, täytyy minun myös tietää, mitä linnoituksissa puuhataan. Olen usein myös ajatellut erota

armeijasta ensi vuonna, mutta se tulisi varmaan vaivaamaan mi-
nua. En voisi rauhallisella sydämellä kuulla sanaa tykki tai jota-
kin muuta tykistöalaa koskevaa. Kun luen esimerkiksi vieraitten
maitten tykistöstä, tunnen suorastaan mustasukkaisuutta kun en
voi puuhailla siellä.”³⁰

Ensimmäisen kerran Vilho Nenonen kirjeissään nyt puhuu
rannikkotykistöstä, missä hän myöhemmän uransa aikana tuli
pitkään palvelemaan. Nähtävästi halu tulla mahdollisimman pä-
teväksi artilleristiksi on Mantshurian synkinä päivinä elähdyt-
tänyt ja kannustanut häntä ja saanut kestäämään surkeat olosuh-
teet. Sitaatin perusteella voisi vaikkapa sanoa, että sen todistuk-
sen mukaan Nenonen oli ensiksi artilleristi, toiseksi suomalainen
ja kolmanneksi Venäjän armeijan upseeri. Tykistö oli toki
Venäjällä korkeatasoinen aselaji, nimenomaan kenttätykistö, jo-
ten kaiho ulkomaille ei ehkä ollut aivan totisesti tarkoitettu.

Rannikkotykistöhaaveet saivat väistyä ja valmistautuminen ty-
kistöakatemiaan tutkintoon täytti Nenosen kaiken vapaa-ajan
kaukoidässä. Joulukuussa 1905 hän kyselee Veralta, aiotaanko
Suomeen nyt perustaa oma tykistö ja oma kadettikoulu, kuten
hän on huhuna kuullut. Jos näin onnellisesti tapahtuisi, haluaisi
hän välittömästi tykistöakatemiaan jälkeen siirtyä kotimaisen ty-
kistön palvelukseen tai vaihtoehtoisesti ryhtyä opettajaksi uu-
teen kadettikouluun. Tämä kaikki kuitenkin sillä edellytyksellä,
että hänet hyväksytään tykistöakatemiaan, muussa tapauksessa
on edessä ero Venäjän armeijasta. Tosin vaikuttaa siltä, ettei Ne-
nonen ollut erityisen peloissaan tietojensa ja kykyjensä riittä-
mättömyydestä; hän pelkäsi esimiestensä tekevän haaveet tyh-
jiksi niitten ristiriitojen takia, joita hänellä oli heidän kanssaan.

Vuoden 1906 tammikuussa alkaa jo tenttihermostuminen
osoittaa elonmerkkejä. Syynä on tällä kertaa se, ettei Nenonen
ollut Mantshuriaan saanut niitä kirjoja, joita hänen olisi pitänyt
tutkintoa varten opiskella. Hän katsoi voivansa odottaa vielä
puolitoista kuukautta, mutta sitten olisi jo liian myöhäistä, sillä
jo toukokuussa olisi piiritutkinto Harbinissa. Kiinnostavaa on,
että nyt on siis piiritutkintoonkin valmistauduttava, aikaisem-
minhan siihen oli Nenosen mielestä saattanut pyrkiä täysin val-
mistumatta. Edellisenä päivänä Nenonen oli ollut Harbinissa et-

simässä tenttikirjoja, mutta kaikissa kaupungin kolmessa kirja-kaupassa myytiin vain romaaneja, ei yhtään ainoata teosta, jolla olisi ollut vakavampi sisältö, kuten hän valittaa. Lienee tosin hieman kohtuutonta edellyttää, että Harbinin kirjakauppiaat olisivat älynneet tilata Vilho Nenosta ajatellen korkeamman matematiikan ja tykistötieteen opuksia hyllyilleen. Niitten kysyntä kun olisi saattanut olla melko laimeaa.

Seuraava kirje, mikä on noin kaksi ja puoli kuukautta myöhemmältä ajalta, keskittyy yhä enemmän tutkinnon ympärille. Nenonen epäilee, kenties taktisestikin, omia mahdollisuuksiaan, vaikka tietääkin valmistautuneensa perusteellisesti: "Olin jo päättänyt, etten kirjoita kirjettä ennenkuin tiedän varmasti olenko läpäissyt vai en tutkinnossa, joka on pian, nimittäin 19:stä 23:een huhtikuuta Harbinissa. Jos läpäisen, pääsen heti kotiin ja tulen siis olemaan Suomessa toukokuun lopussa. Mutta ajatteles, jos ne hylkäävät minut! Olen vähällä tulla hyljuksi siitä ajatuksesta. Osaan vaatimukset niinsanoakseni perin surkeasti, mutta luulen, etteivät toiset osaa sen paremmin. Ja toisaalta on vain harvoja, jotka ovat uskaltaneet pyrkiä tutkintoon. Nyt olen päättänyt tietoja viiden kuukauden ajan, mutta en juuri voi huomata tulleeti nokkelammaksi. Fysiikkaa pänttäsin hullun lailla lähes kaksi kuukautta ja kuitenkin hallitsen sen kaikkea muuta kuin hyvin. Ihmettelen usein, millä ne oikein huvittelevat akatemiassa kolmen pitkän vuoden ajan, kun vaaditaan jo niin valtavan paljon sisäänpääsyssä."³¹

Venäläinen sota-akatemia lienee jo noina keisarillisina aikoina ollut eräs maailman arvostetuimmista sotatieteellisistä opinahjoista perinpohjaisen karsintansa ja erittäin ankarien vaatimustensa takia. Yleisesikuntaupseereiksi koulutettiin Venäjällä suhteellisesti katsoen sangen pieni osa upseerikunnasta, verrattuna vaikkapa nykyiseen suomalaiseen käytäntöön. Niinpä tuon arvon harvoille saavuttajille sitten olikin tie auki korkeisiin asemiin ja vaikutusvaltaisiin tehtäviin armeijassa. Tuskin kuitenkaan erehtyy, jos Vilho Nenosen pyrkimyksien ponttimena pitää enemmänkin tiedon- ja tutkimuksenhalua kuin kunnianhimoista pyrkimystä mahdollisimman korkeaan asemaan.

Toinen saman tykistöakatemian suorittanut suomalainen up-

seeri, Boris Gyllenbögel, antaa omissa muistelmissaan kuvan akatemiasta ennenkaikkeaa eräänlaisena ”sotatieteellisenä korkeakouluna”, jonka tarkoituksena oli kouluttaa tarkkaan valikoiduista oppilaistaan Venäjän armeijan yleisesikunnan ja sotaakatemoitten tarvitsemia erikoisupseereita.³² Sota-akatemian professorin virka lienee ollut eräs Nenosenkin haaveilemia tulevaisuudenpäämääriä.

Sotatieteen opiskelijana

Vaikka Nenonen ihmettelikin Mantshuriassa, millä tavoin tykistöakatemiassa oikein saataisiin aika kulumaan, ei hänellä näy olleen mitään vaikeuksia tässä suhteessa kurssin aikana. Hän kertoo kirjeissään suhteellisen laajasti päiväjärjestyksestään ja ahkerasta opiskelustaan, mutta sävy on lähes aina tyytyväinen. Ensimmäisen vuosikurssin ajalta hän mm. raportoi: ”Koko päivää en luonnollisestikaan voi pöntätä, mutta mitään sellaista en uskalla tehdä, mikä ei vaatisi minua käyttämään tietojani. Kuukauden kuluttua alkavat jo puolivuotistutkinnot ja toisekseen minulla on piirustuksia ja käytännöllisiä töitä suoritettavana, mitkä vaativat aikaa.”³³

Vilho Nenonen on ollut innokas ja innostunut opiskelija, siitä on kirjeissä lukuisia todistuksia: ”Kuten näet, meillä on erittäin tarkkoja hengellisen hyvinvointimme valvojia. Muutamana pyhäpäivänä minun vieläpä täytyi raahata luuni, anteeksi ilmaus, kirkkoon, missä oli jokin messu jonkun korkeuden puolesta tai jotakin sentapaista. Muuten on akatemia kyllä kaikin puolin minun makuuni, toisin sanoen se tarjoaa loputtoman paljon enemmän kuin minä kykenen vastaanottamaan.”³⁴

Vilho Nenosella on ollut korkea käsitys upseerin asemasta ja tehtävästä. Tämä osaltaan selittää hänen hellittämättömän pyrkimyksensä kohti ammatin huippua. ”Voidakseen olla ihanteellinen upseeri täytyy olla mitä erinomaisimpien ominaisuuksien räsittäjä. Ainakaan minä en voi kuvitella mitään elämänuraa, mikä olisi ihmiselle vaativampi ja siinä määrin täydellisyyttä edellyttävä. Tähän ihanteeseen minä haluan pyrkiä. Tiedemies voin

sotilaana olla aivan yhtä hyvin kuin kuka tahansa pedagogi, se riippuu ainoastaan ihmisestä itsestään.”³⁵ Kun tavoite ja ihanne ovat noin korkealla, ei sovi ihmetellä, että luutnantti Nenonen oli valmis hyvinkin ankariin ponnistuksiin. ”Työskentelen kuin työhevonen, silloin kun meillä on luentoja menen kello 9 akatemiaan ja ehdin tuskin kello viideksi kotiin syömään päivällistä (syön aamiaisen akatemiassa), sitten makaan sohvalla ja nousen uudelleen 8—9 aikaan ja työskentelen päivän töitä tutkistellen tai teen mitä tahansa muuta opiskelua. Luentoja meillä on sangen vähän, nyt kevätlukukaudella 16 tuntia viikossa. Muun ajan istun laboratoriossa, minne meillä on pääsy mihin aikaan tahansa vuorokaudessa. Tunnen itseni perin tyytyväiseksi, vahinko, että vuorokaudessa on vain 24 tuntia. On niin paljon, mitä haluaisin tehdä, mutta en ehdi, ja otan kyllä ajasta vaarin, minun vuorokaudessani on kaksi päivää.”³⁶

Joskus kirjeistä huomaa, että ankara työ saattoi ottaa jopa Nenosenkin voimille, mutta silloinkin valitukset esitetään tietyllä tavalla humoristisesti, niin ettei niitä liene aivan tosiksi tarkoitettu: ”Eilen minulla oli viimeinen tentti ja nyt hengitän taas vapaammin. En tiedä miten Sinun laitasi on, mutta ainakin minä olen siinä vakaumuksessa, että kahden kuukauden ajan jatkuva tenttiprässi kykenee saamaan enkelitkin ilmaisemaan itsensä säädyttömästi. Usein ajattelen, kuinka ärsyttävä ’tie taivaanvaltakuntaan’ sittenkin on. Toisaalta olen kauhean tyytyväinen, että minut täällä on pakotettu tietyssä ajassa ahtamaan itseäni tietty määrä tietoa. Se, minkä on ahtanut sisäänsä, sulaa kyllä vähitellen, tai pikemmin, ei tarvitse tehdä liian suuria ponnistuksia sen sulattamiseksi. Kun tähän lisäät, että kaikki ne aiheet, mitä minut täällä pakotetaan lukemaan, ovat sellaisia, joita minä itsekin haluan opiskella, voit uskoa, että olen päässyt maanpäälliseen paratiisiin.”³⁷

Upseeritovereistaan ja suhteestaan muihin kurssinsa upseereihin Nenonen ei juuri lainkaan kerro. Tämän asian voi ymmärtää niinkin, ettei hänen kaltaisensa yksinäisyydessä viihtyvä luonne ollut kovin innokas hakemaan seuraa. Voi myöskin ajatella, että kenties venäläisten upseerien seura ei kiinnostanut kansallispoliittisistakaan syistä. Oikeampaa lienee kuitenkin uskoa siihen,

mitä Boris Gyllenbögel, jolta ei ainakaan puuttunut seurallisuutta, kirjoittaa omalta kurssiajaltaan, mikä ajoittuu vain muutamia vuosia Vilho Nenosen kurssiajan jälkeen. Hän nimittäin selittää, että kurssitoverit pitivät toisiaan pikemminkin kilpailijoina kuin ystävinä, niin että muodollisen kohteliaan käyttäytymisen alla ei toisia kohtaan tunnettu minkäänlaisia myönteisiä tunteita.³⁸ Saman sanoo myös Vilho Nenonen kirjeessään omalla pidättyvällä tavallaan: ”Akatemiakurssitovereitteni kanssa minulla tuskin on mitään tekemistä akatemian ulkopuolella, me elelemme täysin erillään toisistamme.”³⁹

Omasta menestyksestään Nenonen kirjoittaa sangen varovasti, niin paljon taktikko hän aina oli. Tiedetään, että hän aikanaan päätti kurssinsa toiseksi parhaana, mutta sitä ei juuri voi aavistaa kirjeistä. ”Minun tutkintoni ovat menneet siinä hyvän ja hyväksytyin välimailloilla. En kykene antamaan loistavia vastauksia — siihen tarvittaisiin loistavimmat lahjat kuin minulla on ja ehkä vielä jonkin verran enemmän ahkeruutta. Minulle on täysin yhdentekevää, päätätkö akatemian ensimmäisenä vai viimeisenä, sillä ei ole kerrassaan mitään merkitystä. Mutta kaikesta huolimatta tuntuu hieman tylsältä nähdä korkeampia arvosanoja kuin itsellään, vaikka kaikkein tyytymättömimmänkin täytyy myöntää, että ne on annettu oikeudenmukaisesti.”⁴⁰

Tykistöakatemian kurssiin kuului myös parin kuukauden harjoitteluaika tehtaissa lukukausien välillä. Tämä touhu ei tunnu erityisesti miellyttäneen Nenosta. ”Olin kaksi kuukautta tehtaissa ja kyllästyin niihin perinjuurin. Kaikki olisi ollut hyvin, ellei olisi ollut pakko joka viikko laatia pitkiä kertomuksia siitä, mitä on nähnyt. Usein nämä kertomukset muistuttavat tietystä mielessä lasten kuvakirjoja. Suurin määrä kirjoitettuja lehtiä palkitaan parhaalla arvosanalla. Minun kaksi ensimmäistä työtäni hylättiin, mutta minä en halunnut ottaa niitä takaisin parantaakseni niitä. Sitten akatemian johtaja neuvoi, tai pikemmin ylipuhui minut ottamaan ne takaisin. Hän itsekin tuntuu olevan sitä mieltä, ettei noille kertomuksille kannata panna kovin suurta merkitystä mutta koska ne nyt sisältyvät vaatimukseen, ne täytyy laatia. Olin lisäksi huomaavinani, että nämä minun hylätyt kertomukseni olivat hänen makunsa mukaisia.”⁴¹

Suomi vai Venäjä

Kautta koko kirjeenvaihdon tuntuu Vilho Nenosen mieltä askaruttaneen kysymys omasta tulevaisuudestaan, olisiko se oleva Suomessa vai Venäjällä. Kotimaan veto tuntuu milloin lievemmin ja milloin voimakkaammin, ihmeellistä kyllä usein voimakkaimmin silloin, kun venäläinen ura näyttää olevan myötätulessa. Niinpä opiskellessaan ahkerasti Mantshuriassa tykistöakatemia silmiensä edessä hän saattoi kirjoittaa: "Tulevaisuuteni ei tätä nykyä huoleta minua niinkään vähän. Jos minun täytyy jäädä pois akatemiasta tänä vuonna, en todellakaan tiedä, mitä tekisin. Täällä en halua pysyä, sillä se aika, minkä täällä vietän, on niinsanoakseni pois elämästä. En myöskään haluaisi ottaa eroa, sillä minun olisi vaikea taipua ajattelemaan, että tykistö ja minä olisivat eri asioita, joilla ei olisi mitään tekemistä keskenään. On vielä olemassa yksi mahdollisuus. Tämä mahdollisuus riippuu Suomen halusta hankkia itselleen oma tykistö. Minä tulisin omistamaan kaikki voimani sille, että Suomen tykistö olisi korkeimmalla kaikista maailman tykistöistä. Jos Suomi aikoo organisoida jonkun patterin, pyydän heti lomaa ja tulen suosittelemaan itseäni. Innostuneempaa artilleristia kuin minä he tuskin kykenevät löytämään."⁴²

Kesällä 1906 Vilho Nenonen vietti pitkäkhön aikaa kotonaan Kuopiossa. Kaikesta päätellen hän tänä aikana usein keskusteli Vera Carlssonin kanssa. Hänet oli hyväksytty sisäänpääsytutkinossa tykistöakatemiaan, hän oli siis saavuttanut erään unelmiensa maalin. Kuitenkin hän juuri tällöin oli lujasti päättänyt erota Venäjän armeijasta ja ryhtyä opiskelemaan Helsingin yliopistossa. "Olen valmistanut itselleni todellisen laudatur-opintosuunnitelman, tuntuu niin hienolta, että täytyy selvittää itselleen niin monia vaikeita asioita, pelkään todella jokaista minuuttia, mikä kuluu. Aika on elämää. Olen kauhean tyytyväinen siihen, että tulin ajatelleeksi ja päättäneeksi ottaa eron. Tiedätkö, Sinä olet pääsyy siihen, että tulin tällaiseen päätökseen. Jos en olisi ollut Sinun kanssasi kirjeenvaihdossa, en olisi koskaan tullut edes ajatelleeksi, että minua tarvittaisiin Suomessa. Nyt tiedän, että minulla tulee olemaan koko elinaikani sellaista työ-

tä, mistä pidän. Sinä olet tehnyt minulle suuren palveluksen.”⁴³

Tarkempia tietoja Nenosen suunnitelmista emme saa, mutta ilmeisesti kotimaan yhä selvemmin näkyvä venäläisvihamielisyys yhtyneenä Vera Carlssonin kertomuksiin yliopisto-opiskelusta on saanut hänet päättämään aivan uuteen suunnitelmaan juuri tykistöakatemiaa kynnyksellä.

Erosuunnitelmat muuttuivat pian. Kirjeessään Pietarista hän selvittelee Vera Carlssonille uutta linjaansa seuraavasti: ”Jo viimeisinä Kuopiossa oleskeluni päivinä rupesin epäröimään, eikä sittenkin olisi parasta pysyä edelleen Venäjällä. Jo Kadettikoulun toiselta luokalta saakka (se oli 10 vuotta sitten) olen uneksinut tulevani artilleristiksi ja yleisesikuntaupseeriksi, nyt olen saavuttanut ohjelman ensimmäisen puoliskon, enkä oikeastaan välittäisi keskeyttää tähän. Sillä kun kaikki käy ympäri, olen yhtä innokas artilleristi nyt kuin kadetti- ja junkkariaikoinani. Jos minä nyt eroan ja tulen Helsinkiin, mitä minulla on odotettavissa siellä. Otaksukaamme, että minä onnellisesti ja hyvin saisin metamorfoosini suoritetuksi, mutta mikä odottaisi minua sen jälkeen? Niin, minun täytyisi työskennellä elantoni edestä, nähdä nälkää, mihin en ole tottunut, ja uhrata itseni tieteille ja jatkaa tätä ihanuutta aina vain vuosia eteenpäin. Ihmisen kärsivällisyys voi pettää vähemmästäkin, ja kuka voi taata, etten silloin matkusta takaisin vanhaan prikaatiini, jossa toki voi elää sangen hyvin.”⁴⁴

Kirjeessä perustellaan edelleen, miten Suomen oloista vieraantunut ja politiikasta kiinnostumaton upseeri varmasti tuntisi olonsa Helsingissä surkeaksi. Kaikenkaikkiaan vaikuttaa kuitenkin siltä, että ajatus joutua eroon tykistöstä on ollut lopultakin mahdollon pala Vilho Nenosen nieltäväksi. Melkeinpä voisi hänen omia sanojaan lainaten väittää, että noin monen perustelun kasaaminen päälletysten todistaa, että asiassa on jotakin mätää. Ehkäpä osuu oikeaan, jos uskoo, että Nenosen Kuopiossa tekemä päätös, jonka hän selvästi luki suurelta osalta Vera Carlssonin vaikutuksen alaisena syntyneeksi, purkautui heti, kun hän palasi takaisin Venäjälle ja syventyi kaikkiin niihin kiehtoviin tykistöllisiin problemeihin, joita akatemia tarjosi. Tätä ei ollut helppo selittää kirjeenvaihtokumppanille, ja Nenonen, joka muu-

ten kyllä suuresti arvosti tämän ajatuskykyä, ei ilmeisesti uskonut osaavansa selittää asiaa tarpeeksi vakuuttavasti. Siksi hän yritti kehrätä kokoon suuren joukon perusteluja toivossa, että edes joku niistä uppoaisi Veraan.

Ehkäpä samaan pyrkimykseen on luettava kirjeessä myöhemmin esitetty ajatus, että tykistöakatemia jälkeisten neljän palvelusvuoden jälkeen seuraisi siirtyminen kotimaahan. Mitenkäpä kotimaan ikävystyttävät olot tuona aikana olisivat ehtineet muuttua vähemmän ikävystyttäväiksi. Jonkinmoisena kompromissina voitaneen pitää Nenosen suunnitelmia siirtyä Viaporin linnoitustykistöön, joita hän akatemian aikana jatkuvasti hautoi. "Akatemian jälkeen olen ajatellut tulevani Viaporin linnoitustykistöön . . . Tulen viihtymään siellä hyvin, saan komppanian heti kun tulen, ja yleisesikuntaupseerina olen siellä vähän niinkuin puolijumala. Asun saarella, saan suuren asunnon ja puutarhan (linnoitustykistössä ovat komppanianpäälliköt melkeinpä maanviljelijöitä), perustan itselleni laboratorioita jne. ja tunnen oloni mainioksi. Jos sitten tulee kapina jälleen, tulen minä, se ei olisi niinkään mahdotonta, komentamaan kapinallista Viaporin linnoitusta, luonnollisesti puhtaasta taistelunhalusta ja huvista saada kerrankin toimia kenraalina."⁴⁵

Melkeinpä voisi kuvitella Vilho Nenosen saaneen tartunnan keisarivallan loppuajan pietarilaisesta kyynisestä ja egoistisesta hengestä, ellei noista sanoista paistaisi ironia ja itseironia, millä hän usein huvittelee kirjeissään, ainakin silloin, kun hän muuten on hyvällä mielellä.

Kokoelman viimeisessä kirjeessä, mikä on päivätty kesäkuun 14 päiväksi 1908, Nenonen vielä mietiskelee, tulisiko hänen lopettaa akatemia kolmen kurssin jälkeen, jolloin hän kyllä saisi akatemiamerkin, mutta ei yleisesikuntaupseerin arvoa. Tällä tavoin hänen olisi mahdollista erota Venäjän armeijasta jo kolme vuotta kurssin jälkeen sen puolitoista vuotta pitemmän ajan sijasta, mikä vaadittaisiin koko akatemian kurssin suorittaneelta. Hänen tarkoituksensa oli siirtyä Viaporin linnoitustykistöön, josta käsin hän ilmeisesti oletti voivansa opiskella joko Helsingin yliopistossa tai Teknillisessä korkeakoulussa. Vaikuttaa siltä, että Nenonen tunsu kyllästymistä kolmen ankan opiskeluvuoden

jälkeen, varsinkin kun akatemian viimeinen kurssi ei näyttänyt tarjoavan montakaan sellaista oppiainetta, mistä hän oli kiinnostunut. Hän muistaa kyllä mainita, että akatemian läpikäytyään hän olisi toinen suomalainen, joka on sen onnistunut suorittamaan, mutta tuokaan ajatus ei kovin suuresti häntä tunnu innostavan.⁴⁶

Ehkäpä sattumalta kirjesarja sekä alkaa että päättyy vähemmän innostuneen mielialan vallitessa. Kenties siinä voi nähdä myös jotakin symbolista. Vilho Petter Nenonen valitsi tietoisesti itselleen uran upseerina Venäjän armeijassa. Jo sinä aikana, minkä esittelemämme kirjeet kattavat, hän ehti saavuttaa paljon sellaista, mikä useimmille hänen maanmiehilleen jäi haaveeksi. Silti hän lienee vaistonnut ristiriidan palveluksensa ja isänmaansa, pienen ja syrjäisen Suomen välillä. Kotimaiset ystävät eivät ymmärtäneet hänen uraansa, ja Venäjällä saatettiin suomalaiseseen suhtautua epäluuloisesti. Nenosella ei ollut turhia illuusioita tsaari-Venäjästä, joskin hän näki ne suorastaan rajattomat mahdollisuudet, mihin suurvallan palveleminen tarjosi tien. Ne veivät hänet, ja hän palveli tsaaria uskollisesti niin kauan kuin tämä oli vallassa. Kun tsaari kukistui ja Suomen ja Venäjän tiet erkanivat, hän valitsi tietoisesti Suomen ja hänestä tuli se mikä tuli, Suomen tykistön luoja ja kehittäjä.

Lähdeviitteet

1. Alajoki, Matti, Tykistönkenraali Vilho Petter Nenonen, Keuruu 1973.
2. PK 1625, Sota-arkisto.
3. Alajoki, mt, s. 24.
4. Nenosen kirje 19.1.?
5. Boris Gyllenbögél, Sotilaana ja diplomaattina Itä-Euroopassa, Helsinki 1946, s. 40—49.
6. Nenosen kirje 7.7.1906.
7. Winston S. Churchill, Nuoruuteni, Helsinki 1954, s. 16—19.
8. Nenosen kirje 2.2.1907.
9. *ibid.*
10. *ibid.*
11. Nenosen kirje 27.7.1905.
12. Nenosen kirje 10.5.1907.

13. Nenosen kirje 15.12.1905.
14. Nenosen kirje 10.4.1906.
15. Nenosen kirje 3.10.1906.
16. Nenosen kirje 6.10.1906.
17. Alajoki, mt, s. 33.
18. Nenosen kirje 7.7.1906.
19. Nenosen kirje 11.9.1904.
20. Nenosen kirje 3.10.1906.
21. Nenosen kirje 10.11.1904.
22. Nenosen kirje 27.7.1905.
23. Nenosen kirje 2.9.1905.
24. *ibid.*
25. Nenosen kirje 27.9.1905.
26. Nenosen kirje 15.12.1905.
27. *ibid.*
28. Nenosen kirje 10.11.1904.
29. Nenosen kirje 27.9.1905.
30. Nenosen kirje 21.10.1905.
31. Nenosen kirje 10.4.1906.
32. Gyllenbögel, mt, s. 60—62.
33. Nenosen kirje 3.10.1906.
34. Nenosen kirje 25.10.1906.
35. Nenosen kirje 2.2.1907.
36. *ibid.*
37. Nenosen kirje 14.2.1907.
38. Gyllenbögel, mt, s. 63.
39. Nenosen kirje 10.5.1907.
40. *ibid.*
41. Nenosen kirje 9.8.1907.
42. Nenosen kirje 29.1.1906.
43. Nenosen kirje 7.7.1906.
44. Nenosen kirje 11.9.1906.
45. Nenosen kirje 14.10.1906.
46. Nenosen kirje 14.6.1908.

Summary

THE GENERAL OF ARTILLERY VILHO PETTER NENONEN IN RUSSIA

The creator of the Finnish artillery General of Artillery Vilho Petter Nenonen received his initial military training at the Cadet School of Finland in Hamina, but served thereafter for nearly two decades in the Russian Army. Relatively little information has remained about his life during these years. The collection of Nenonen's letters to Vera Carlsson from 1904 to

1908 given to the Military Archives in the beginning of 1986 illuminates in many ways Nenonen's endeavours during those years.

Vilho Nenonen first graduated from the Mihailov Artillery School, was then transferred as a second lieutenant to an artillery brigade in Kovno, Lithuania and participated as a deputy commander of an artillery company in the Russo-Japanese War although he arrived too late to take part in the actual fighting. Nenonen then tried to gain entrance and was accepted to the Artillery Academy in St Petersburg in 1906. He graduated from the Academy in 1909.

The letters describe the young officer's service in various duties, the seeking of admission to the Artillery Academy and his studies at this highly reputed general staff academy. Nenonen also thoroughly explains his own religious beliefs but gives only a passing remark on his political opinions. He writes about the daily, demanding duties of a soldier and about what little pleasure they brought along. Throughout the correspondence is reflected the conflict between the wartime service in the czarist Russia and service in home country.

Even though the war-time service always finally won since the army of a great power offered nearly unlimited opportunities to an aspiring and enthusiastic officer, the decision was never reached without an internal fight. Thus with the downfall of the czar's empire Vilho Nenonen was ready to join his home country's liberation army and to devote his energies to the development of the Finnish artillery.

Martti Turtola

ERÄITÄ NÄKÖKULMIA SUOMALAIS-VIROLAISIIIN SOTILASSUHTEISIIN 1920- JA 1930-LUVUILLA

Suomen ja Viron tasavaltojen välillä ei ollut koko maailmansotien välisenä aikana minkäänlaista sotilaallista yhteistyösopimusta. Ulkopolitiikan alueella maiden välillä oli kuitenkin erityisesti 1920-luvulla reunavaltioyhteistyön puitteissa runsaasti kanssakäymistä.

Suomen ja Baltian maiden välistä diplomaattista yhteistoimintaa on varsin laajasti tutkittu. Tältä alueelta on myös saatavissa riittävästi lähdemateriaalia. Ainoastaan Suomen Tallinnan ja Riikan lähetystöjen arkistot puuttuvat; ne on ilmeisesti poltettu Viron ja Latvian miehityksen yhteydessä kesällä 1940.

Sitävastoin sotilaspuolen lähdemateriaalin saatavuudessa on ilmennyt suuria ongelmia. Laatiessani tätä artikkelia ilmeni, että lähes kaikki Suomen Tallinnan ja Riikan sotilasedustajien raportit vuosilta 1938—1940 olivat kadonneet! Raporttien tai kirjeenvaihdon kopioita ei myöskään löytynyt ulkoministeriön arkistosta tai sen aikaisen puolustusministerin Juho Niukkasen arkistosta. Eräs ja ehkä luotettavin selitys tähän outoon tilanteeseen on, että Tallinnan ja Riikan arkistot olisi poltettu taikka lähetetty Ruotsiin syyskuussa 1944.

Viimeksi mainitun vaihtoehdon kannalle asettui Harry Lewing, joka toimi syksyllä 1944 eräänä vastuullisena upseerina STELLA POLARIS -operaatiossa. Vuonna 1977 Harry Lewing julkaisi kirjan nimeltä "Operaatio Stella Polaris", jossa hän käsittelee seikkaperäisesti arvoituksellista tiedustelumateriaalin kuljetusta Suomesta Ruotsiin. Harry Lewingin käsityksen mukaan Baltian maita koskeva tiedustelu- ja sotilaallinen materiaali kuljetettiin Turusta Tukholmaan jo ennen STELLA POLARIS -operaatiota eli välittömästi aselevon voimaantumisen jälkeen 4.—5. syyskuuta 1944. Materiaalin kuljetus jatkui mahdollisesti Tukholmasta edelleen.¹

Lähdemateriaalissa oleva aukko vuosilta 1938—1939 vaikeuttaa olennaisesti Baltian maiden historian kriittisten vuosien tut-

kimusta. Käyttämällä hyväksi nyt saatavissa olevaa alkuperäis- lähdemateriaalia on kuitenkin mahdollista saada näkyviin eräitä pitkiä linjoja suomalais-virolaisissa sotilassuhteissa 1920- ja 1930-luvuilla. Olemassa oleva materiaali koostuu Suomen Tallinnan ja Riikan sotilasasiamiesten lähettämistä raporteista, kirjeenvaihdosta ja muusta informaatiosta. Toisen päälähderyhmän muodostavat Suomen yleisesikunnan laatimat operaatiosuunnitelmat sekä erilaisten puolustuskomiteoiden suunnitelmat.

Vaikkakaan Suomella ja Virolla ei ollut yhteistä maarajaa, niitä paremminkin yhdisti kuin erotti Suomenlahti eli "Suomensilta". Toisaalta Viron ja Neuvosto-Venäjän ja toisaalta Suomen ja Neuvosto-Venäjän välisten Tartossa solmittujen rauhansopimusten perusteella oli viimeksi mainittu valtio työnnetty Suomenlahden itäisimpään kolkkaan. Siten Suomi ja Viro olivat saavuttaneet erittäin edullisen geostrategisen aseman Neuvosto-Venäjään verrattuna. Strategiselta kannalta katsottuna voisi sotilallinen yhteistoiminta Viron ja Suomen välillä luonnollisimmin tapahtua merellä. Viron ja Suomen laivastovoimat sekä rannikkotykistö voisivat yhteistoiminnallaan vaikeuttaa tai peräti estää punalaivaston liikehtimistä Suomenlahden länsiosasta Itämerelle.

Suomen ja Viron välisistä sotilaallisista suhteista ei ole tähän mennessä tehty juuri lainkaan tutkimuksia. Yleinen aikalaiskäsitys on ollut, että "jonkinlaista epävirallista yhteistyötä kyllä oli olemassa Suomen ja Viron armeijoiden ja laivastojen kesken" (Viittaa tässä yhteydessä mm. kenraaliluutnantti Väinö Valveen, kenraaliluutnantti Reino Arimon ja eversti Keijo Mikolan haastatteluihin).² Kenraali Arimo pitikin luonnollisena, että molempien maiden puolustusvoimat tekivät yhteisiä puolustusvalmisteluja Neuvostoliiton vastaisen sodan varalle, siitäkin huolimatta, ettei tähän aikaan ollut olemassa mitään poliittisia edellytyksiä avoimelle yhteistyölle.³

Puolustuskomiteoiden kausi 1920-luvulla

Tarkasteltaessa puolustus suunnitelmia, voidaan 1920-lukua pi-

tää "puolustuksellisenä vuosikymmenenä" Suomen sotilaspolitiikassa. Suomen nuoren armeijan johto oli Venäjällä koulutuksen saaneiden upseerien käsissä. Heidän sotilaspoliittista linjaansa tai näkemystään voitaisiin kutsua pragmaattiseksi. Tämä tarkoittaa, että he kykenivät näkemään Suomen strategisen aseman myös Venäjän näkökulmasta — toisin kuin useimmat nuoret jääkäriupseerit. Siten ei olekaan yllättävää, että tänä aikana laaditut operaatiosuunnitelmat (WK-suunnitelmat) olivat verrattain defensiivisiä.

Kyvykkäimpiä Venäjällä koulutuksensa saaneista upseereista oli eittämättä kenraali Oscar Enckell, joka toimi yleisesikunnan päällikkönä. Hallitus nimitti Oscar Enckellin suuren rannikkopuolustuskomitean päälliköksi. Komitean tehtävänä oli laatia yksityiskohtainen suunnitelma Suomen rannikkopuolustuksesta ja tehdä myös esitys laivaston rakentamisesta.

Enckellin komitea paneutui perusteellisesti tehtäväänsä ja laati puoleksatoista vuodessa varsin yksityiskohtaisen neliosaisen mietinnön. Suuri rannikkopuolustuskomitea otti mietinnössään kantaa Suomen Venäjän keisarikunnalta perimään olosuhteisiin nähden erittäin voimakkaaseen rannikkolinnakkeistoon ja sen säilyttämiseen. Tätä "Pietari Suuren merilinnoitusta" alettiin rakentaa maailmansodan aattona vuonna 1913. Venäläisten laatiman lopullisen suunnitelman mukaan oli tarkoituksena rakentaa Suomenlahden molemmille rannoille lukuisia raskaita ja järeitä rannikkotykistöpatteireita, joiden tulella pääsy Pietariin voitaisiin estää.^{3b}

Alkuperäisen suunnitelman mukaan venäläiset suunnittelivat asentavansa muutamia 14" putkia panssaritorneihin. Suomen itsenäistyttyä ei tämän kaliiperin putkia kuitenkaan löydetty mutta sitä vastoin venäläiset jättivät maahan yhdeksän 12" kanuunaa Inoon, Öröön ja Mäkiluotoon. Tarton rauhansopimuksen mukaan Suomi lupasi hävittää vahvimman patteireista, Inon, joka sijaitsi tykinkantaman päässä Kronstadtin saaresta. Ennen hävitystyötä suomalaiset korjasivat talteen rannikkotykkien putket.

Enckellin komitean defensiivistä asennetta kuvaa hyvin se, ettei se laatinut minkäänlaisia suunnitelmia tai tehnyt ehdotuksia

näiden järeiden patterien uudelleenrakentamiseksi tai putkien käyttämiseksi. Ainoastaan Helsingin edustalle suositeltiin rakennettavaksi "puolustuksellisia" linnakkeita.⁴

Vielä negatiivisemmän asenteen järeiden pattereiden rakentamiseen otti puolustusrevisioidi vuonna 1926 julkaistussa mietinnössään. Puolustusrevisioidi käytti työssään hyväkseen brittiläisiä asiantuntijoita. Vuonna 1924 Suomeen saapui hallituksen kutsusta kenraali Walter Kirken johtama asiantuntijakomissio, jonka tehtävänä oli laatia suunnitelmat mm. Suomen meri- ja rannikkopuolustuksen sekä ilmapuolustuksen uudelleenorganisoinniksi. Mietinnössään puolustusrevisioidi yhtyi täydellisesti englantilaisten käsitykseen siitä, ettei venäläisiä järeitä pattereita kannattanut rekonstruoida.

Puolustusrevisioidi katsoi, että mahdollisessa sotatilanteessa neuvostojoukot kaiken todennäköisyyden mukaan olisivat miehittäneet Suomenlahden etelärannikon. Siten Virossa ei voitaisi odottaa saatavan mitään sotilaallista tukea. Myöskään Enckellin rannikkopuolustuskomitea ei ottanut suunnitelmissaan lukuun minkäänlaista virolaista tukea sotatilanteessa Neuvostoliittoa vastaan.⁵

Luodessaan katsausta suomalais-virolaisiin sotilassuhteisiin Viron itsenäisyyden 10-vuotiskaudelta 1928 oli Suomen Tallinnan sotilasasiamies varsin pessimistinen: "Tässä yhteydessä voi mainita, että Suomi on laiminlyönyt hyvät mahdollisuutensa Virossa, jossa myötätunto maattamme kohtaan on ollut erittäin suuri".⁶

Yhteistyö tiivistyy jääkäriupseerien noustessa puolustusvoimien johtoon

Jääkäriupseerien nousu puolustusvoimien johtoon merkitsi muutosta aktiivisempaan suuntaan puolustuspolitiikassa sekä puolustusuunnitelmien laatimisessa. Kenraali Enckellin johdolla laaditut vanhat WK-suunnitelmat saivat väistyä uuden aktiivisemmän VK-27-suunnitelman tieltä, joka oli laadittu yleisesikunnassa eversti K. M. Walleniuksen johdolla. Uusi yleisesikun-

nan päällikkö lähensi suhteita Ruotsiin ja suomalais-ruotsalaisissa neuvotteluissa otettiin käsiteltäväksi myös Baltian kysymys.⁷

Suomen yleisesikunnan suunnitelmissa otettiin huomioon nyt myös mahdollinen yhteistoiminta Baltian maiden kanssa. Yleisesikunta ei odottanut Baltian maista saatavan aktiivista sotilaallista apua. Sitä vastoin näiden maiden muodostamaan potentiaaliseen sotilaalliseen tukeen luotettiin. Toisin sanoen, mitä kauemmin ja sitkeämmin Baltian maat puolustautuisivat Neuvostoliiton hyökkäystä vastaan sitä edullisempaa se olisi Suomelle. Nämä uudet ajatukset Baltian maiden roolista ilmenevät selvästi vuosina 1930—1932 yleisesikunnassa laadituissa suunnitelmissa. Punalaiivaston tunkeutumista ulos Suomenlahden pohjukasta pidettiin vaarallisena uhkana. Mikäli tämä onnistuisi, merkitsisi se yleisesikunnan kaavailujen mukaan Viron ja Latvian menetystä.⁸

Niinpä oli ensiarvoisen tärkeää yrittää löytää keinoja, joilla punalaiivaston tunkeutuminen Itämerelle voitaisiin sotatilanteessa estää. Tässä uudessa tilanteessa venäläisten 12” Obuhoff-tykkien asentaminen torneihin tuli ajankohtaiseksi. Suomi saattaisi uudella tavalla hyötyä venäläisten rakentamasta linnoitusjärjestelmästä kääntämällä vain rintaman itään päin. Strategisesti kaikkein tärkein patteri sijaitisi Porkkalan niemen edustalla, pienellä Mäkiluodon saarella. Tällä kohtaa on Suomenlahti kapeimmillaan, ja vastapäätä Viron rannikon edustalla sijaitisivat — myöskin venäläisten rakentamat — Naissaaren ja Aegnan patterit.

Mäkiluodon linnakkeen rakentaminen

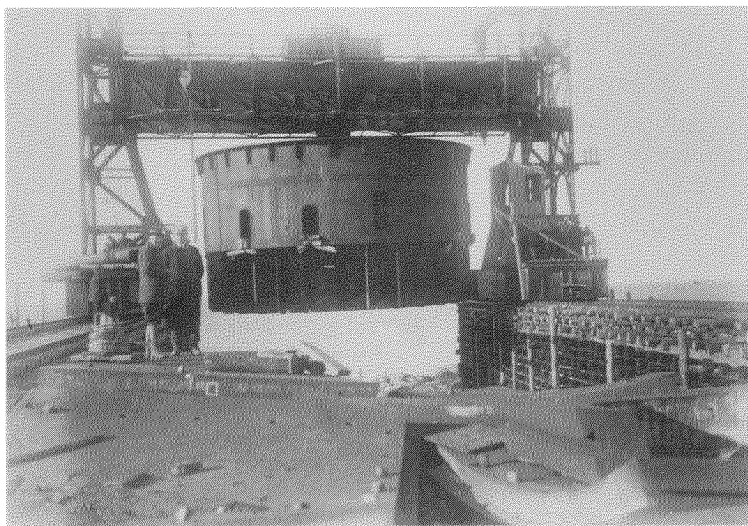
Mäkiluodon järeän patterin rakennustyöt alkoivat vuonna 1930. Kenraali Arimo on todennut laajassa tutkimuksessaan ”Suomen linnoittamisen historia 1918—1944”, ettei Mäkiluodon järeän patterin uudelleenrakentaminen esiinny missään 1920-luvun suunnitelmassa — ei edes rannikopuolustuksen esikunnan vuonna 1927 laatimassa suunnitelmassa.⁹ Perusteellisen tutkiel-

man Suomen järeästä rannikkotykistöstä on laatinut myös eversti Yrjö Pohjanvirta vuoden 1983 Tiede ja Ase -julkaisuun. Näyttää siltä, että ensimmäisen suunnitelman käyttää hyväksi vanhoja 12” tykkeitä esitti eversti Rikama vuonna 1927. Hänen suunnitelmansa mukaan tykkeitä käytettäisiin kuitenkin vain puolustuksellisissa asemissa Kuivasaarella ja Isosaarella Helsingin edustalla.¹⁰

Suomenlahden suun sulkeminen ja punalaivaston mahdollisen ulosmurtautumisen estäminen tuli myös suomalais-virolaisten neuvottelujen kohteeksi. Vuonna 1930 Viron laivaston komentaja, amiraali Salza ehdotti yhteistyötä Suomen ja Viron välille. Salza piti mahdollisena, että punalaivasto voisi sotatilanteessa yrittää laskea miinakenttiä Porkkalan ja Naissaaren välille. Sen vuoksi Salza piti toivottavana, että suomalaiset rakentaisivat järeän patterin Porkkalan alueelle. Siten rakennettava suomalainen patteri voisi yhdessä virolaisen Aegnan 12” patterin kanssa rajoittaa punalaivaston toimintavapautta. Tätä sulkua voitaisiin Salzan mukaan vielä vahvistaa, jos Suomen ja Viron laivastot yhdessä laskisivat laajan miinakentän Porkkalan ja Naissaaren väliselle vesialueelle.¹¹

Edelleen — Salzan suunnitelman mukaan — virolaiset hävittäjät (miinaristeilijät) ”Lennuk” ja ”Vambola” (n. 1600 tn) voisivat liittyä offensiiviseen miinoittamiseen Suomen laivaston kanssa. Kuudella sukellusveneellä voitaisiin myös hyvin tehokkaasti estää punalaivastoa operoimasta Suomenlahden länsiosissa. On huomattavaa, ettei Suomella ja Virolla tässä vaiheessa ollut käytettävissä Salzan esittämää sukellusvenemäärää. Suomen laivasto-ohjelman mukaiset neljä venettä valmistuivat vuosina 1930—1931. CV-707, myöhemmin ”Vesikko” ostettiin vuonna 1934. Viro sai kaksi englantilaisvalmisteista sukellusvenettään vasta vuonna 1938.¹²

On mahdollista, että amiraali Salzan ehdotuksilla oli vaikutusta suomalaisten suunnitelmiin. Seuraavana vuonna (1931) yleisesikunta teki esityksen (joka alunperin oli laadittu rannikkopuolustuksen esikunnassa) Mäkiluodon linnakkeen uudelleenrakentamisesta. Järeillä tykeillä tehtiin koeammuntoja kantomatkan pidentämiseksi. Pisin kantomatka saatiinkin lisääntymään kol-

Mäkiluodon tykkitornin asentaminen kesällä 1932. Tykkitornit olivat toimintakunnossa kesällä 1933. (Kuva Sotamuseo).

The installement of Mäkiluoto (McElliot Island) gun-tower in summer 1932. The gun-towers reached operational status in summer 1933. (Photo Military Museum)

mestakymmenestä neljäänkymmeneenkahteen kilometriin.¹³

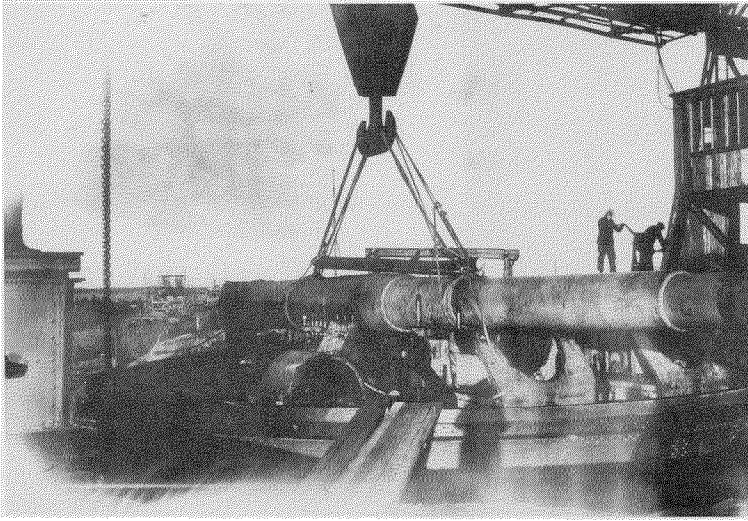
Tärkein perustelu rannikkolinnoitusten vahvistamiseksi oli se, että tällä tavalla rannikkotykistö voisi suojata Suomen laivaston operaatioita ja samalla vaikeuttaa pünalaivaston murtautumista Itämerelle. Tämä tapahtuisi yhteistoimin virolaisen Aegnan patterin (ja myöhemmin Naissaaren patterin) kanssa.¹⁴

Linnoituslaitteiden korjaaminen alkoi keväällä 1931 ja ensimmäiset laukaukset Mäkiluodon järeillä tykeillä ammuttiin kesällä 1933. Merivoimien komentaja eversti Väinö Valve vieraili eräiden muiden asiantuntijoiden kanssa virolaisella Naissaaren linnakkeella tutustuakseen vastaavaan rannikkopuolustukseen Suomenlahden eteläpuolella. Myöhemmin Suomi osti Virosta ylijäämämateriaalia, jota käytettiin mm. Mäkiluodon patterien rakentamisessa.¹⁵ Niinikään ostettiin viestimateriaalia (mm. puhelimia) Virosta rannikkopuolustusta varten.¹⁶

Mäkiluodon tykkien asentamisen jälkeen Suomella oli — kuten Rikama kirjoittaa — ”pohjoismaiden voimakkain ja kauimaksi ampuva tykki ja maailman parhain tykkitorni”.¹⁷ Näiden 12” tykkitornien ampumasektori oli 360°, pisin kantomatka 43 kilometriä ja koko tykkitornin mekanismi oli automaattinen. Mäkiluodon patteri kykeni yhdessä Aegnan ja myöhemmin Naisaaren patterin kanssa sulkemaan Suomenlahden kapeikon.

Tähän kysymykseen on historiantutkimuksessa kiinnitetty hyvin vähän huomiota. Mäkiluodon linnakkeen rakentamisella on ollut suuri strateginen ja puolustuspoliittinen merkitys. Näin voimakkaan ja ajanmukaisen rannikkolinnakkeen rakentamisen ja nimenomaan mahdollisuuden käyttää sitä yhdessä virolaisten patterien kanssa punalaivastoa vastaan on täytynyt näyttää Neuvostoliiton kannalta sietämättömältä poliittiselta toimenpiteeltä. Suomella oli nyt hallussaan strateginen ase Neuvostoliittoa vastaan.

Yrjö Pohjanvirta kirjoittaa artikkelissaan vuonna 1959 ilmestyneessä kirjassa ”Suomen rannikkotykkistö 1918—1958” seuraavasti: ”Kiinteiden rannikkopattereiden rakentaminen määräytyy useimmiten strategisten näkökohtien perusteella. Patterin yksityiskohtainen sijoitus tapahtuu sitten taktillisten vaatimusten mukaisesti. 1930-luvulla rakennettujen Kuivasaaren ja Mäkiluodon 305 mm kaksoistykkitornien ryhmittämisessä ovat selvästi nähtävissä strategiset näkökohdat: pääkaupungin suojaaminen ja merikapeikon sulkeminen.”¹⁸ Nämä tavoitteet on mahdollista havaita jo Suomen yleisesikunnan alustavissa suunnitelmissa: kaikissa suunnitelmissa esiintyi ajatus Porkkalan-Naisaaren kapeikon sulkemisesta yhdessä virolaisten rannikkolinnakkeiden kanssa.¹⁹ Myöskään virolaiset upseerit omalla puolellaan eivät salanneet näitä ajatuksia. Syyskuussa 1936, kun Ruotsin Tallinnan sotilasasiamies oli kutsuttu tutustumaan Aegnan järeisiin pattereihin, hän kirjoitti raportissaan Tukholmaan: ”Järeiden pattereiden maksimikantomatkaa voidaan käyttää yhdessä suomalaisten patterien kanssa omalla puolellaan sulkemaan Suomenlahden kapeikko, *kuten virolaiset totesivat*”²⁰ (kursiv. M.T.) Myös eräät muut ulkolaiset sotilasasiamiehet kiinnittivät huomiota tähän kysymykseen. Vielä niin myöhään kuin elokuussa

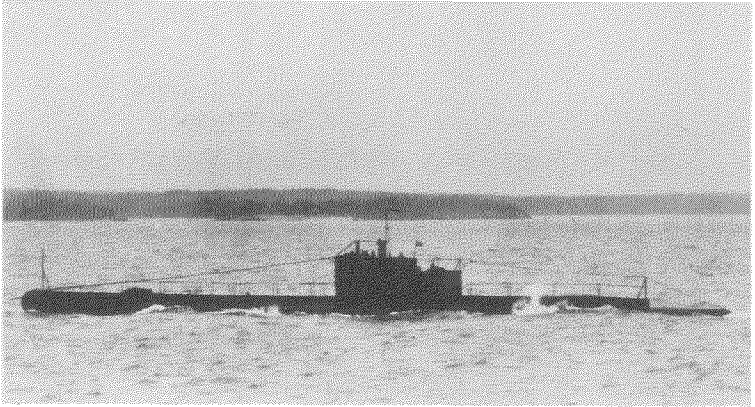
Mäkiluodon järeitä 305 mm tykkejä asennetaan paikoilleen. Tykeillä pystyttiin yhdessä virolaisten järeiden pattereiden kanssa sulkemaan Suomenlahti. (Kuva Sotamuseo).

The heavy 305 mm guns of Mäkiluoto being installed. Together with the heavy Esthonian batteries the guns could close the Gulf of Finland. (Photo Military Museum)

1939 Yhdysvaltojen sotilasasiamies kirjoitti raportissaan Washingtoniin: ”Toisaalta rannikkotykistö Porkkalassa Suomen puolella ja rannikkotykistö Tallinnan edustan saarilla Viron puolella muodostaa vakavan uhan neuvostolaivaston aluksille ... voimakas rannikkotykistö ja vahvat ilmavoimat Virossa ja Suomessa voivat käytännössä estää kaikki operaatiot.”²¹

Tietojen vaihtoa ja ehdotuksia sotilaalliseksi yhteistoiminnaksi

Suomen yleisesikunta oli maailmansotien välisenä aikana hyvin kiinnostunut Viron rannikkopuolustuksen tehokkuudesta. Mm. talvella 1932 Suomen Tallinnan sotilasasiamies pyysi Viron yleisesikunnalta (Kindralstab) informaatiota, joka koski Viron ran-

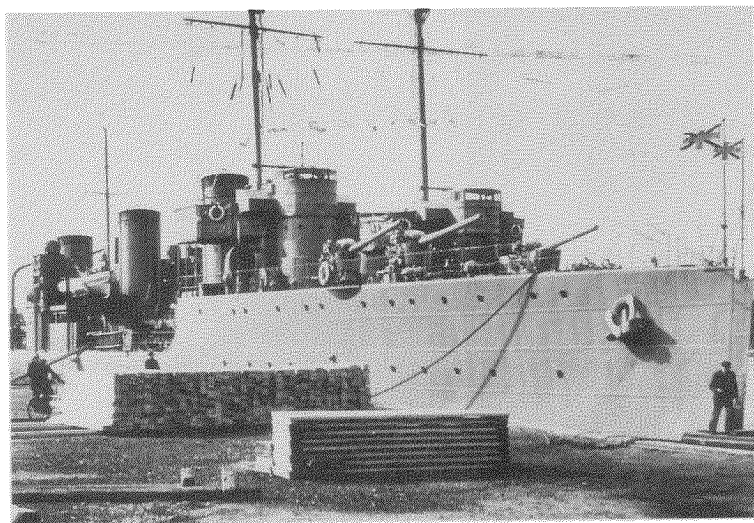

Viron valtio myi 1930-luvun lopulla Vambolan ja Lennukin Etelä-Amerikkaan. Kaupasta saaduilla varoilla rahoitettiin osittain Englannista 1938 hankitut kaksi suurehkoa sukellusvenettä, jotka saivat nimet Kalev ja Lembit. Virolaiset sukellusveneet osallistuivat viiden suomalaisveneeseen kanssa yhteisiin hyökkäys-harjoituksiin Lappohjan vesillä heinäkuussa 1939. Kuvassa Lembit Neuvostoliiton lipun alla syksyllä 1944. (Kuva Sotamuseo).

In the end of 1930's the State of Esthonia sold Vambola and Lennuk to South-America. The revenues received from the deal were used to partially finance the purchase from England of two rather large submarines named Kalev and Lembit. The Esthonian submarines participated together with five Finnish submarines in common manoeuvres in the waters of Lappohja in July 1939. The photo shows Lembit under Soviet flag in the fall 1944. (Photo War Museum).

nikkopattereiden sijoitusta ja varustusta. Suomen yleisesikunta sai kaiken haluamansa tietomateriaalin.²²

Ajatus laivastojen yhteistoiminnasta tuli neuvottelujen kohteeksi suomalaisen laivastovierailun yhteydessä Tallinnassa lokuussa 1932. Kysymystä käsiteltiin neuvotteluissa Viron Riigivanimin sekä virolaisten meriupseerien kanssa. Erityisesti virolaisia kiinnosti mahdollinen yhteistyö tulevaisuudessa suomalaisia ja virolaisia sukellusveneitä käyttäen.²³ Nämä eivät olleet turhia toiveita, vaikka aikaa ehtikin kulua useita vuosia. Kuusi vuotta myöhemmin, kun Viron laivasto vastaanotti kaksi isoa Englan-

Virolaiset hävittäjät (miinaristeilijät) Lennuk ja Vambola vierailulla Suomessa heinäkuussa 1931. Vambola oli uppoumaltaan 1 600 tonnia ja aseistuksena sillä oli 4 kpl 4" tykkiä sekä torpedoja. Lennuk oli hieman isompi: 1 800 tonnia, 5 kpl 4" tykkejä, 1 kpl itk sekä torpedoja.

Viron meripuolustuksen komentajan esittämän suunnitelman mukaan Lennuk ja Vambola sulkisivat yhdessä Suomen laivaston pinta- ja vedenalaisten alusten kanssa, lähinnä offensiivisilla miinoituksilla Suomenlahden. Suomenlahden molemmille puolille kunnostettavat järeät patterit suojaisivat tätä sulkua. (Kuva Sotamuseo).

The Esthonian destroyers (minecruisers) Lennuk and Vambola paying a visit to Finland in July 1931. Vambola's displacement was 1 600 tons and as armament it had four 4 inch guns and torpedos. Lennuk was slightly bigger: 1 800 tons, five 4 inch guns, one anti-air machinegun and torpedos. According to plan presented by the Commander of Esthonian Naval Defense Lennuk and Vambola were to close the Gulf of Finland together with the Finnish surface ships and submarines primarily by means of offensive mine-laying. The heavy batteries being readied on both sides of the Gulf of Finland were to protect this barrage. (Photo Military Museum)

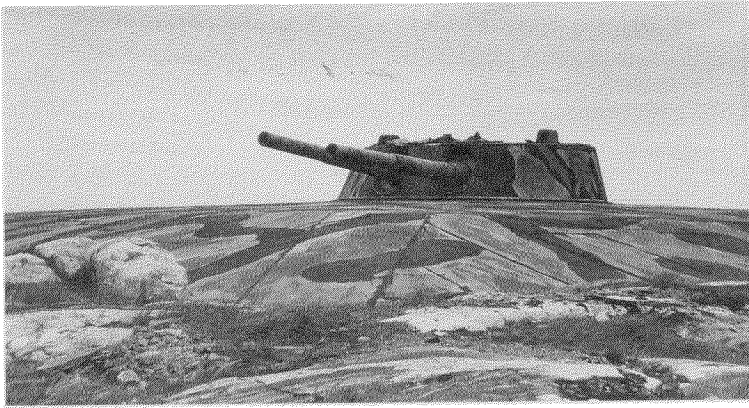
nissa rakennettua sukellusvenettä alkoi merkittävä yhteistoiminta. Useita virolaisia sukellusveneuseereita ehdittiin kouluttaa Suomessa ennen toista maailmansotaa ja vielä niin myöhään kuin heinäkuussa 1939 pidettiin Viron ja Suomen sukellusveneiden yhteisiä harjoituksia Suomenlahdella. Harjoituksissa keskityttiin torjumaan yhteistoimin idästä päin Hangon tasalle edeneitä laivastovoimia.²⁴

On hyvä pitää mielessä, että poliittiset edellytykset sotilaalliselle yhteistyölle vähenivät mitä pidemmälle 1930-luvulle tultiin. Suomen julistama pohjoismainen suuntaus oli maan virallisena ulkopoliittisena linjana vuodesta 1935 lähtien. Liian läheisiä kontakteja Viron ja muiden Baltian maiden kanssa vältettiin. Tämä kehityskulku on selvästi havaittavissa mm. yleisesikunnan laatimissa katsauksissa poliittisesta tilanteesta vuosina 1937—1939. Näissä muistioissa korostettiin pohjoismaisen suuntauksen merkitystä ja toisaalta yhteistyöhön Baltian maiden kanssa kiinnitettiin hyvin vähän huomiota.²⁵

Kenraali Arimon mukaan 1930-luvulla Suomen sotilasjohto yritti kaikesta huolimatta vahvistaa yhteistyötä virolaisten kanssa — siitäkkin huolimatta, ettei sille ollut poliittisia edellytyksiä juurikaan olemassa. Tämänlaatuista pragmaattista ja käytännöllistä yhteistyötä kyllä oli olemassa, mm. Münchenin kriisin yhteydessä syyskuussa 1938, jolloin yleisesikunnan päällikkö kenraali K. L. Oesch lähetti majuri Ingeliuksen Tallinnaan neuvottelemaan virolaisen kollegansa eversti Maasingin kanssa. Neuvottelujen aiheena oli mahdollinen Suomen ja Viron laivastojen välinen yhteistoiminta.

Kenraali Oeschia kiinnosti saada tietoja Viron rannikkopuolustuksen voimasta ja valmiudesta. Lisäksi hän ehdotti tietojen vaihtoa, joka koski sukellusveneiden operaatioita ja operaatio-suunnitelmia, miinakenttiä ja miinavapaita reittejä sekä sitä, millä tavalla tietojen vaihto olisi sotatapauksessa organisoitava.²⁶

Eversti Maasing kertoi majuri Ingeliukselle, että rannikkopuolustuksen joukkojen kertausharjoitukset oli käynnistetty ja suomalaisia rannikkotykistöupseereita oli ollut seuraamassa ampu-maharjoituksia. Rannikkovartiointi oli valmiustilassa, mutta toistaiseksi ei mitään linnakkeita ollut rakennettu Saarenmaalle

Mäkiluodon 12" tykkitorni valmiina. Suomalais-virolainen Aegnan—Naissaaren—Mäkiluodon linja ei koskaan joutunut koetukselle Viron hallituksen taivuttua Neuvostoliiton tukikohtavaatimuksiin syksyllä 1939. (SA-kuva).

The operational 12 inch gun-tower of Mäkiluoto. The Finnish-Esthonian line Isle of Wulf—Naissaari—Mäkiluoto was never subjected to test due to the accomodation by the Esthonian government to the Soviet demands for bases in the fall of 1939 (SA-photo).

ja Hiidenmaalle, joskin yleisesikunnalla oli suunnitelmat vanhojen venäläisten patterien uudelleen rakentamiseksi näille saarille.²⁷

Eversti Maasing ei nähnyt mitään esteitä tietojenvaihdolle Viron ja Suomen yleisesikuntien välillä. Kahdella virolaisella sukellusveneellä "Lembitillä" ja "Kalevilla" ei ollut sen laajempia operatiivisia suunnitelmia kuin partioida Tallinnan edustalla alueella Kolkanlahdesta Paldiskiin. Kaksi latvialaista sukellusvenettä partioidi Maasingin tietojen mukaan Riianlahdella. Maasing lupasi myös antaa tietoja miinakentistä Ingeliukselle muutamana päivänä sisällä. Samalla kertaa hän lupasi toimittaa tiedot Viron laivaston operaatiosuunnitelmista, jotta voitaisiin organisoida mahdollista yhteistoimintaa Suomen laivaston kanssa. Maasing ehdotti, että sotatapauksessa Neuvostoliittoa vastaan

tietojenvaihto ja tiedustelutietojen vaihto tapahtuisi salakielellä radiolla.²⁸

Everstiluutnantti Alfred Luts kirjoittaa muistelmissaan ”Heitluste keerises” (Lund 1975) kaiken olleen valmista sodan varalle syyskuussa 1939: Aegnan ja Naissaaren patterit saattoivat ampua 42 kilometrin päähän ja toimia yhteistyössä Mäkiluodon patterin kanssa. Mitään sopimusta suomalaisten kanssa ei ollut mutta puolustus yhteistä vihollista vastaan olisi nopeasti organisoitavissa.²⁹

Paljon oli tehty vuosien 1929—1939 aikana rannikkopuolustuksen hyväksi molemmilla puolilla Suomenlahtea, mutta maailman voimakkaimman rannikkolinnoitusjärjestelmän yhteistoiminta ei koskaan toteutunut. Viron valtiojohto valitsi syksyn 1939 ahdingossa toisen tien ja Suomi sai taistella talvisotansa yksin.

Lähdeviitteet

1. Harry Lewingin haastattelu 3.11.1986.
2. Haastattelut 4—5.11.1986: Kenraaliluutnantti V. Valve, kenraaliluutnantti R. Arimo ja eversti K. J. Mikola.
3. Arimon haastattelu.
- 3b R. Hyvärinen: Suomen rannikon puolustaminen ennen itsenäisyyden saavuttamista teoksessa Suomen rannikkotykiistö 1918—1958. Helsinki 1959. s. 23—24.
4. Sota-arkisto (SA). Puolustusrevisionin arkisto/23—24.
5. *ibid.*
6. SA. YE:n arkisto 1928. SArk 1403/16. Poliittistaloudellinen yleiskatseus Viron olemassaolon 10-vuotiskaudelta.
7. Martti Turtola: Tornionjoelta Rajajoelle. Suomen ja Ruotsin salainen yhteistoiminta Neuvostoliiton hyökkäyksen varalle vuosina 1923—1940. Helsinki 1984. s. 87.
8. SA. YE:n arkisto. T 2866/2. Majuri Jussi Turtola: VK. Venäjää koskevat laskelmat 15.11.1930.
9. Reino Arimo: Suomen linnoittamisen historia 1918—1944. Keuruu 1981. s. 67.
- 10 J. L. Rikama: Suomen rannikkotykiöstön kehitysvaiheita. Kirjassa Rannikkotykiöstön vuosikirja X 1964. s. 40. Ks. myös Arimo s. 72.
- 11 SA. YE:n arkisto. SArk 1403/16.1930. Viron meripuolustus.
12. *ibid.*
13. Arimo s. 72.
14. *ibid.*

15. Valveen haastattelu ja Rikama s. 40.
16. M. Loikkanen: Rannikkotyöstön viestipalvelu. Suomen rannikkotyöstö s. 179.
17. Rikama s. 40.
18. Yrjö Pohjanvirta: Rannikkotyöstön taktillisen käytön kehittyminen. Suomen rannikkotyöstö s. 95.
19. SA. Arimon kokoelma Pk 1481/2.
20. Kungliga krigsarkivet (KA. Tukholma) Ruotsin laivastoasiamies S. Nordgren Tallinnasta Tukholmaan 16.9.1936. B I/1.
21. KA Försvarsstaben/Underrättelseavdelningen. Serie E/1:2. Ruotsin sotilasasiamies Karl Lundquist. Elokuussa 1939. Militärattachérapporter/4.
22. SA. YE:n arkisto. SArk 1404/10. Everstiluutnantti K. Laurits, Viron YE kapt. R. Ingeliukselle 29.1.1932.
23. SA. YE:n ark. SArk 1403/16. Kertomus laivastovierailusta Tallinnaan 29.9.—3.10.1932.
24. Kalervo Kijanen: Sukellushälytys. Suomalaiset sukellusveneet sodan ja rauhan toimissa. Lahti 1977. s. 54—55. Kommodori Kivikurun ja Pakkalan haastattelut 3.2.1987.
25. SA YE:n ark. SArk 1400/16. Sotilaspoliittiset katsaukset.
26. SA YE:n ark. SArk 1403/16. Kertomus virkamatkasta Viroon 30.9.—1.10.1938. Ingelius.
27. ibid.
28. ibid.
29. A. Luts: Heitluste keerises I. Lund 1975. s. 65.

Summary

SOME ASPECTS OF THE MILITARY CO-OPERATION BETWEEN FINLAND AND ESTHONIA IN THE 1920'S AND 1930'S

Finland and Esthonia had no kind of political or military alliance during the period between the world wars. Finland had, however, from time to time busy diplomatic intercourse with the small Baltic states in the 1920's. At the same time the Finnish officer corps that had received its training in Russia and were in command had strong suspicions concerning the possibilities of the small Baltic states to remain independent in case of a military conflict.

After the mid-1920's as the young jaeger officers trained in Germany took commanding positions in the armed forces interest towards the Baltic states and particularly Esthonia increased. On the other hand the preconditions set by foreign

policy for military co-operation continuously decreased. The Finnish Parliament declared in 1935 the Scandinavian orientation as the official foreign policy line.

The military leadership in Finland was above all interested in co-operation with the Esthonians in naval and coastal defense. Partly encouraged by the Esthonians as well the Finns reconstructed heavy coastal fortifications (i.e. McElliot island) built by the czarist Russia during the first world war. With the 12 inch battery which became operational in 1933 together with the batteries of the Esthonian Isle of Wulf and later Naissaari the Soviet Navy could be blockaded in the Gulf of Finland and its passage to the Baltic Sea be prevented. This reconstruction work thus had great strategic significance.

By the end of 1930's when the Esthonian Navy had bought two submarines co-operation took off in this sector as well. Esthonian submarine officers were trained in Finland (which had altogether 5 submarines) and also common naval manuevres were conducted in case of a Soviet attack.

Kari Selén

PAAVO TALVELAN AMERIKAN-MATKA 1939

Päätös Talvelan tehtävästä

Toisen maailmansodan lähestyessä Suomi pyrki muiden valtioiden tavoin tehostamaan varustautumistaan. Eduskunta hyväksyi 1938 perushankintalain, joka takasi maanpuolustukselle aikaisempaa runsaammat hankintarahat. Ongelmana ei ollut ainoastaan rahojen saaminen, vaan myös niiden tehokas käyttäminen. Kansainvälisen tilanteen kärjistyminen nosti jatkuvasti sotamateriaalin hintoja ja teki lisäksi sen saamisen epävarmaksi. Tehaiden toimitusajat pitenivät. Suomen kannalta kehitys näytti huonolta. Pääpaino oli pantu yritykseen päästä materiaaliyhteistyöhön Ruotsin kanssa, mutta hanke ei ollut edistynyt lainkaan ylintä sotilasjohtoa tyydyttävällä tavalla.

Syksyllä 1938 moderneja aseita olisi ilmeisesti ollut mahdollista saada lyhyellä toimitusajalla Euroopassa vain Saksasta. Yleinen tilanne oli sellainen, että hallitukset olivat varustautuessaan jo varanneet omaan käyttöönsä merkittävien valmistajien kapasiteetin. Sotamateriaalin hankkiminen Saksasta taas oli poliittisesti hyvin ongelmallinen asia, eikä tällaisiin neuvotteluihin ryhdyttykään ennen syksyä 1939.

Puolustusneuvoston puheenjohtaja, sotamarsalkka Mannerheim pääsi 1938 lähtemään jokavuotiselle kylpylämatkalleen kovin myöhään. Syynä oli ollut syyskuun kriisi, joka laukesi Münchenin sopimuksen myötä syys-lokakuun vaihteessa. Ennen marsalkan matkalle lähtöä puolustusneuvosto oli esittänyt tasavallan presidentille voimakkaan vetoimuksen puolustusmäärärahojen lisäämiseksi. Ulkomaanmatkaltaan, joka näyttää vain syventäneen marsalkan huolia, hän palasi marraskuun lopulla 1938. Pian kotiin paluunsa jälkeen hän tuli tulokseen, että vielä oli olemassa suunta, jota ei aikaisemmin ollut otettu laskelmissa huomioon, mutta joka saattaisi avata suuret mahdollisuudet.

Se suunta oli Amerikan Yhdysvallat, maa, jonka taloudellisen kapasiteetin arveltiin olevan lähes mittaamaton. Mannerheim

esitti sotilasasiamiehen vakanssin perustamista Washingtoniin. Perusteluna oli juuri aseeteollisuuden kehityksen seuraaminen mahdollisia hankintoja silmällä pitäen. Kului kuukausia ennen kuin marsalkan ehdotus toteutui. Asialla oli kuitenkin kiire, ja hankkeen ensi vaihe jouduttiin rakentamaan improvisaation varaan. Suomen Selluloosayhdistyksen apulaisjohtaja, eversti Paavo Talvela oli lähdössä Yhdysvaltoihin talvella 1939. Mannerheimin aloitteesta sovittiin, että Talvela, hoidettuaan työnantajansa hänelle antamat tehtävät, siirtyisi ainakin kahdeksi kuukaudeksi Washingtonissa toimivan lähettilään käytettäväksi.¹ Talvela ei ollut ainoa Amerikkaan lähtijä. Washingtonin lähetystössä oli tapahtumassa päällikönvaihdos. Vuodesta 1935 lähettiläänä toiminut Eero Järnefelt oli siirtymässä Roomaan. Hänen tilalleen uudeksi lähettilääksi tulisi Suomen Paperitehtaiden Yhdistyksen toimitusjohtaja Hj. J. Procopé, joka oli varhemmin toiminut kahdesti kauppa- ja teollisuusministerinä sekä viidesti ulkoasiainministerinä.

Ajatusta sotilasasiamiehen lähettämisestä ryhdyttiin konkreettisoimaan vuodenvaihteessa 1938—1939. Puolustusministeri Juho Niukkanen lupasi Uuden Vuoden päivänä Procopélle, että hän antaa sotatalouspäällikkö Leonard Grandellille tehtäväksi laatia muistion tarvikkeista, joita USA:sta haluttaisiin.² Kahta päivää myöhemmin yleisesikunnan päällikkö K. L. Oesch jätti tulevalle lähettiläälle luettelon kysymyksistä, ”joita meidän kannaltamme olisi mielenkiintoista seurata”. Luettelo ei suinkaan koskenut Suomeen, vaan Neuvostoliittoon USA:sta hankittavaa materiaalia. Kysymykset osoittivat, ettei Suomessa tiedetty, ostiko Neuvostoliitto Amerikasta materiaalia vai ei. Tyyppien osalta asia kiinnosti myös Suomea. Ainoa muistion asioista, joka välittömästi koski Suomea, käsitteli mahdollisuutta lähettää suomalainen meriupseeri sikäläiseen merisotakouluun. Edellisenä vuotena esitettyyn pyyntöön oli saatu epäävä vastaus.³

Paavo Talvelan erikoistehtävä näkyy hahmottuneen valmiiksi helmikuun alkupuolella 1939. Hän toimisi huhtikuun puolivälissä lähettilään käytettävissä sotilaallisissa erityistehtävissä. Hänen tuli esitellä Suomen sotilaallista asemaa amerikkalaisille vaikuttajille sekä korostaa Suomen ehdotonta puolueettomuus-

politiikkaa ja halua pysytellä sotien ulkopuolella. Suomen oli pakko varustautua turvatakseen alueellinen koskemattomuutensa. Riittävästi varustautuneena siinä onnistuttaisiin. Mikäli Talvelan tunnustelut osoittaisivat, että viralliset piirit suhtautuvat myönteisesti sotamateriaalin toimittamiseen Suomeen tarpeen tullen, hänen olisi ”asianomaisten viranomaisten ja näiden osoittamien tuotantolaitosten kanssa tutkittava eräitten, puolustusministeriön tarkemmin määräämien sotamateriaalilajien käytännöllisiä saantimahdollisuuksia”. Edelleen Talvelan tehtävän määrittelyyn sisällytettiin myös kohta, jonka mukaan hänen tuli opastaa hänen jälkeensä lähetettävää sotilasasiamiestä ja työskennellä yhdessä tämän kanssa. Ulkoministeri Eljas Erkko antoi vielä Talvelalle suullisesti kehoituksen tutkia lainan saamisen mahdollisuuksia ehkä tehtävien materiaalikauppojen rahoittamiseksi.⁴

Talvelan toimintaohjeita olivat olleet laatimassa niin ylin sotilasjohto ja puolustusministeri kuin ulkoasiainministerikin. Tehtävän sotilaallista puolta koskeva osa oli aivan selvä. Sen sijaan Erkon antama lainansaannin mahdollisuuksia koskeva osa oli ongelmallisempi. Se ei ollut yksin Talvelan asia, vaan päävastuu lainaneuvotteluista lankeaisi ministeri Procopéille. Edelleen asia kuului pikemminkin valtiovarainministeri Väinö Tannerin kuin ulkoasiainministerin toimialaan. Hallitus ei suinkaan ollut päättänyt ottaa lainaa Amerikasta, vaikka sellainen olisikin saatavissa. Mikäli laina kuitenkin hankittaisiin, ei olisi varmaa, että se otettaisiin juuri maanpuolustuksen tarpeisiin.⁵

Ensimmäiset yhteydenotot

Paavo Talvela saapui New Yorkiin 3.3.1939 ja ryhtyi hoitamaan virkatehtäviään. Ministeri Procopé lähti asemamaahansa hieman myöhemmin ja saapui New Yorkin satamaan aamulla 15.3.1939. Paavo Talvela oli häntä laiturilla vastassa.⁶ Vaikka Talvela työskentelikin Selluloosayhdistyksen antamien tehtävien parissa, hän oli yhteydessä lähettilääseen neuvotellen tulevista tehtävistään. Näissä merkeissä hän myös kävi Washingtonissa. Procopé

kertoi tutustumiskäynnillään State Departementissa alivaltiosihtööri Sumner Wellesille ja hänen apulaiselleen James Dunnille hallituksen aikeista lähettää sotilasasiamies sekä eversti Talvelan erikoistehtävästä. Herrat ilmoittivat olevansa tyytyväisiä ja lupasivat avustaa Talvelaa kaikin tavoin. Lisenssiosastolla, missä suhtautuminen Talvelan tehtävään oli yhtälailla myönteinen, Procopélta pyydettiin lähempiä tietoja Talvelan tehtävästä, jotta voitaisiin jo edeltä käsin valmistautua avustamaan häntä.⁷

Paavo Talvela saapui Washingtoniin Vapun aattona 1939, eli pari viikkoa suunniteltua myöhemmin. Hänen ensimmäinen toimensa näkyöksi oli Suomen asemaa koskevan muistion laatiminen keskustelujen pohjaksi. Siihen hän lainasi Vappuna ministeri Procopélta tälle helmikuussa 1939 toimittamansa sotaväen päällikön, kenraaliluutnantti H. V. Östermanin 1935 pitämän esitelmän Suomen sotilaallisesta asemasta sekä yleisesikunnan päällikön, kenraaliluutnantti K. L. Oeschin seuraavana vuonna pitämän samaa asiaa koskevan esitelmän.⁸

Yhteistyössä Procopén kanssa laaditussa lyhyehkössä muistiossa esitettiin katsaus Suomen sotilaspoliittiseen asemaan. Suomi kuului pohjoismaihin ja sen yksinomainen päämäärä oli puolueettomuuden säilyttäminen eurooppalaisen konfliktin sattuesssa. Sen luonnolliset rajat olivat puolustuksen kannalta erinomaiset. Suomi oli myös tehnyt tuntuvia taloudellisia uhrauksia maanpuolustuksen hyväksi, mutta se ei riittäisi, vaan tuonti olisi välttämättömyys sotaan jouduttaessa. Puolueettomuutensa säilymistä tavoitteleva valtio ei voisi turvautua yhteenkään Euroopan suurvaltiaan, koska ne kaikki joutuisivat sotaan. Se merkitsisi puolueettomuuden menoa. Näin ollen puolueettomien maiden katseet kääntyivät Yhdysvaltoja kohti. Siksi Talvela oli Amerikassa.

Muistiossa oletettiin, ettei Yhdysvalloilla voinut olla mitään sitä vastaan, että pohjoismaat ja Suomi niiden mukana säilyttäisivät puolueettomuutensa mahdollisimman pitkään. Jos sota sytyisi Euroopassa, olisi pohjoismaittenkin pakko mobilisoida kaiken varalta. Siinä tilanteessa olisi hankittava runsaasti sellaista materiaalia, jonka ostamista rauhanajan valtiontalous ei sallisi. Sotaan joutuminenkin oli mahdollista, mutta muistiossa puolu-

eettomana säilymistä pidettiin paljon todennäköisempänä. Muistio päättyi kahteen kysymykseen. Voisiko USA luvata myydä Suomelle tarvittavaa materiaalia, milloin sen on sodan uhatessa pakko ponnistaa puolustuksensa lujittamiseksi? Mikäli vastaus kysymykseen olisi myönteinen, minkä viranomaisten ja laitosten puoleen Talvelan pitäisi kääntyä asian eteenpäin viemiseksi?⁹

Muistio oli tarkoituksenmukaisesti laadittu. Sodanvaaraa vähäteltiin. Suomi todennäköisesti säilyttäisi puolueettomuutensa eurooppalaisen sodan syttyessä eikä joutuisi vedetyksi mukaan. Edelleen korostettiin Suomen puolustusvalmisteluja ja -kykyä. Näiltä osin esitys poikkesi jyrkästi siitä, mitä Mannerheim oli esittänyt hallitukselle. Kumpikin esitys sopi tarkoitukseensa. Suomessa hallitukselle piti antaa alastoman realistinen kuva, jotta määrärahoja saataisiin. Amerikassa tilanne oli toinen. Oli syytä antaa valoisa kuva ja korostaa omia ponnistuksia ja uhrauksia; toisin sanoen tuli osoittaa, että Suomi oli kohde, jota kannatti tukea. Samaan pyrittiin korostamalla Suomen pohjoismaisuutta. Paikoitellen Talvela kirjoitti pohjoismaista, vaikka hän tarkoitti yksin Suomea.

Yhdysvaltain lainsäädäntö asetti aseiden viennille tiettyjä rajoituksia. Aseita ei saanut myydä sotaa käyville valtioille. Licenssien myöntäminen oli harkinnanvaraista. Kauppaa valvottiin, jotta aseet eivät päätyisi kiertotietä pitkin sotaa käyviin maihin. Tosin tiukan isolationistisia puolueettomuussäännöksiä oltiin juuri lieventämässä, jotta USA saisi paremmat mahdollisuudet auttaa Englantia ja Ranskaa, mikäli ne joutuisivat sotaan. Lakialoitteen mukaan sotaa käyville menevät tarvikkeet oli maksettava käteisellä ja kuljetettava muilla kuin amerikkalaisilla laivoilla.¹⁰

Välttämätön esittäytymiskierros alkoi 3.5. Procopé esitteli Talvelan ulkoasianministeriön vaikutusvaltaiselle alivaltiosihteerille Sumner Wellesille. Siinä tilanteessa Sumner Wellesin oli helppo antaa Procopélle ja Talvelalle vastaus, että Suomi voi ostaa aseita, mikäli USA:n lainsäädäntö sen sallii ja jos sen oma tarve ei sitä estä. Hän järjesti henkilökohtaisesti käynnin apulaispuolustusministeri Louis Johnsonin luo. Edelleen Talvela tapasi muiden muassa Johnsonin esikuntapäällikön, eversti James H.

Burnsin, joka oli Talvelan tehtävän hoitamisen kannalta ehkä tärkein henkilö. Vastaanotto oli aivan erinomainen ja lupaava. Eversti Johnson täydensi Sumner Wellesin esitystä. Ei ollut esteitä sille, että Suomi ostaisi materiaalia yksityisiltä valmistajilta. Sen sijaan armeijan tehtailta ei materiaalia olisi saatavissa. Tämän Talvela arvioi johtuvan siitä, että Yhdysvallat tarvitsi näiden tehtaiden koko kapasiteetin omaan varustautumiseensa. Johnson vakuutti, että kaikki viranomaiset tulisivat antamaan Talvelalle apua hänen selvitystyössään.¹¹

Talvelan varsinainen selvitystyö käynnistyi pian eversti Burnsin suosiollisella avustuksella. Hän sai luettelon yhtiöistä, jotka valmistivat hänen kiinnostuksensa kohteina olevia tarvikkeita. Koska luettelosta tuli kovin pitkä, merkitsi sen antaja Talvelan pyynnöstä erikseen tärkeimmät valmistajat. Burns lupasi vielä kirjoittaa jokaisella yritykselle ennen Talvelan vierailua, minkä lupauksen hän myös piti.¹²

Keskustelut valmistajien kanssa

Yrityskäyntien suhteen Talvelalla oli sikäli hyvä onni, että hän tapasi useiden firmojen edustajia Washingtonissa ja New Yorkissa. Näin hän säästi aikaa välttyessään käymästä paikoissa, jotka olivat ”monen Petsamomaisen taipaleen takana”. Itse asiassa Talvela ei joutunut lainkaan tekemään pitkiä ja aikaavieviä matkoja Washingtonin tai New Yorkin ulkopuolelle.¹³

Tavallaan Talvelan tehtävä oli kokonaisuudessaan hyvin hypoteettinen. Hän ei ollut hankkimassa aseita, vaan ainoastaan selvittelemässä, millaiset mahdollisuudet Suomella oli ostaa aseita Yhdysvalloista liikekannallepanon hetkellä. Niinpä vastauksetkin olivat vain periaatteellisia, ei konkreettisia. Koko kysymyksenasettelu oli hieman keinotekoinen. Aseiden hankkiminen ei ollut joutuisaa toimintaa. Mikäli haluttiin teettää omia tyyppejä eikä vain tyytyä helpoimmin saatavilla oleviin, se veisi aikaa. Kuljetuksille Yhdysvalloista piti niillekin laskea omat viikkonsa. Jos toimiin ryhdyttäisiin vasta liikekannallepanon yhteydessä,

riittäisikö aika vai saapuisivatko aseet vasta mahdollisen sodan päättymisen jälkeen!

Talvela saattoi olla hyvin tyytyväinen yrityksissä saamaansa vastaanottoon. Vain mahtava räjähteiden valmistaja du Pont muodosti poikkeuksen. Sieltä ilmoitettiin kohteliaasti, että tehtaan kapasiteetti oli jo varattu. Du Pontin omistama Remingtonin asetehdas ei edes halunnut ottaa Talvelaa vastaan. Eversti Burns kertoi syyn. Du Pontia oli arvosteltu sen harjoittamasta sotamateriaalin viennistä. Sen johdosta omistajat olivat päättäneet lopettaa viennin kokonaan.¹⁴

Yleisesti ottaen kaikki valmistajat olivat kiinnostuneita käymään kauppaa Suomen kanssa. Periaatteessa tehtaiden kapasiteetti oli rajaton, mutta vain periaatteessa, sillä ne olivat siirtäneet tuotannollisen painopisteensä sitten ensimmäisen maailmansodan rauhanomaisiin hyödykkeisiin. Tykistö oli keskeisellä sijalla Talvelan tiedusteluissa. Hän joutui havaitsemaan teollisuuden erikoistuneen. Ei löytynyt teollisuuslaitoksia, jotka valmistaisivat kokonaisia tykkejä, vaan ne olivat erikoistuneet eri osiin. Tykinvalmistajat eivät valmistaneet ammuksia, joten hankinnan läpivieminen olisi aika monimutkainen juttu.¹⁵

Mikäli Suomi tyytyisi amerikkalaisiin tykistön tyyppeihin, ei kapasiteettiongelmia tulisi esiintymään. Siitä tosin seuraisi kалuston muuttuminen epäyhtenäisemmäksi. Se aiheuttaisi omat ongelmansa. Omien tyyppien hankkiminen taas tulisi olemaan ratkaisevasti vaikeampaa. Jos sota syttyisi, monet valtiot tulisivat Amerikan markkinoille tilauksineen. Se pidentäisi toimitusaikoja. Silloin omantyyppisiä aseita jouduttaisiin odottamaan vuosi tai puolitoista. Nopeamman toimitustahdin varmistamiseksi tulisi jo rauhan aikana tilata koe-eriä. Talvelan arvion mukaan koe-erien tilaaminen tulisi olemaan suoranainen ehto, jota ilman lupausta valmistuksen käynnistämisestä kriisitilanteessa ei saataisi. Koe-erän toimittamisen jälkeen valmistajalla olisi tarvittavat laitteet ja kokemusta, eli edellytykset tarvittaessa toimittaa suurempia eriä nopeasti. Parhaassakin tapauksessa se vaatisi ainakin kolme kuukautta. Pienten koe-erien ongelmana tulisi olemaan korkea yksikköhinta. Räjähteitä oli runsaasti saatavilla. Tosin ne eivät ominaisuuksiltaan ehkä soveltuisi sellaisi-

naan suomalaisten tarpeisiin.¹⁶

Lentokoneiden kohdalla tilanne oli periaatteessa helpompi kuin tykistön osalta. Mitään tyyppivaikeuksia ei olisi, sillä amerikkalaisten kehittämät koneet kelpaisivat hyvin. Tavaraa oli tarjolla. Talvelan ensimmäinen neuvottelukumppani Stearman tarjosi kaksimoottorisia yhteistoimintakoneita 200 000 dollaria, eli liki 10 miljoonaa markkaa kappale. Toimitusaika olisi 12—15 kuukautta. Douglas pani paremmaksi: toimitusaika viisi kuukautta, pienet erät, esimerkiksi 20—50 konetta oli mahdollista toimittaa kolmessa kuukaudessa. Suomen kannalta esimerkkeinä mainitut erät eivät olleet pieniä: talvisodan alla Suomen ilmavoimat käsitti alun toistasataa konetta, joista vain osa oli taistelukelpoisia. Se tarjosi yksimoottorista yhteistoimintakonetta runsaan 50 000 dollarin kappalehintaan ja maineikasta uutta kaksimoottorista pommittajaansa 130 000 dollarin kappalehintaan, mikäli tilaus olisi vähäisempi kuin 25 konetta. Curtis-Wright oli valmis toimittamaan Hawk-hävittäjäänsä 40—50 000 dollarin kappalehintaan 40 koneen kuukausivauhilla. Myöhemmin yritys hieman täsmensi ilmoitustaan: 50—100 koneen tilauksen toimittaminen vaatisi 3—8 kuukautta. Lentokoneiteollisuudessa oli sillä hetkellä käyttämätöntä kapasiteettia, jonka hyödyntämistä suositeltiin Talvelalle. Maksukykyiselle ostajalle löytyisi erilaisia lentokoneita. Kuitenkin tilanne saattaisi pian muuttua ja toimitusajat venyä.¹⁷

Ohjeittensa mukaisesti Talvela hankki tietoja myös venäläisten hankinnoista ja nimenomaan keisarillisen Venäjän hankinnoista. War Departmentissa hän sai tietää Winchesterin olleen suuri sotamateriaalin toimittaja ensimmäisen maailmansodan aikana. Tehtaan edustaja vahvistikin, että heillä oli vielä jäljellä välineet kiväärikaliperin ammusten valmistamiseen. Tehtaan kapasiteetti olisi 2 miljoonaa patruunaa vuorokaudessa. Se oli paljon enemmän kuin kotimainen tuotanto, jonka arveltiin nousevan korkeintaan 20 miljoonaan patruunaan vuodessa. Toimitusten eräänä edellytyksenä olisi, että liittovaltion hallitus ei tule väliin omine tilauksineen. Sen sijaan tehdas ei enää valmistaisi venäläisiä sotilaskivääreitä. Sama koski Curtis-tehtaita. Jättäläismäisestä Bethlehem Steel -yhtiöstä ilmoitettiin, ettei heillä

enää ollut jäljellä laitteita venäläisten ammusten tuottamiseen. Kuulopuheiden mukaan myös Remingtonilla olisi ollut valmistusvälineet tallella, mutta tehdas kuului du Pontille, joka oli päättänyt olla viemättä sotamateriaalia. Siksi Talvela ei edes yrittänyt päästä keskusteluyhteyteen Remingtonin kanssa asiaa.¹⁸

Talvelan hankkimat tiedot olivat mielenkiintoisia; rakentuihan maavoimien kivääriaseistus olennaisesti venäläisiltä 1918 saaliiksi saadun materiaalin varaan, ja käytettävät patruunat olivat vieläkin samoja kotimaisesta uudemmasta kiväärikonstruktiosta huolimatta.

Yhtä olennainen asia kuin materiaalin saatavuus sinänsä oli sen hinta ja maksuehdot. Talvela tiedusteli mahdollisuuksia teettää materiaalia varastoon, mistä Suomi sitten sodan uhatessa voisi lunastaa tarvikkeita. Tällainen ratkaisu, jota Talvelan havaintojen mukaan muittenkin vähävaraisten ostajamaitten edustajat olivat ehdotelleet, ei kiinnostanut valmistajia. Varastoon valmistaminen sitoi pääomia. Kauppa kävi muutenkin. Erityisen selvästi se kävi ilmi lentokoneteollisuuden kohdalla. Kalliitten koneitten tuottaminen varastoon vanhenemaan oli mahdotonmuus, vaikka Suomi kuinka maksaisi vuotuiset korkotappiot. Oikeastaan ainoa tapa varmistaa aseiden saanti oli ryhtyä konkreettiseen kaupantekoon periaatteellisten tiedustelujen sijasta. Ongelma oli ratkaistavissa rahalla, tilaamalla koe-eriä ja tekemällä suoria ostoja. Eräs ruudintekijä ilmaisi asian käytännöllisesti: minimivaatimus oli ensitilauksiin vaadittavan rahamäärän tallettaminen johonkin New Yorkin pankkiin.¹⁹

Virallisen Amerikan epävirallinen lupaus

Hankinnoilla oli myös vahvasti poliittinen puolensa. Talvelan yrityskäyntien lähtökohtana oli arvio, että armeijan omilta tehtailta ei olisi saatavissa materiaalia. Niin olivat War Departmentin edustajat ilmoittaneet. USA:n armeijan varustautuminen oli vielä niin vaatimatonta, ettei se edes pystyisi antamaan omista varastoistaan ja tehtaistaan taisteluvälineitä muille. Armeijan

tehtaat eivät olleet kaupallisia yrityksiä. Amerikkalaisten ase-tyyppien kehittäminen oli vaatinut suuria kustannuksia. Mikäli niitä myytäisiin jokseenkin suruttomasti ulkomaille, se herättäisi julkisessa mielipiteessä kielteistä huomiota. Asia ehkä näyttäisi toisenlaiselta, mikäli tehty tilaus olisi todella niin suuri, että sillä olisi merkittävä työllistämisaikutus.²⁰

Talvelan havaintojen mukaan Suomen *good will* oli uskoma-ton. Se oli niin hyvä, että kannatti yrittää saada jonkinasteinen lupaus amerikkalaisista tyypeistä. Talvela oli jo runsaan viikon työskentelyn jälkeen tullut tulokseen, että "Me voimme kyllä täältä saada aseita mikäli kukaan ylimalkaan voi saada. Rauhan-aikana ja mikäli olemme puolueettomia tämä käy mutkatto-masti, mutta sodan syttyessä ratkaisee poliittinen konstellaatio koko asian. . . . Toinen asia on, onko haluamiamme tarvikkeita teknillisesti mahdollista saada." Talvela kääntyi kesäkuun alku-päivinä eversti Burns'n puoleen menen suoraan asiaan. Tämä ei halunnut sanoa mitään varmaa, vaan sanoi mainitsevansa asi-asta apulaispuolustusministeri Johnsonille. Joka tapauksessa vastaukseen liittyisi melkoisia varauksia.²¹

Talvela kävi eversti Johnsonin luona 9.6.1939. Käynti vahvisti, että Suomelle oli good willia. Johnson lupasi paljon. Talvela sai käsityksen, että eversti oli keskustellut asiasta presidentti Roose-veltin kanssa. Suomi saisi käyttöoikeuden kaikkiin niihin tyypp-eihin, joiden käyttöoikeus oli luovutettu Englannille tai Rans-kalle. Toisin sanoen Suomi saisi luvan hankkia kaikkia aseita lu-kuunottamatta salaisiksi määrättyjä. Paikalla ollut eversti Burns otti taas esille lupaukseen liittyvät rajoitukset. Tyyppien saannin edellytyksenä olisi huomattava tilaus, joka antaisi ame-rikkalaisille viranomaisille mahdollisuuden puolustautua julki-sen sanan moitteita vastaan. Armeijan tehtaat eivät toimittaisi aseita. War Department ei luovuttaisi piirustuksia Suomelle, vaan niille yksityisille tehtaille, joilta aseet tilattaisiin.²² Varauk-set olivat melkoisia, kuten Burns oli ennakoitkin.

Talvela oli saanut merkittävän periaatteellisen lupauksen. Se oli vain suullinen eikä sellaisena niin sitova. Yhdysvalloissa pi-dettäisiin presidentinvaalit 1940. Mikäli presidentti vaihtuisi, sa-malla vaihtuisivat myös korkeimmat hallintovirkamiehet, ja

suullinen lupaus menettäisi merkityksensä. Ministeri Procopé laati yhdessä Talvelan kanssa muistion, jossa kirjattiin Talvelan merkittävimmät havainnot, tärkeimpänä eversti Johnsonin luotamuksellisesti antama suullinen lupaus. Procopé ja Talvela kävivät jättämässä memoranduminsa alivaltiosihteeri Sumner Wellesille, joka lupasi pian palata asiaan. Itse asiassa Welles ilmoitti jo saman päivän iltana vierailulla Procopén luona, että asia järjestyy. Muutaman päivän päästä Procopé sai vastaukseksi Cordell Hullin verbaalinootin. Siinä Yhdysvaltain ulkoasiainministeri vahvisti, että Procopén ja Talvelan memorandumissa asiat oli oikein esitetty ja käsitetty.²³

Matkan kohokohta

Talvelan tehtäviin oli kuulunut myös Suomen puolustuskysymyksen esittelemine. Hän oli käsitellyt asiaa kaikissa neuvotte- luissa, missä se suinkin oli ollut mahdollista. Lisäksi hänelle avautui mahdollisuus pitää aiheesta esitelmä hyvin arvovaltai- selle joukolla. Tilaisuus, joka järjestettiin 12.6.1939, oli Talvelan mielestä hänen komennuksensa huippukohta. Yleisö oli arvoval- tainen. Paikalla olivat esitelmäitsijän ja ministeri Procopén li- säksi Sumner Welles, Talvelan yhteistyökumppanit, everstit Johnson ja Burns, yleisesikunnan päällikön sijainen, State De- partmentin Euroopan osaston ja asevientä valvovan osaston päälliköt ynnä yleisesikunnan ulkomaanosaston päällikkö.²⁴

Talvela aloitti esitelmänsä laajalla historiallisella katsauksel- la, jossa hän korosti Suomen kuulumista länsimaihin. Ruotsin vallan aika kuvattiin unioniksi: Suomi ei ollut koskaan ollut siirtomaa, vaan valtakunnan osa. Venäjän vallan aikana se oli ollut puoli-itsenäinen suuriruhtinaskunta, "a completely West- ern state". Keisari Nikolai oli ryhtynyt petokseen Suomea vas- taan. Tämän todettuaan Talvela esitteli aktiivisen vastarinnan ja jääkäri liikkeen sekä selosti vapaussodan.

Sotilasmaantieteellisestä Suomen asema oli kohtalainen. Ilmas- tolliset olot olivat ankarat. Pinnanmuodostus lukuisine vesineen ja saarineen suosi puolustajaa. Suuri osa Suomen rajoja kulki

pitkin vesistöjä. Neuvostoliiton vastainen raja oli toki pitkä, mutta ei niin ongelmallinen kuin pikainen vilkaisu karttaan saattaisi antaa aiheen olettaa. Laatokan pohjoispuoliset rajasedut olivat metsäisiä ja hyvin harvaan asuttuja. Siellä itä—länsisuunnassa menevät kulkuyhteydet olivat lähes olemattomat. Laatokan pohjoispuolella Neuvostoliitto ei pystyisi uhkaamaan Suomea ylivoimaisilla joukoillaan, joita vastaan ei pystyttäisi puolustautumaan. Etelämpänä Laatokka ja Suomenlahti olivat linnoitetut. Ongelmaksi jäi Karjalan kannas. Alueella oli kuitenkin paljon soita ja vesiä, mikä helpottaisi sen puolustamista. Kannas oli ahtautensa vuoksi suhteellisen helppo linnoittaa.

Suomella ei ollut laajenemisen halua tai aikeita, joten se ei itse aiheuttaisi sotaa. Ruotsi ja Norja, joiden kanssa Suomi harjoitti yhteistyötä, eivät uhanneet sitä, eivät myöskään Baltian maat. Jäljelle jäivät vain Itämeren alueen suurvallat Saksa ja Neuvostoliitto. Talvela ei uskonut Saksan hyökkäykseen. Suomella ei ollut sellaisia luonnonrikkauksia, jotka hyödyttäisivät Saksaa sodassa. Lisäksi hyökkäys vaatisi vaikeita laivastooperaatioita. Tosin tilanne saattaisi olla toinen, mikäli Saksa kävisi sotaa Neuvostoliittoa vastaan ja vaatisi tukikohtia rannikolta. Suomi ei siihen suostuisi, vaan tulisi puolustautumaan. Sillä oli jo autonomian ajan perintönä vahvat rannikkolinnakkeet. Ahvenanmaa oli heikko kohta, mutta jos se saataisiin linnoitetuksi, saksalaiset pystyittäisiin torjumaan sielläkin.

Suomen suhteet Neuvostoliittoon olivat hyvät ja ystävälliset eikä mikään viitannut siihen, että Neuvostoliitto olisi ryhtynyt hyökkäyksellisinä pidettäviin sotilaallisiin valmisteluihin Suomea vastaan. Sillä oli runsaasti luonnonrikkauksia, joten Moskovalla ei ollut taloudellisia syitä hyökätä Suomeen. Toisaalta, mikäli Neuvostoliitto olisi sodassa Saksaa vastaan, silläkin voisi olla halua hankkia tukikohtia Suomen alueelta.

Suomella oli suhteellisen vahva armeija, reserveineen noin puoli miljoonaa miestä. Materiaalipuolella oli pahojakin puutteita, mutta 1938 hyväksytyt perushankintaohjelman toteutumisen myötä parannuksia oli tulossa. Suomella oli aika hyvät mahdollisuudet puolustautua itäisen naapurinsa hyökkäystä vastaan. Maantieteelliset olosuhteet ja maasto olivat sen puolella. Hyök-

käys Suomeen tulisi erittäin kalliiksi. Se oli myönnetty neuvostoliittolaisessakin tutkimuksessa, jossa arveltiin valtauksen joltavan elävän voiman ja materiaalin liiallisen hukkaamisen. Edulliset olosuhteet eivät kuitenkaan riittäisi ilman tarvittavaa aseistusta. Ja sen suhteen Suomi oli täysin riippuvainen ulkomaisista hankintamahdollisuuksista.²⁵

Sävyltään Talvelan esitelmä oli yhtä optimistinen kuin hänen muistionsakin. Suomen tilanne esitettiin mahdollisimman myönteisessä valossa ja vältettiin kaikkea, mikä saisi Suomen näyttämään huonolta sijoituskohteelta. Suhteet Neuvostoliittoon esitettiin ongelmattomina. Jartsevin ja Steinin neuvotteluista ei mainittu sanaakaan. Esitelmää leimasi suurpiirteisyyys, josta aiheutui epätasällisyyksiä.

Kotiinpaluu

Talvela kävi viimeiset keskustelunsa sotamateriaalihankinnoista New Yorkissa kaksi päivää esitelmänsä jälkeen. Hän oli työskennellyt puolisoista kuukautta itsenäisesti kenenkään sekaantumatta hänen tehtäviinsä. Talvela oli toivonut yleisesikunnalta tukea. Hän olisi halunnut todelliset valtuudet eräistä hankinnoista neuvottelemiseen sekä lisää täsmällisiä tietoja kysymykseen tulevalle aseistukselle asetettavista vaatimuksista.²⁶ Hän ei kuitenkaan näy saaneen vastausta tiedusteluihinsa valtuuksista puhumattakaan. Valtuuksien saamatta jääminen oli luonnollista: hankintarahat oli sidottu tehtyihin tilauksiin eikä sitomattomia varoja ollut uusiin hankintoihin.

Paavo Talvela lähti paluumatkalle pian esitelmänsä jälkeen. Helsinkiin hän saapui hitaan matkan päätteeksi lauantaina heinäkuun 1. päivänä. Hän näkyy ensi töikseen vielä saapumispäivään selostaneen matkavaikutelmiaan puolustusministeriön sotatalouspäällikölle, kenraalimajuri Leonard Grandellille. Sunnuntaina vuorossa oli nelituntiseksi venähtänyt audienssi Mannerheimin luona. Marsalkka oli tyytyväinen matkan tuloksiin.²⁷

Talvela oli itsekkin tyytyväinen matkansa avaamiin näköaloihin. Hänellä oli käsitys siitä, miten jatkossa tulisi menetellä.

Suomen tulisi mahdollisuuksiensa mukaan pyrkiä pois periaatteellisista asekaupoista ja siirtymä konkreettisiin hankintoihin. Koe-eriä tilaamalla päästäisiin toimittajien kirjoihin ja saavutettiin etuoikeutettu asema hetkellä, jolloin muutkin ryhtyisivät tilaamaan materiaalia Yhdysvalloista. Tilaukset tulisi mahdollisuuksien mukaan rahoittaa USA:sta otettavalla lainalla.²⁸

Laina-asia

Talvela näkyy jättäneen Erkolta saamansa lainan saamisen mahdollisuuksia koskevan tehtävän hoitamisen Procopélle, jolla oli virallinen asema ja jolle tehtävä paremmin soveltui. Talvela, joka omassa tehtävässään joutui koko ajan pohtimaan mahdollisten hankintojen rahoitusvaihtoehtoja, oli täysin perillä lainaneuvotteluista. Laina-asiainkin lähtökohta oli jokseenkin teoreettinen. Procopé oli saanut tehtäväkseen tutkia lainan saamisen mahdollisuuksia, mutta vain periaatteellisella tasolla. Hallitus ei ollut tehnyt päätöstä lainan hakemisesta.

Lainan suhteen oli kaksi vaihtoehtoa. Ne olivat joko lainan ottaminen vapailta rahamarkkinoilta tai USA:n hallituksen myöntämä tai takaama laina, mikä oli edullisempi vaihtoehto. Procopé ei uskonut mahdollisuuksiin saada lainaa vapailta markkinoilta. Hän keskitti tarmonsä hallituksen lainojen saamismahdollisuuksien selvittämiseen. Hän otti asian esille jo ensi käynnillä presidentti Rooseveltin luona. Valtiovarainministeri Henry Morgenthau'n kanta vaikutti hyvin lupaavalta. Puhe oli 50 miljoonan dollarin, eli lähes 2,5 miljardin markan lainasta. Suurin piirtein ainoa taho, joka tuntui suhtautuvan pidättyväisemmin Suomeen, oli ulkoministeri Cordell Hull, joka ei ollut oitis halukas antamaan poliittista tukea Suomelle.²⁹

Itse asiassa lainamahdollisuudet näyttivät Procopén ja Talvelan silmissä oikein mukavilta toukokuun loppupuolella ja kesäkuun alkupuolella 1939. Koska Procopé ei ollut viikkoihin kuulunut Helsingistä mitään laina-asiasta, hän pyysi uusia ohjeita 13.6., eli päivää Talvelan esitelmän jälkeen. Vastaus tuli heti. Kanta ei ollut muuttunut. Lähettiläällä oli valtuudet vain tutkia

mahdollisuuksia lainan saamiseen kriisitilanteessa. Suomi ei sillä hetkellä tarvinnut lainaa, joten konkreettisiin toimenpiteisiin ryhtyminen oli ennenaikaista.³⁰

Talvela oli hallituksen vastauksen saapuessa New Yorkissa kotimatalle lähtemässä. Procopé toimitti hänelle jäljennöksen laina-asiaa koskevasta kirjeenvaihdosta, jotta Talvela olisi täysin perillä asian vaiheista. Ministeri toivoi, ”että Helsingissä tahotoisit puolustaa kantaamme tässä kysymyksessä. Erikoisesti olisi alleviivattava, etten minä yhtä vähän kuin Sinä ole puhunut mistään heti otettavasta lainasta, vaan ainoastaan mahdollisuuksista saada luottoa mahdollisessa hätätilassa. Minä olen syvästi vakuuttunut siitä, että asia olisi, mikäli vain mahdollista, ajettava positiiviseen tulokseen. Mutta mahdollistahan on, että hallitus on muuttanut linjaansa eikä tahdokaan tämmöistä taloudellista apua Yhdysvalloilta. Jos niin on, olisi pitänyt meille ilmoittaa.”³¹

Talvelan lähtiessä kotimatalle laina-asia näytti olleen aika lohdullisissa kantimissa. Hänellä ei ollut syytä epäillä, etteikö rahaa olisi ollut saatavissa, jos vain Suomen hallitus päättäisi siitä hakea. Vaikeudet, jotka sittemmin kutistivat hankkeen murtoosaan, tulivat selkeästi esille vasta hänen palattuaan Suomeen, ja niiden suhteen hän ei tunnu olleen täysin informoitu. Talvelan optimistinen käsitys johtui ilmeisesti siitä, että hän oli keskustellut voittopuolisesti lainan myöntämiseen suopeasti suhtautuneiden henkilöiden kanssa. Siten kysymyksen koko monimutkaisuus ei paljastunut hänelle kyllin selvästi.

Helsinkiin palattuaan Talvela oli aktiivinen ja esitteli käsityksiään lainan saannin mahdollisuuksista. Hän näkyy puhuneen asiasta jo kotimatalla Tukholmassa J. K. Paasikivelle. Tämä oli ollut tyytyväinen Procopén saavutuksiin. Myös Mannerheim, jonka aloitteesta Talvela oli saanut tehtävänsä Amerikassa, oli kiinnostunut lainasta. Marsalkan mielestä tilaisuus oli käytettävä hyväksi ja ryhdyttävä tilaamaan materiaalia. Talvela totesi Procopelle realistisesti, että oli ennenaikaista tehdä näistä myönteisistä mielipiteistä johtopäätöksiä, sillä asia vaatisi demokratian pelisääntöjen mukaisia neuvotteluja.³²

Kun Talvela tapasi puolustusministerin tehtäviä sillä hetkellä

hoitaneen ulkoministeri Eljas Erkon, hän ilmoitti, ettei hän ymmärtänyt, miksi Helsingissä viivyteltiin eikä heti tartuttu tilaisuuteen. Erkko viittasi normaaleihin pelisääntöihin: eduskunta oli kesälomalla, ja valtion lainanotto kuului eduskunnan käsiteltäviin asioihin. Puolustusministeri Niukkaselta Talvela kuuli muutama päivä myöhemmin toisenlaisiakin terveisiä. Niiden mukaan pääministeri Cajander olisi sanonut herrojen Washingtonissa toimineen laina-asiassa omavaltaisesti, minkä syytöksen Talvela välittömästi kiisti. Ongelma näytti syntyneen siitä, ettei valtiovarainministeri Väinö Tanner ilmeisesti ollut täysin perillä Procopén yhteydenotoista, niiden taustasta ja luonteesta.³³

Yrityksen tulokset

Talvelan into hankkeeseen laimeni hieman ajan myötä. Hän esitti pienen komitean asettamista pikaisesti selvittämään Amerikasta tehtäviä hankintoja. Tälle komitealle tuli myös antaa päätösvaltaa, mikä oli hallinnolliselta kannalta jokseenkin utopistinen toivomus. Talvela arveli Procopélle, että sellainen lähetettäisiin Yhdysvaltoihin syksyn mittaan.³⁴ Käsitys siitä, että asiassa ei voinut edetä tavattoman nopeasti ja tämän tosiasian hyväksyminen lienee tullut Mannerheimilta, joka oli Talvelalle ehdoton auktoriteetti. Marsalkka oli esittänyt 7.7. kääntymistä Ruotsin puoleen pitkän hankintalistan kanssa, jotta saataisiin pitävä selvyyttä siitä, mitä sieltä voitiin odottaa. Amerikan vuoro tulisi vasta kun Ruotsista olisi vastaus saatu.³⁵

Laina-asia nytkähti eteenpäin vasta syyskuussa 1939, jolloin Procopé sai ohjeet ryhtyä hakemaan lainaa. Maailmansodan syttymisen jälkeen mahdollisuudet olivat kuitenkin ratkaisevasti huonontuneet. Suomi kytkeytyi suurempiin kuvioihin, ja Yhdysvallat halusi siinä tilanteessa noudattaa varovaista politiikkaa sekä suhtautua puolueettomasti asioihin. Lopulta Suomi sai joulukuun alkupuolella 10 miljoonan dollarin tavaraluoton, jota ei saanut käyttää sotatarvikkeiden hankkimiseen.³⁶ Se oli ratkaisevasti vähemmän kuin oli toivottu.

Aseiden hankinnan osalta asiat eivät menneet niinkään hyvin.

Yhdysvalloista ei keritty tehdä mitään varsinaisia hankintoja ennen talvisodan syttymistä, vaan ne jäivät valmistelujen asteelle. Osasy siihen oli varojen puute. Myönnetyt varat oli sidottu tehtyihin tilauksiin, eikä uusia määrärahoja ollut myönnetty sotilaiden toivomassa tahdissa. Eikä Amerikasta saatu sotilaiden toivomaa lainaa. Lisäksi hinnat olivat nousseet oletettuakin korkeammiksi.³⁷

Todellinen ongelma johtui siitä, että Suomi oli lähtenyt liikkeelle liian myöhään. Jos se olisi lähtenyt selvittämään mahdollisuuksiaan Amerikan markkinoille vaikkapa pari vuotta aikaisemmin, tulos olisi saattanut olla toinen.

Lähdeviitteet

1. Paavo Talvela, *Sotilaiden elämä. Muistelmat I*, Jyväskylä 1976, s. 146. Kari Selén, C. G. E. Mannerheim ja hänen puolustusneuvostonsa 1931—1939, Keuruu 1980, s. 314—315.
2. Valtionarkisto (VA), Procopén kokoelma 23: Procopén päiväkirja 1.1.1939.
3. VA, Procopén kokoelma 75: K. L. Oeschin käyntikortti 3.1.1939 ja sen liitteenä oleva luettelo.
4. Selén, m. t., s. 314. Talvela, m. t., s. 146. VA, Procopén kokoelma 23: Procopén päiväkirja 11.2.1939. VA, Procopén kokoelma 75: Muistio "Eversti Talvelan tehtävistä hänen toimiessaan ...". Sota-arkisto (SA), S Ark 1 400/17: Talvela — Ye 8.5.1939.
5. VA, Procopén kokoelma 23: Procopén päiväkirja 18.2.1939. VA, Procopén kokoelma 15: Talvela — Procopé 20.7.1939.
6. SA, S Ark 1 400/17: Talvelan matkakertomus 4.7.1939. VA, Procopén kokoelma 23: Procopén päiväkirja 15.3.1939.
7. VA, Procopén kokoelma 23: Procopén päiväkirja 31.3.1939. VA: Procopén kokoelma 104a: Procopén PM 17.3.1939.
8. SA, S Ark 1 400/17: Talvelan matkakertomus 4.7.1939. VA, Procopén kokoelma 75: Talvela — Procopé 20.2.1939 sekä Procopén merkintä esitelmien lainaamisesta.
9. SA, S Ark 1 400/17: Muistio "Viitteitä keskustelujen pohjaksi viranomaisten kanssa".
10. Magnus Lemberg, *Det krigshotade Finland och den amerikanska kreditmarknaden. Minister Hjalmar J Procopés försök att utverka lån i Förenta Staterna före vinterkriget utbrott*, Historiska och Litteraturhistoriska Studier 56, Helsingfors 1981, s. 250—252. William L. Langer — S. Everett Gleason, *The Challenge to Isolation. The World Crisis of 1937—1940 and American Foreign Policy. I*, New York 1964, s. 231—235.
11. SA, S Ark 1 400/17: Talvelan raportti 8.5.1939.

12. SA, S Ark 1 400/17: Talvelan raportti 8.5.1939 ja muistiinpanot 11.5.1939.
13. SA, S Ark 1 400/17: Passim.
14. SA, S Ark 1 400/17: Talvelan muistiinpanot 2.6.1939.
15. SA, S Ark 1 400/17. Talvelan matkakertomus 4.7.1939, Talvelan muistiinpanot 16.5.1939, 18.5.1939, 2.6.1939, 5.6.1939, 6.6.1939 ja 14.6.1939.
16. SA, S Ark 1 400/17: Talvelan matkakertomus 4.7.1939 ja Talvelan muistiinpanot 10.5.1939.
17. SA, S Ark 1 400/17: Talvelan muistiinpanot 10.5.1939, 11.5.1939, 18.5.1939 ja 2.6.1939.
18. SA, S Ark 1 400/17: Talvelan muistiinpanot 10.5.1939, 18.5.1939, 22.5.1939, 2.6.1939 ja 14.6.1939. Ulkoasiainministerin arkisto (UM), Washingtonista tulleet sähköiset: Talvela — UM 72/12.5.1939.
19. SA, S Ark 1 400/17: Talvelan matkakertomus 4.7.1939, Talvelan muistiinpanot 10.5.1939, 11.5.1939, 16.5.1939, 18.5.1939, 22.5.1939, 2.6.1939 ja 6.6.1939. UM, Washingtonista tulleet sähköiset: Talvela — UM 79/21.5.1939.
20. SA, S Ark 1 400/17: Talvelan matkakertomus 4.7.1939. Talvelan muistiinpanot 5.6.1939.
21. SA, S Ark 1 400/17: Talvelan matkakertomus 4.7.1939. Talvelan raportti 8.5.1939 (sitaatti). Talvelan muistiinpanot 2.6.1939 ja 5.6.1939.
22. SA, S Ark 1 400/17: Talvelan muistiinpanot 9.6.1939.
23. SA, S Ark 1 400/7: Talvelan matkakertomus 4.7.1939. Memorandumi 12.6.1939 ja State Departmentin vastaus 14.6.1939. VA, Procopén kokoelma 23: Päiväkirja 12.6.1939.
24. SA, S Ark 1 400/17: Talvelan matkakertomus 4.7.1939.
25. Talvela, m. t., s. 147—149. VA, Procopén kokoelma 75: Talvelan esitelmä 12.6.1939.
26. UM, Washingtonista tulleet sähköiset: Talvela — UM 72/12.5.1939, 82/22.5.1939 ja 84/26.5.1939.
27. SA, S Ark 1 400/17: Talvelan muistiinpanot 14.6.1939. VA, Procopén kokoelma 15: Talvela — Procopé 3.7.1939. VA: Procopén kokoelma 21: Procopé — Talvela 17.6.1939.
28. SA, S Ark 1 400/17: Talvelan matkakertomus 4.7.1939.
29. Lemberg m. t., s. 260—264. 16.5.1939, 18.5.1939, 22.5.1939, 2.6.1939 ja 6.6.1939. UM, Washingtonista tulleet sähköiset: Talvela — UM 79/21.5.1939.
30. Lemberg m. t., s. 264.
31. VA, Procopén kokoelma 21: Procopé — Talvela 17.6.1939.
32. VA, Procopén kokoelma 15: Talvela — Procopé 3.7.1939. Vrt. Väinö Tanner, Kahden maailmansodan välissä. Muistelmia 20- ja 30-luvuilta, Helsinki 1966, s. 247.
33. Tanner m. t., s. 233—234. VA, Procopén kokoelma 15: Talvela — Procopé 10.7.1939 ja 20.7.1939.
34. VA, Procopén kokoelma 15: Talvela — Procopé 10.7.1939.
35. Selén, m. t., s. 311—312. VA, Procopén kokoelma 15: Talvela — Procopé 10.7.1939.
36. Lemberg m. t., s. 276—286.
37. SA, T 2 862/7: Puolustusneuvoston puheenjohtaja — puolustusministeri 7.7.1939.

Summary

PAAVO TALVELA'S TRIP TO THE UNITED STATES IN 1939

The acquisition of arms in Finland was modest in the 1930's. Purchases were essentially stepped up beginning in 1938, but it was already difficult to obtain decent material for a reasonable price.

The Chairman of the Defense Council, Marshal Mannerheim also wanted to find out the possibilities offered by the United States. This job was given to Colonel Paavo Talvela who was given a month and a half to fulfill his task. Simultaneously Talvela was to explore possibilities for a loan with the Finnish ambassador in Washington.

The discussions Talvela had in May—June 1939 showed that war material was available if only Finland could afford it. Even the time required for deliveries was short providing that material produced in the United States was acceptable. The capacity was immense but deals could be concluded only with money. The goodwill towards Finland was excellent. In Talvela's own estimation it might have been possible to get a loan guaranteed by the federal government to finance the deal. Talvela was an optimist as to the possibilities.

Talvela hoped that procurement could be started from the United States. This however did not take place. There were no budgetary allocations and the government was not ready to seek a loan from the United States. The first priority was the attempt to get weapons from Sweden which would in some respects be superior as a source of deliveries. The summer ended with the outbreak of the second world war. War meant tightening controls in the United States which became unwilling to grant a government guaranteed loan for the purchase of war material. The exploratory trip of Paavo Talvela remained in the final analysis a probe.

Boris Saarmaa

KOKEMUKSISTANI YHTEYSUPSEERINA YHTEYSESIKUNTA ROISSA 1941—1944

Artikkelini ei ole mikään sotatieteellinen tutkimus. En edes pitänyt Lapissa vuosina 1941—1944 mitään päiväkirjaa. Tosin olen toisen maailmansodan jälkeen ollut kirjeenvaihdossa saksalaisten kenraaleiden Feigen, Weisenbergerin ja Hölterin kanssa tapahtumista, joista olen ollut kiinnostunut. Freiburgin saksalaisista tutkijoista, jotka ovat minua avustaneet, mainittakoon Dr. Georg Meyer ja Dr. Manfred Kehrig. Pyrin tässä artikkelissani kertomaan toiminnastani yhteysupseerina, sodanaikaisista tapahtumista ja henkilöistä, jotka unohtumattomasti ovat jääneet mieleeni. Olen ylpeä siitä, ettei ainoakaan Lapissa palvellut Yhteysesikunta Roin yhteysupseeri siirtynyt vuosina 1944—1945 saksalaisten puolelle. Saimme vuosien aikana kokea henkilökohtaista ystävyyttä ja taistelujen aikana unohtumatonta uskollisuuttakin, mutta emme koskaan unohtaneet olevamme suomalaisia sotilaita.

Jo nuorukaisena liityin Helsingin Ikämiessuojeluskunnan Poikakomppaniaan. Talvisotaan osallistuin Savon Jääkärirykmentin mukana joukkueenjohtajana ja komppanianpäällikkönä seuraaviin taisteluihin: Rautu, Leinikylä, Leipäsuu, Summa, Pilppula, Kämärä, Perojoki ja Tali. Palattuani talvisodasta rintamakemusta saaneena reserviupseerina minut määrättiin Ikämies-suojeluskunnan Koulutuskomppanian päälliköksi.

Kuinka jouduin yhteysupseeriksi Lappiin kesällä 1941

Yllätyksekseni sain kesäkuussa 1941 opiskeluboksiini Helsinkiin kirjeen, jossa minua kehoitettiin ilmoittautumaan Helsingin Suojeluskuntapiirin päällikölle jääkärieversti P. O. Ekholmille. Ilmoittautuessani minulta tiedusteltiin, olinko jääkärieversti A. R. Saarmaan poika ja puhuinko saksaa. Molempiin kysymyksiin vastasin myöntävästi. Saksaa opin vuosina 1923—1924 Cöthenis-

sä (nykyisin DDR:ssä), jossa isäni opiskeli radio- ja sähköinsinööriksi Cöthenin Polyteknikumissa ja jossa kävin saksalaista kansakoulua. Tältä ajalta on peräisin saksankielen taitoni.

Tämän kuultuaan eversti Ekholm tiedusteli, olisinko kiinnostunut tarvittaessa toimimaan yhteysupseerina Lapissa. Kysymykseen vastasin jälleen myöntävästi. Viikon kuluttua sain eversti Ekholmilta komennustodistuksen ja litterat, joista selvisi, että minun oli ilmoitauduttava Rovaniemellä Lapin Rajavartioston esikunnassa jääkärieversti O. J. Willamolles. Näin myös tapahtui.

Heti alkuun ilmeni vaikeuksia. Ilmoittautuessani jääkärikapteeni Arne Ilanderille, joka toimi Sallan suunnan vanhimpana yhteysupseerina, selvisi, että kyseisen suunnan yhteysupseerien kiintiö oli jo täytetty. Päivää aikaisemmin oli kornetti Bure Lithonius määrätty nuoremmaksi yhteysupseeriksi saksalaiseen XXXVI Armeijakunnan esikuntaan. Lithoniushan tunnettiin "suomalaisten historiallisten rykmenttien univormujen erikoistuntijana". Koska olin ratkaisusta pahoillani, tiedustelin Ilanderilta, oliko Lithoniuksella rintamakokemusta. Tähän Ilander vastasi: "Kornetti Lithonius on teitä sopivampi näin korkeaan esikuntaan, varsinkin kun komentavana kenraalina on ratsuväenkenraali Feige". Sain määräyksen ilmoittautua Rovaniemellä suomalaisen 6. Divisioonan komentajalle jääkärieversti V. A. Viiklalle, joka määräsi minut lähettiupseerinaan kartanjakelutehtäviin. Muutaman päivän kuluttua kenraali Feige palautti Lithoniuksen Rovaniemelle. Willamolles kenraali Feige oli ilmoittanut haluavansa yhteysupseerikseen rintamakokemusta omaavan nuoren upseerin. Näin jouduin kohtalon oikusta kesäkuun viimeisellä viikolla 1941 sittenkin yhteysupseeriksi XXXVI Armeijakunnan esikuntaan, jossa työskentelin mitä erilaisimmissa tehtävissä syyskuun loppuun saakka 1944.

Ilmoittautuminen ja heti töihin

Ennen ilmoittautumista kenraali Feigelle oli minun käytävä esittäytymässä Armeijakunnan esikunnan operatiivisen osaston

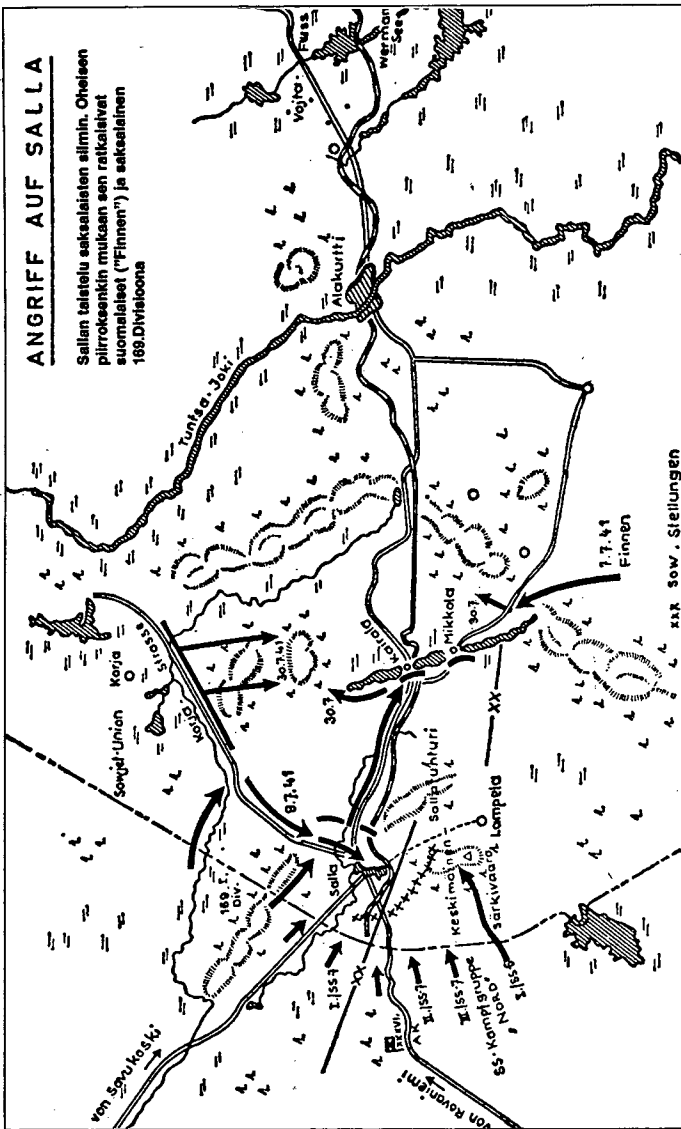
päällikölle (Ia) yleisesikuntamajuri paroni Freytag von Lohringhofenille sekä esikuntapäällikölle (Chef), eversti kreivi Dohna von Schlobittenille. Astuessani majuri Freytagin toimistoon soi hänen puhelimensa ja kuulin hänen vastaavan: "Baron Freytag". Sekä paroni että kreivi tiedustelivat heti, olinko ollut talvisodassa rintamatehtävissä. Vastattuani myöntävästi vietiin minut kenraali Feigen luo. Hän osoittautui lyhyeksi, ruskeasilmäiseksi ja tiukkailmeiseksi vanhemmaksi herraksi. Hän muistutti lähinnä jääkärieversti Blickiä, jonka komentamassa Savon Jääkärirykmentissä Käkisalmissa olin aikoinaan suorittanut varusmiespalvelukseni. Vaihdoin muutamia ajatuksia talvisodan taisteluista Karjalan kannaksella ennenkuin kenraali kääntyi kreivinsä puoleen lausuen: "Das ist unser Mann". Ymmärsin, että Feige oli hyväksynyt minut esikuntaansa yhteysupseeriksi.

Kolme vuorokautta ennen sodan syttymistä Sallan rintamalla kutsui Feige minut luokseen. Tehtäväni oli viedä Armeijakunnan pioneerikomentaja majuri Dahlhausen maastontiedusteluun valtakunnan rajalle Sallaan johtavan päätien suunnassa. Ennen lähtöä kreivi varoitti minua erityisesti vastaavista venäläisistä tiedustelupartioista. Tähän lisäsi kenraali Feige järkytykseksi: "Vangiksi ette saa antautua". Mitä hän lienee sillä tarkoittanutkaan? Aamuyöstä toin Dahlhausenin takaisin esikuntaan. Maasto osoittautui sopimattomaksi hyökkäysvaunuille. Tiedustelumatkalla ollessani olivat yhteysupseerit saaneet uuden esimiehen. Hänkin oli pioneeri, everstiluutnantti Ilmari Rytkönen.

Kesäkuun viimeisenä päivänä keskiyöllä herätettiin esikunnan upseerit, joille kenraali Feige tarjosi kello 24 samppanjaa lausuen juhlallisen lyhyesti: "Herrat upseerit! Tyhjentakäämme lasimme Suomen menestykseksi ja kunniaksi!" Hyökkäys Sallaan alkaisi kello 14. Selvisi, että päätien suunnassa hyökkäisi SS-Divisioona Nord (Kenraalimajuri Demelhuber), saksalainen 169. Divisioona (Kenraalimajuri Dittmar) Savukoskelta käsin sekä suomalainen 6. Divisioona (Eversti Viikla) etelästä erämaiden halki Alakurtin tielle Sallan selustaan. Tässä vaiheessa uskottiin, että SS-Divisioona Nord salam sodan vauhdilla ottaisi nopeasti haltuunsa Sallan kirkonkylän kuuluisine tuntureineen. Toisin kuitenkin kävi.

ANGRIFF AUF SALLA

Sallan taistelu saksalaisten silmin. Oheiseen piirroksen mukaan sen taistalivat suomalaiset ("Finnen") ja saksalainen 189. Divisioona

Sallan taistelu saksalaisten silmin. The battle of Salla in German eyes.

Sallan valtaus kesti viikon

Heinäkuun 1. päivänä 1941 oli XXXVI Armeijakunnan esikunnan eteentyönnetty johtoporras majoittunut Kellošelän maastoon. Mukana olivat myös suomalaiset yhteysupseerit everstiluutnantti Rytkösen johdolla. Kello 14 siirryimme teltoistamme ulos katsomaan saksalaisten syöksypommittajien hyökkäystä Sallaan. Sen jälkeen SS-Divisioona Nordin piti ottaa haltuunsa Sallan kirkonkylä. Venäläiset puolustautuivat yllättävän sitkeästi sekä Sallaan johtavan päätien suunnassa että myös Savukoskelta Sallaan johtavan tien suunnassa, jossa saksalaisen 169. Divisioonan hyökkäyskiilat ajoittain sekä pysäytettiin että pakotettiin perääntymäänkin. Eversti Viiklan 6. Divisioona eteni etelästä tiettömien erämaiden ja upottavien jänkien kautta kohti Kairalaa ja Alakurtin tietä saadakseen Sallasta vetäytyvät venäläiset joukot mottiin. Näistä kolmesta divisioonan vahvuisesta hyökkäyskiilasta petti täydellisesti SS-Divisioona Nord, joka käytännöllisesti katsoen, jatkuvasti tappioita kärsien, jäi hyökkäyslähdeasemiinsa.

Sodan neljäntenä päivänä myös kenraali Feige hermostui kutsuen yllättäen luokseen everstiluutnantti Rytkösen ja allekirjoittaneen pyytäen meitä käymään SS-Divisioona Nordin etulinjassa ja ”suomalaisin silmin” selvittämään mistä johtui SS-Divisioonan kykenemättömyys hyökkäystoimintaan. Ajaessamme kenraalin autossa etulinjaan ihmettelimme Feigen ratkaisua. Saapuessamme talvisodan jälkeiselle valtakunnan rajalle totesimme SS-sotilaiden upseereineen seisovan maantiellä tai istuvan maantien ojissa katselemassa aukihakatun rajan toisella puolella sijaitsevia vihollisen puolustuspesäkkeitä. Niistä tulitettiin jatkuvasti avomaastossa liikkuvia saksalaisia tappioita tuottaen. Kun Rytkönen kiiivasluontoisena tiedusteli miksi hyökkäyslähde linja oli tuotu avomaastoon, vastasivat SS-upseerit: ”Tehtävämme on edetä ja hyökätä niin pitkälle kuin pääsemme.” Myös kenttäreittien oli tuotu tähän avomaastoon, jossa ne oli vihollisen panssarintorjunta-ammuksilla tuhottu käyttökelvottomiksi.

Rytkönen huomattuaan erään suuren kiven takana saksalaisen panssarintorjuntatykin, hermostui lopullisesti: ”Miksi ette käytä

tykkejänne? Miksi ette käytä tykistönne tulitukea ja lähde jalkaväellä hyökkäämään?" Nyt puolestaan kiroilevat SS-upseerit huusivat Rytköselle: "Emme voi hyökätä aukihakatun valtakunnan rajan yli — sehän on *miinoitettu*." Tässä vaiheessa Rytkönen menetti malttinsa ja huusi minulle suomeksi: "Nämä paskat eivät ymmärrä sodankäynnistä mitään. Me lähdemme takaisin Feigen luo." Pyysin ja sain Rytköseltä luvan jäädä muutamiksi tunneiksi seuraamaan mitä siellä lähiaikoina tapahtuisi. Ja tapahtuihan siellä!

Olin paikalla todistajana, kun tunnin kuluttua rajan tuntuun ilmestyi kaksi venäläistä hyökkäysvaunua. Kehoitin panssarintorjuntaryhmän johtajaa avaamaan tulen. Osuma telaketjuun sai kärkivaunun pysähtymään. Tällöin ilmestyi paikalle edellisiä huomattavasti kookkaampi hyökkäysvaunu. Nyt ammuttiin raja-aukean yli molemmilta puolilta kaikilla käytettävissä olevilla aseilla. Tätä eivät saksalaisten hermot kestäneet ja valtavana huutomyrskynä levisi pitkin SS-Divisioonan etulinjaa jatkuvasti voimistuen tuskaisena villi huuto — "Panzerdurchbruch!"

Näin joutui SS-Divisioonana Nord hillittömän pakokauhun valtaan. Silmitön juoksu taaksepäin tempaisi mukaansa komppaniat, pataljoonat ja rykmentit. Pakeneviin joukkoihin liittyivät myös tykistöpatterit, kenttäsairaalat lääkäreineen ja divisioonan taempana olevat huoltoelimet.

Totesin, että SS-Divisioonan etulinjassa oli enää kaksi sotilasta: SS-joukkoihin kuuluva panssarintorjuntavääpeli ja suomalainen yhteysupseeri, sillä panssarintorjuntatykin miehistökin oli häipynyt taivaan tuuliin. Näimme, että osuman saanutta vihollisen panssarivaunua oltiin vetämässä teräsvaijerilla suojaan. Ensimmäiseen maailmansotaan osallistunut SS-vääpeli irrotti tykinsä laukaisulaitteen. Vein hänet erään kuusen alle rauhoittumaan ja ihmettelimme tapahtunutta. Mitään hätää meillä ei ollut koska minulla oli mukana kartta, kompassi ja Parabellumpistoolini.

Tunnin kuluttua ilmestyivät saksalaisten panssarit tietä pitkin vastahyökkäykseen. Nenäliinojamme heiluttaen menimme niittäelle vastaan. Kolmannesta vaunusta avautui luukku ja sieltä il-

mestyi luoksemme majuri Wolff, jonka kanssa aamulla olin juonut teetä. ”Missä on etulinja”, huusi majuri Wolff. ”Tässä missä ennenkin”, vastasin käsiäni levittäen. Vihollinen ei laukauksellaan reagoinut saksalaisten panssareiden tuloon. Sitä olen myöhemmin ihmetellyt.

Panssarivaunussa pääsin tapaamaan kenraali Feigeä, joka oli radiolla pyytännyt minut luokseen. Kun hyppäsin Kellošelässä panssarin päältä alas, seisoi Feige maantiellä vihaisena pistooli kourassa. Hän oli upseereineen pyrkinyt pysäyttämään kohti Kemijärveä pakenevia SS-joukkoja. Minut nähdessään Feige innostui lausumaan: ”Oberleutnant Saarmaa, tämän tilanteen hoiditte saksalaisen lähettiupseerin tavoin.” Tämä lause harmitti minua ja jostakin sain rohkeutta vastata: ”Herra kenraali, tämän tilanteen hoidin suomalaisen Savon Jääkärirykmentin upseerin tavoin.” Kenraali Feige ei ilmeelläkään reagoinut vastaukseeni.

Iltateen aikana kävivät kreivi Dohna ja paroni Freytag minua tervehtimässä haluten saattaa tietooni, ettei SS-divisioonana Nord kuulunut Saksan armeijaan, koska se oli poliittinen sotilasjärjestö. Sekä kreivi että paroni osallistuivat vuonna 1944 Hitleriä vastaan suunnattuun attentaattiin, minkä johdosta heidät teloitettiin.

Myöhemmin jouduin usein Feigen yhteysupseerina käymään hänen kanssaan saksalaisten ja suomalaisten joukkojen luona. Everstiluutnantti Rytkönen oli oikeassa, kun hän, palattuuan SS-Divisioonana Nordin etulinjasta, oli lausunut kenraali Feigelle: ”Vika oli upseereissa eikä miehistössä.”

Vasta heinäkuun seitsemäntenä päivänä onnistui 169. Divisioonan 392. Jalkaväkirykmentin komentajan eversti Schackin tunkeutua rykmenttinsä kärkitaistelijana Sallaan. Kenraali-eversti von Falkenhorst kävi taistelukentällä luovuttamassa Schackille rautaristin ritariristin. Rykmenttinsä miehiltä Schack oli saanut muistoksi piikkilankasakset, joilla hän henkilökohtaisesti oli leikannut aukkoja venäläisten laajoihin piikkilankaesteisiin rykmenttinsä hyökkäyskiiloja varten. Huhtikuun 20. päivänä 1945 jalkaväenkenraaliksi Saksan länsirintamalla ylennetty Schack on jo kuollut, mutta kerään jatkuvasti, Freiburgin tut-

Sallan valloittaja "viimeinen preussilainen" eversti Friedrich Schack ja hänen suomalainen yhteysupseerinsa luutnantti Sauli Viikari (Kuvattu keväällä 1942).

The conqueror of Salla, "the last Preussian", Colonel Friedrich Schack and his Finnish liaison officer Lieutenant Sauli Viikari. (Photo taken in the spring of 1942).

kijoiden avustamana, tietoja tästä legendaarisesta rintamakomentajasta, voidakseni kirjoittaa hänestä myöhemmin erillisen artikkelin.

Erimielisyyksiä korkeimmassa johdossa

Lienee mahdollista, että kenraali Feige aiheutti jo tässä vaiheessa siirtonsa pois Suomesta kreiveineen ja paroneineen, kun hän Sallan valtausta koskevassa päiväkäskyssään 8.7.1941 oikeuteusti antoi tunnustusta sekä 6. Divisioonalle että myös 169. Divisioonalle. SS-Divisioona Nordista lausui Feige allekirjoittamassaan päiväkäskyssä pirullisen lyhyesti. ”Tänä aikana on SS-Divisioona Nord käynyt vaihtelevia ja raskaita taisteluja *pitäessään hallussaan valtakunnan rajaa.*” Toisaalta Falkenhorstkaan ei vaiennut SS-Divisioona Nordin kyvyttömyydestä hyökkäystoimintaan, koskapa hän tiedotti Saksaan Oberkommando der Wehrmachtille 7.7.1941 ”Suomessa on XXXVI Armeijakunta kovien taistelujen jälkeen tunkeutunut Sallaan. SS-Divisioona Nord on hyökkäystoiminnassaan pettänyt — eikä sen vastainen käyttö hyökkäystehtävissä ole lähiaikoina mahdollista”.

Tässä vaiheessa kuitenkin sekä Feige että Falkenhorst vaikenivat pakokauhusta, jonka valtaan SS-Divisioona Nord oli joutunut. Syyllisten etsiminen ja rankaiseminen oli kuitenkin pantu alkuun. Tästä on kirjailija Paavo Rintala kirjoittanut teoksessaan ”Napapiirin äänet”. Rintalan mukaan saksalainen kenttäoikeus olisi tuominnut kaksi SS-sotilasta kuolemaan. Edelleen Rintalan mukaan Falkenhorst olisi käskenyt sekä Feigeä että kreivi Dohnaa olemaan teloituksessa läsnä. Tästä kunniasta olisivat Paavo Rintalan mukaan molemmat *kieltäytyneet.*

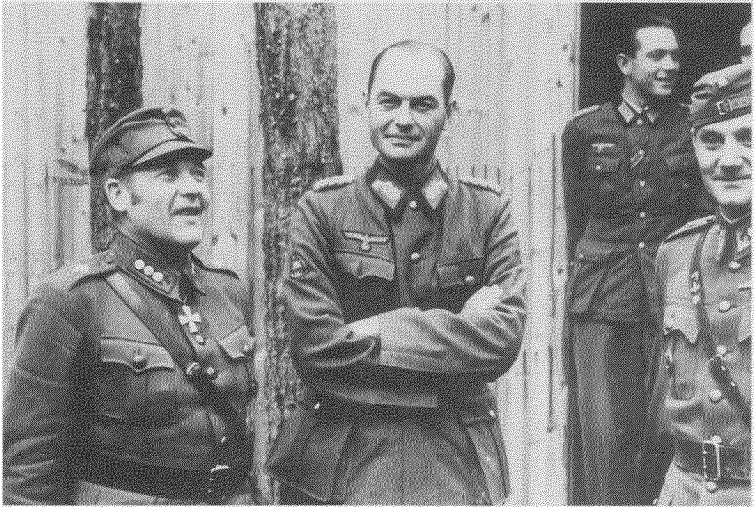
Tapauksesta kirjoittanee tarkemmin Keiteleellä asuva kirjailija Wellamo Paananen, joten odottakaamme hänen tulevan kirjansa ”Ne pohjoisen ketut” valmistumista. Kukaan meistä elossa olevista yhteysupseereista ei aikoinaan ollut kuullut mitään tällaisesta teloittamisesta. Olen suuresti kiitollinen Sotahistoriallisen Seuran eversti Matti Lappalaiselle, jonka kautta olen saanut yhteyden Freiburgissa toimivaan Saksan Liittotasavallan Sota-

arkiston johtajaan Dr. Manfred Kehrigiin. Hänen välittämänään olen saanut jatkuvasti uusia mielenkiintoisia tietoja luovutettavaksi Wellamo Paanaselle, joka aikoinaan toimi lottana sekä AOK:ssa että myös Sallan suunnalla.

Sallan valtauksen jälkeen, taistelujen siirtyessä kohti Alakurtia, suomalaiset yhteysupseerit totesivat, että oli olemassa taktillisia erimielisyyksiä AOK:n kenraalieversti von Falkenhorstin ja ratsuväenkenraali Feigen välillä. Falkenhorstin pyrkiessä henkilökohtaisesti saamaan yhteyttä 6. Divisioonan komentajaan eversti Viiklaan Feige pyrki sitä estämään. Viiklakaan ei aina ollut kiinnostunut tällaisesta tapaamisesta, koska pelättiin Falkenhorstin haluavan sotkeutua taistelujen kulkuun. Kaikki XXXVI Armeijakunnan esikunnassa palvelleet upseerit, suomalaiset yhteysupseerit mukaanluettuina, olivat tietoisia siitä, että Falkenhorst oli v. 1918 toiminut kenraali von der Goltzin Itämeren divisioonassa yleisesikuntaupseerina. Jo silloin Falkenhorst oli tutustunut Mannerheimiin. Edellä mainituista syistä Hitler lienee nimittänyt Falkenhorstin Lapissa toimineen saksalaisen armeijan komentajaksi. Tosin ei Feigekään ollut mikään täysin tuntematon saksalainen kenraali. Hän oli jo v. 1940 kunnostautunut historiallisesti kuuluisan Verdunin valloittajana ja oli siksi Hitlerin suosiossa, vaikka Feige ei ollut kansallissosialistisen puolueen jäsen kuten ei myöskään Falkenhorst. Armeijakunnan esikunnassa palvelleilta nuoremmilta saksalaisilta upseereilta saimme jatkuvasti tietoja Falkenhorstin ja Feigen välisestä kitkasta. Niinpä Feige oli ollut pahoillaan siitäkin, että Falkenhorst oli yllättäen ilmestynyt luovuttamaan eversti Schackille Feigen ehdottaman ritariristin. Meistä yhteysupseereista asia oli täysin paikallaan ja ainakin Schack oli siitä hyvillään. Lieneekö inhimillisellä kateudella ollut sormensa pelissä.

Erästä taistelusta ennen Werman-linjaa

Sallan valtauksen jälkeen heinäkuussa 1941 seurasivat Alakurtin valtaus ja etenemistaistelut kohti niin sanottua Werman-linjaa. Saksalaisen 169. Divisioonan eteneminen hidastui sille ou-

Henkilöt vasemmalta. Jääkärieversti O. J. Willamo, yleisesikuntakenraali Hermann Hölter ja yleisesikuntaeverstiluutnantti Unto Sakari Hahti. (Kuva otettu syyskuussa 1944).

(Persons from the left) Jaeger-Coloner O. J. Willamo, General G. S. Hermann Hölter and Lieutenant-Colonel G. S. Unto Sakari Hahti. (Photo taken in September 1944).

dossa tunturimaastossa Sallasta Alakurttiin johtavan tien pohjoispuolella, jossa venäläiset jatkuvasti pitivät puoliaan. Tien eteläpuolella 6. Divisioona joutui tiukalle muun muassa Kelsinkäisissä, mutta eversti Viikla ei sitonut joukkojaan tunturitaisteeluihin, vaan eteni rohkeasti kohti Alakurttia valloittaen sen Feigen suureksi tyytyväisyydeksi. Alakurtin jälkeen päätien pohjoispuolella törmäsi 169. Divisioona valtavaan venäläisten puolustuslinnakkeeseen, jossa he sitkeästi useamman päivän aikana motitettuinakin pitivät puoliaan. Rytkönen oli jo sopinut kanssani, että käymme yhdessä tutustumassa tilanteeseen kun eversti Willamo soitti Rytköselle vaatien häneltä heti kirjallista tilanneselostusta Alakurtin valtauksesta ja näin jouduin yksin lähtemään.

Puolustuslinnakkeen maastoon saapuessani oli hyökkäävä jalkaväki jo hankkinut avukseen kevyttä ilmatorjuntatykistöä, jolla saksalaiset pyrkivät löytämään vihollislinnakkeen hyvin naamioituja ampuma-aukkoja huonolla menestyksellä. Kehoitin heitä käyttämään valokuo-ammuksia ja näin löytyivät ampuma-aukotkin. Liityin Parabellum-pistoolein mukaan tähän klassiseen jalkaväen rintamahyökkäykseen, jossa tuli ja liike vuorottelevat kuten aikoinaan Reserviupseerikoulussa oli opetettu.

Tällöin totesin hämmästyksellä erään yksinäisen saksalaisen, sotilasmantteihin pukeutuneena, syöksylevän 50 metriä oman jalkaväkiketjun edessä kohti venäläisten linnaketta. Koska pelkäsin tämän sotilaan voivan kaatua oman jalkaväensä tulitukseen, syöksyin nopeasti entisenä pikajuoksijana tämän ”hullun” miehen viereen. Kiroillen löin häntä vihaisena selkään ja totesin, että tämä mies oli — ratsuväenkenraali *Feige*, XXXVI Armeijakunnan komentava kenraali. Saavuimme yhdessä antautuvan linnakkeen luo, jonka uumenista purkautui antautuvia venäläisiä. Eräällä upseerilla oli kädessään venäläinen automaattikivääri. Otin sen haltuuni tarjoten vastalahjana tupakkalaatikon, jonka tämä myöhemmin politrukeksi osoittautunut upseeri vihaisena heitti pensaikoon. Kun eräs kiihtynyt saksalainen yliluutnantti jo tarttui pistooliinsa, huusi kenraali Feige hänelle: ”Hän on kelpo sotilas, hänelle ei saa tapahtua mitään.”

Pääsin Feigen autossa Alakurtille, jonne saksalaiset olivat päättäneet perustaa luonnonkauniille Tuntsa-joen törmälle armeijakuntansa esikunnan. Tällä kotimatalla ajoimme ohi marsivien saksalaisten jalkaväkiyksiköiden, jotka tarkasti pysyttelivät maantien oikealla puolella. Feige otti hymyilevänä vastaan saksalaisten upseerien ilmoitukset väsyneiden sotilaiden esittäessä asetakit napitettuina melkeinpä paraatimarssia. Sivuuimme myös marssivia suomalaisia jalkaväkiyksiköitä. Koko maantie oli käytössä, aseet roikkuivat milloin missäkin asennossa, kuumuuden johdosta asetakit olivat auki ”taivaita myöten” eikä ilmoittautuneista upseereista ollut tietoaakaan. Automme joutui tuon tuostakin pysähtymään, jolloin Feigen autonkuljettaja hermostui ja päästi suustaan lauseen: ”Suomalaiset marssivat kuin mustalaiset.” Feige suuttui ja vastasi kiukkuisesti: ”Juuri nämä

suomalaiset valtasivat Alakurtin.”

Rytkönen oli vihainen kuultuaan mitä oli tapahtunut, kun hän ei ollut päässyt mukaan. Hänen ehdotuksestaan lähetettiin tuomani kivääri Rovaniemelle. Sen tukkiin päätettiin kiinnittää hopealaatta, jossa olisi saksankielinen teksti: ”Muistoksi kenraali Feigelle tapaamisestamme 'Ei-kenenkään-maalla' Alakurtin Verman-joen taistelussa 1941. Luutnantti B. Saarmaa.” Eräänä syysiltana luovutin kiväärin Feigelle, joka liikuttuneena kertoi lähettävänsä sen kotiinsa Saksaan.

Kun sota oli jo päättynyt, sain 1949 kenraali Feigelta paketin, jossa oli vastalahjana schwarzwaldilainen Kuckuck-kello. Kirjeessään Feige kertoi kiväärin riippuvan hänen työhuoneensa seinällä yhdessä Rytköseltä saadun Suomen pienoislipun kanssa.

”Kenelle kellot soivat”?

Syksyllä 1941 venäläiset pysäyttivät Lapissa saksalaisen Armeijan etenemisen sekä Alakurtin että myös Petsamon suunnalla. XXXVI Armeijakunta asettui puolustukseen Werman-linjalle aina vuoteen 1944 saakka. Kunnostautunut 6. Divisioonaa siirrettiin etelään omiensa luo ja heidän paikalleen ilmestyi berliiniläinen 163. Divisioonaa. Armeijakunnan avoimia sivustoja varmistivat menestyksellisesti pohjoisessa legendaarisen majuri Wetterstrandin johtama 7. Rajajääkäripataljoona ja eteläsiivellä majuri Parviaisen johtama Kevyt Osasto 3. Nämä armeijakunnan sivustoja varmistaneet hiihtokykyiset pataljoonat olivat armeijakunnan korkeimman johdon suuressa suosiossa. Myös Yhteysesikunta Roi kirjisti otettaan Willamon ryhtyessä vaatimaan säännöllisesti raportteja yhteysupseereiltaan. Vasta tässä vaiheessa meille nuoremmille yhteysupseereille alkoi selvitä miten paljon meitä sittenkin oli eri divisioonissa, rykmenteissä, lentokentillä ja kirkonkylien komendantinvirastoissa.

Falkenhorstin ryhtyessä ”soittamaan kelloja” kenraali Feigelle kreiveineen ja paroneineen en päässyt olemaan heidän läksiäississään läsnä, koska eversti Schack oli kutsunut minut runsaan viikon ajaksi luokseen tutustumaan rykmenttiinsä. Ja näin en

myöskään ollut läsnä, kun marraskuun lopussa v. 1941 Alakurtille oli Saksasta ilmestynyt uudeksi komentavaksi kenraalikeskukseksi XXXVI Armeijakuntaan jalkaväenkenraali Karl Weisenberger ritariristeinen. Esikuntapäälliköksi sai Weisenberger yleisesikuntaeverstiluutnantti Hermann Hölterin Päämajasta Mikkelistä kenraali Erfurtin esikunnasta. Iäksi Saksasta ilmestyi yleisesikuntamajuri Fritz Übelhack. Ilman vaikutusvaltaa ei Saksaan siirretty Feige olisi saanut nimitetyksi seuraajakseen Alakurtille "omaa miestänsä" Weisenbergeriä, joka Feigen armeijakunnan kärkidivisioonan komentajana oli tunkeutunut Verduniin vuonna 1940. Seuraavana vuonna alkoivat jälleen "kellot soida". Nyt oli vuorossa kenraalieversti von Falkenhorst. Hänet siirrettiin 1942 Norjaan siellä olevien saksalaisten miehitysjoukkojen ylipäälliköksi. Lapissa olevan 20. Vuoristoarmeijan komentajaksi määrättiin kenraalieversti Eduard Dietl, Hitlerin suosikki ja kansallissosialistisen puolueen jäsen. Myös eversti Willamo ryhtyi omia "kelloja soittamaan" ja näin joutui everstiluutnantti Rytkönen lähtemään. Hänen tilalleen armeijakunnan esikuntaan Alakurtille komennettiin ratsuväenmajuri Parviainen.

Ottamatta henkilökohtaista kantaa näihin siirtoihin totean, että Lapissa oli jälleen kolme huomattavaa ja todellista Suomen ystävää: Dietl, Weisenberger ja Hölter. Näistä kolmesta joutui, ymmärrettävistä syistä, Suomi-sympatioistaan tunnettu Weisenberger kesällä 1944 lähtemään Saksaan. En päässyt hänenkään läksiäisiään viettämään koska silloin jo toimin suomalais-saksalaisen sissiosaston päällikkönä kaukana Kemijoen latvoilla.

Suomalaisystävällinen Karl Weisenberger

Kenraali Weisenbergeristä on Yhteysesikunta Roin esikuntapäällikkö rajajääkärimajuri A. O. Väänänen (Uula Aapa) lausunut: "Kenraali oli paljon kokenut, tarmokas ja taitava upseeri. Hän oli myös lahjakas puhuja, mistä syystä sai lempinimen Alakurtin Demosthenes. Tarkastusmatkoillaan hän puhutteli mielellään miehistöön kuuluvia ja tervehti heitä sydämellisesti kädestä pu-

Jalkaväenkenraali Karl Weisenberger ja hänen suomalainen yhteysupseerinsa kapteeni Boris Saarmaa. (Kuvattu kesällä 1942).

General of Infantry Karl Weisenberger and his Finnish liason officer Captain Boris Saarmaa. (Photo taken in the summer of 1942).

ristaen saavuttaen siten miestensä suosion ja oli myös suomalaisen korpisoturin lämmin ihailija.”

Erityisen lähellä Weisenbergerin sydäntä olivat Sallan jälleerakentaminen ja Sotainvaliidien Veljesliiton avustaminen. Hänen aikanaan ryhdyttiin XXXVI Armeijakunnassa keräämään varoja avustus- ja rakentamistarkoituksiin. Jo heinäkuussa 1942 Weisenberger luovutti sotilaittensa keräämänä lahjana 2,1 miljoonan markan shekin adresseineen. Ennen lähtöään Suomesta elokuussa 1944 Weisenberger kävi myös hyvästelemässä Helsingissä Sotainvaliidien Veljesliittoa, jolloin lahjavarojen summa läheni jo 5 miljoonaa markkaa. Tapauksesta julkaisi Helsingin Sanomat elokuun 19. päivänä 1944 artikkelin otsikolla ”Kenraali Karl Weisenberger Sotainvaliidien Veljesliiton vieraana”. Tilaisuudessa otettuun valokuvaan ja artikkeliin palaan myöhemmin. Sallaan perustettiin Weisenbergerin aloitteesta myös kaatuneiden suomalaisten ja saksalaisten erilliset sankarihautausmaat. Myös tieteestä ja kulttuurista oli Weisenberger kiinnostunut. Niinpä hän perusti Kairalaan avoimen yliopiston, jossa muun muassa maailmankuulu tiedemiehemme, professori Väinö Auer kävi esitelmöimässä. Alakurtille rakennettiin konserttitalo ”Haus der Kameradschaft” jonka vihkiäisissä Anna Mutanen kävi laulamassa. Myöhemmin siellä esiintyi myös kuuluisia saksalaisia taiteilijoita, joista on jäänyt mieleeni professori Arnold Schering. Kuuluttajana juhlissa toimi usein yhteysupseeri, luutnantti Jorma Puputti.

Yhteysupseerina kuului tehtäviini myös saksalais-suomalaisien partioiden johtaminen. Tällöin säilytin karttalaukussani Heinrich Heinen runokokoelmaa ”Buch der Lieder”, jota lepotaukojen aikana lueskelin. Ilmeisesti joku partioni jäsen oli kirjoittanut kotiinsa Saksaan, että heidän suomalainen partionjohtajansa lukee Heinen runoja. Tällaisen kirjeen saksalainen kenttäpostin tarkastaja oli sattunut avaamaan, ja siitä nousi suuri häly. Weisenbergeriä kehoitettiin vaatimaan, ettei kirja saisi olla näkyvässä suomalaisen partionjohtajan karttalaukussa, koska juutalaisen Heinrich Heinen runokirja oli kansallissosialistisessa Saksassa kielletty teos. Ellen tähän suostuisi olisi minut poistettava saksalaisten sotatoimialueelta. Kutsuessaan minut puheil-

leen Weisenberger ilmoitti yllätyksekseni, että myös hänen mielenrunoilijansa — Heinrich Heine. Hämmästyksekseni otti Weisenberger pöytälaatikostaan esille ”Buch der Lieder”, josta hän luki minulle runon ”Lyrisches Intermezzo Nr 61”:

”Die Mitternacht war kalt
und stumm:
Ich irrte klagend im
Wald herum.
Ich habe die Bäume aus
dem Schlaf gerüttelt,
Sie haben mitleidig
die Köpfe geschüttelt.”

Ennen lähtöäni kenraalin bunkkerista hän ilmoitti: ”Niin kauan kuin minä toimin komentavana kenraalina armeijakunnassani, saatte pitää Heinen runoja karttalaukussanne ja lukea niitä milloin haluatte.”

Sodan jälkeen syytettiin Weisenbergeriä Saksassa oikeudenkäynneissä ”sodan pitkittämisestä”. Allekirjoitetusta rauhanteosta huolimatta hän oli joukkoineen jatkanut sotaa. Hän oli pyrkinyt estämään Wienistä pakenevia itävaltalaisia joutumasta venäläisten joukkojen haltuun. Näin itävaltalaiset pääsivät antautumaan ranskalaisille. Weisenbergerin adjutanttin Hans Büdelin mukaan olisi oikeudenkäynnissä Helsingin Sanomien saksaksi käännetty artikkeli pelastanut Weisenbergerin hengen. Tuomio oli ankara sillä kenraalilta vietiin sekä eläke että sotilasarvo. Hän kuoli Etelä-Saksassa Kemptenissä maaliskuun 29. päivänä 1952 rutiköyhänä sekatyömiehenä.

Yhteysupseerit saksalaisten kouluttajina

Talvella 1942 eversti Hölter huomasi, että saksalaiset tarvitsivat nopeasti hiihtokoulutusta. Willamo lupasi apuaan ja näin järjestettiin Joutsijärvellä hiihtokursseja. Opettajiksi saatiin maailmankuulut hiihtäjämme Erkki Penttilä, Olavi Alakulppi sekä

olympiavoittaja Veli Saarinen. Yksinomaan kielitaitoni takia jouduin kurssien johtajaksi. Opetusta saaneet kurssilaiset joutuivat myöhemmin antamaan hiihto-opetusta omissa yksiköissään. Kenttäpostissa kirjeet ruuhkautuivat kun kaikille tuli kiire ilmoittaa omaisilleen Saksaan, että he olivat nyt olympiavoittaja Veli Saarisen kehittämän 4-vuorotahtisen hiihtotyylin käyttäjiä.

Tämä valtava hiihtoinnostus herätti armeijakunnan esikunnassa ajatuksen kurssitoiminnasta, jolla ryhdyttäisiin kouluttamaan saksalaisia myös partionjohtajiksi Lapin erikoisolosuhteissa. Opettajina voisivat toimia yhteysupseerit. Onneksi Willamo päätti, että tämä valtava koulutustoiminta aloitettaisiin yhteysupseerien kouluttamisella. Opettajaksemme saimme rajajääkärimajuri A. O. Väänäsen, joka oli talvisodassa kunnostautunut salalastaisten legendaarisena komppanianpäällikkönä Mäntyvaaran korpitaistelussa. Väänäsen johdolla saimme sekä talvi- että kesäkursseilla tutustua Lapin erämaataistelutekniikkaan ja sen sovellutuksiin. Rehillisesti on myönnettävä, etteivät yhteysupseerit olisi onnistuneet saksalaisten kouluttamisessa ilman majuri Väänäsen meille antamaa opetusta.

Syksyllä 1943 alkoi saksalaisten kouluttaminen laajassa mittakaavassa. Usein olivat yöllisissä "kohtaamistaistelu"-harjoituksissa sekä Hölter että myös Weisenberger tyytyväisinä läsnä. Ystävänäni luutnantti Harri Willamon kanssa kehitimme uuden "jälkienlukusysteemin", jota harjoiteltiin "jälkitarhassa". Niinpä talvikursseilla berliiniläisetkin kunnostautuivat talvisten latujen "lukemisessa". Tähän ei eversti Willamo uskonut. Hän ilmestyi erään saksalaiskurssimme loppukokeisiin Savukoskelle ja hiihdätki kokeeksi 69-miehen ladun. Kun saksalaiset pantiin hiihtämään tämän hiihtoladun viereen, kuiskasi Hauptman Peschl Willamolle: "70 miestä." Muiden kurssilaisten arvio liikkui 65 ja 75 miehen välillä. Kun Savukosken poroisäntä Matti Hihnavaa-ra kuiskasi Willamon korvaan: "Lähes 50 miestä", lopetti Willamo tarkastuksensa toimittaen myöhemmin filmausryhmän Päämajasta filmaamaan opetusta "jälkitarhassa". Saksan silloinen kuuluisin sotilaspartiohiihtäjä yleisesikuntaeversti Hans Roschmann toimitti kääntämäni "Spurlesenkunden" Saksan vuoristojääkäreiden koulutuskeskukseen, jossa se yhä vielä on käytössä,

kuten hän on kirjoittanut julkaisussaan ”Erinnerungen eines kämpferischen Schwaben”. Lähes 20 vuotta myöhemmin luovutin hallussani olevan ”Jälkienlukuoppaan” piirroksineen Turun eteläisen sotilaspiirin päällikölle eversti Reino Simoselle lähetettäväksi Rajavartiolaitoksellemme. Ilmeistä on, ettei oppaani ole heitä kiinnostanut.

Saksalaisten tyytyväisyys koulutustoimintaamme Lapissa ilmeni siitäkin, että minut komennettiin Saksaan Vuoristojäkärikouluun opettajaksi tammikuussa 1944 Hölterin ja Willamon välisellä sopimuksella. Pääsin jo Helsinkiin, jossa sain ylleni uudet varusteet, kun kenraali Talvela pysäytti komennukseni. Silloin olin pahoillani, mutta tänään hyvin tyytyväinen. Talvela tiesi varmaan enemmän yleistilanteesta Euroopan sotarintamalla kuin Hölter ja Willamo. Sallittakoon minun päättää artikkelini koulutusta koskeva osa palauttamalla mieleeni majuri Väänänen, joka oli ainoa Yhteysesikunta Roin aktiiviupseereista, johon me luotimme sekä ihmisenä että sotilaana. Häpesin Suomen armeijan puolesta, kun majuri Väänänen onnitteli minua majuriksi ylentämiseni johdosta kesäkuun 6. päivänä 1963.

Saksalais-suomalaisen sissi-osaston päällikkönä Kemijoen latvoilla

Heinäkuun 4. päivänä 1943 venäläiset partisaanit olivat yllättäen tunkeutuneet XXXVI Armeijakunnan ja Osasto Pennasen välistä Jäämerentielle ja hyökänneet pohjoiseen matkalla olleeseen linja-autoon, jolloin Oulun vastanimetty piispa Y. A. Wallinmaa sai surmansa. Tämän johdosta Willamo ja Hölter päättivät, että Kemijoen latvoille perustettaisiin suomalais-saksalainen sissi-osasto tehtävänään varmistuspartiointi Korvatunturista etelään aina Värriötunturille saakka. Tämän artikkelin kirjoittaja määrättiin sissi-osaston päälliköksi. Suomalaista yksikköä johti rajajääkäriluutnantti Kalervo Ervasti Kuusamosta ja saksalaista yksikköä Oberleutnant Hans Burger. Radiokeskuksemme ansiokkaana hoitajana toimi kersantti Erik Suhonen Loimaalta. Sissi-osastomme vahvuus oli 90 miestä.

Partiointi aloitettiin välittömästi ja alkuviikkoina suomalaisin voimin. "Romuluu"-tukikohtaan päästiin vain kahlaamalla erästä Kemijoen sivujokea pitkin. Tukikohta miehistösuojineen, taitelupesäkkeineen ja savusaunoineen kaivettiin maahan. Työ oli ankaraa aamusta iltaan ja siinä kunnostautuivat erityisesti saksalaiset. Myöhemmin myös Burger osallistui vuoristojääkäreineen partiointiin. Venäläisille selvisi melko pian, että valtakunnan rajaa vartioitiin entistä tarkemmin. Kuttusvaaran kämpän seinään kirjoitimme venäläisille kehoituksen huolehtia kämpän kunnosta ja sen he myös tekivät. Vaihdoin vain tulitikkulaatikoita keskenämme, eikä miinoja käytetty. Suurempia kahakointa ei syntynyt.

Syyskuun 2. päivänä 1944 kuulimme radiostamme jatkuvina aikaväleinä, että pääministeri Hackzell puhuisi kello 23 Suomen kansalle. Yllätyksenä selvisi Hackzellin puheesta, että Suomen ja Neuvostoliiton välille oli solmittu aselepo. Yhtäkkiä muistin, että Burgerillakin oli radioyhteys AOK:n kanssa. Kiipesin läheiselle vaaralle, jossa sijaitti tähystysasemamme "Sukeltaja". Siellä ovat kaksi kranaatinheitintä suunnattiin Burgerin tukikohtaan. Sen yön kaikki valvoivat. Aamulla ilmestyi vihaisen näköinen Burger mukanaan kolme lähettiä konepistooleineen. Oven suussa hän huusi: "Herra kapteeni, olemme yön aikana joutuneet sotaan keskenämme". Ajoin pelästyneet lähetit kämpästäme ulos ja ärjäsin Burgerille: "Jos meitä radiokäskyllä vaaditaan vangitsemaan toisemme niin vastatkaamme yhtäpitävästi: He ovat lähteneet!". Keräsin päivällä sissi-osastoni puhutteluun ja kiitin heitä. Vuoristojäkärit toivat valmistamansa havuseppeleen neliön keskelle sytyttäen sen palamaan. Siihen heitin kuuluisan keltaisen bambukeppini "Klopfstock'in" Burgerin kiittäessä meitä suomalaisia. Puhetta kääntäessäni poistui muutamia rajamiehiä läheiseen pensaikkoon itkemään. En ole sodan jälkeen jaksanut käydä "Romuluussa". Minulle on riittänyt yksi hyvästijättö.

Päämajasta merkillinen käsky

"Romuluusta" Burger suunnisti vuoristojääkäreineen itään Jäämerentielle. Ervasti rajajääkäreineen sai käskyn hakeutua Savukosken kautta Rovaniemelle ja minun oli Savukoskella otettava yhteys majuri Väänäseen. Tällöin selvisi, että Savukoskella perustettaisiin "Osasto Salla", johon kuului vahvennettu jalkaväkikomppania sekä pari hyökkäysvaunua. Tehtäväni oli siirtyä tällä porukalla Sallan kautta entiselle valtakunnan rajalle ja siellä Suomen lippua heiluttaen yhdessä Kemijärven nimismiehen kanssa esittäytyä venäläisille Suomen armeijan ja siviilihallinnon edustajina. Suomen lipun saisin haltuuni Savukosken sotilaskodista. Mitä miehistöön tuli, niin se osoittautui "kapinovaksi" linnoituspataljoonan yksiköksi, eivätkä luvatut hyökkäysvaunutkaan olleet vielä ilmoittautuneet. Selostaessani saamani käskyt huudettiin minulle: "Me ei saatana lähdetä minnekään eikä me kello 16 jälkeen oteta mitään käskyjä vastaan". Linnoituskomppanian päällikön käskin poistua helvettiin eikä hän enää näyttäytynyt minulle. Miehistölle vastasin: "Ellette tule kanssani Sallaan saatte jäädä saksalaisten kanssa tappelemaan". Se auttoi!

Lähtiessämme kahden tunnin kuluttua marssien kohti Sallan kirkonkylää ohitsemme ajoi tuttu autokolonna Alakurtin ajoilta ja näin pääsimme onnellisesti kuorma-autoilla Sallaan. Eräässä tienhaarassa näin XXXVI Armeijakunnan esikunnan merkin. Jätin osastoni Sallan komendantin viraston pihamaalle päättäessäni käydä ilmoittautumassa Hölterin seuraajalle yleisesikuntaeversti Schmidtille. Näyttäessäni kartalta Schmidtille minne vein Salla-osastoni, aukeni ovi, ja sisään ryntäsi Feigen ja Weisenbergerin seuraaja kenraali Vogel, jota en tuntenut. Vogel suuttui silmittömästi huomattessaan, että hänen esikuntaansa oli tunkeutunut tuntematon suomalainen upseeri. Hän tarttui pistooliinsa, kunnes Schmidt sai hänet rauhoittumaan. Kävin Schmidtin luvalla hyvästelemässä entisiä aseveljiäni. Toiset itkivät ja eräät eivät enää tarttuneet ojennettuun käteeni. Yhteysupseerien suosikki korpraali Winkler ruokailuparakista juoksi pe-

Ratsuwäenkenraali Feige korkeine suomalaisine kunniamerkeineen. Suurta rintatähteä ihailevat jääkärieversti Willamo ja everstiluutnantti Rytkönen (Kuva otettu syksyllä 1941).

General of Cavalry Feige with high Finnish decorations. The great breast star is admired by Jaeger-Colonel Willamo and Lieutenant-Colonel Rytkönen (Photo taken in the fall of 1941).

rässäni täyttäen taskuni tupakkalaatikoilla ja suklaalla äänekäästi itkien.

Lähestyessämme valtakunnan rajaa, jossa nuorena luutnanttina olin tutustunut SS-Divisioonan Nordin, kuulumme venäläisten pommittavan Sallan kirkonkylää. Majoitusvaikeuksia ei ollut, sillä rajan pinta oli täynnä tyhjäksi jätettyjä taloja. Väänänen oli järjestänyt minulle puhelimen erään sillan alle, ja kun sinne saavuin, oli viestintävänrikki Kautto juuri asettamassa puhelinta paikoilleen. Kahden vuorokauden kuluttua soitti tyytyväinen majuri Väänänen ilmoittaen, että Päämaja oli peruuttanut käsikynsä "Suomen lipun heiluttamisesta valtakunnan itärajoilla eli myös Sallassa". Edelleen Väänänen kertoi, että Kemijärven nimismies oli paennut Ruotsiin. Linnoituspataljoonan miehet vein

hurraa-huutojen kaikuessa läheiselle rautatieasemalle, jossa juna jo heitä odottikin. Asemalla minua odotti myös Väänäsen lähettämä henkilöauto.

Hyvästijättö kenraali Hölterille

Palattuani Sallasta Rovaniemelle kuulin Väänäseltä, että Päämajan edustaja yleisesikuntaeverstiluutnantti Usko Sakari Haahti työskenteli AOK:ssa, jossa neuvoteltiin ”syysmanövereiden” aikataulusta. Päämajan tarkoituksena oli säästää suomalaista verta ja myös Lappia ainakin linjalle Tornio—Rovaniemi saakka. Hölter oli pyytänyt Willamolta, että saisin käydä AOK:ssa. Siellä ilmoittautuessani totesin, että Hölterin pöydällä oli Vienan Karjalan viiri, jonka hänen syntymäpäivänään 31.1.1942 olin hänelle lahjoittanut. Liikuttuneena hän esitti kiitoksensa ja toivoi meidän tapaavan toisemme sodan jälkeen. Näin myös tapahtui kesällä 1969 käydessäni Bad Bollissa hänen kodissaan, jonka kellarikerrokseen hän oli rakennuttanut samanlaisen ”bunkkerin”, jollaisessa hän oli Alakurtissa asunut. Seinällä hänellä oli ainoana koristuksena suuri Suomen lippu levitettynä. Tiedustellessani Hölteriltä kuinka häntä oli kohdeltu Nürnbergin oikeudenkäynneissä, hän kertoi selviytyneensä niistä hyvin, koska Norjan juutalaiset olivat todistaneet, että Hölter oli *salaa* auttanut heitä. Kiitin häntä kirjasta ”Armee in der Arktis”, jonka olin saanut muistokirjoituksella varustettuna maaliskuussa 1953.

Syyskuun puolenvälin jälkeen 1944 sain Väänäseltä tehtäväksi huolehtia jääkärierverstiluutnantti Erik Vossin saattamisesta Ouluun, jonne myös jäin odottamaan yhteysupseerien yhteiskuljetusta rautateitse Ylivieskaan. Mutta toisin kävi.

Yllättävä paluu Rovaniemelle

Syyskuun 22. päivänä 1944 yhteysupseerien vielä odottaessa kuljetusta Ylivieskaan sain Vossilta yllättävän käskyn. Voss veisi

minut keskiyöllä Oulun vanhalle lentokentälle, joka ei enää ollut käytössä. Sinne saapuisi kello 24 Rovaniemeltä everstiluutnantti Haahti Fieseler Storchilla. Haahden tehtävät AOK:ssa olivat loppuneet ja minun oli samassa koneessa palattava Rovaniemelle. Haahti toivotti onnea ja lisäsi: "Hölter pyysi Sinut Willamolta Rovaniemelle ja Willamo suostui. Olen AOK:ssa edustanut Päämajaa ja aika on nyt loppunut." Lentäessämme pitkin Suomen ja Ruotsin merirajaa ymmärsin, että tilanne Lapissa oli muuttunut ja ettei Päämajalla enää voisi olla virallista edustajaa AOK:ssa. Aamuyöstä ilmoittauduin Väänäselle, joka ohjasi minut tuttuun Sissi-toimistoon nukkumaan. Muutamien päivien kuluttua alkoi tilanne kiristyä vetäytyvien saksalaisten ja päälle tunkeutuvien suomalaisten joukkojen välillä.

"Erotuomarina" Pudasjärvellä

Syyskuun 27. päivänä Hölter soitti Willamolle ilmoittaen: "Suomalaiset lähestyvät Pudasjärveä liian nopeasti. Saarmaa heti sinne neuvottelemaan Fieseler Storchilla." Saapuessani Pudasjärvelle oli vetäytyjällä ja päälletunkijalla jo näköyhteys toisiinsa. Valkoista pyyheliinaa heiluttaen pääsin 5. Jääkäripataljoonan kärkekomppanian luo. Sain komppanianpäälliköltä moottoripyörän, jolla pääsin pataljoonan komentajan majuri Lounilan puheille. Ehdotin Lounilalle, että hän siirtäisi hyökkäyksensä edessä olevalle puolustuslinjalle seuraavan päivän aamuun kello kahdeksaan. Kiitokseksi jättäisivät saksalaiset Pudasjärven kunnalle huomattavan elintarvikevaraston, runsaasti virittämättömiä miinoja maahan kaivamatta maantielle ja tykistökeskityksiä suunnattaisiin maastonkohtiin, joissa ei suomalaisia olisi. Varmistuakseni, ettei Lounilalla ollut joukkoja kiertämässä päätien länsipuolella saksalaisten linjojen taakse, ehdotin kartalta tykistötulta ammuttavaksi päätien länsipuolelle: Ilmeisesti olin oikeassa koskapa Lounila yhtäkkiä kiihtyi huutaen: "Saatanan kapteeni! Minä se täällä määrään minne haluan tykistötulta." Minäkin kiihdyin vastatessani: "Ellemme nyt voi asiasta sopia niin edessä on taistelu. Haahti on Päämajan edustajana sopinut

AOK:n kanssa, että vasta huomenaamuna kello kahdeksan saksalaiset vetäytyvät puolustuslinjaltaan pohjoiseen." Tällöin Lounila ilmoitti, ettei hänellä ollut radioyhteyttä kiertämässä olleeseen hyökkäysosastoonsa. Kun pyysin häneltä upseeria mukaani ottamaan yhteyttä hyökkäysosastoonsa, hän peruutti aikaisemman tietonsa ilmoittaen yhtäkkiä: "Kyllä minulla on radioyhteys ja kun nyt pian pimenee niin sovitaan asiasta. Annan radiolla uuden käskyn, että hyökkäys siirretään huomisaamuksi kello kahdeksaan." Sopimus varmistettiin kädenlyönnillä. Palasin majuri Krenzerin luo ja ilmoitin hänelle aikaansaadusta sopimuksesta majuri Lounilan kanssa. Pyysin, että saksalaisten lupama tykistö tuli suunnattaisiin päätien itäpuolella oleviin soihin. Krenzer lupasi jättää lukuisasti miinoja päätielle näkyviin. Pudasjärven kirkonkylästä soitin tyytyväiselle Willamolte Rovaniemelle.

Sampo Ahton tutkimusten mukaan olisi Lounilalle kello 21.15 viestitetty radiokäskyllä: "Tavoite Pudasjärvi vauhti päälle." Syyskuun 28. päivänä tunkeutui "muistinsa menettänyt" majuri Lounila joukkoineen vastoin solmittua sopimusta jo kello kuusi saksalaisten aseisiin ja vetäytymässä ollut saksalainen jälkivarmistus joutui yllätetyksi. Suomalaisten avatessa tulen menettivät saksalaiset kuolleina kaksi sotilasta ja neljä joutui vangiksi. Näin alkoi taistelu Pudasjärvestä, mikä synnytti Lapin palon. Ilmeistä on, ettei Lounilalla ollut aikomustakaan pysyä sanassaan ja solmimassaan sopimuksessa. Hänen vaikuttimiaan ja lojaliteettejaan en tiedä, tiedän vain niiden seuraukset.

Lokakuun 1. päivänä sain Willamolta uuden käskyn ja toistamiseen lähtö Pudasjärvelle oli edessä yhteysupseeri luutnantti Harri Willamon kanssa. Tästä käynnistä on Sampo Ahto löytänyt raporttini kirjoittaessaan: "Mutta ehkä on paikallaan lainata hieman laajemmin kapteeni Saarmaan matkastaan laatimaa raporttia, joka on samalla eräs viimeisistä suomalais-saksalaisen yhteistyön dokumenteista." Lisättäköön tähän artikkeliini lyhenelmä matkakertomuksestani. Saapuessani Willamon kanssa Pudasjärvelle oli siellä jo kiivas taistelu käynnissä. Meitä pidettiin pettureina, sopimukseen ei voinut luottaa. Majuri Doerr ei luvannut tulitukea, mikäli yrittäisin päästä suomalaisten puolelle neu-

vottelemaan. Koska taistelu jatkuvasti kiihtyi, päätin soittaa Willamolle ja annoin hänen puhelimesta kuunnella kiivasta konekivääriammuntaa. Uusi käsky tuli heti: ”Molemmat heti takaisin Rovaniemelle.” Paluumatkalla pidätti entinen ystäväni ratsu- mestari Scholz meidät. Onneksi sain luvan soittaa Hölterille AOK:oon ja näin pääsimme Willamon autossa jatkamaan matkaamme. Taistelu entisten aseveljiemme kanssa oli peruuttamattomasti alkanut. Tätä kirjoittaessani on Lapin sota 1944—1945 jo historiaa, josta sotahistorian tutkijat ovat kiinnostuneita. Isänmaan rakkauden puutteesta ei meitä mukana olleita aina- kaan voi syyttää. Käsikijöitä oli liikaa.

Miksi Siilasvuo halusi Airoille osoitetun kirjeen?

Pudasjärven pohjoispuolella taisteltaessa kutsuttiin minut Willamon puheille. Tehtäväksi annettiin kenraalieversti Rendulicin kirjeen toimittaminen kenraali Airoille tai eversti Nihtilälle. Mukaan sain luutnantti Harri Willamon. Hölterin luovuttamalla autolla pääsimme Ii-joelle ja eversti Kuistion avustuksella Ouluun. Muistikuvan mukaan saavuimme Tervashoviin 2. päivänä lokakuuta. Luovutin kirjeen luutnantti Willamolle pyrkiäkseni kenraali Siilasvuon esikuntapäällikön eversti Viljasen puheille pyytääkseni häneltä autokuljetusta Mikkeliin. Ilmoittautuessani eversti Viljaselle hän hämmästyi kovasti ilmoittaen neuvottelevansa saamani tehtävän johdosta ensiksi kenraalinsa kanssa. Hänen palattuaan esimiehensä luota oli minun vuoroni hämmästyä, sillä Siilasvuo halusi itselleen kirjeemme ja minut yhteysupseeriksi Tornioon. Kun kerroin Viljaselle, ettei minulla ollut kirjettä mukanani vaan se oli luutnantti Willamolla käski Viljanen tiukkaäänisesti: ”Me tarvitsemme teitä molempia Torniossa. Te luovutatte kirjeen minulle kello 17.30 ja lähдете molemmat autollani satamaan”. Palattuani Tervashoviin, ymmärsin, etten olisi saanut käydä Viljasen luona. Näin vähän me nuoremmat yhteysupseerit olimme tässä vaiheessa tietoisia Päämajan ja Siilasvuon rikkoutuneista suhteista.

Tervashovissa luutnantti Willamo odotti jännittyneenä paluu-

tani. Nyt, jos koskaan, olisivat hyvät neuvot tarpeen. Päätimme siksi kääntyä kahden Yhteisesikunta Roissa palvelleen everstiluutnantin puoleen saadaksemme heiltä neuvoja. Molemmat kieltäytyivät auttamasta. Palasimme järkyttyneinä Tervashoviin, jossa karskeasti yllätin portieerin tilaamalla: ”Komentajapuhelu Mikkeliin kenraali Airolle”. Hetken kuluttua Airo oli puhelimesa. Esitin itseni ja asiani lyhyesti. Airon vastauskin oli lyhyt: ”Rendulicin kirjettä ette saa luovuttaa. Hypätkää junaan ja tuokaa kirjeenne Mikkeliin minulle tai eversti Nihtilälle. Oulun komendantin virastosta saatte komennustodistukset ja litterat. Varkaa sotapoliiseja.”

Mikkelissä luovutimme kirjeemme Nihtilälle, joka vihaisena kertoi saaneensa tietoja maihinnoususta Tornioon hetkellä, jolloin Päämajassa oli jo venäläisten kanssa sovittu siitä, ettei Tornioon voida suorittaa maihinnousua ilman tykistöä. Nihtilää vihaisempaa upseeria en ollut aikaisemmin nähnyt. Kun tiedustelin pitäisikö Willamon ja minun nyt palata Ouluun Nihtilä vastasi: ”Tehtäväanne on suoritettu. Ilmoittautukaa Kuopion Sotilaspiirissä kotiuttamista varten.” Lähtiessäni kutsui Nihtilä minut uudestaan luokseen: ”Ajatelkaa kapteeni, että me täällä Päämajassa saimme venäläiset ymmärtämään, ettei Tornioon voida suorittaa maihinnousua ilman tykistöä, ja sitten saamme kuulla, että Torniossa jo taistellaan. Kuka sen veren maksaa?”

Artikkelini loppuun muutamia ajatuksia

Näin loppui toimintani Yhteisesikunta Roin yhteysupseerina. Se osoittautui kokonaan toisenlaiseksi kuin vuonna 1941 olin kuvitellut. Suhde Lapissa yhteysupseerien ja saksalaisten välillä oli kokemuksemme mukaan Petsamossa ja Sallan suunnalla erilainen johtuen kenraaleiden Schörnerin sekä Feigen ja Weisenbergerin erilaisista luonteista. Sallan suunnalla osallistuivat useimmat yhteysupseerit myös taistelutoimintaan, mille saksalaiset antoivat suurta arvoa.

Saksalais-suomalaista yhteistoimintaa kehitti erityisesti Hermann Hölter, joka alusta alkaen osoittautui ”Lapin jätkän” suu-

rekki ihailijaksi. Vaikka kenraali Hölter kohtalon oikusta joutui-kin 1944—1945 johtamaan taistelua suomalaisia vastaan, on hän ”Armee in der Arktis”-kirjansa esipuheessa rohkeasti tuonut ilmi rakkautensa Suomea ja sen ihmistä kohtaan. Toisen maailmansodan jälkeen julkaistuissa muistelmateoksissa eri taistelurintamilta on Hermann Hölterin kirja poikkeuksellinen.

Valtaosa yhteysupseerien esimiehistä on jo kuollut. Myös huomattava osa Yhteysesikunta Roin arkistosta on tuhoutunut, kuten olen voinut todeta käydessäni sota-arkistossa Helsingissä. Helsingin Yliopistossa on tekeillä parhaillaan pro gradu-tutkielma aiheesta ”Yhteysupseerien toiminnasta Lapissa 1941—45”. Kiihättävällä tavalla ovat entiset yhteysupseerit vastanneet tutkielman kirjoittajan laajoihin kysymyssarjoihin, kuten tiettävästi myös entiset aseveljemme ja vastustajamme Saksassa ja Itä-vallassa ovat tehneet.

Kirjallisuus

1. Uula Aapa: Edelweissin sotapoluilta. Moniste.
2. Sampo Ahto: Aseveljet vastakkain — Lapin sota 1944—45. Hämeenlinna 1980.
3. Sampo Ahto: Muistoja Lapin sodasta.
4. Wolf H. Halsti: Aika vaatii veronsa. Keuruu 1974.
5. Wolf H. Halsti: Lapin sodassa. Keuruu 1972.
6. Hermann Hölter: Armee in der Arktis. München 1977.
7. Paavo Rintala: Napapiirin äänet. Tapiola 1969.
8. Hans Roschmann: Erinnerungen eines ”kämpferischen Schwaben”. Überlingen 1985.
9. Dr. A. Rupper: Front am Polarkreis. Berlin 1943.
10. Franz Schreiber: Kampf unter dem Nordlicht. Osnabrück 1969.

Kirjeenvaihto 1948—1987

Reino Arimo, Theodor Aue, Otto Blanck, Erich Buschenhagen (kirjailija Vellamo Paanasen avustuksella), Hans Büdel, Harriet Dethleffsen, Heinrich Feige, Hans Hölter, Holger Idman, Dr. Helmut Iske, Dr. Manfred Kehrigh (Freiburg), Markku Korpinen, Matti Lappalainen, Dr. Georg Meyer (Freiburg), Wellamo Paananen, Jorma Puputti, Hans Roschmann, Viljo K. Ruoho, Fritz Schmidt, Karl Weisenberger, Susanne Weisenberger, Sauli Viikari, Fritz Übelhack.

Martti Turtola — Sampo Ahto

**KATSAUS SOTAHISTORIAAN LIITTYVIIN TUTKIMUKSIIN JA
KIRJOITUKSIIN 1985—1987**

Tutkimuksia poliittisen historian ja sotahistorian aloilta

Noudattelemmme seuraavassa esityksessä samoja linjoja kuin kolmessa aikaisemmassa Sotahistoriallisen Aikakauskirjan numerossa vuosilta 1982, 1984 ja 1985. Tämä merkitsee sitä, ettemme ole pyrkinneetkään kaiken kattavaan bibliografiaan. Sellaisia luetteloita laaditaan muissa yhteyksissä ja ne ovat asiasta kiinnostuneitten saatavilla. Olemme valinneet katsaukseen kirjoja ja julkaisuja poliittisen historian ja sotahistorian aloilta, joiden uskoisimme kiinnostavan Sotahistoriallisen Aikakauskirjan lukijakuntaa.

”Vanhalta ajalta”

Jo 1970-luvun alussa Pohjoismaiden Neuvosto antoi suosituksen, että saataisiin aikaan koko Pohjoismaiden historian kattava yleisesitys. Pitkään kestäneen valmistelutyön tuloksena päädyttiin julkaisemaan lähinnä oppimateriaaliksi tarkoitettuja ”vihkoja” eli käytännössä pookareita. Näitä on nyt ilmestynyt kolme: akateemikko Eino Jutikkalan tutkimus ”Talonpoika, aatelismies ja kruunu — maapolitiikkaa ja maanomistusoloja Pohjoismaissa 1550—1750” sekä Poul Enemarkin ”Kalmarin unionista Tukholman verilöylyyn — pohjoismaiden unioniaika 1397—1521”. (Viimeisimpänä on ilmestynyt ”Pohjola 2. maailmansodan aikana”, mutta siitä myöhemmin). Molemmat tutkimukset ovat sanan parhaimmasta miehestä kansanomaisia ja helppolukuisia esityksiä. Onkin ilahduttavaa, että juuri vanhemmalta ajalta on ilmestynyt tämänlaatuisia tutkimuksia. Ajallisesti samoihin aikoihin liittyy Ruotsissa asuvan suomalaisen tutkijan, tohtori Kari Tarkiaisen lähinnä aatehistoriallinen tutkimus ”Se vanha vainooja. Käsitykset itäisestä naapurista Iivana Julmasta Pietari Suureen”

(Suomen Historiallinen Seura 1986). Tarkiainen selvittää perinpohjaisesti Venäjää koskevien ennakkoluulojen synnyn ja kehityksen aina isoon vihaan asti. Mainittakoon jo tässä yhteydessä, että keväällä 1987 väitteli Kari Immonen tohtoriksi Turussa kirjalla "Ryssästä saa puhua . . . Neuvostoliitto suomalaisessa julkisuudessa ja kirjat julkisuuden muotona 1918—1939" (Otava). Teos on mielenkiintoinen ja sangen laaja ja se sisältää harvinaisen runsaan kuvituksen. Erityisesti Tarkiaisen kirjan kanssa luettuna saa "ryssänviha" historiallista perspektiiviä ja syvyyttä.

1500-luvun historiaa kolmen henkilön kohtalon kautta tarkastelee C. J. Gardberg esseekokoelmassaan "Turun linnan kolme Katariinaa", joka romanttisesta nimestään huolimatta on vankkaa tutkimukseen perustuvaa tietoa (Otava 1986).

Ensimmäistä maailmansotaa edeltänyt aika

Ensimmäistä maailmansotaa edeltäneeltä ajalta on ilmestynyt yllättävänkin monta uutta tutkimusta. Erityisesti mainittakoon Suomen Historiallisen Seuran sarjat. Yleisen sotahistorian puolelta mainittakoon tohtori Risto Roposen tutkimus "Italien als Verbündeter. Die Entstehung der politischen und militärischen Führung Deutschlands und Österreich-Ungarns zu Italien von der Niederlage von Adua 1896 bis zur Ausbruch der Weltkrieges 1914". Ropponen jatkaa ansiokasta "sarjaansa" ensimmäisen maailmansodan taustasta (aikaisemmin on ilmestynyt kaksi samaan aihepiiriin kuuluvaa tutkimusta). Tohtori Pertti Luntisen tutkimus "French Information on the Russian War Plans 1880—1914" liittyy osittain samaan problematiikkaan kuin Roposen tutkimus. Viime vuosina tuottelias Luntinen on julkaissut myös teoksen "Sotilasmiljoonat", jossa tarkastellaan Venäjän imperialismin operaatioita raharintamalla Suomea vastaan vuosina 1902—1916. Suomi joutui tällöin maksamaan lakkautetun sotapalveluksen korvaamiseksi miljoonia markkoja.

Autonomian aikaa ja vanhan väen historiaa tarkastelee meillä aikaisemmin Mannerheim-tutkijana tunnetuksi tullut Dr. John Screen Lontoosta. Hänen tutkimuksensa "The Helsinki Yunker

School” on Case Study upseerikoulutuksesta Helsingissä sijainneessa Junkkerikoulussa. Junkkerikoulussa, joka toimi vuosina 1846—1879, pyrittiin rekrytoimaan upseerianesta Venäjän armeijaa varten.

Autonomian aikaan liittyy dosentti Seppo Zetterbergin ennakkoluuloton Eugen Schaumanin elämäkerta ”Viisi laukausta seenaatissa” (Otava 1986). Zetterberg on onnistunut riisumaan Schaumanin hahmon myöhempien vuosien kasaamasta liika-ihanteellisuudesta — ja mikä ihmeellistä, inhimillisen rajoittuneisuuden paljastuessa saavat Schaumanin henkilöahmo ja teko uutta syvyyttä.

Kansalaissodan historiaa ja taustaa

Kansalaissotaa edeltäneeseen suomalaiseen yhteiskunnalliseen ja puoluekehitykseen porautuu dosentti Ilkka Hakalehto perusteellisessa tutkimuksessaan ”Maalaisliitto-keskustapuolueen historia osa 1. Maalaisliitto autonomian aikana (1906—1917)” (Kirjayhtymä 1986). Alkuosaltaan samaan aihepiiriin liittyy myös Kari Hokkasen laaja kaksiosainen henkilöhistoria ”Kyösti Kallio 1—2” (WSOY 1986). Edistyspuoluelainen poliitikko ja diplomaatti sekä kiistelty persoonallisuus Rudolf Holsti on saanut nuoruusvuosiaan koskevan elämäkertatutkimuksen, kun Jukka-Pekka Pietiäinen julkaisi väitöskirjansa ”Rudolf Holsti, lehtimies, tiedemies, poliitikko 1881—1919” (Weilin & Göös 1986). Toivottavasti Pietiäinen jatkaa tutkimusaihettaan ja kirjoittaa tutkimuksen Holstin elämän myöhemmistä vuosista. Voidaan tietysti kysyä, onko Holsti niin merkittävä poliitikko, että hänen elämänsä kuvaaminen vaatii moniosaisen teoksen.

Kansalaissodan historiaa edustavat ns. punakaartihistoriaprojektin viimeisinä ilmestyneet kaksi tutkimusta: Marja-Leena Salkolan mammuttimainen 2-osainen ”Työväenkaartien synty ja kehitys punakaartiksi 1917—1918 ennen kansalaissotaa 1—2” sekä Osmo Rinta-Tassin ”Kansanvaltuuskunta punaisen Suomen hallituksena” (Valtion painatuskeskus 1986). Molemmat edustavat objektiivista ja kiihкотonta tutkimusta parhaimmillaan.

Teosten ongelman muodostaa lähinnä vaikea luettavuus, liika laajuus ja yksityiskohtien paljous, johon lukija on hukkuu.

Maailmansotien välinen aika

Maailmansotien välisen ajan turvallisuuspolitiikkaa vuosilta 1918—1922 tarkastelee Osmo Hyytiä Suomen Historiallisen Seuran sarjassa ilmestyneessä väitöskirjassaan ”Puolueettomuuden ja rauhan linja. SDP:n suhtautuminen Suomen ulkopoliittikkaan ja turvallisuuskysymyksiin” (1987). Teos on jäänyt valitettavan vähälle huomiolle kahden muun työväenliikettä käsitelleen väitöskirjan sivussa. Nämähän ovat ensinnäkin kevään 1987 ”kohu-väitöskirjan” kirjoittajan Eino Ketolan ”Kansanvaltaiseen kansanvaltaan. Suomen itsenäisyys, sosiaalidemokraatit ja Venäjän vallankumous 1917” (Tammi) sekä Pauli Kettusen huippuarvosanan saanut ”Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus. Tutkimus sosiaalidemokratiasta ja ammattiyhdistysliikkeestä Suomessa 1918—1930” (Suomen Historiallinen Seura).

Valtiotieteen tohtori Jaakko Ilvessalo on tutkinut Espanjan sisällissotaa 1936—1939, johon suomalaisia vapaaehtoisia osallistui kummallakin puolella. Ilvessalo käsittelee sodan kulkua, kansainvälisiä ulottuvuuksia, puuttumattomuuspolitiikkaa, Neuvostoliiton apua tasavallalle ja Saksan apua sekä Italian tukea kansallisille. Erityisesti kirjoittaja selvittelee ensimmäisen kansanrintaman historiaa ja kohtaloa. (Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia, Sarja B, 1985).

Kenraali Reino Arimo on jatkanut perusteellisten tutkimustensa sarjaa julkaisemalla Sotatieteen Laitoksen julkaisusarjassa ensimmäiset kaksi osaa tutkimuksesta ”Suomen puolustus suunnitelmat 1918—1939. Osa I ensimmäiset vuodet 1918—1919 ja osa II Enckellin kausi 1919—1924”. Arimo on tehnyt erittäin merkittävää perustutkimusta alueelta, josta sitä ei aikaisemmin ole ollut saatavissa. Teossarja tulee valmistuessaan helpottamaan suuresti myöhempien Suomen sotienvälisen ajan puolustuspolitiikan tutkijoiden työtä.

Tasavallan presidentit kiinnostavat edelleen lukijakuntaa ja

myös tutkijoita. Edellä jo mainittiin Kari Hokkasen laaja Kyösti Kallio -elämäkerta. Ester Ståhlbergin päiväkirjojen toinen ja ehkä edellistäkin mielenkiintoisempi osa "Ester Ståhlbergin päiväkirja 1926—1934. Voittojen ja tappioiden vuodet" on ilmestynyt Hilikka ja Olli Vitikan toimittamana. Usein aika "naisellisesta" näkökulmasta huolimatta päiväkirjat ovat poliittista historiaa sekä tuovat esiin tärkeitäkin sisäpiirin tietoa (WSOY 1986).

Dosentti Juhani Suomi julkaisi syksyllä 1986 presidentti Urho Kekkosen virallisen elämäkerran ensimmäisen osan "Urho Kekkonen 1936—1944. Myrrysmies" (Otava). Ilmestyessään kirja herätti runsaasti huomiota ja myös polemiikkia puolesta ja vastaan. Kritiikki kiinnitti runsaasti huomiota siihen, että — tutkimuksellisesta otteestaan huolimatta — Suomi ei ollut varustanut kirjaansa tarpeellisin lähdeviittein, varsinkin kun kirjoittaja oli saanut yksinoikeuden presidentti Kekkosen arkistoihin. Tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä tosiasiaa, että kyseessä on merkittävä tutkimus, joka saattaa nousta aiheen klassikoksi.

Toinen maailmansota

Jo eräät edellisistä teoksista käsittelivät toisen maailmansodan aikaa (Hokkasen Kallio-elämäkerta talvisotaa ja Suomen Kekkos-elämäkerta koko sodan aikaa). Kaikkein ensimmäiseksi mainittakoon kuitenkin professori Mauno Jokipiin monivuotisen uusrastuksen tuloksena syntynyt "opus magnum" "Jatkosodan synty. Tutkimuksia Saksan ja Suomen sotilaallisesta yhteistyöstä 1940—41" (Otava). Kyseessä on valtavan laaja 748 sivun mittainen, äärimmäisen perusteellinen tutkimus ns. ajopuuproblematiikasta. Se on perustutkimusta, jota ei voida ohittaa enää milloinkaan tutkittaessa välirauhan aikaa ja jatkosodan historiaa. Valtaisasta faktamateriaalista huolimatta Jokipii on taitavasti säilyttänyt näkyvillä myös suuret linjat. Monin paikoin, ei vähiten mm. marsalkka Mannerheimin vallankeskitystä tarkastellusaan tulee Jokipii uusiin "radikaaleihinkin" tutkimustuloksiin.

Edellä mainittuun Pohjoismaiden historiaa käsittelevään Suomen Historiallisen Seuran ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran

kustantamaan kirjasarjaan kuuluu teos ”Pohjola 2. maailmansodan aikana”. Kirja ei ole varsinainen toisen maailmansodan historia vaan pohjoismaiset tutkijat tarkastelevat lähinnä alueen sosiaalis-poliittista kehitystä ja olosuhteita sodan aikana. Teoksen suomalaisena edustajana mielenkiintoisella artikkelillaan ”Sosiaaliset olosuhteet” on professori Hannu Soikkanen.

Taina Huuhtanen on jatkanut aikaisemmasta talvisodan kirjeitä koskevasta kokoomateoksesta laatimalla teoksen ”Jatkosodan kirjeet” (Otava 1986). Tästä, kuten edellisestäkin voi todeta, että se edustaa meillä aivan liian vähän viljeltyä dokumenttikokoelmien sarkaa. Annamaija Katajan teos ”Suomen lotat” on mielenkiintoinen lisä aikaisempaan lotta-kirjallisuuteen (Gummerus 1986).

Osmo Hyvönen on laatinut ansiokkaan historiateoksen ”Kiestingin motti. Jatkosota Kiestingin suunnalla” (Pohjoinen 1986). Tekijä tuo järkyttävällä tavalla esiin sen tragiikan, josta osalliseksi Ryhmä J joutui edetessään ”liian nopeasti” itään kohti Muurmannin rataa. Kirjoittaja ei kaihda kärkevääkään kritiikkiä, mutta ennen muuta teos on kunnianosoitus kaikille Kiestingin suunnalla henkensä antaneille aina alimmasta sotamiehestä rykmentin ja ”Ryhmän” komentajaan.

Toisen maailmansodan jälkeinen aika

Toista maailmansotaa seurannutta aikaa ja sen historiaa sekä siitä käytyä keskustelua ovat dominoineet presidentti J. K. Paasikiven päiväkirjat (Paasikiven päiväkirjat 1944—56, 1—2, WSOY). Hyvänä oheislukemistona näille ”tiiliskiville” toimii professori Jukka Nevakiven toimittama ja osin kirjoittama teos ”Paasikiven hirmuiset vuodet” (Tammi 1986). Olivatko kyseessä todella vaaran vuodet ja miten Paasikiven muistiinpanoihin olisi suhtauduttava ym? Näihin ja moniin muihin päiväkirjoihin liittyviin kysymyksiin löytyy vastaus ”Paasikiven hirmuisista vuodista”.

Sakari Tuomiojan pojan Erkki Tuomiojan isästään kirjoittama elämäkerta on objektiivisuudessaan yllättävän myönteinen koke-

mus. Samalla teos antaa tietoa toistaiseksi vähän käsitellyiltä 1950- ja 1960-luvuilta. Todellinen kohukirja muodostui kenraali Pentti Syrjän Neuvostoliiton aikaisista kokemuksistaan kirjoittamasta muistelmateoksesta "Gruppa Finlandija" (WSOY 1986). Teos valaisee mielenkiintoisella ja osin ennen tuntemattomalla tavalla Neuvostoliiton puolustus- tai paremminkin hyökkäysstrategiaa länttä vastaan. Oli sananvapauden voitto, että teos julkaistiin.

Mainittakoon lopuksi vielä mielenkiintoinen joukko-osastohistoriikki "Sotakoulu saarella. Suomalaisen meripuolustuskoulutuksen historia" (Merikustannus Oy 1985). Neljän kirjoittajan voimin teoksessa annetaan varsin kattava kuva suomalaisesta meripuolustuskoulutuksesta aina Ruotsin vallan ajoilta meidän päiviimme.

Sotakorkeakoulun diplomityöt

Koska Sotahistoriallisen Aikakauskirjan edellisessä niteessä ei esitelty Sotakorkeakoulussa valmistuneita diplomitöitä, ovat täällä kertaa esittelyvuorossa sekä vuonna 1985 että vuonna 1987 päättyneiden kurssien oppilasupseereiden työt. Ensiksi mainitulla kurssilla sotahistoriaa käsitteleviä diplomitöitä valmistui kaksitoista ja jälkimmäisellä kurssilla kaksi.

Vanhemman kurssin oppilasmäärä oli tosin jonkin verran suurempi kuin nuoremman kurssin, mutta se ei selitä kuin vähäiseltä osalta sitä, että sotahistorian alan diplomitöiden luku laski kerralla kahdestatoista kahteen. Perussyynä on siinä, että Sotakorkeakoulussa on tutkittava muutakin kuin historiaa, joka ei tämänkaltaisessa opetuslaitoksessa voi olla pääaine. Silloin kun aiheiden määrää ei ole rajoitettu, ovat monet valinneet työnsä historian parista. Juuri näin tapahtui vuonna 1985 valmistuneella kurssilla.

Koska Sotakorkeakoulun diplomitöillä on pyritty tukemaan muuta puolustusvoimissa tapahtuvaa sotahistoriallista tutkimustyötä, on aiheiden valintaan vaikuttanut erityisesti Sotatieteen Laitoksessa tekeillä olevan puolustusvoimien rauhan ajan histo-

ria-teoksen tarpeet. Aiempina vuosina tutkittiin erityisesti maailmansotien välistä ajanjaksoa, mutta sittemmin on painopiste siirtynyt toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan. Siten ensiksi mainittua ajanjaksoa on viime vuosina tutkittu vain S. Pesosen vuonna 1985 valmistuneessa työssä "Maamme julkisen sanan suhtautuminen Suomen puolustusvoimiin ja maanpuolustukseen 1920-luvulla". Työ on lähinnä lehdistötutkimus, ja erityistä huomiota saivat sellaiset 1920-luvun keskustelunaiheet kuten upseerikriisi, puolustusrevisioni ja kysymys sotaväen päälliköistä. Pesonen on käsitellyt perusteellisesti myös keskustelua, joka vuosikymmenen alussa aaltoili suojeluskuntajärjestön ympärillä von Gerichin lehtikirjoituksen jälkeen.

Myös toisen maailmansodan jälkeistä aikaa koskeneet diplomityöt valmistuivat vuonna 1985. Jos noudatetaan tekijän mukaisista aakkosjärjestystä, on niistä mainittava ensimmäisenä H. Ali-Huokunan "Maavoimiemme kokoonpanon kehittyminen toisen maailmansodan jälkeen vuoteen 1957 saakka." Ali-Huokunan tutkimuksessa on kartoitettu niin muutokset kuin niiden taustatekijät. Yksityiskohtaisen tarkastelun kohteena ovat olleet muun muassa siirtyminen prikaatinkokoonpanoon sekä ilmantorjunta- ja rannikkotyökistön liittäminen maavoimiin.

H. Koskisen diplomityön nimi on "Suomen puolustusvoimat liittoutuneiden valvontakomission aikana". Työssä tarkastellaan valvontakomission puuttumisia puolustusvoimiemme toimintaan, mutta mielenkiintoisinta siinä on kuvaus elinolosuhteista, joissa puolustusvoimissa palvelleiden oli elettävä sodan jälkeisinä vuosina. Työ valmistui ennen Paasikiven päiväkirjojen tuloa julkisuuteen, joten presidentin muistiinpanot eivät voineet kuulua työn lähdeaineistoon, joka muuten on sängen kattava.

"Varikkojärjestelmämme kehittyminen toisen maailmansodan jälkeen vuoteen 1966 mennessä" oli I. Talkan työn aiheena. Kirjoittaja selvittää, miten lähinnä valvontakomission vaatimuksista oli sodan jälkeen siirryttävä 15 varikkoa käsittäneeseen keskusvarikkojärjestelmään. Siitä alettiin kuitenkin luopua vuodesta 1952 alkaen, sillä päämääränä on ollut sen jälkeen pienempien alueellisten varastojen muodostaminen. Materiaalin siirtäminen tapahtui kuitenkin hitaasti, joskin Uudenkylän räjähdys-

onnettomuus elokuussa 1965 nopeutti jonkin verran hajauttamista. Vaikka tutkimuksessa ei ole turvauduttu salaiseen lähdemateriaaliin, kirjoittaja on saanut aiheestaan irti varsin paljon.

Julkisten lähteiden perusteella on myös M. Tenho laatinut työnsä "Ulkovaltojen käsityksiä Suomen puolustuskyvyn uskottavuudesta toisen maailmansodan jälkeen". Kirjoittaja toteaa, ettei ulkomailla tunneta erityisen hyvin Suomen puolustuskyvyn vaikuttavia tekijöitä, mutta kun arviointia tehdään, siihen vaikuttavat muun muassa rauhansopimuksemme rajoitukset, YYA-sopimus, Ahvenanmaa, puolustusjärjestelmämme ja -tantomme ja varsinkin puolustusmäärärahamme. Vain jälkimmäisiä kohottamalla on mahdollista merkittävästi vahvistaa Suomen puolustuskyvyn uskottavuutta ulkomailla. Työn ajallinen painopiste keskittyy viimeisiin vuosikymmeniin.

Sodan jälkeistä aikaa on käsitellyt myös M. Rautavaara ja samalla hänen työnsä on ainoa viime vuosina ulkomaiseen sotahistoriaan kohdistunut työ. Rautavaaran aiheena oli "Yhdistyneiden kansakuntien sotilaalliset rauhanturvaoperaatiot Lähi-idässä 1970- ja 1980-luvuilla". Kirjoittaja toteaa, että ongelmat ovat olleet suurimmat yleensä aloittamisvaiheessa, jolloin on aina ollut kiire. Kitkatekijöitä on esiintynyt myös operaatioiden sisällä siviili- ja sotilaesikuntien yhteistyössä eikä YK:n päämajan organisaatio ole ollut sopiva rauhanturvaamisoperaation johtamisen kannalta. Tapahtumien poliittista taustaa Rautavaara ei työssään ole juurikaan käsitellyt.

Diplomitöistä ajallisesti laaja-alaisin oli H. Niipolan "Kertausharjoitusjärjestelmämme kehittyminen", sillä se sulki sisäänsä niin sotien välisen ajan kuin vuosikymmenet toisen maailmansodan jälkeinkin. Tekijä osoittaa, miten hitaasti kertausharjoitukset käynnistyivät 1920-luvulla ja miten ne sitten katkesivat kokonaan alkaakseen uudelleen vuonna 1935. Sodan jälkeen reserviläiskoulutukseen ryhdyttiin vuonna 1953, mutta harjoitukset kohdistettiin vain suoritusorganisaatioon ja sitten ilmavalvontakomppanioihin. Joukkojen kouluttamiseen painopiste siirtyi 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa.

Sekä rauhan että sodan aikaa sisältyy J-M. Autereen tutkimukseen "Lääkintöalan materiaalisen valmiuden kehittyminen

itsenäisyyden alkuvuosikymmeninä ja Suomen sotien 1939—1945 aikana”. Laajaan lähdemateriaaliin perustuvassa työssä on onnistuttu saamaan aikaan varsin kattava katsaus alalla vallinneista ongelmista sekä siitä, miten niistä selviydyttiin loppujen lopuksi yllättävän hyvin.

Toisen maailmansodan ajan aikaista Suomen sotahistoriaa tutkittiin neljässä vuonna 1985 valmistuneessa diplomityössä. Niistä J. Kääriäisen tutkimus ”Joukkojemme tienpito Itä-Karjalassa vuosina 1941—1944” varustettiin ei tietoja sivullisille -leimalla, koska työn lähteistössä oli vertailun vuoksi jokunen nykyistä tienpitoa käsittelevä asiakirja, jossa sattui olemaan vastaava leima. Muuten työ on puhtaasti sotahistoriallinen yleiskatsaus tienpidon ongelmiin vallatussa Itä-Karjalassa jatkosodan vuosina.

P. Lähde valitsi aiheekseen työn nimeltä ”12. D:n hyökkäys elo-syyskuussa 1941 johtamisen kannalta tarkasteltuna”. Tutkimus on sitä, mitä sen nimi lupaa. Divisioonan hyökkäyssotatoimi on selvitetty perusteellisesti, mutta painopiste on johtamisen selvittelyssä. Kirjoittajan käsityksen mukaan eversti Vihma johti yhtymäänsä hyvin ja piti huolen siitä, että hänen johtamisperiaatteitaan noudatettiin myös alaisten komentajien keskuudessa. Tyypillistä eversti Vihmalle oli etupainoinen johtaminen, mikä soveltuikin hyvin nopeatempoiseen hyökkäyssotaan.

I. Länsivaaran diplomityön nimi oli ”Hävittäjätorjuntamme kesä-elokuussa 1944 Karjalan kannaksella”. Työ oli tervetullut erityisesti sen vuoksi, että ilmasotahistoriaa Sotakorkeakoulussa on voitu tutkia valitettavan vähän. Länsivaara osoitti, miten Kannaksella toiminut Lentorykmentti 3 kykeni selviytymään hyvin lähes ylivoimaiselta tuntuneesta tehtävästään. Menestys perustui muun muassa keskitettyyn johtamiseen sekä iskukykyisiin Messerschmitt-laivueisiin, jotka saivat kalustotäydennystä Saksasta. Kuitenkin rykmentin oli hävittäjätorjunnan ohella hajoitettava voimiaan muun muassa pommituskoneiden suojauslentoihin ja tiedusteluun.

Ilmapuolustuksen historiaan liittyi myös V. Rantalan työ ”Yhtymän ilmasuojelu talvi- ja jatkosodassa esimerkkiyhtymien avulla tarkasteltuna”. Esimerkit on valittu Karjalan kannakselta, joten ne ovat vertailukelpoisia. Työn näkökulma on lisäksi

niin laaja, että tutkimus käy myös koko sodanajan ilmavalvon-
tamme kehittymisen perustutkimuksesta sikäli kun on kysymys
kenttäarmeijan toiminnasta.

V. Tervon diplomityön aiheena oli ”Syyt komentajien vaihtoi-
hin talvi- ja jatkosodassa”. Tutkimus on erittäin perusteellinen,
sillä tekijä on selvittänyt erikseen jokaikisen komentajanvaihi-
don, jos se vain on ollut mahdollista. Suuritoisia liitteisiin viety-
jä yksityiskohtaisia tietoja on siis pidettävä sangen luotettavina.
Niiden mukaan epäonnistuminen komentajatehtävissä oli syynä
vain noin kymmenenteen osaan tehdyistä vaihdoista.

T. Suutarisen diplomityö on toinen vuonna 1987 valmistuneis-
ta sotahistorian alan diplomitoista. Sen aiheena oli ”Viipurinlah-
den puolustuksen suunnittelu ja toteutus ennen toista maailman-
sotaa sekä talvisodassa ja jatkosodassa”. Suutarinen osoittaa
suunnittelussa olleet puutteet ja mihin ne sitten johtivat talviso-
dassa. Hieman yllättävää on, että vielä kesällä 1944 törmättiin
vastaavanlaisiin puutteisiin. Työ on myös hyvä yleiskatsaus Vii-
purinlahden taisteluihin.

Toinen vuoden 1987 töistä on T. Niitynperän ”Lääkintähuol-
lon järjestelyt ja ongelmat VII Armeijakunnassa hyökkäysvai-
heen aikana vuonna 1941”. Mittavaan lähdemateriaaliin perus-
tuvassa työssä on kartoitettu yksityiskohtaisesti VII AK:n lää-
kintähuollon toiminta ongelmiseen ja aikaansaannoksineen.
Koska VII AK:n hyökkäys muodostui kolmesta kovin erilaisesta
vaiheesta, kokemukset ovat yleistettävissä laajemminkin. Niityn-
perän mukaan lääkintähuolto onnistui hyvin, vaikka hoitamaan
jouduttiin 27 000 sairasta tai haavoittunutta ja taemmaksi oli
evakuoitava 24 000 miestä.

SOTAHISTORIALLINEN SEURA r.y.

Toiminnasta vuonna 1986

Hallinto

Sotahistoriallisen Seuran hallitukseen ovat kuuluneet varsinaisina jäseninä everstiluutnantti Antti Juutilainen (puheenjohtaja), valtiotieteen tohtori Jaakko Ilvessalo (varapuheenjohtaja), -professori Jarl Gallén, varatuomari Heikki Pohjolainen, majuri Heikki Pohjanpää, everstiluutnantti Sampo Ahto, apulaisprofessori Ohto Manninen, apulaisprofessori Jussi T. Lappalainen ja filosofian maisteri Markku Melkko. Varajäseninä johtokuntaan ovat kuuluneet kommodori Erik Wihtol, toiminnanjohtaja Pentti Parvio sekä ekonomi Hannu Taunula, joka on toiminut myös rahastonhoitajana. Seuran sihteerin tehtäviä on hoitanut Pirjo Pesonen. Hallitus on kokoontunut toimintavuoden aikana viisi kertaa. Kokouksissa on valmisteltu esitelmätilaisuuksia ja kesäretkeen liittyviä järjestelyjä sekä käsitelty julkaisu- ja jäsenasioita. Seura on ollut edustettuna Tieteellisten seurain valtuuskunnan järjestämissä tilaisuuksissa.

Liittymällä Maanpuolustuslehden Kustannus Oy:n osakkaaksi on seura ollut mukana yhtiön käynnistämässä videotuotannossa. Täten seura on osallistunut viime sotiemme tapahtumien saattamiseen laajan yleisön tietoon. Puheenjohtaja on ollut seuran edustajana yhtiön vuosikokouksessa ja hallituksessa.

Seuran toimintaa kuluneen vuoden aikana ovat taloudellisesti tukeneet Suomen Akatemia, Maanpuolustuksen Kannatussäätiö sekä tuntematon lahjoittaja.

Vuosikokouksessa palkittiin hopeisella ansiomerkillä komentaja Tapani Mattila ja eversti Yrjö Pohjanvirta.

Jäsen tilaisuu det

Toimintavuoden aikana järjestettiin kolme esitelmätilaisuutta. Vuosikokouksessa kuultiin everstiluutnantti Pentti Palmun esi-

Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouksessa 24.2.1986 valittiin uudeksi puheenjohtajaksi everstiluutnantti Antti Juutilainen. Kuvassa eversti Matti Lappalainen (vas.) luovuttaa puheenjohtajan nuijan seuraajalleen.

telmä aiheesta "Suomalaiset valvontajoukot ajan valinkauhassa 1956—1985". Kevätkokouksessa everstiluutnantti Sampo Ahto esitelmöi aiheesta "Mannerheimin henkilökuva sotapäällikkönä". Syksyn yleiskokouksessa nähtiin "Jatkosota 1" videofilmi ja kuultiin sotiemme aikaisesta sotilaselokuvatuotannosta valmisteltujen puheenvuorojen pohjalta. Jäseniä tilaisuuksiin on osallistunut runsaasti. Jäsentilaisuudet on pidetty Katajanokan Kasinon ja Pääesikunnan tiloissa.

Vuosikokouksessa palkittiin hopeisella ansiomerkillä komentaja Tapani Mattila (vas.) ja eversti Yrjö Pohjanvirta.

Retket

Perinteinen kesäretki tehtiin 13.—14. syyskuuta linja-autolla Tampereelle ja Vilppulaan. Ensimmäisenä retkipäivänä tutustuttiin Panssarimuseoon ja panssarikalustoon Parolassa, professori Kari Suomalaisen piirrosnäyttelyyn Visavuoressa sekä Valmetin tehtaalla entisöityyn Viima-lentokoneeseen. Kiertoajelulla Tampereella käytiin mm. Jääkäripatsaalla. Retkellä esitelmöi apulaisprofessori Jussi T. Lappalainen Tampereen valtaukseen johtaneista sotatoimista erityisesti valkoisten päähyökkäyssuunnassa. Toisena retkipäivänä tutustuttiin apulaisprofessori Jussi T. Lappalaisen innostavalla johdolla Vapaussodan taistelupaikkoihin Vilppulan suunnassa. Paluumatkalla vierailtiin Vehoniemen sotilasajoneuvomuseossa. Seuran puheenjohtajan, everstiluutnantti Antti Juutilaisen johtamalle retkelle osallistui 45 henkilöä.

*Seuran kesäretki tehtiin 13.—14.9.1986 Hämeeseen. Kuvassa retke-
läiset Jääkäripatsaalla Tampereella.*

J ä s e n i s t ö

Vuonna 1986 Sotahistorialliseen Seuraan on liittynyt 30 uutta jäsentä. Jäsenmäärä oli vuoden lopussa 396. Kuoleman kautta seuran jäsenistöstä ovat poistuneet eversti Viljo Rommi, everstiluutnantti Eero-Eetu Saarinen, everstiluutnantti Aimo Raassina, teollisuusneuvos Olli Ollila, kapteeni Martti Hahtela, diplomi-ekonomi Eric Holmström, merkonomi Rauno Mäkinen ja ostopäällikkö Veijo Rahikainen. Poismenneiden muistoa kunnioitettiin vuosikokouksessa hiljaisella hetkellä.

J u l k a i s u t o i m i n t a

Seuran erillisjulkaisusarjassa numerolla VI ilmestyi elokuun lopulla Åke Backströmin kokoama ”Upseerimatrikkeleita 1919—1935 ja 1923—1939” -teos.

Sotahistoriallinen Aikakauskirja 5:n aineisto saatiin kokoon ja painokuntoon alkusyksyn kuluessa. Kirja ilmestyi marraskuussa. Kirjan jakelu aloitettiin syksyn yleiskokouksessa ja saatiin loppuun tammikuussa. Seuran aikaisempien vielä varastossa olevien julkaisujen myyntiä on jatkettu samanaikaisesti.

Hallituksen nimeämään julkaisutoimikuntaan ovat kuuluneet eversti Matti Lappalainen (puheenjohtaja), valtiotieteen maisteri Markku Palokangas, filosofian maisteri Eero Elfvingren (toimitussihteeri) ja osastosihteeri Seppo Rautia. Julkaisutoimikunta on kokoontunut vuoden aikana neljä kertaa.

SOTAHISTORIALLINEN SEURA R.Y.

SÄÄNNÖT

1 §.

Yhdistyksen nimi on Sotahistoriallinen Seura r.y. — Krigshistoriska Samfundet r.f., ja sen kotipaikka on Helsingin kaupunki.

Näissä säännöissä yhdistystä nimitetään seuraksi.

2 §.

Seuraan kuuluu henkilöitä ja oikeuskelpoisia yhteisöjä, joita kiinnostaa Suomen sotahistoriallisten muistojen tallettaminen ja vaaliminen. Edelleen seura toimii kaikkien ase- ja varushistorian harrastajain ja tutkijain yhdyselimenä. Seuran lähimpänä päämääränä on aatteellisesti ja taloudellisesti tukea sotahistoriallista tutkimustyötä ja asianharrastusta. Tätä työtä seura suorittaa järjestämällä näyttelyitä, esitelmiä, elokuvaesityksiä ja muunlaisia valistustilaisuuksia sekä harjoittamalla julkaisutoimintaa. Seura tukee myös sotamuistoja tallettavia julkisia laitoksia hankkimalla lahjoituksia ja kartuttamalla kokoelmia.

3 §.

Toiminnassaan tarvittavat varat seura saa kantamalla jäsenmaksuja, vastaanottamalla lahjoja ja testamentteja, suorittamalla rahankeräyksiä sekä toimeenpanemalla arpajaisia ja maksullisia juhlatilaisuuksia. Tarvittaessa seura hankkii asianomaisen luvan.

4 §.

Suomen kansalainen voi johtokunnan harkinnan perusteella liittyä seuran henkilöjäseneksi. Rekisteröity seura ja yhdistys tai muu oikeuskelpoinen yhteisö voi samalla tavalla liittyä seuran yhteisöjäseneksi. Seuran kirjeenvaihtajajäseneksi voi johtokunta harkintansa mukaan myös kutsua sellaisia sekä suomalaisia että ulkomaisia henkilöitä, jotka ovat ansioituneesti toimineet seuran ja sen tarkoituserien hyväksi.

5 §.

Vuosikokous määrää jäsenten vuosimaksun.

Seuraan voi liittyä vakinaiseksi tai lahjoittajajäseneksi suorittamalla vuosikokouksen määräämän kertamaksun.

Edelläolevat määräykset koskevat myös yhteisjäseniä.

6 §.

Seura kokoontuu vuosikokoukseensa helmikuussa ja ylimääräiseen kokoukseen, milloin johtokunta pitää sitä tarpeellisena tai jos vähintään 15 seuran jäsentä erityisesti ilmoitettua asiaa varten kirjallisesti anoo sitä seuran puheenjohtajalta.

Kutsu vuosikokoukseen ja ylimääräiseen kokoukseen on joko julkaistava 2 suomenkielisessä ja 1 ruotsinkielisessä Helsingissä ilmestyvässä päivälehdessä tai lähetettävä postitse erikseen jokaiselle seuran jäsenelle ainakin 10 päivää ennen kokousta.

Kokouskutsussa on mainittava kokouksessa esitettävät asiat.

7 §.

Vuosikokouksessa käsitellään seuraavat asiat:

- 1) kokouksen puheenjohtajan vaali;
- 2) 2 pöytäkirjantarkastajan vaali;
- 3) vuosikertomus ja rahastonhoitajan tilikertomus;
- 4) tilintarkastajien lausunto sekä johtokunnan ja toimihenkilöiden vastuuvapaus;
- 5) johtokunnan erovuoroisten jäsenten ja varajäsenten vaali;
- 6) seuran puheenjohtajan vaali;
- 7) 2 tilintarkastajan, joista toisen tulee olla valantehnyt, ja 2 varamiehen vaali;
- 8) vuosimaksut sekä vakinaisten ja lahjoittajajäsenten kertamaksut;
- 9) talousarvio ja
- 10) muut kokouskutsussa mainitut ja johtokunnan tai jäsenten kokoukselle jättämät asiat.

8 §.

Asia, jonka jäsen haluaa esittää vuosikokouksessa käsiteltäväksi, on kirjallisesti jätettävä johtokunnalle vähintään kolme viikkoa ennen kokousta.

9 §.

Äänestys on avoin, ellei toisin vaadita. Vaali tapahtuu suljetuin lipuin. Valtakirjalla äänestäminen on kielletty. Yhteisöjäsenillä ei ole ääni- eikä vaalioikeutta.

Äänten mennessä tasan ratkaisee puheenjohtajan ääni, vaalin ollessa kyssymyksessä ratkaisee tällaisessa tapauksessa arpa.

10 §.

Seuran hallituksena toimivaan johtokuntaan valitaan vuosikokouksessa kolmeksi vuodeksi kerrallaan 9 vakinaista jäsentä ja 3 varamiestä.

Vuosittain on 3 jäsentä ja varamiehet erovuorossa. Ensinmainittujen erovuoron määrää kahtena ensimmäisenä vuotena arpa. Uusintavaali on sallittu.

11 §.

Vuosikokous valitsee johtokunnan jäsenistä seuran puheenjohtajan, joka samalla toimii johtokunnan puheenjohtajana.

Johtokunta valitsee keskuudestaan varapuheenjohtajan ja rahastonhoitajan.

Seuran nimen kirjoittavat puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja, jompikumpi yhdessä sihteerin tai raha-asioissa rahastonhoitajan kanssa.

12 §.

Johtokunta kokoontuu puheenjohtajan pitäessä sitä tarpeelliseksi tai jos vähintään 3 johtokunnan jäsentä sitä erityisesti anoo.

Johtokunta on päätösvaltainen jos vähintään puolet jäsenistä on saapuvilla. Johtokunnan kokouksiin on myöskin varajäsenet kutsuttava.

13 §.

Puheenjohtaja johtaa seuran toimintaa sekä edustaa seuraa, ellei toisin ole päätetty.

Johtokunnan kokouksissa ja seuran ylimääräisissä kokouksissa johtaa puheenjohtaja keskustelua.

14 §.

Varapuheenjohtaja hoitaa puheenjohtajan estettynä ollessa tämän tehtäviä.

15 §.

Sihteeri huolehtii juoksevista asioista, pöytäkirjojen pidosta sekä kirjeenvaihdosta.

Jäsenluettelot ovat rahastonhoitajan ja sihteerin hoidossa.

16 §.

Rahastonhoitaja huolehtii seuran taloudesta, perii jäsenmaksut, vastaanottaa ja tallettaa lahjoitukset, huolehtii kirjanpidosta sekä vuosikokoukselle annettavasta tilikertomuksesta.

Tilinpäätös tehdään kalenterivuosittain, ja johtokunnan on se jätettävä tilintarkastajille viimeistään 2 viikkoa ennen vuosikokousta. Tilintarkastajien tulee palauttaa tilit lausuntoineen viimeistään 3 päivää ennen vuosikokousta.

17 §.

Vuosikokous voi johtokunnan ehdotuksesta kutsua kunniajäseniksi henkilöitä, jotka aivan erityisellä tavalla ovat ansioituneet seuran tai sen pyrintöjen tukemisessa. Kunniajäsenen vaali tapahtuu suljetuin lipuin, ja hyväksymiseen vaaditaan 2/3 äänten enemmistö.

18 §.

Seuran sääntöjen muuttamista koskevat ehdotukset on kirjallisesti jätettävä johtokunnalle vähintään kuukautta ennen vuosikokousta, jonka ratkaistaviksi johtokunnan on ne jätettävä. Jotta ehdotus tulisi hyväksytyksi, vaaditaan vähintään 3/4 äänten enemmistö vuosikokouksessa sekä yhdessä muutosehdotuksen johdosta koollekutsutussa kokouksessa.

19 §.

Seuran purkamista koskevan päätöksen täytyy saada, jotta se olisi pätevä, vuosikokouksessa vähintään 3/4 äänten enemmistö,

samoin myös kaksi kuukautta vuosikokouksen jälkeen pidettävässä ylimääräisessä kokouksessa.

Siinä tapauksessa, että sääntöjen määräämässä järjestyksessä on tehty päätös seuran purkamisesta, on seuran kaikki jäljellejääneet varat luovutettava jollekin seuran tarkoituksiperiä ajavalle yhteisölle tai laitokselle, joka määrätään mainituissa seuran purkamisesta päättävissä kokouksissa.

20 §.

Muissa kohdin noudatetaan voimassaolevan yhdistyslain säännöksiä.

Oikeusministeriö on hyväksynyt Sotahistoriallisen Seuran säännöt 18.5.1957.

Jäsenistö

Kunniajäsenet

Einar W. Juva (†)
Arvi Korhonen (†)
T. V. Viljanen (†)
Eero Kuussaari (†)
K.J. Mikola
Ole Gripenberg (†)
Vilho Tervasmäki
Jarl Gallén

Kirjeenvaihtajajäsenet

Aage Gyldenfalk
Jonas Hedberg
Ernst Klink

Jäsenistö 1987

Aaltonen, R. O.	eversti	Helsinki
Aarniaho, Pekka	merikapteeni	Helsinki
Aatolainen, Jaakko	eversti	Helsinki
Ahlqvist, Heikki	everstiluutnantti	Helsinki
Ahonen, Kauko	toimittaja	Riihimäki
Ahonen, Väinö	sotilasmestari	Helsinki
Ahtimo, Toivo	majuri	Aura
Ahto, Sampo	everstiluutnantti,	Helsinki
Aitola, V-P	ekonomi	Helsinki
Alameri, Mikko		Helsinki
Alanen, Pertti	kapteeni	Tampere
Andersson, Gösta G.	kauppätieteen maisteri	Helsinki
Antila, Heikki	talousneuvos	Lavia
Anttila, Henrik	kenraalimajuri	Helsinki
Arimo, Reino	kenraaliluutnantti	Helsinki
Aromaa, Antti	maanviljelijä	Pomarkku
Asla, Jussi	ylivääpeli	Helsinki
Aukio, Erkki	kauppias	Helsinki
Aulavuo, Pertti	varatuomari	Helsinki
Aunela, Veikko	johtaja	Porvoo

Autio, Aimo	kauppatiet.	
Auvinen, Reino	liseniaatti	Helsinki
Avela, Eero	kansliapäällikkö	Helsinki
Backström, Börje	professori	Helsinki
Backström, Åke	kenraalimajuri	Helsinki
Bergman, Leo	suurlähettiläs	St. Ives
Bergroth, Tom	jaostopäällikkö	Helsinki
Bäckström, Matti	filosofian kandidaatti	Turku
Castren, Klaus	matkailusihteeri	Oulu
Edelmann, Margit	suurlähettiläs	Helsinki
Eerola, Esko	rouva	Helsinki
Ehrnrooth, Carl	valtiotieteen maisteri	Kangasala
Elfvengren, Eero	filosofian maisteri	Mäkelä
Ekman, Per-Olof	ekonomi	Helsinki
Engström, Jarl	kapteeni	Helsinki
Enqvist, Ove	kapteeni	Helsinki
Ensio, Yrjö	kiinteistöneuvos	Oulu
Ericsson, Christoffer	filosofian tohtori	Helsinki
Erolin, Sakari	johtaja	Helsinki
Eränen, Tom		Espoo
Eräsaari, Eero	eversti	Helsinki
Eskola, Armas	everstiluutnantti	Helsinki
Fredriksson, Karl-Johan	eversti	Helsinki
Gallén, Jarl	professori	Espoo
Geust, Carl-Fredrik	diplomi-insinööri	Masala
Grahn, Sven	johtaja	Helsinki
Granfors, Henry	kirjastoneuvos	Pori
Grönholm, Rainer	majuri	Helsinki
Haapalinna, Osmo	everstiluutnantti	Evitskog.
Haapkylä, Jorma	kontra-amiraali	Helsinki
Haaranen, Olli I.	rikosylikonstaapeli	Rovaniemi
Hakala, Ilmari	majuri	Tuusula
Halla-Sepälä, Niilo	majuri	Kotka
Halvari, Juhani	hum. kandidaatti	Helsinki
Hanén, Lauri	majuri	Helsinki
Hanhivaara, Timo	filosofian maisteri	Vantaa
Hannula, Antti	pankinjohtaja	Espoo
Harju, Pentti	hallintojohtaja	Tampere
Hartikka, Antti	hallitusneuvos	Helsinki
Harvila, Lauri	eversti	Helsinki
Hautala, Erkki	filosofian kandidaatti	Helsinki
Hautamäki, Jussi	everstiluutnantti	Parolan-
		nummi
Havanto, Jaakko	rautatievirkamies	Helsinki
Heikkerö, Topi E.	metsänhoitaja	Espoo
Heikkilä, Ilkka	insinööri	Helsinki
Heikkilä, Rainer	sotilasmestari	Espoo
Heimonen, Akseli	merkonomi	Helsinki

Heinilä, Harri	kapteeni	Helsinki
Heininen, Matti	opettaja	Pori
Heinonen, Kai	filosofian maisteri	Helsinki
Heinrichs, Per	kauppaneuvos	Kauniaainen
Heiskanen, Raimo	kenraalimajuri	Espoo
Helme, Helge	apulaisjohtaja	Espoo
Herold, Olle	kauppaneuvos	Lyon
Herttola, Eero	pankinjohtaja	Helsinki
Hess, Helmut	toimitusjohtaja	Helsinki
Hietanen, Silvo	filosofian tohtori	Helsinki
Holopainen, Osmo		Tampere
Honkala, Antti	kapteeni	Turku
Honkala, Lauri	valtiotieteen maisteri	Helsinki
Honkala, Niilo	filosofian maisteri	Helsinki
Huhtala, Aimo	filosofian maisteri	Hauho
Hult, Heikki	majuri	Helsinki
Huopainen, Pentti	kapteeni	Helsinki
Hyrsky, Tuomas	kultaseppä	Espoo
Hyvönen, Jaakko	suunnittelija	Helsinki
Hyvönen, Osmo	maisteri	Jyväskylä
Hyytiäinen, Juhani	filosofian maisteri	Helsinki
Häikiö, Martti	valtiotieteen tohtori	Helsinki
Hämeen-Aalto, Valter	ekonomi	Espoo
Hämäläinen, Lauri	majuri	Helsinki
Ignatius, Hannes	insinööri	Helsinki
Ignatius, Ilkka J.		Espoo
Ihanus, Kyösti	toimistosihtööri	Helsinki
Ilmoni, Lars-Éric	osastopäällikkö	Helsinki
Ilvessalo, Jaakko	valtiotieteen tohtori	Helsinki
Immonen, Antti	merkonomi	Helsinki
Ingman, Eero	hum.kandidaatti	Oulu
Jaakkola, Pertti	kenraalimajuri	Vaasa
Johansson, Erik	pankinjohtaja	Espoo
Jokela, Eila	opetusneuvos	Helsinki
Jokipii, Mauno	professori	Korpilahti
Joutsen, Erkki		Helsinki
Juntunen, Pauli	pankkitarkastaja	Kerava
Juutilainen, Antti	everstiluutnantti	Helsinki
Juutilainen, Ilkka	filosofian ylioppilas	Helsinki
Jylhä, Seppo	toimitusjohtaja	Helsinki
Jäntti, Lauri	kanslianeuvos	Helsinki
Järvenpää, Pauli	valtiotieteen tohtori	Helsinki
Kaarlonen, Pentti	yliluutnantti	Helsinki
Kaila, Y.P.I.	majuri	Espoo
Kallioniemi, Timo	kapteeni	Helsinki
Kamila, Mikko	myyntipäällikkö	Helsinki
Kandelin, P.	osastosihtööri	Helsinki
Kanninen, Ermei	kenraaliluutnantti	Helsinki
Kantola, Hemmo	metsänhoitaja	Espoo

Karemo, Antero ---	varatuomari	Pori
Karjalainen, K.	diplomi-insinööri	Hamina
Karttimo, Leo	rajavartiomestari	Ämmänsaari
Kataja, Matti		Espoo
Kaukiainen, Aulis	toimitusjohtaja	Helsinki
Kauppi, Veikko	varatuomari	Helsinki
Kerkkonen, Gunvor	professori	Helsinki
Kerkkonen, Karin	filosofian maisteri	Helsinki
Kerkkonen, Martti	professori	Helsinki
Keskinen, Valentin	johtaja	Helsinki
Kilkki, Pertti	eversti	Toikkala
Kilpeläinen, Ilmari	filosofian kandidaatti	Helsinki
Kilpiö, Olavi	liikennemestari	Mellilä
Kirkkala, Juha	yhteiskuntatiet. maist	Helsinki
Kivikoski, Eino	johtaja	Pori
Kivikuru, Arto	komentaja	Helsinki
Kivinen, Tatu	maanmittausneuvos	Kolkanlahti
Klemelä, Olavi	ylimetsänhoitaja	Helsinki
Klemettilä, Seppo	filosofian maisteri	Espoo
Knuutinen Pentti	henkilöstö- ja ttusjoht	Espoo
Knuuttila, Jukka	everstiluutnantti	Vantaa
Koivulehto, R	kauppaneuvos	Helsinki
Korhonen, Ilkka	filosofian maisteri	Helsinki
Korhonen, Kari	ekonomi	Mäntsälä
Korpela, Ilpo	sivuasemoiija	Helsinki
Korpioja, Risto	konepiirtäjä	Espoo
Koskimies, Esko	filosofian maisteri	Savonlinna
Koskimies, Tapio	filosofian maisteri	Helsinki
Koskinen, Veli-Jussi	arkkitehti	Kiljava
Kostia, Etti	rouva	Helsinki
Kotkavuori, Olavi E.	konttoripäällikkö	Helsinki
Kouvo, Juha	filosofian maisteri	Helsinki
Kronlund, Jarl	everstiluutnantti	Hyvinkää
Kuitto, Pekka-Juhani	metsänhoitaja	Espoo
Kulomaa, Jukka	filosofian maisteri	Espoo
Kunnas, Tapio	professori	Helsinki
Kuopion Isänmaallinen Seura		Kuopio
Kuosa, Kalle	everstiluutnantti	Helsinki
Kuosa, Tauno	eversti	Helsinki
Kuula, Matti	valtiotieteen maisteri	Espoo
Kuussaari, Pirkko	rouva	Helsinki
Kärhä, Reino	insinööri	Helsinki
Ladau, Kauko	opettaja	Klaukkala
Lagerström, Olli	liikennealentäjä	Järvenpää
Lahtela, Pentti	ekonomi	Helsinki
Lahti, Torsti	eversti	Vihti
Lahtinen, Matti	etsivä	Espoo
Lajaste, Erkki	toimitusjohtaja	Helsinki

Langinkoski, Ilari	järjestösihteeri	Espoo
Lappalainen, Jussi T.	apulaisprofessori	Turku
Lappalainen, Matti	eversti	Helsinki
Lappalainen, Niilo	eversti	Espoo
Lauerma, Helvi	filosofian maisteri	Turku
Laurila, Bror	majuri	Vantaa
Lehmusvirta, Toivo	everstiluutnantti	Helsinki
Lehti, Gunnar	toiminnanjohtaja	Helsinki
Lehtimäki, Pentti	everstiluutnantti	Vekaranjärvi
Lehtinen, Viljo	teknikko	Helsinki
Lehtonen, Esko	myymäläpäällikkö	Helsinki
Leppola, Pentti	liikennetarkastaja	Helsinki
Liimatainen, Einari	johtaja	Harjavalta
Lilius, Herbert	kapteeni	Helsinki
Lindroth, Einar	osastopäällikkö	Helsinki
Linkola, Anna-Liisa	kunnallisneuvos	Kotka
Lohman, Aimo	varatuomari	Kerava
Lohtari, Lauri	diplomi-insinööri	Helsinki
Lopmeri, Olavi	eversti	Uusikaupunki
Lucander, N.E.J.	diplomi-insinööri	Helsinki
Lukkari, Matti	eversti	Helsinki
Luopajarvi, Allan	toimitusjohtaja	Espoo
Lyytinen, Olavi	eversti	Espoo
Magnusson, Gustav Erik	eversti	Helsinki
Mannerkorpi, Matti	filosofian lisensiaatti	Helsinki
Manninen, Ohto	apulaisprofessori	Helsinki
Mansner, Markku	filosofian tohtori	Helsinki
Markkola, Ilkka	toimitusjohtaja	Helsinki
Martikainen, Eero A.	luonnonvaraintutkija	Helsinki
Matikainen, Jarmo		Helsinki
Mattila, Anja-Kaarina	kieltenopettaja	Helsinki
Mattila, Esko	toimitusjohtaja	Kankaanpää
Mattila, Tapani	valtiotieteen maisteri	Espoo
Mattsén, Björn	vanhempi konstaapeli	Maarianhamina
		na
Melkko, Markku	filosofian maisteri	Espoo
Miettinen, Jorma K	professori	Helsinki
Mikkola, Alpo	insinöörieverstiluutnantti	Helsinki
	eversti	Helsinki
Mikola, K. J.	toimitusjohtaja	Helsinki
Mock, Björn	insinöörimajuri	Lahti
Moilanen, Raimo	kenraaliluutnantti	Helsinki
Multanen, Pentti	insinööri	Helsinki
Mustakallio, Asko	everstiluutnantti	Helsinki
Myllyniemi, Urho	everstiluutnantti	Helsinki
Myyrä, Jarmo	muusikko	Helsinki
Mäkelä, Pentti	ekonomi	Vantaa
Mäkeä, Toivo G.	myyntipäällikkö	Oulu
Mäki-Hirvelä, Vilho		

Mäkipeska, Hannu	filosofian maisteri	Kauniainen
Mänttä, Pauli		Pori
Mäntynen, Matti	toimitusjohtaja	Helsinki
Niemelä, Jari	filosofian kandidaatti	Loimaa
Niemelä, Pentti	komentaja	Rantasalmi
Niitynperä, Tapio	kapteeni	Masala
Nilson, Jarmo	rakennusmestari	Helsinki
Nirhamo, Aarne	opettaja	Pori
Nordlund, Väinö	everstiluutnantti	Helsinki
Nordquist, Jussi	diplomi-insinööri	Verkkoranta
Norilo, Niilo	yleissihteeri	Helsinki
Nybom, Randall	varatuomari	Helsinki
Nykänen, Heikki	johtaja	Pori
Nyman, Pehr-Erik	myyntipäällikkö	Helsinki
Närvä, Lasse	agronomi	Palus
Oinas, Erkki	varatuomari	Helsinki
Ojala, Ilmari	rehtori	Helsinki
Ojala, Matti	ilmoituspäällikkö	Vantaa
Ojalehto, Hannu	pastori	Oulu
Okko, Seppo	ekonomi	Helsinki
Ollila, Elvi	ekonomi	Helsinki
Ollila, Kauko	kapteeni	Helsinki
Ollinen, Matti	vakuutusvirkailija	Helsinki
Orko, Risto	kauppaneuvos	Helsinki
Paarma, Heikki	professori	Oulu
Pajakkala, Juhani	kirjanpitäjä	Kuopio
Pajari, Risto	eversti	Helsinki
Pakkala, Eero	kommodori	Espoo
Palmroth, R. W.	majuri	Helsinki
Palmu, Pentti	everstiluutnantti	Inkoo
Palokangas, Eero	tekniikan ylioppilas	Varkaus
Palokangas, Markku	valtiotieteen maisteri	Helsinki
Palokangas, Markus	sosiaalineuvos	Helsinki
Palolampi, Erkki	sosiaalijohtaja	Helsinki
Paloniemi, Jouko	ylimetsänhoitaja	Espoo
Paloposki, Toivo J.	professori	Helsinki
Parmi, Helge	kanslianeuvos	Kauniainen
Partanen, Tapio	everstiluutnantti	Helsinki
Partanen, Unto	valtiotieteen maisteri	Espoo
Parvio, Pentti	toiminnanjohtaja	Helsinki
Paulaharju, Jyri	everstiluutnantti	Vantaa
Pekola, Antti	majuri	Helsinki
Pekonen, Pentti	hallitusneuvos	Helsinki
Peltonen, Martti	filosofian maisteri	Kuopio
Pero, Tauno	insinööri	Helsinki
Pesonen, Aake	majuri	Helsinki
Pesonen, Kauko	kauppias	Helsinki
Pesonen, Pirjo	toimistosihteeri	Helsinki
Piili, Jari		Raisio

Pirhonen, Pentti	kirjailija	Espoo
Pirinen, Jouko	kapteeni	Helsinki
Pitkäkoski, Eino	everstiluutnantti	Helsinki
Pohjamo, Eino	mainoshoitaja	Kirkkonummi
Pohjanpalo, Jaakko		Karkkila
Pohjanpää, Heikki	majuri	Helsinki
Pohjanvirta, Yrjö	eversti	Helsinki
Pohjolainen, Heikki	varatuomari	Helsinki
Pohjolainen, Pekka	insinööri	Hyvinkää
Ponteve, Matti	lääkintäeversti	Helsinki
Päiväläinen, Erkki	filosofian maisteri	Helsinki
Qvick, Aulis	ekspeditööri	Helsinki
Raessalo, Esko	merkonomi	Vantaa
Railo, J. E.	yli lääkäri	Helsinki
Rajasammal, Oiva	apulaisjohtaja	Helsinki
Rannikkotyöstön Upseeriyhdistys ry.		Helsinki
Rantasila, Matti	merkonomi	Pori
Raustela, Lasse	kirjailija	Helsinki
Rautia, Seppo	osastosihteeri	Espoo
Rekola, Kauko	filosofian tohtori	Helsinki
Remes, Viljo	kenttäpiispa	Helsinki
Rintamaa, Pasi	tekniikan opiskelija	Helsinki
Rosendahl, Raimo	filosofian ylioppilas	Raisio
Roudasmaa, Stig	everstiluutnantti	Espoo
Ruutu, Olavi	majuri	Helsinki
Räihä, Antti-Jussi	toimitusjohtaja	Järvenpää
Räihä, Eero	liikkeenharjoittaja	Lappeenranta
Räisänen, Asko	varatuomari	Helsinki
Saarenheimo, Eero	professori	Helsinki
Saari, Eero	filosofian maisteri	Espoo
Saarmaa, Boris	kotiseutuneuvos	Förby
Saarni, Tapio	toimitusjohtaja	Naantali
Salminen, Kari	majuri	Helsinki
Salminen, Tuija	toimistovirkailija	Helsinki
Salo, Osmo	kapteeni	Lahti
Saloranta, Lasse	lääkäri	Kotka
Saraste, Erja	valtiotieteen lisensiaatti	Helsinki
Sario, Timo	everstiluutnantti	Helsinki
Sarva, Kalevi	kenraalimajuri	Vantaa
Saulamo, Leo	toimistopäällikkö	Helsinki
Saulamo, Yrjö	metsäteknikko	Helsinki
Savikko, Vieno	lehtori	Helsinki
Savola, Olli	ekonomi	Helsinki
Savolahti, Raimo	eversti	Joensuu
Savolainen, Kauko	sotilasmestari	Upinniemi
Savonjousi, Matti	everstiluutnantti	Hämeenlinna
Saxberg, Erik	henkilöstöpäällikkö	Espoo

Selen, Kari	filosofian tohtori	Helsinki
Selinheimo, Oras	everstiluutnantti	Espoo
Seppälä, Helge	everstiluutnantti	Vantaa
Seppälä, Ilkka	eversti	Luumäki
Siiki, Kari	majuri	Helsinki
Silvast, Pekka	valtiotieteen maisteri	Hanko
Silventoinen, Unto	majuri	Helsinki
Silvo, Erkki	eversti	Helsinki
Simojoki, Niilo	eversti	Helsinki
Simonkari, Esko	varastonhoitaja	Helsinki
Sinerma, Martti	everstiluutnantti	Espoo
Sippola, Martti	filosofian maisteri	Helsinki
Sippola, Pertti	vakuutusvirkailija	Helsinki
Skog, Tapio	everstiluutnantti	Helsinki
Soila, Pekka	professori	Helsinki
Soinne, Juhani	lehtori	Helsinki
Soivio, Antti	dosentti	Espoo
Ståhlberg, Eila	rouva	Helsinki
Suokas, Erkki	teknikkokapteeni- luutnantti	Helsinki
Suominen, Jarmo	insinööri	Kerava
Suominen, Pertti	everstiluutnantti	Helsinki
Särkisilta, Sakari	filosofian maisteri	Helsinki
Särkiö, Hannu	eversti	Oulu
Taajamaa, Bruno	lääket. ja kir. tohtori	Espoo
Talari, Tapani	komentajakapteeni	Helsinki
Talvio, Paavo	filosofian maisteri	Helsinki
Tamminen, Pertti	rehtori	Virrat
Tamminen, Veli E.E.	asessori	Loviisa
Tanskanen, Seppo	everstiluutnantti	Helsinki
Tasa, A.		Helsinki
Taunula, Hannu	ekonomi	Helsinki
Tervasmäki, Vilho	eversti	Helsinki
Tetri, Juha	järjestösihteeri	Helsinki
Tilander, Heikki	everstiluutnantti	Helsinki
Tirronen, Eino	everstiluutnantti	Lahti
Toivanen, Risto	pankinjohtaja	Uusikaupunki
Toivonen, Ossi	myyntipäällikkö	Lahti
Tolvanen, Kari	everstiluutnantti	Lahti
Toukola, Matti	toimitusjohtaja	Helsinki
Tukia, Anni	terveydenhuoltoneuvos	Helsinki
Tuominen, Esa	pankinjohtaja	Lahti
Tuomisto, Antero	järjestöjohtaja	Espoo
Turpeinen, Heikki	filosofian maisteri	Turku
Turtola, Martti	valtiotieteen tohtori	Jokela
Tuuli, Erkki	kaupunkineuvos	Vantaa
Törni, Pertti		Turku
Ulkuniemi, Martti	kouluneuvos	Vaasa
Vaasterä, Alf	everstiluutnantti	Turku

Wadstein, Sven-Erik	toimitusjohtaja	Helsinki
Vainio, Markku	toimitussihteeri	Rauma
Valanne, Teppo	toimitusjohtaja	Helsinki
Wallin, Lauri	apulaisjohtaja	Helsinki
Wallstedt, Kalevi	sairaankuljettaja	Oulu
Valtari, Jukka	kapteeniluutnantti	Helsinki
Valve, Väinö	jääkärikenraali- luutnantti	Helsinki
Vappula, Kari	kenttärovasti	Veikkola
Waris, Wille	professori	Helsinki
Varviala, Esko	toimitusjohtaja	Pennala
Vatanen, Erkki	yliväepeli	Helsinki
Westersträhle, S-E	edustaja	Helsinki
Wihtol, Erik	kommodori	Helsinki
Viitasalo, Mikko	professori	Helsinki
Wikberg, Stig	kontra-amiraali	Espoo
Viljanen, Eeva	filosofian maisteri	Helsinki
Wirilander, Kaarlo	professori	Helsinki
Virpi, Toimi	insinööri	Helsinki
Visuri, Pekka	everstiluutnantti	Helsinki
Vitikka, Olli	kommodori	Helsinki
Voipio, Viljo J.	toiminnanjohtaja	Helsinki
Voipio, Jukka	majuri	Helsinki
Vuohelainen, Aaro	sotilasmestari	Helsinki
Vuorela, Markku	varatuomari	Helsinki
Vuorela, Pertti	museovirkailija	Helsinki
Vuorenmaa, Anssi	everstiluutnantti	Helsinki
Vuorisjärvi, Esko	valtiotieteen lisensiaatti	Helsinki
Väliahde, Sakari		Helsinki
Väänänen, Kyösti	teologian tohtori	Mikkeli
Väänänen, Risto	insinööri	Helsinki
Ylimäki, Martti	yliluutnantti	Helsinki
Ylirisku, Otto	kenraaliluutnantti	Helsinki

**SOTAHISTORIALLINEN SEURA r.y. —
KRIGSHISTORISKA SAMFUNDET r.f.**

Seuraan kuuluu henkilöitä ja oikeuskelpoisia yhteisöjä, joita kiinnostaa Suomen sotahistoriallisten muistojen tallentaminen ja vaaliminen. Edelleen seura toimii kaikkien ase- ja varushistorian harrastajien ja tutkijain yhdyselimenä. Seuran lähimpänä päämääränä on aatteellisesti ja taloudellisesti tukea sotahistoriallista tutkimustyötä ja asianharrastusta. Tätä työtä seura suorittaa järjestämällä näyttelyitä, esitelmiä, elokuvaesityksiä ja muunlaisia valistustilaisuuksia sekä harjoittamalla julkaisutoimintaa.

Seuran puheenjohtajana toimii everstiluutnantti Antti Juutilainen, varapuheenjohtajana valtiotieteen tohtori Jaakko Ilvessalo, sihteerinä toimistos sihteeri Pirjo Pesonen (puh. Helsinki 177 791) ja rahastonhoitajana ekonomi Hannu Taunula (puh. Helsinki 6953 278). Seuran postiosoite on PL 223, 00171 Helsinki.

Seuran lahjoittajajäsenmaksu on 1 200 markkaa, ainaisjäsenmaksu 600 markkaa ja vuosijäsenmaksu 60 markkaa. Vuosikirja sisältyy jäsenmaksuun.

ISSN 0357-816x

ISBN 951-95217-9-8